

BESTSELER O
SLATKO-GORKOM
OKUSU LJUBAVI

Gospa od badema

MARINA FIORATO

NOVI HIT AUTORICE NEZABORAVNOG
"PUHAČA STAKLA S MURANA"

<http://www.balkandownload.org/>

Marina Fiorato

Gospa od badema

**Naslov izvornika: *The
Madonna of the Almonds*
Copyright © Marina Fiorato, 2009.**

by Janija

1

POSLJEDNJA BITKA

Nema smisla da vam govorim svoje ime jer ću uskoro ionako biti mrtav.

Ali, dopustite mi da vam kažem njezino - Simonetta di Saronno. Meni je oduvijek zvučalo poput kakve prekrasne melodije, ili stiha. Kao prekrasna kadenca, zvuk tih riječi savršen je gotovo kao i njezin lik. Vjerojatno bih vam trebao reći koji je dan. Dvadeset i četvrti je veljače, ljeta Gospodnjeg 1525., i ja ležim u polju izvan grada Pavije, u Lombardiji.

Više ne mogu okrenuti ni glavu, samo još očima mogu micati. Snijeg pada na moje užarene jabučice i odmah se topi - sa svakim treptajem voda mi se poput suza slijeva iz očiju. Kroz snježne pahulje, među vojnicima iz kojih se puši, ugledam Gregorija u žaru borbe - kakav štitonoša! Okrene se prema meni i u očima mu vidim strah - mora da sam jadan prizor. Na ustima mu čitam svoje ime, no do mene ne dolazi nikakav zvuk. Dok oko mene bjesni bitka, sve što čujem jest tutnjanje krvi u ušima. Ne čujem čak ni pucnjeve novoga smrtonosnog oružja jer me onaj koji me pogodio ostavio gluhim. Gregorio se ponovno okreće svom protivniku - nema mjesta sažalijevanju ako želi spasiti vlastitu glavu, koliko god da mi je privržen. Mačem mlati slijeva nadesno, s mnogo srčanosti i manje vještine, pa ipak, još je uvijek na nogama, za razliku od mene, njegova gospodara. Da barem pozivi - da kaže mojoj gospodarici da sam časno umro. Odora je još na njemu, iako zakrvavljena i poderana. Oči su mi prikovane za bijeli i srebrni grb - tri srebrna ovala na modroj pozadini. Drago mi je što su moji preci na naš grb stavili bademe. Želim da budu posljednje što ću vidjeti. Kad sam pobrojio sva tri, zauvijek zatvaram oči.

Pa ipak, još sam pri svijesti. Još nisam mrtav. Pomičem desnu ruku i uzimam očev mač. Još je ondje gdje je pao pa rukom obuhvaćam držak, koji izlizan od bitke savršeno pristaje mojoj šaci. Kako sam mogao znati da mi u ovoj bici mač neće biti korisniji od običnog pera? Sve se promijenilo. Ovo je posljednji boj. Kraj jednoga vremena, s kojim ću nestati i ja. No ipak, vojniku još dolikuje da umre s mačem u ruci.

Sada sam spreman, No, misli mi s moje ruke bježe njezinoj - njezine su ruke tako lijepe - samo joj je lice ljepše od njih. Izdužene i bijele, prekrasne i neobične, jer su joj srednji prst i dva oko njega iste duljine. Kako su samo znale hladiti moje čelo. Prije samo dvanaest mjeseci počivale su na njemu, kad me tresla groznica. Milovala mi je čelo, ljubila ga, njezine hladne usne na mom gorućem tijelu; hladne poput snijega koji me sada ljubi. Otvaram usta da okusim taj poljubac, i snijeg me krijepi u ovim posljednjim trenucima. Tada se prisjetim da je uzela limun, prerezala ga na dva dijela i iscijedila ga u moja usta, ne bih li prije ozdravio. Limun je bio gorak, a njezina ljubav slatka. Imao je metalni okus, kao moja čelična oštrica koju sam jutros poljubio prije nego što sam ljude poveo u bitku. I sada mi je taj okus u ustima. Ali ovaj put to nije limun. Krv. Usta mi se pune njome. Gotovo je. Samo da još jednom izgovorim njezino ime.

Simonetta di Saronno.

2

MAČ I PUŠKA

Simonetta di Saronno sjedila je na velikom prozoru i izgledala kao anđeo s oltarnih slika. Stanovnici gradića Saronno često su je vidali; svakoga bi dana nepomično sjedila na prozoru i promatrala cestu. Vila Castello, pravokutna i elegantna kuća, stajala je u svojoj samotnoj veličanstvenosti nadomak gradu - kako bi ljudi običavali reći: *passeggiata lungo ma cavalcata corto* - duga šetnja, ali kratka vožnja. Smjestila se na samom rubu lombardijske nizine, gdje se tlo već polako uzdiže prema planinama; sasvim dovoljno da pruži pogled na cijeli gradić i da je ljudi iz grada mogu vidjeti s gradskoga trga. S rumenom fasadom, elegantnim bijelim stupovima na trijemu i velebnim prozorima, kuća je bila predmetom divljenja, a bila bi i predmetom zavisti da njezina vrata nisu uvijek bila otvorena gostima. Trgovci i prosjaci koji bi, slijedeći dugu vijugavu stazu kroz bujne vrtove i parkove, došli do vrata, mogli su biti sigurni da će im posluga i otvoriti - bio je to dokaz, svi su se slagali u tome, velikodušnosti gospodarica i gospodarice. Vila je zapravo predstavljala njih same; bili su dovoljno blizu gradu da se ne zaboravi njihov plemićki status, a opet dovoljno daleko da ih taj isti status ni na što ne obvezuje.

Simonettin prozor mogao se vidjeti s ceste koja je vodila prema jezeru Como, s prašnjavog puta koji se uvijao prema planinama obrubljenim snijegom i jezerima, koja su izgledala poput zrcala. Trgovci i dobavljači, preprodavači i vodonoše, svi su vidali gospodaricu na prozoru, dan za danom, dok su obavljali svoje poslove. Nekoć bi možda i zbijali šale na račun toga, ali u ovim vremenima šali nije bilo mjesta. Previše je muškaraca izginulo u ratovima. Ratovima koji nisu imali toliko veze s njihovom pokrajinom Lombardijom koliko s ljudima na visokim položajima i njihovim niskim pobudama - s papom, francuskim kraljem i pohlepnom carem. Njihov suncem obasjan gradić, smješten između građanskog sjaja Milana i srebrne raskoši planina, osjećao je posljedice svih tih sukoba. Vojničke čizme izranjavale su glatke kamene ploče na trgu, a čelični stremeni otkinuli komade toplog kamenja s rubova kuća, dok su konjanici Francuske i Carstva prolazili gradom, tražeći pravdu na krivome mjestu. Stoga su dobri ljudi Saronna razumjeli Simonettu, i bez obzira na to što je bila višeg staleža, sažalijevali su je zbog osjećaja koje je dijelila s majkama, suprugama i kćerima ovoga grada. Svi su primijetili da je, čak i kad je stigao dan kojega se grozila, nastavila danonoćno sjediti na prozoru, nadajući se da će se on vratiti kući.

O udovici vile Castello, jer to je sada bila, pričalo se naveliko. Stare zlaćane kamene ploče Saronna, s ulicama koje su se poput zvjezdane svjetlosti širile od trga pred crkvom Gospe od Utočišta, čule su sve što su njegovi građani imali reći. Pričalo se o danu kad je Gregorio di Puglia, Lorenzov štitonoša, krvav i slomljen, doteturao cestom do vile. Krošnje badema uz cestu lelužale su dok je prolazio, njihovo srebrno lišće kao da je šaputalo da zna kakve teške vijesti nosi. Gospodarica je naposljetku sišla s prozora, samo taj jedan put, i pojavila se na vratima trijema. Naprezala je oči ne bi li umjesto štitonoše ugledala njegova gospodara. Kad je po hodu i stasu prepoznala Gregorija, suze su joj oblile lice, a kad je došao bliže i ona mu u rukama ugledala mač koji je nosio, njezino tijelo beživotno je palo na zemlju. Sve je to vidio Luca, sin Luce, pomoćnog vrtlara na imanju, i dječak je sljedećih nekoliko dana u gradu uživao u slavi kao jedini svjedok tog događaja. Poput putujućeg propovjednika pripovijedao je šačici mještana koji su se okupili pod okriljem zvonika uz crkvu, da se sakriju od žege i da čuju što se dogodilo. Gomila se pomicala sa sjenom, i prošao je cijeli sat prije nego što su zapitkivanja i nagađanja utihnula. Toliko su dugo pričali o Simonetti da se župnik, ta

suosjećajna duša, osjećao ponukanim proviriti kroz vrata i iz hladnog mraka s neodobravanjem odmahnuti glavom prema Luci. Kad su se vrata ponovno zatvorila, dječak se požurio privesti priču kraju, jer nije želio izostaviti najzanimljiviji i najtajanstveniji dio: štitonoša je iz bitke donio još nešto. Dugački metalni predmet; ne, nije bio mač... Luca nije točno znao što je to. Znao je samo da su štitonoša i gospodarica, kad je došla svijesti, proveli sate i sate u prisnom i ozbiljnom razgovoru; onda se opet ukazala na prozoru, kao da će ondje i ostati do Sudnjeg dana. Dana kada će, kao što su se svi molili, ponovno biti ujedinjena sa svojim gospodarom.

Simonetta di Saronno zapitala se ima li Boga. Zaprepastila je samu sebe tom mišlju, no jednom kad joj je prošla kroz glavu, više je nije mogla izbrisati. Sjedila je, bez suza u očima, ukočeno, promatrajući bademe i cestu, sve dok noć nije zacrnila nebo i dok se kamen ispod njezinih ruku nije ohladio. Grad je ležao podno planina u daljini, blistajući u sumraku poput srebrnog novčića. Osjećaj izdvojenosti, koji je nekoć toliko cijnila, bio je potpun: njezina udaljena kuća sada joj je bila zatvor, bila je poput djeve iz davnina zatočene u kuli koju čuvaju zmajevi, ili poput redovnice otuđene od svijeta u svojoj ćeliji. Rafaela, njezina sluškinja, ogrnula ju je mrkim krznenim ogrtačem, no Simonetta jedva da je to primijetila, ne osjetivši njegovu toplinu. Osjećala je samo tugu koja joj se u grudima ugnijezdila kao kamen. Ne - kao badem: kad su joj prvi put pružili plod stabala koja su bila dio miraza dobivenog brakom, progutala ga je cijeloga. Imala je trinaest, a petnaestogodišnji Lorenzo joj je pružio badem kao dio obreda koji se održavao u samom nasadu, u koji je sada danonoćno gledala. Vjenčali su se u crkvi Gospe od Utočišta u Saronnu. U prekrasnoj bijeloj crkvi s osmerokutnom krstionicom - s dvorištem u kojem je okolno drveće stvaralo hlad i s visokim novim zvonikom koji je sezao do neba - još nikada nije bilo takvog slavlja. Nova zvona nosila su vijesti o novom braku preko polja - dvije velike obitelji ujedinile su se dok su se ljudi veselili i na trgu slavili, u hladu zvonika. Slavlje se nastavilo u nasadima badema, kad su dijete nevjesta i dijete mladoženja nosili krune od srebrnoga bademova lišća i razmijenili plodove. Razmjena neparnog broja badema među mladencima bila je stari običaj koji je trebao donijeti sreću, dobar urod i plodnost. No, obred je krenuo po zlu kad se Simonetta gotovo ugušila u pokušaju da proguta cijeli plod. Lorenzo joj se smijao dok joj je njezina majka pružala vodu i vino da njima zalije badem i lakše ga proguta. „Trebaš ga zagristi, zgnječiti zubima!“ uzviknuo je razdragano. „Samo ćeš tada osjetiti njegovu slatkoću.“ Imao je pravo - jer u njezinim ustima bio je samo okus suhog drva. I tada ju je poljubio - bila je to sva slatkoća koju će ikada poželjeti okusiti.

Prisjećala se da je badem stajao zaglavljen u njezinu grlu tijekom cijeloga svadbenog slavlja. Njezina majka voljela je držati propovijedi i u svemu je vidjela prst Božji, pa joj je pomalo bezosjećajno rekla da se ne smije žaliti. „Upamti ovu lekciju, kćeri moja. Ponekad se stvari moraju razmrviti na sitne komadiće da bismo otkrili njihov pravi okus. Tvoj je život oduvijek bio lagodan i ispunjen srećom, odrasla si kao voljeno dijete u bogatstvu, obdarena ljepotom i dobrim brakom, no ničija sreća ne traje vječno. Jednog će te dana snaći i jad, ne zaboravi to. Tek ćeš tada, kad te život slomi, zaista upoznati samu sebe.“

Simonetta je šutjela i otpila još vina. Zнала je da majku mora slušati i poštovati, no badem je napokon kliznuo prema želucu i u grlu je umjesto njega osjetila toplinu grožđa. Pogledom je potražila svojega mladoženju i opet ju je obuzela toplina: treperavo uzbuđenje i zadovoljstvo što se udaje za ovog mladog boga i što će uskoro uslijediti njihova prva bračna noć... Oglušila se na ono što joj je majka rekla. Namjeravala je zauvijek biti sretna s Lorenzom, bila je uvjerenjena da će im u životu uvijek biti dobro. Osim toga, Simonetta je znala razlog majčina nezadovoljstva - pogledala je prema ocu.

Naočit i čio, njezin ju je otac oduvijek obožavao, no ona nije bila jedina mlada dama za koju je osjećao isto. Simonetta je znala koliko je njezina majka patila zbog očevih ljubavnica; služavki koje bi odjednom postale drske, seljanki koje su prečesto dolazile u kuću prodavati vino. Simonetta je znala da nju ne očekuje takva budućnost. Primila je Lorenza za ruku i zaboravila na majčina upozorenja.

Sve do sada.

Kako je mogla znati da će je život slomiti na ovakav način, da će na kraju svega osjećati silnu bol zbog smrti čovjeka koji ju je tako dugo činio sretnom? Bila je uvjerena da bi preživjela sve osim ovoga. Čak i da je Lorenzo gledao druge žene, što nikada nije, sada je vjerovala da bi otprijela njegovu nevjeru. Samo da je još ovdje, stvaran, živ, da se zajedno smiju i zabavljaju, kao što su običavali. Sada će je taj grumen u grudima, ta tuga koju je osjećala, sigurno ubiti. Bilo bi to najbolje za nju. Položila je svoje bijele ruke na mač - njegov mač, koji je Gregorio donio iz bitke. A tada je pogledala i drugi predmet koji joj je Gregorio donio. Bio je dugačak i izgledao je prijeteće, načinjen od metalne cijevi i drvene drške, dok mu je sa strane virila zakrivljena metalna kukica. Jedva bi ga mogla podići, čak i da nije osjećala ovakvu slabost.

„Što je to?“ upitala je, gotovo šapćući. Gregorio je stajao ispred nje, stišući u ruci svoju baršunastu kapuljaču, sa suzama u očima.

„Arkebuza, gospodarice. Novo oružje. Slično topu, ali se može držati u ruci. Kad se potegne okidač, fitilj se zapali.“ Pokazao je pougljenjenu uzicu na dršci puške i zmijoliki okidač u obliku slova S na metalnoj osovini.

„Zašto si mi to donio?“ upitala je napuklim glasom.

„Jer je jedna takva puška ubila moga gospodara. Morao sam vam je donijeti da vidite da nije imao šanse. Poznajete gospodara. Bio je izvrstan vojnik. Izvrstan vitez. U mačevanju mu nije bilo ravna. Ali markiz od Pescare, koji se prodao Španjolcima, iznenadio nas je s više od tisuću i pet stotina naoružanih vojnika. Vidio sam cijele redove francuske konjice kako padaju pod vatrom arkebuzira. Vojnici koji nisu bili pogođeni padali su kad su im ustrijelili konje. A tek buka! Ko da je sam đavo sišao među nas.“ Gregorio se prekrizio.

Simonetta je progutala slinu. Glas je više nije služio. Kimnula je Gregoriju da se može povući, uzela dva komada oružja, staro i novo, i zaputila se prema prozoru.

Budalo, rekla je u sebi, odjednom ljuta na Lorenza, Položila je ruku na jedno i drugo oružje, čelik pod njezinim prstima bio je hladan poput leda. Prošlost i budućnost. Bio si zaista najbolji vitez. No, ovo nisi očekivao, zar ne? Što su značili tvoj viteški kodeks i pravila borbe pred ovakvim oružjem? Tvoje je vrijeme prošlo, vani je novi svijet. Svijet gdje su takva pravila lomljiva poput slamke. Simonetta nije bila sigurna želi li živjeti u takvome svijetu. Zapitala se, i to ne jednom, ne bi li nekako arkebuzu mogla uperiti prema sebi i pridružiti se Lorenzu u raj. Ili bi se mogla objesiti u nasadu, kao što je to nekoć davno napravila jedna sluškinja. No, znala je da je to najveći od svih grijeha; grijeh najvećeg među svim grešnicima, grijeh Jude Iškariotskog.

Simonettu je majka odgojila u strogom religioznom duhu i dobro se sjećala slike *Posljednjeg suda* u krstionici crkve u Pisi, kamo je odlazila na misu. Svaki dan sjedila bi i slušala svećenika kako jednoličnim tonom recitira na latinskom, gledajući pritom crne đavole kako proždiru samoubojice, glođu njihove udove i pohotnim jezicima ližu lokve krvi. Izgledali su zastrašujuće i uzbudljivo i ona bi se vrpoljila u stolcu, osjećajući da joj toplina obuzima lice kao da plamenovi dosežu i do nje, sve dok je majka ne bi oštro uštipnula za ruku.

Ne - ne može si oduzeti život. No, ništa više neće biti isto.

Nikad nije mislila da brak može donijeti toliko sreće. Ona i Lorenzo disali su kao jedno u Castellu, gostili se, odlazili u lov, posjećivali dvorove i slavija, pili vino iz svojih vinograda i jeli bademe sa svojih stabala. Svakog su tjedna odlazili na misu u crkvu Santa Maria dei Miracoli, gdje su se i vjenčali, no ostatak tjedna živjeli su mnogo prizemnijim životom, zajedno su blagovali i dijelili postelju. Nisu imali djece, no nisu osjećali da njihovoj ljubavi išta nedostaje. Bili su mladi - pred njima je bilo sve vrijeme ovoga svijeta. Kad je 1523. kuga odnijela obje njihove obitelji, jedva da su primijetili, nastavili su živjeti i voljeti se u svome udaljenom domu, sigurni od pošasti. Kuća im je uvijek bila puna smijeha - Lorenzo je bio šaljiv momak, i svoju je dragu učio da na život gleda sa smijehom, ukazujući joj na sve njegove smiješne strane, pa je ona s vremenom na život počela gledati kao i on. Simonetta se u braku proljepšala, nestalo je njezine dječje punašnosti. Postala je ljepotica bez premca, anđeoskog lica, bujne crvene kose i biserno bijelih ruku. Ni u čemu nisu oskudijevali - bili su dovoljno bogati da uživaju u sreći i da si u svemu ugađaju. Židovi su im bili prekriveni vrijednim

tapiserijama, pomagali su neke od najvećih umjetnika i glazbenika. Stol im je uvijek bio pun najfinijeg mesa i slastica, a oni su bili odjeveni u najskupocjenije krzno i baršun. Simonettini dugi bakreni uvojci bili su vezani niskama bisera i pokriveni ukrasima s dragim kamenjem i srebrnim nitima.

A onda su stigli ratovi — godine previranja i borbi između država, gvelfa i gibelina. Milano, Venecija, Genova, papinski posjedi, svi ti dijelovi zemlje postali su samo figurice u igri između domaćih i stranih sila. Lorenzo, kojega su od rođenja spremali za rat, brzo se proslavio i došao na čelo svoje satnije. Zbog službe je često bio odsutan, i njegova je gospodarica više nego jednom slavila Miholje i Božić sama, dok je njegov veliki izrezbareni stolac na čelu stola zjapio prazan. U tim je trenucima Simonetta bila potištena, no okrenula se ostalim razbibrigama, streličarstvu i sviranju lutnje, da skрати vrijeme. Ponekad je čeznula za njegovim djetetom, da joj pravi društvo dok njega nema, da joj ispuni vrijeme, no želja bi je prošla čim bi ga ugledala kako jaše prema kući između badema i potrčala bi mu ususret. Stisnuo bi je uza svoj oklop i strasno poljubio, i premda bi se odmah povukli u svoje odaje, više nije razmišljala o želji da njihova ljubav urodi plodom.

Sada to više nije moguće. Iz posljednjeg pohoda, u kojem se borio pod maršalom Jacquesom da la Palisseom, neće se nikada vratiti. Taj veliki francuski general je mrtav, Lorenzo je mrtav, i napokon je postala bolno svjesna kolika bi joj utjeha bila njegov sin ili kći. Bilo joj je sedamnaest i najbolje godine za rađanje bile su iza nje. Bila je potpuno sama.

I zato se Simonetta di Saronno pitala ima li uopće Boga. Jer, zar bi je On na ovakav način slomio? Zar bi On jednu od druge otrgnuo dvije tako privržene duše, sjedinjene i blagoslovljene Njegovim sakramentom?

Tada ju je obuzeo strah. Otkad se Gregorio vratio, nijednom se nije pomolila. Ako Bogu okrene leđa, onda će sigurno potonuti u ništavilo i krenuti drugim putem - onim najmračnijim. A jednom kad stigne u pakao, više nikada neće vidjeti Lorenza. To bi bila sudbina gora od ove, jer jedino ju je nada da će ga ponovno sresti u raju držala na životu. U trenucima sreće uvijek se molila Djevici, jer nije li sveta Marija upoznala ljubav muškarca i radosti braka sa svetim Josipom? Simonetta je bila odlučna: sutra će otići u svoju crkvu, crkvu čuda, i moliti se Blaženoj Djevici za utjehu. Jer, samo bi je čudo moglo utješiti, ništa manje od toga. Odložila je mač i pušku i napokon sišla s prozora. Kleknula je pokraj kreveta da izmoli Očenaš, a zatim je, ogrnuvši se krznanim ogrtačem, legla na krevet.

3

SELVAGGIO

„*Nonna*, u šumi je neki divljak.“

„*Amaria Sant'Ambrogio*, imaš već dvadeset godina, a još uvijek pričaš takve budalaštine. Kakve su to gluposti?“

„*Zaista, nonna*, kunem se svetim Ambrozijem. *Silvana* i ja bile smo na izvoru i vidjele smo ga. Osim toga, i u gradu pričaju o njemu. Zovu ga *Selvaggio*, divljak!“ *Amaria* je razrogačila svoje tamne oči.

Starica je sjela za njihov skromni stol i promatrala svoju unuku. *Djevojka* je i sama izgledala jedva nešto bolje od divljaka. Crna kosa koja joj je inače sezala do struka bila je sva zapetljana, puna lišća i grančica, i stršala je na sve strane. *Njezino* lice, i inače preplanulo, bilo je lagano rumeno od silnog trčanja naokolo. Izgledala je poput preplašenog konja s tim širom razrogačenim očima. *Gornji dio haljine* bio joj je rasparan i otkrivao je više nego što je smio, *njezine* bujne grudi prelijevale su se preko steznika, a *haljina* podignuta do koljena, da bi mogla lakše trčati, otkrivala je snažne noge. *Amariju* se nije moglo nazvati debelom, to nikako, jer u njihovu skromnom domu nije bilo mjesta proždrljivosti. Bila je blago zaobljena, prava ženstvena ljepotica, zdravo i rumeno utjelovljenje života. *Njezina* raskošna i procvala ljepota mamila je, unatoč tome što su obline prkosile tadašnjoj modi. *Fine dame* toliko su žudjele za blijedom alabasternom puti da su u kožu utrljavale olovnu pastu da bi postigle pravu nijansu; *Amarijina* je put bila boje toplog pijeska. *Otmjene* gospode bile su tanke poput šibe; *Amaria* je svojim oblinama prije podsjećala na kakvu kvrgavu granu. One su koristile koješta ne bi li kosu posvijetlile do crvene ili zlatne; *Amarijini* su uvojci bili plavocrni, poput vranina perja. Iako *nonni* nitko nije bio ljepši od *njezine* *Amarije*, *starica* je očajavala da je neće uspjeti udati; jer tko bi želio *djevojku* od dvadeset godina s malo više mesa na kostima, priprostu i siromašnu? Još je više brinula kad je *Amaria* ovakva hodala po *Paviji* - izgledala je poput kurvi koje se u sumrak skupljaju oko trga.

Nonna je uzdahnula i premjestila duhan, koji je uvijek žvakala, s jednog kraja usta na drugi. Silno je voljela *Amariju* i željela joj je sve najbolje, i upravo zato što se zbog velike ljubavi bojala za nju, uvijek je prema njoj bila oštija nego što je doista htjela. „*Trebala sam znati da Silvana ima nešto s tim. Uvijek je tu kad ti radiš gluposti. Uredi se, dijete, i pomoli. Uzđaj se u Boga umjesto u tu svoju debelu prijateljicu, i moli umjesto da brbljaš poput papige.*“

Amaria je zagladila kosu i spustila haljinu. Bila je naviknuta na takve ukore i oni nisu umanjivali *njezinu* ljubav prema *starici*. Uzela je konac i iglu pa sjela da pokrpa *gornji dio haljine*. „*Ali, nonna*, stvarno sam ga vidjela. Gledale smo u... vodu i vidjela sam njegov odraz, a zatim i njega. Ima crvenu kožu, kandže i krzno, ali oči su mu tako blage. Da nije šumski vilenjak?“

„*Crvenu kožu? Kandže i krzno! Šumski vilenjak? Odakle ti takve gluposti? Prije će biti da je neki siroti bjegunac iz nedavno završenog rata - vojnik koji je poludio. Možda Španjolac, oni su pravo bedasti.*“ (Rekla je to prilično veselo i gotovo u šali, kao da nisu Španjolci ti koji su joj ubili sina.) „*Što si uopće radila na izvoru, ako smijem pitati? Imamo dovoljno vode, a osim toga, koliko znam, izvor na gradskom trgu je sasvim u redu.*“

Amaria je spustila glavu i zadubila se u šivanje, a obrazi su joj se zarumenjeli. „*Htjele smo... odnosno... Silvana je htjela... pogledati u pozzo di marito.*“

Nonna je prezirno frknula, ali *njezin* se pogled smekšao. Bila joj je poznato mjesno praznovjerje, koje kaže da će *djevojka*, ako pogleda u jedan od izvora u šumama oko *Pavije*, vidjeti lice svojega budućeg muža. Zнала je da se *Amaria* žarko želi zaljubiti i jednoga dana udati, ali je jednako tako

znala da će joj, zbog njezinih godina i niskog staleža, to teže poći za rukom, a voljela ju je toliko da nije ni pomišljala da je uda za bilo koga. Zbog toga je prema djevojeji ponekad bila i prestroga. „Ma ne pričaj gluposti! Kad ti kažem. Sigurno je neki pustinjač, ili možda Francuz. Kažu da su francuskog kralja zarobili Španjolci kod Pavije... s konja ga je oborio Cesare Hercolani... je li tvoj budući muž nosio krunu?“

Amaria se nasmijala. Ništa nije znala o političkim previranjima koja su dovela do sukoba, samo da je mnogo muškaraca otišlo u rat, a malo ih se vratilo, što je još više umanjivalo njezine izgleda za brak. Ali barem nije imala za kime naricati i plakati, i paliti svijeće, kao udovice u bazilici. Znala je da su francuskog kralja Franju I. zarobili pobjedonosni Španjolci, pod kojima je sada bio Milano. No, o njegovim zemljacima znala je samo da kosu vežu u rep i da im je jezik toliko neobičan i sličan rzanju da čak mogu razgovarati s konjima. Uzdahnula je. „U pravu si. Sigurno je neki luđak. Ili vojnik.“

U tišini je nastavila šivati, potpuno se posvećujući tome. Zbog svih tih priča o ratu i Francuzima, *nonnin* je pogled odlutao do zida, gdje je iznad zidnog pokrova bio obješen Filippov bodež. Zar je doista prošlo već dvadeset godina otkad je izgubila sina, voljenog jedinca, svoje zlato? Zar je doista prošlo toliko vremena od velike bitke na rijeci Garigliano 1503. godine, kad su ona i ostale majke molile da im se sinovi vrate? Za razliku od mnogih žena koje nikad nisu saznale jesu li im sinovi živi ili mrtvi - Španjolci su uklonili svaku njezinu sumnju o Filippovoj sudbini kad su izložili stotine leševa na trgu u Paviji. Zajedno s ostalim majkama pretraživala je sablasnu hrpu leševa, dok su muhe i jastrebovi kružili oko tijela, sve dok nije ugledala njegovo voljeno lice, izmučeno i krvavo. Gradske su vlasti naredile da se tijela spale, da se spriječi kuga, pa ga nije mogla odnijeti kući i oprati mu tijelo, kao što je to činila dok je bio dječak, i ispratiti ga na vječni počinak s molitvom, kao što se priličilo. Nije imala vremena za drugo nego zaklopiti mu oči i uzeti bodež koji mu je bio zataknut u duge gaće - jedino što su pljačkaši ostavili. Smrad ljudskog mesa koji se širio s lomače pratio ju je do kuće, nikad ga neće zaboraviti. On joj je napokon izmamio suze koje dotad nisu mogle poteći.

Nastavila bi tako živjeti zauvijek, tupa od tuge i prazna, da joj Bog nije dao Amariju. Pronašla ju je na istom izvoru na kojem je djevojka tog jutra bila, među rogozom, kao što su pronašli i Mojsija. Djecu su često ostavljali ondje, tada i više nego inače, bila su to ratna siročad koju su ostavljale djevojke koje bi slučajno ostale trudne s nekim od vojnika. *Nonna* je onamo odlazila po vodu jer su gradski izvori bili zagađeni zbog leševa. Kad se sagnula prema vodi, začula je prigušen plač te je razgrnula raslinje i u njemu ugledala golo krvavo dijete, koje je, još nenaviknuto na svjetlost, lamatalo ručicama i nožicama kao da je pokušava otjerati, a tamne oči bile su skrivene pod naboranim kopcima. *Nonna* je umotala dijete i ponijela ga kući, i ne pogledavši je li dječak ili djevojčica. Željela je samo da joj nešto zaokupi pažnju, željela je ponovno osjećati, sad kad je izgubila sina koji joj je bio cijeli život. Sjedila je ravnodušno dok je dijete cijele noći plakalo zbog zubi koji su mu počeli izbijati, dok je cijeli dan cviljelo za dudom umočenom u med, dok se pokušavala izmigoljiti iz pelena u koje ju je umotala, da, *ona*, jer tada je već znala da je riječ o djevojčici. Ostala je ravnodušna sve do dana kad je djeteta u nju uperilo svoje bobičaste oči i uputilo joj prvi krezubi osmijeh, tako nevino, nesvjesno rata i svega što se događalo prije. Privila je dijete na svoje slomljeno srce i plakala, i plakala, prvi put otkako je Filippu zaklopila oči.

Ona je spasila Amariju, a Amaria je spasila nju. Srce joj je bilo toliko puno ljubavi i tuge da bi se raspuklo da nije pronašla drugo ljudsko biće koje će voljeti. Dijete je nazvala Amaria, prema riječi *amore* i svetom Ambroziju, svecu zaštitniku Milana. U ovim krajevima siročad je oduvijek dobivala ime po svecima, ne bi li oni blagoslovili njihove uboge živote. Djevojci je, kako je rasla, rekla da je zove *nonna* -baka - jer se s četrdeset godina smatrala prestarom za majku. Amaria je izrasla u predivnu, živahnu djevojku koja nije znala šutjeti, naizmjenice brbljajući gluposti i pametne stvari. Njezina ljepota i dobra narav privlačile su mnogu mladu gospodu, no njezin status siročeta i siromaštvo brzo bi ih odbili. Amaria je bila zahvalna Bogu što ima *nonnu* koja je voli. A *nonna* je istom Bogu zahvaljivala što je pronašla nekoga koga može voljeti. Spasivši Amariju prije dvadeset godina, ponovno je oživjela. Sada je, izgleda, opet nekoga trebalo spasiti, pa makar bio i divljak. Bog joj je uzeo Filippa, ali joj je doveo Amariju, i osjećala se blagoslovljenom. Traži li sada Bog nešto

zauzvrat? Pogledala je svoju voljenu unuku, a onda opet bodež. Uzela ga je sa zida i zataknila u desnu nogavicu, točno na ono mjesto s kojega ga je uzela svome mrtvom sinu. Amaria je iznenađeno podigla glavu kad je *nonna* rekla: „Pokaži mi gdje ste ga vidjele.“

Hodale su veći dio sata koji dijeli posljednje dvije večernje mise. Putem su ih pratila zvona bazilike i Amarijino neprekidno brbljanje. *Nonna* je, kao i uvijek, skrenula pogled s trga dok su prolazile pokraj katedrale. Trg je u njoj prizivao slike lomače i smrad mrtvog sina. Tako, za razliku od Amarije, na vratima crkve ne bi vidjela zazive Bogu i svim njegovim svecima koje su ljudi ondje ostavljali - na stotine komadića papira, sve molitve za povratak nestalih, za koje su se bojali da su mrtvi.

Kad su izašle iz grada i tlo se počelo uzdizati, Amaria je pružila ruku baki i tako su nastavile; *nonna* je teško disala pa je morala ispljunuti duhan. Zastale su i pogledale natrag prema Paviji, gradu stotinu tornjeva, kako su ga zvali, drugom najvećem gradu Lombardije poslije Milana, koji se nalazio malo više na sjeveru. Baka i unuka stale su da uhvate dah, sjele su na trenutak na mekanu travu i jedna drugu zagrlile oko ramena. Gledale su kako zrake zalazećeg sunca kupaju visoke tornjeve, koji kao da su parali nebo i tako mu davali rumenu boju krvi. Crveni obod katedrale krivio se uz obzor, a crvenkastosmeđe kuće stisnule su se uza strmi nagib prema rijeci, na čijoj se obali nalazila i njihova skromna koliba. Ponte Coperto, slavni natkriveni most, izgledao je poput vijugave crvene zmije koja se ispružila preko rijeke. Voda rijeke Ticino blistala je poput oštrice noža. Iza rijeke na jugu nalazilo se bojište na kojem su u posljednje vrijeme poginule tisuće vojnika. Sada je bilo prazno i tiho; mračna i ucviljena ravnica očišćena od svih palih tijela i zaostalog oružja, Kako je sunce padalo sve niže, opeka se s kuća i tornjeva činila još crvenijom, kao da je popila svu krv s bojišta, onako kako cvijet popije vodu.

Svjesna da se mračni, *nonna* je zamolila Amariju da joj pomogne ustati pa su se zaputile prema mračnoj šumi. Naposljetku su došle do mjesta koje su tražile, ali u sumraku nisu vidjele ništa osim tamno-plave vode. Nikakvog divljaka. Granje je zapucketalo, i *nonna* je posegnula za bodežom. Teška vremena učinila su je spretnijom i često je u ovim brdima lovila zečeve za hranu. Sluh joj je bio oštrij nego u Amarije pa je kroz nisko raslinje povela djevojku prema lišćem prekrivenom ulazu u mračnu špilju.

Bio je ondje. Kad su starica i djevojka zakoračile u tamu, Amaria ga je zazvala imenom koje je čula da su mu nadjenuli. „Selvaggio!“

„Ma, gusko jedna“, prosiktala je njezina baka. „Kako će ti se odazvati na ime za koje i ne zna?“ *Nonna* je na milanskome dijalektu izustila: „Ne boj se! Tu smo da ti pomognemo, u ime svetog Ambrozija.“ Nastupila je dugačka stanka dok su obje žene razmišljale o tome što su prizvale. *Nonna* se prisjetila Filippa pa rekla: „Nismo ni Španjolci ni Francuzi, tu smo da ti pomognemo.“

Ugledale su njegove svijetle oči dok se približavao iz mraka, a kad se pojavio, Amaria je zgrožena kriknula. Stvorenje je bilo užasno mršavo, svako rebro mu se naziralo. Koža mu je bila crvena od skrtnute krvi. Kosa i brada mjesecima su neometano rasle i bile su gusto zapetljane. Nokti na rukama i nogama od duljine su se već počeli uvijati i izgledali su poput kandži. Nije se moglo razabrati ima li sedamnaest ili sedamdeset godina. No, oči su mu bile svijetlozelene i, kao što je Amaria rekla, u njima se nazirala dobrota. Nije mogao govoriti, ali je čuo - izašao je, a sa svakim korakom izgledao je kao da će se srušiti. Prvi put u dvadeset godina *nonna* je gotovo zaplakala, jer tako je mogao izgledati njezin Filippo da je preživio i vratio se. Nije to bio nikakav divljak. Bio je to običan mladić. Divljaci su oni koji su mu to učinili. Jednom rukom zadržala je Amariju da ne pobjegne, a drugu pružila njemu. Jedva da je znala što govori, ali znala je da čini dobro. „Idemo kući“, rekla je.

4

UMJETNICI I ANĐELI

U vrijeme Filippove smrti na bojištima uz rijeku Garigliano, veliki je umjetnik započinjao rad na svome velikom djelu. U trenutku kad je Filippo posljednji put izdahnuo, umjetnikov je kist dodirnuo platno koje će postati njegova najpoznatija slika. No, nas ne zanima taj čovjek, već njegov učenik - mladić istih godina kao i nesretni Filippo. Mladić koji će jednoga dana postati velik, ali ne još, mladić koji je bio lijep, razuzdan i koji se odavao bezbrižnim užicima, mladić s talentom, ali bez moralnih vrijednosti, mladić kojem nikad ni do čega u životu nije bilo stalo, a pogotovo ne toliko da za to riskira život, kao što je učinio Filippo. Istoga sudbonosnog dana kad je Bog jednoj majci uzeo sina i jednom umjetniku dao dašak nadahnuća, tog mladića vjerojatno nije imao na pameti. Njegovo je ime bilo:

„Bernardino Luini!“ Povik, gotovo rika, odjeknuo je ateljeom. Bernardino je odmah prepoznao glas. Bio je to glas od kojeg su on i njegova ljubavnica strepili dok su se noć prije valjali po krevetu u njezinim odajama, sve dok jutarnje sunce nije zagrijalo firentinske krovove. Istini za volju, Bernardinu je strah da će ih uhvatiti njezin muž davao čar toj aferi, jer dama baš i nije bila neka ljepotica; iako ju je upoznao dok je pozirala njegovu učitelju. Bernardino je bio naviknut na bijesne muževe ili, kako su to posprdno nazivali njegovi prijatelji, *mariti arrabiati*, kad bi Bernardina vidjeli s masnicom na oku ili s rasječenom usnom, što bi nagrdivalo njegovo iznimno lijepo lice. No, u ovom je glasu bilo toliko gnjeva da je istog trena ispustio kistove i pogledom potražio gdje da se sakrije u ateljeu.

Posvuda su bila platna, okviri u izradi, naučnici koji završavaju posao svojega učitelja. Na njegovu nesreću, nijedno se mjesto nije činilo kao savršeno skrovište, sve dok Bernardino u dnu dugačke prostorije nije ugledao podij. Ondje je sjedila njegova trenutačna ljubavnica, čedno prekrivenih ruku, no tamni kolobari ispod očiju odavali su njezine noćne napore. Crni su joj uvojci uokvirivali lice, a zelena haljina nije nimalo laskala njezinu žućkastom tenu. Da je imao više vremena za razmišljanje, Bernardino bi se vjerojatno još jednom zapitao zašto je baš nju njegov učitelj izabrao za poziranje - već je imala dva sina i nije baš bila u cvijetu mladosti. Kad jednog dana bude birao vlastite modele, bit će to žene nenadmašive ljepote - anđeli u kojima će se ogledati božanstvenost njegova talenta... no sada nije imao vremena za takva razmišljanja. Iza glave modela nalazio se paravan koji je sam Bernardino izradio, i tu je pronašao skrovište. Bila je to tkaninom prekrivena drvena konstrukcija na kojoj je Bernardino, prema učiteljevu napatku, naslikao pastoralni toskanski krajolik - drveće, brežuljke i potok. Bernardinu se nije sviđao taj zadatak - smatrao je da je spreman za portrete, ali Leonardo mu je zbog nekog razloga povjeravao samo najjednostavnije zadatke. Kista se smio primiti samo kad je trebalo naslikati ruke. Ruke, ruke, i još ruku. Bernardino je, čini se, bio posebno nadaren za slikanje najzahtjevnijih dijelova, pa je uvijek slikao samo njih. Zanimljivijim zadacima nije se mogao ponadati, osim ako nije bila riječ o skicama ugljenom, koje bi zatim dovršavao njegov učitelj. Nadao se da će Leonardo jednoga dana prepoznati njegov talent za crtanje i prepustiti mu neku narudžbu. No, sada mu je bilo drago što se njegov talent ne cijeni previše, jer mu je paravan poslužio kao savršeno skrovište. Dok je trčao prema podiju, vidio je da je i dama razrogačila oči u strahu - i ona je, naime, prepoznala glas i prepala se neizbježnog sukoba. Ali, njezin je strah bio bezrazložan - Bernardino je bio kukavica. Prstom na usnama dao joj je znak da šuti i kliznuo iza paravana, samo trenutak prije nego što su se dvostruka vrata ateljea širom otvorila i Francesco di Bartolomeo di Zanobi del Giocondo zakoračio u prostoriju.

Bernardino je provirio kroz pukotinu na paravanu. Sam pogled na učitelja rekao mu je da je sve shvatio - nikad mu ništa nije moglo promaknuti. Pa, iako je brada koja mu je prekrivala lice vješto skrivala svaku emociju, nabrano čelo ipak nije mogao sakriti.

Da Vinci nije bio religiozan, i njegovo je neuvažavanje religije graničilo s herezom pa je bilo prilično ironično primijetiti da je sa svojom dugom bijelom bradom i kosom neobično nalikovao Bogu, u kojega nije vjerovao. Učitelju nisu smetale takve dosjetke na njegov račun; uživao je u svim oblicima ljudske gluposti pa je iznimno blagonaklono gledao na Bernardinove ljubavne pustolovine. Mladić mu se otpočетка uvukao pod kožu, čak mu je i darovao svoju znamenitu mapu sa skicama, *Libricciolo*, u kojoj se nalazilo pedeset stranica vješto izrađenih grotesknih crteža. Bila je tu kurva s dvije rupe umjesto nosa; mladić s izraslinama na vratu, tako velikim da se činilo da ima tri glave; i jadno čeljade kojem je priroda zatvorila usta pa je morao jesti kroz nos, kroz napravu sličnu slamčici koju je izumio sam Leonardo. Bernardino je znao provoditi sate proučavajući nakazne crteže, a učitelj je zadovoljno kimao. „Samo da znaš, Bernardino“, rekao mu je, „kada budeš slikao svoje savršene lombardijske ljepotice, nije sve što priroda stvori lijepo.“ *Libricciolo* je pokazivao nakaznost u čistom obliku, no njegov je mladi proučavatelj bio dovoljno naočit da izazove podrugljive glasine da svoju ljepotu koristi da bi zadovoljio učitelja, i to ne samo u estetskom smislu. Zašto bi inače Leonardo u Firencu sa sobom doveo mladića kojeg je prilično nedavno izabrao za učenika u Milanu, mladića koji nikad prije nije napuštao Lombardiju, okruženu planinama s jedne i jezerima s druge strane?

Bernardino je vidio Francesca kako se približava, ogrtačem rušeći platna. Svi su se učenici okrenuli da vide što se događa, no nikoga nije zanimao razlog - svi su već znali da ima veze s Bernardinom. Situacija se nije činila obećavajućom jer su Francesca u stopu pratila dvojica njegovih ljudi, noseći Giocondov grb i mačeve koji su otkucavali vrijeme sa svakim njihovim korakom. Francescu će, kao i bilo kojem bogatijem trgovcu u gradu, firentinski zakon ići na ruku. Prevareni je muž stao pred Leonarda, a to što je samo neznatno ublažio nastup, pokazivalo je njegov prezir prema umjetnicima i njima sličnima.

„Oprostite na smetnji, Signor da Vinci“, rekao je Francesco reda radi. „Tražim vašeg učenika Bernardina Luinija, učinio mi je veliku nepravdu.“ Bernardino je vidio da mu je pogled pao na njegovu ženu, koja je nepomično sjedila u svome stolcu. Francesco ga je podsjetio na bakina mačka - bio je ugladen, debeo i prepreden.

Da Vinci je namjerno napravio još nekoliko poteza kistom i tek ga tada odložio. Okrenuo se prema Francescu, no prije nego što se sasvim uozbiljio, Bernardino je primijetio da mu je namignuo. Namjeravao se zabaviti. „Ne razumijem, Signor del Giocondo“, rekao je. „Moj je učenik mladić od dvadeset i tri godine, kod mene uči slikanje. Kakvu je on nepravdu mogao nanijeti tako uvaženom trgovcu kao što ste vi?“

Francesco se smeo. Bernardino se nasmijao. Znao je, kao i da Vinci, da Francesco nikada neće priznati da mu je jedan priprosti zanatlija nabio rogove. A znao je i to da će se da Vinci nastaviti zauzimati za njega jer cijela ta afera utječe i na njegov rad - nije mogao dopustiti da del Giocondo odvede svoju ženu i da portret ostane nedovršen. Stoga mu nije preostalo drugo doli zaštititi ugled svojega modela, a time i svoga jogunastog učenika.

Francesco je svu svoju težinu premjestio s jedne noge na drugu i odgovorio na pitanje. „Stvar je privatne naravi. Riječ je o... poslu.“

Da Vinci se lagano nakašljao. „Tja, gospodine, žao mi je što vam ne mogu pomoći da zaključite taj svoj... *posao*.“ Čelo mu se opet nabralo. „Nažalost, gospodin Luini više nije ovdje. Primio sam narudžbu od Njegove Eminencije venecijanskog dužda i Bernardino je upravo otputovao da bi radio na toj narudžbi.“

Francescove su se oči od nevjerice stisnule dok da Vinci nije izvadio pismo iz rukava svoje oprave. „Poznajete, možda, duždev pečat?“

Francesco je uzeo pismo i pažljivo proučio pečat. Nevoljko je morao priznati da to uistinu jest njegov pečat i krenuo je otvarati pismo, ali mu ga je Leonardo istrgnuo iz ruku. „Oprostite, gospodine“, rekao je hladno, „i ove su stvari *privatne* naravi.“

Francesco više nije mogao ništa učiniti. Pokušao je ostati smiren. „U redu onda, samo neka mi ne dolazi na oči; ugledam li ga opet na ulicama Firenze, ne gine mu dvoboj sa mnom i smrt.“

Bernardino je zakolutao očima. Za ime Božje, pa 1503. je! Tri godine u novom stoljeću, a taj čovjek još uvijek govori kao da je u srednjem vijeku! Nije skidao pogled sa svoga suparnika i vidio je kako pruža ruku prema svojoj ženi koja je sjedila na podiju. „Podimo, gospo.“

Da Vinci se ukočio.

„Molim vas da ostanete gdje jeste, gospo.“ Leonardo se obratio Francescu. „Zaista, gospodine, ima li razloga da gospa ne ostane? Sad kada više nema čovjeka koji vas je uvrijedio, ne može pasti pod zao utjecaj, zar ne? Jer vaša supruga zasigurno ne snosi nimalo krivnje u cijeloj toj stvari?“

To posljednje Francesco u javnosti nije mogao zaniijekati. Francesco se kolebao pa je da Vinci pribjegao laskanju. „Zar ne znate, gospodine, koliko će ovaj portret pridonijeti vašem ugledu pokrovitelja, ljubitelja likovne umjetnosti?“

Istini za volju, Francesco nije mario za likovnu umjetnost, niti ju je razumio; ali bio je svjestan koliko je Firenca poznata po svojoj umjetnosti i arhitekturi pa je osjećao potrebnim da ostavi i svoj trag. No, nećkao se. „To je samo portret“, rekao je. „Nikakva velika bitka, ili prikaz iz Svetog pisma. A i slika će visjeti u mojoj palači i neće je vidjeti nitko osim moje obitelji.“

„Ali u krivu ste, gospodine.“ Leonardo je strastveno branio svoj rad. „Ovo nije samo običan portret. Na njemu sam upotrijebio potpuno nove tehnike. Vidite li kako sam ujedinió svjetlo i tamu ovim *ehiaroscurom*? I kako su kutovi njezinih usana zamućeni tehnikom *sfumato* i čine njezin izraz lica zagonetnim? Vjerujte mi, gospodine, vašoj će se ženi diviti diljem svijeta, i dopustite li mi da završim njezin portret, nećete se dokazati samo kao veliki pokrovitelj i ljubitelj umjetnosti već i kao divan suprug.“

To je upalilo. Iako mu je prezime govorilo drukčije, Francesco nije imao smisla za humor, ali ponos mu je značio sve. Postoji li bolji način da utiša glasine o nevoljama sa suprugom nego da ovjekovječi njezin lik? Spustio je ruku koju je bio pružio prema svojoj ženi, naklonio se Leonardu i otišao.

Bernardino je s olakšanjem prislonio glavu na drveni okvir platna. Udisao je mirise ulja i jablana, a potom je osjetio još nešto... zamamni miris sandalovine koji je nosila njegova draga, zatim sočan i oštar miris njezina spola, kojega se dobro sjećao od večeri prije. Sjećanje na tu večer probudilo je vatru u njegovim preponama i trebalo mu je nekoliko trenutaka da se sabere - zamalo je nastradao i nije smio dopustiti da ga požuda opet dovede na isto. Mora signoru ostaviti na miru. Učitelj je ga je glas trgnuo iz razmišljanja. „Možeš izaći, Bernardino.“

Bernardino je polako izašao, praćen smijehom i pljeskom svojih kolega. Teatralno se naklonio svima. Leonardo je podignuo obrvu kao da ju je netko potegnuo udicom. Bernardino mu se naklonio, ovaj put zaozbiľjno. „Hvala vam, gospodine“, rekao je. „Smijem li nastaviti s radom?“

„Smiješ, Bernardino. Ali ne ovdje.“ „Kako to mislite?“

„Prisluškivao si pa si mogao i čuti svoju sudbinu. Želim da odeš u Veneciju i preuzmeš ovu narudžbu, jer to nisam izmislio samo da te izvučem iz nevolje, već je to zaista duždev zahtjev.“ Još jednom je izvadio pismo iz rukava i pružio ga svom učeniku. „Bolje da si neko vrijeme daleko od gospodina Gioconda.“

„U Veneciji?“

„Da. Njegova Eminencija piše da će platiti tri tisuće dukata za fresku u crkvi Frari. Sveti prizor. Djevica, anđeli, i sve što ide s tim. Mislim da si konačno spreman.“

„Slikat ću likove? Cijeli prizor? Ne ruke?“

Leonardo se nasmiješio. „Da, likove. Ali mislim da bi trebali imati i ruke, inače ti dužd neće platiti.“

Bernardinu se svašta vrmalo po glavi. Venecija. Veneto. O gradu nije znao ništa osim da se nalazi na vodi, i da zbog toga žene imaju ljuske, a muškarci plivaću kožicu na nožnim prstima. U Firenci mu je bilo lijepo - prvi put je bio izvan rodne Lombardije i pokušavao je što više izvući iz toga. Ovdje su mu bili prijatelji... i ljubavnice. Volio je Firencu. Ali opet - pa ne bi otišao zauvijek. Trebat će mu

godina-dvije da završi posao. Prva slika s cijelim likovima, umjesto mora ruku koje je do tada slikao - bezbrojni prsti i zglobovi - od samog pogleda na njih bilo mu je zlo. A tu je bio i novac. Dobro bi zaradio. Osim toga, zasigurno i u toj pokrajini ima lijepih žena? Zahvalio se učitelju, uzeo pismo i srdačno se oprostio. Leonardo je obujmio Bernardinovo lice rukama i dugo ga gledao u oči. „Slušaj me dobro, Bernardino. Nemoj da te zavara veličina tvoje genijalnosti, jer je ne posjeduješ. Dobar si slikar i mogao bi čak postati izvrstan, ali ne dok ne počneš osjećati. Ako te boli rastanak od ove dame, ako ti srce krvari, tim bolje. Jer će se u tvome radu ogledati sve strasti koje proživljavaš i samo tada ćeš moći ono što osjećaš prenijeti na platno. Imaš moj blagoslov.“ Učitelj je srdačno poljubio svog učenika u oba obraza. Bernardino se tada okrenuo dami koja je pozirala, njezine su ga oči pažljivo pratile po prostoriji. Ne, nije bila lijepa, tako da baš i neće imati za čim žaliti. No, nije si mogao pomoći i, primaknuvši se bliže, šapnuo joj je: „Nadam se da ću se od vas oprostiti kasnije, gospo. Kad vam muža ne bude kod kuće.“

Bernardino je voljenim ulicama hodao pod kapuljačom ogrtača -nije želio sresti svoga suparnika prije odlaska. No, na putu do kuće obilazio je mjesta koja je volio. Hodao je u ritmu glasnih zvona, od čije su mu srcu drage buke podrhtavala rebra. Prolazio je Firencom koju je volio, trgom na kojem je gorio Savonarola i krijesovi taština. Bernardino se nikad nije pogledao u ogledalu pa nije mogao znati da je mramor na kipu na Piazzia della Signoria, od kojeg se nježno oprštao, bio iste srebrnkaste boje kao i njegove oči. Naslonio se na tople kamene ograde uz rijeku Arno i pozdravio se sa savršenim lukovima Mosta Ponte Vecchio. Kasno večernje sunce - njemu najdraže - pretvorilo ih je iz jantara u zlato. No, Bernardino nije znao da je njegova koža imala istu ružičastu nijansu. Prolazio je Trgom Santa Croce i pozdravljao se s redovnicima Misericordije, ne znajući da su kapuljače tih svetih ljudi crne poput njegove kose. Nije znao da je bjelina njegovih zubi odgovarala biserno bijelom mramoru bazilike. Znao on to ili ne, Bernardino je bio lijep kao i sam grad. Naposljetku je ispio gutljaj vode iz fontane zlatnog veptra i protrljao nos Il Porcellinu, da bude siguran da će se jednoga dana vratiti. Nije se mnogo prepuštao sjećanjima. Firenca će mu bez sumnje nedostajati, ali njegovo se raspoloženje već polako popravljalo. Putem kući razmišljao je o budućnosti, tiho pjevajući napjev koji je napisao sam Lorenzo de Medici, znan kao *Il Magnifico*:

*Quant' e bella giovinezza,
Che sifugge tuttavia!
Chi vuol esser lieto sia:
Di doman non c'è certezza.*

*Mladost je lijepa
Ali brzo prođe.
Veselite se danas
Jer sutra možda ne dođe.*

Ponovno u ateljeu, Leonardo je na trenutak zastao dok je razmišljao o Bernardinu. Bilo je dobro da ide, jer bio je prelijep da mu svaki dan bude pred očima. Prisjetio se njegovih sjajnih crnih kovrča, zapanjujućih očiju koje su odavale podrijetlo daleko od Lombardije; crnih trepavica koje su izgledale kao da je svaka naslikana najtanjim mogućim kistom. Bernardino je čak imao i sve svoje zube - i k tome bijele. Leonardo je uzdahnuo u znak oprostaja i pažnju ponovno usmjerio na damu koja mu je pozirala. Ona nije bila nikakva ljepotica, koliko god on laskao njezinu mužu, ali imala je ono nešto, pa makar to bilo njezino iznimno ozbiljno držanje. Nadimak La Gioconda bio je ironičan - bila je to igra riječi s njezinim imenom, nipošto znak njezina smisla za humor. Ali, samo trenutak - nešto je bilo drukčije... u kutovima usana titrao je - gotovo, no ne sasvim, osmijeh? Njezina se ozbiljnost u trenutku pretvorila u taj zagonetni, potpuno neprikladan izraz lica. Leonardo je pošteno opsovao Bernardina. Što li joj je samo rekao? Uhvatio se kista i prepravio usta. Proklet bio taj mladac.

Kad se Bernardino zakleo da će svaka žena koju bude slikao biti lijepa poput anđela, nije znao da će morati čekati više od dvadeset godina da nađe takvu. Kad je radio svoju prvu narudžbu za dužda, njezini su se roditelji tek bili vjenčali. Kad je počeo raditi na Pieti u Chiaravalleu u blizini Rogoreda, ona se upravo rodila. Dok je 1522. slikao jedno od svojih najvećih djela - veličanstvenu *Krunidbu Spasitelja* za Bratovštinu svete Krune u Milanu - ona se udavala za drugoga, i gotovo ugušila bademom na svadbenoj svečanosti. Bernardino je postajao sve veći majstor, no ni u jednom od svojih modela nije pronašao lice vrijedno slikanja. Sve dok 1525. nije prihvatio posao zbog kojega se našao u istoj prostoriji s predmetom svojih estetskih čežnji. Po nalogu milanskoga kardinala, u crkvu Santa Maria dei Miracoli u Saronnu stigao je istog jutra kada se ondje zatekla i Simonetta di Saronno, koja je molila za čudo.

* * *

„Tko je to?“

Otac Anselmo se okrenuo. Umjetnik je, pretpostavljao je, bio star otprilike kao i on, u srednjim godinama, no njegov je glas odavao potpuno drukčije sklonosti od Anselmovih. Dok su Anselmu na pameti bili Bog i stvari nebeske, ovaj je naočiti svat, čini se, razmišljao samo o ovozemaljskim užicima. Svidio mu se ovaj čovjek, iako ga je poznavao jedva četvrt sata. Svećenik mu je odgovorio upozoravajućim glasom.

„Gospodine Luini, to je gospođa Simonetta di Saronno.“ „Ma nemojte.“ Luini je bio očaran.

Anselmo je čovjeka koji je bio viši od njega pogledao ravno u lice. „Gospodine, ona je veoma cijenjena dama u našem kraju.“

„Bila bi u svakom kraju, uvjeravam vas, oče.“

Anselmo je pokušao ponovno. „Odnedavna je udova, izgubila je muža u ratu.“

„Sve bolje od boljega.“

Svećenik je ostao zapanjen. „Gospodine! Kako to možete reći? Rat je opustošio cijelu lombardijsku nizinu - i mnogi, ne samo ova jadna žena, pate zbog gubitka voljenih. I plemići i pučani. Posljednja bitka kod Pavije odnijela je život njezina muža - kakav je to čovjek bio! Pun mladosti i života, i istinske odanosti.“

„Zvuči kao da i vama nedostaje.“

Anselmo je pokušao stati na kraj takvim neprimjerenim bockavim primjedbama. „Ovi su ratovi, kao i svi ostali, donijeli samo zlo.“

Luini, taj neobični svat, samo je slegnuo ramenima. „Rat nije uvijek loš. Stotine godina ratovanja na našem poluotoku toliko su okrenule pokrajine jednu protiv druge da svaka pokušava nadmašiti onu drugu u umjetnosti. Imamo najbolje umjetnike na svijetu; arhitekta i ljude od pisane riječi. Za koliko ste švicarskih umjetnika čuli?“

„Možda Bog više voli zemlju u kojoj vlada mir.“

„Mir! Možda u njihovoj zemlji nema ratova koji bi promicali njihovu umjetnost, no teško da bi ih se moglo nazvati miroljubivim narodom. Švicarci su na glasu kao najbolja plaćenička vojska na svijetu“, uzviknuo je Bernardino energično. „Ubijati će za bilo koga, samo ako ih se dovoljno plati. Vrlo su nepristrani. Bog mora da je jako zadovoljan njima.“

Anselmo nije mario hoće li pobijediti u raspravi, samo da ne nastave razgovor o gospođi di Saronno. No, Luinijevu pažnju nije bilo moguće odvući nadugo. „Lombardija je prekrivena krvlju i bojom; krv se opere, no boja ostaje zauvijek. Pogotovo kad ovjekovječi ovakvo lice.“ Pogledao je natrag prema ženi. „Kažete da je pobožna?“

„Da. Svakoga tjedna dolazi na misu ovdje u crkvi - u ovoj se crkvi i udala, najbliže je njezinu domu.“

„A gdje je to?“

Anselmo je odmahnuo glavom. „Neću vam reći. Pustite je na miru.“

No, Luini je već bio krenuo prema njoj. Htio ju je pogledati izbliza. Anselmo je krenuo za njim i povukao ga za rukav. „Ne ometajte je sada, gospodine! Dok molimo, razgovaramo s Bogom.“

Bernardino se oslobodio njegove ruke. „S njim može popričati i kasnije.“

Klečala je pokraj djevojke koja joj je vjerojatno bila sluškinja. Bila je odjevena u crno i nosila je veo, no bio je toliko tanak da je kroz njega mogao vidjeti sjaj njezine crvene kose. Nije molila pognute glave, već očima uperenima u zavjetni kip Djevice Marije. Skupljene su joj ruke bile dugačke i bijele; ali to njezino lice! Bio je u pravu - imala je lice anđela, koje je nadmašivalo sve što je ikada stvorio, čak i njegova najbolja djela. Srce mu je počelo lupati. Mora je naslikati. Bernardino je sjeo u red ispred nje i žustro izustio: „Gospođo!“

Sluškinja je poskočila i prekrizila se, no mlada ga je žena samo blijedo pogledala. Oči su joj bile plave poput jezera Maggiore, na kojem je ležao Luino, gradić u kojem je odrastao. To jezero mu nikad nije bilo draže nego sada, kad ga je mogao usporediti s njezinim očima. Izraz na licu joj bio je beživotan i tup, no to nimalo nije narušavalo njezinu ljepotu. „Izvolite?“ rekla je. Glas joj je bio tih i muzikalan, no hladan. Nije mogla imati više od, recimo, sedamnaest? Ali kakvo držanje, kakva smirenost!

Bernardino se nije ni pokušao stišati i nastavio je istim tonom: „Signora, želim da pozirate za mene. Želim vas slikati.“

Time je potpuno zaokupio njezinu pažnju. Simonetta se došla moliti za čudo, a Djevica joj je poslala njega? Muškarca koji je možda imao četrdeset ili više godina, visoka, naočita na neki odbojan način, i koji je od nje tražio nešto što nije sasvim razumjela. Je li to bilo još jedno iskušenje? Što je Kraljica neba željela“ poručiti time? „Slikati... mene?“

Tada je već i Anselmo bio došao do njih, njegova težina i halja priječili su ga da bude brži. „Ispričavam se zbog ovog čovjeka, moja gospo. On je umjetnik“ („Veliki umjetnik“ dobacio je Bernardino, ali nitko nije obratio pažnju), „došao je oslikati zidove crkve, i ako sam ga dobro razumio, njegov je nadasve drzak zahtjev da mu vi... pozirate - za jedan od likova.“

„Ne za jedan od likova“, ubacio se Bernardino. „Za glavni lik, Djevicu Mariju“, i da bi to dodatno naglasio, opalio je obližnji kip Gospe po stražnjici.

Simonetta di Saronno nije to više mogla slušati, Odjurila je iz crkve. Nije joj se svidio muškarčev ton ni njegovo nepoštivanje Djevice, ali bilo je tu i nešto više. Sram ju je bilo priznati, ali unatoč svojoj tuzi, nije ostala ravnodušna prema njegovoj ljepoti. Ni činjenica da je već dugo bez Lorenza nije ju mogla odriješiti toga grijeha. Osjećala se potresenom i krivom, i odlučila se pokajati za taj grijeh moleći kod kuće, gdje neće morati gledati tog čovjeka. Nije čula oca Anselma kako se ispričava, no čula je oproštajni uzvik svoga mučitelja. Stajao je na stepenicama crkve i povikao za njom: „Platit ću vam!“

Anselmo je povukao Luinija s ulaza crkve. „Ne budite smiješni! Pa ona je jedna od najbogatijih žena u Lombardiji! Ne treba joj vaš novac!“

„Svima treba novac“, rekao je Bernardino, pogledom je prateći dok se udaljavala.

„Kad smo kod toga...“ svećenik ga je poveo natrag u crkvu i predočio mu uvjete pod kojima će raditi.

„Za svakog sveca dobit ćete dvadeset i dva franka po danu.“

„Želite mnogo svetaca, je li?“ upitao je Bernardino, cinično se osmjehujući. „Daju na dramatičnosti, zar ne? Srca, oči i grudi iščupani s pobožnih tijela poput svetih iznutrica.“

„Doista“, izjavio je svećenik ravnodušno. „Pa ipak, vjernici se poistovjećuju s njihovim patnjama, pogotovo u ovim vremenima. Zazivaju ih, djecu imenuju po njima, čak ih i u psovkama spominju. Sveći su utkani u naše živote. Ovdje u Lombardiji hodaju svaki dan među nama.“

„Što to zapravo znači?“

Anselmo uzdahne, okrene se i krene duž prolaza. „Sada možda ne znate, ali jednoga ćete dana saznati.“

Bernardino ga je slijedio jer još nisu zaključili posao. „Što je sa smještajem i hranom?“

Svećenik mu se opet okrene. „Bit ćete smješteni u zvoniku crkve, a dobivat ćete i hranu.“ Anselmov se glas ispunio ponosom. „Bit će vam ugodno ovdje. Zvonik je prilično nov, izgrađen je zahvaljujući priložima iz 1516., i smatra se jednim od najljepših u ovom kraju.“

Bernardino nije obraćao pažnju. „Odlično. Za sve to naslikat ću vam i *Rođenje Isusovo*, besplatno.“

Anselmo se pokušao suzdržati da se ne nasmije. Pomislio je da nema smisla Bernardinu pokazati njegov ponos i diku, komadić Kristova križa koji se čuvao u rubinima optočenom relikvijaru. Nije odobravao Luinijevo bezobzirno ponašanje, no nije mogao poreći da mu se umjetnik sviđa. A i zna s kistom. Anselmo je vidio Luinijeva *Krista okrunjenog trnjem* dok je bio u sjemeništu u Milanu Bernardino je ustvari, kad je tog jutra ušao u crkvu, prepoznao jer je Krista naslikao prema svom liku. Bernardino je možda izgledao božanstveno, no pratio ga je glas ne baš pobožnog čovjeka, upitnih moralnih vrijednosti. Bilo je nadasve prikladno što mu je njegov prijatelj, i kolega umjetnik, Vasari, dao nadimak Lupino, vuk, poigravši se njegovim imenom i imenom rodnog mu mjesta Luina. Luini se čak ponekad potpisivao s latinskim izrazom Lovinus. Anselmo je u sebi uzdahnuo i ponadao se da mu Bernardino neće donijeti nevolje. Vratio se praktičnim pitanjima. „Koliko će vam trebati za sve te freske?“

Luini je protrljao bradu. „Brzo radim. Za *Krista okrunjenog trnjem* trebalo mi je trideset i osam dana, a ta je freska imala sto četrnaest likova.“ Okrenuo se oko sebe ispod nadsvođenog stropa, diveći se kao i uvijek unutrašnjoj arhitekturi - s bijelom žbukom i prekrasnim ukrasima na zidu crkva je izgledala poput kakva slatkiša. Anonimni su umjetnici nekoliko puta pokušali oslikati zidove i stupove biblijskim prizorima, no te freske nisu bile ništa naspram onih koje će naslikati on. Položio je ruku na hladni bijeli stup. O crkvama je uvijek razmišljao kao o živim bićima. Ova je nedvojbeno bila žena, s bijelom unutrašnjosti, profinjenim zvonikom i drvećem uz trijem. Kamen ispod njegove ruke postao je topao, kao da mu izražava dobrodošlicu, i on je rukom počeo prolaziti uzduž stupa, kao da gladi bedra neke od svojih ljubavnica. „Pripremi se“, rekao je ispod glasa, kao da govori ženi. Glavom su mu prošle brojne ideje i nato je pogledao velik prazan zid na samom ulazu u crkvu. „Ovdje ću naslikati *Poklonstvo mudraca*“, rekao je. „U središtu prizora bit će Djevica, za koju će mi pozirati Simonetta di Saronno.“ Bilo je to ime koje nikada neće zaboraviti.

Anselmo je odmahnuo glavom, unatoč Luinijevoj upornosti. „Nikada neće pristati na to.“

Bernardino se nasmiješio, a bijeli su mu zubi bljesnuli kao u vuka po kojem je dobio nadimak. „To ćemo još vidjeti.“

5

KRAJOLIK LOMBARDIJE

Nonna i *Amaria* morale su se zadovoljiti svjetlošću svijeća. Još bolje, jer bi po danjem svjetlu još teže podnijele zapušten izgled ovog čovjeka. Svjetlost svijeća ublažila je strahotu. Krvavo crvenu pretvorila je u medno crnu. Sakrila je zelenu gangrenoznu kožu i pozlatila bolesno žuto bljedilo koje se naziralo ispod zamršene kose. U zlato je pretvorila uši i buhe koje su mu gmizale po kosi, prikrila popucale kapilare u krvlju podlivenim očima, otkrivajući obećavajući tračak života.

Divljeg su čovjeka, ili *Selvaggia*, kako su ga nazvale, polegle na stol koji je *Amaria* podložila slamom ne bi li mu bilo udobnije. Naložila je i vatru od pruća koje je donijela iz šume i na ognju zagrijala kotao vode. Tada su započele.

Morale su rezati odjeću s njega *nonnininim* škarama za šivanje. *Selvaggio* ih je promatrao i nije ispustio ni glasa, samo bi se na trenutke onesvijestio od boli kad bi kidale tkaninu koja mu je bila zalijepljena za rane. *Amaria* mu je vodom namakala odjeću, da je lakše skinu. Kužne prnje bacile su u vatru. Jedino je finu tamnu tkaninu omotanu oko njegova trupa *nonna* stavila na stranu, jer je izgledala poput zastave pa ju je odlučila oprati i sačuvati. Ta je tkanina očito bila upotrijebljena da zaustavi krv iz najteže rane - rane toliko duboke da je *Amaria* glasno uzdahnula vidjevši je, a *nonna* se zapitala kako to da ga nije ubila. To je ujedno bila i jedina rasjekotina na njegovu tijelu -ostalo su bile rupe - skup okruglih rana na prsima i ramenima, okrugle poput rana od strijela, samo bez strijela i mnogo manje. *Nonna* se prekrizila i zazvala svetog Sebastijana, sveca kojega su mučili gađajući ga strijelama. Pogledala je pobliže, pokrivši usta i nos pregačom, da ga slučajno ne zarazi još nečim. Iz jedne od rupa virilo je okruglo metalno zrno. Polako ga je izvadila i pustila da padne na drvene daske na kojima je muškarac ležao. Obje su se žene nagnule nad zrno.

„Što je to?“ upitala je *Amaria*.

„Sačma“, ispalila je *nonna*. „*Pallottola di Piombo*. Ovo je zaista novi svijet.“ Podigla je metalno zrno bliže vatri, na čijoj je svjetlosti ono zloslutno zasjalo. Nastavila je buljiti u njega. Mnogo je naučila o ratu otkako je gledala sina kako gori - držala je oči i uši otvorenima dok su plaćenici i vojnici prolazili gradom. „Sićušne topovske kugle koje se ispaljuju iz topa koji čovjek može držati u rukama. Puška kremenjača, iliti arkebuza. Mnogi su već pali od tog oružja.“

Nonna je od *Amarije* uzela zdjelu s vodom i lagano mu natapala rane. Nije se priličilo da mlada djevojka dodiruje muškarca, čak ni u ovom slučaju, pa je to morala učiniti ona. Zagrijala je oštricu *Filippova* bodeža na vatri i počela kopati.

Amaria se zaprepastila. „Što to radiš?“

Nonna joj je odgovorila ne podigavši glavu. „Moramo mu izvaditi ovo zrnje. Napravljeno je od olovne slitine i zatrovat će mu tijelo ne izvadimo li ga.“

Amaria je u ruci zakotrljala jedno zrno. „Savršeno je okruglo“, divila se. „Gdje to rade?“

„Rade ih svagdje. Čak i ovdje u Paviji.“ „Ovdje?“

„Da. U ona dva crvena tornja pokraj crkve svete *Mihaele*, znaš na koje mislim?“

Amaria je kimnula. „Znam. Zovu ih *Đavolje* noge. Moraš što brže protrčati između njih da ti se vrag ne posere na glavu.“

Nonna se morala nasmijati *Amariji*, čak i ako nije bilo vrijeme za smijeh. „Da, *Gambi Diavolo*. Ondje. Ondje ih rade. Vrag po novome sere sačmu.“

„Zaista!“ *Amarijine* oči bile su širom otvorene.

Nonna je nastavila kopati po mekom mesu. Neka zrna bila su blizu površine, neka dublje unutra. „Ma ne, dijete moje. Kao i kod ostalih zala, i ovome je uzrok čovjek. Vruće olovo se lijeva s vrha

tornja i dok pada, kao i voda, u zraku se oblikuju savršene kuglice. Dok padnu na tlo, već budu tvrde poput čavala koje su zabijali u Kristov križ.“ Uzdahnula je. „Većina onih koji su u Paviji izgubili život bili su ustrijeljeni.“ Utihnula je dok je vadila metalno zrnje iz muškarčeva rastrganog mišića. Rana na njegovu bijelom tijelu izgledala je poput bojišta kojih je bilo po cijeloj Lombardiji, po cijelom poluotoku. Dok je pretraživala krajolik njegova tijela, tražeći još sličnih rana, *nonna* je nabrajala bitke kao da izgovara litaniju. Sačma je padala u zdjelu uz zveckanje. Prvo je to bila Bitka na rijeci Garigliano. Klik. Agnadello. Klik. Cerignola. Klik. Bicocca, Fornovo, Ravenna. Klik, klik, klik. Marignano, Novara. Opsada Padove. I naposljetku, Bitka kod Pavije. Rat je izdaleka došao ravno na njihov kućni prag. Klik. Sačma je u glinenu zdjelu padala poput Gospinih suza i skupljala se u nisku - krvava je to bila krunica. *Nonna* je na trenutak pognula glavu u sjećanje na sve bitke i sve poginule.

Potom je uzela škare i rekla djevojci da se okrene na drugu stranu, dok je ona odrezala odumrlo žućkasto meso koje je visjelo s rasjekotine - netko ga je dobro zasjekao mačem. Pružila je Amariji škare da ih očisti i odreže mu kosu. Amaria je rezala velike busene sve dok mu sva kosa nije bila iste duljine. Zatim ju je oprala vodom i limunom da ispere uši i, dok mu je cijedila limun po glavi, kao da je oživio. Kapci su mu zatreptali - možda i zbog limunova soka, jer glava mu je bila puna rana - pa se osjetila ponukanom izustiti ispriku kad su mu se oči ponovno zatvorile. *Nonna* je uzela iglu i voštani konac i zašila očišćenu ranu najbolje što je znala. Čula je da tako rade na bojišnici, i imalo joj je smisla. Šivanje je bilo dio njezina repertoara. Ako je nešto bilo potrgano ili poderano, zašilo se. U ovim strašnim trenucima *nonna* se utjecala svom priprostom razumu, nešto je još uvijek moralo imati smisla u ovom podivljalom svijetu iz kojeg je došao mladić izranjavan sačmom i oštricama. Dok je šivala ranu, zamišljala je da mu je koža jastučnica koju krpa da iz jastuka ne bi ispalo perje, a ne njegova utroba.

Amaria je imala lakši zadatak - na kamenu ja nabrusila Filippov bodež i odrezala bradu koja je pokrivala Selvaggiovo lice. Dok mu je u kožu utrljavala maslinovo ulje i počela ga brijati, iznenadila ju je toplina njegove kože i kosmatost njegova lica, jer nikad prije nije dotaknula muškarca. Nije se odakle imala sjećati očeve kosmate brade, ili snažnoga bratskog zagrljaja. Sve joj je to bilo novo, toliko novo i ugodno da joj se lice zažarilo, a otkucaji srca odzvanjali u ušima. Lice mu je bez brade dobilo pravilne, oku ugodne crte lica i plemenit izraz koji nimalo nije odgovarao divljačkom nadimku. *Nonna* ga je pogledala i vidjela da je mlad. Tako mlad. Vidjela ga je kao drugog Filippa, no dok mu je vidala rane, uočila je da je još uvijek gotovo pa dječak -prije unuk nego sin.

Amaria mu je napokon počela rezati nokte, koji su bili poput kandži. Kad ih je odrezala, oprala mu je ruke i namazala mu žuljeve i rane alojom. Primijetila je da mu je lijeva ruka - osim što je bila izranjavana - nježna i meka, no desna mu je bila žuljevita ruka vojnika, koji svaki dan nosi mač. *Nonna* je namazala Selvaggiove rane melemom od kadulje i svinjske masti, a one najdublje isprala je vinom prije nego što je na njih stavila melem. Dvije su žene radile u tišini, mrmljajući s vremena na vrijeme jedna drugoj što bi bilo najbolje učiniti, satima se vrteći oko mladićeva tijela. Svijeće i ispruženo tijelo podsjećali su *nonnu* na bdijenje, i znala je da bi sve to moglo i završiti bdijenjem, jer su mu rane bile teške, a neke i upaljene, i moglo se dogoditi da ne poživi do jutra. Čak i ako umre, smatrala je da je barem napravila sve što nije mogla napraviti za svoga sina. Očistila mu je rane i povila ih, pokrila ga čistim platnenim pokrivačem i ostavila ga da spava, ne znajući hoće li mu san donijeti okrepu i oporavak ih očaj i smrt. No, kad je siva zora počela gasiti svijeće, kapci su mu ponovno zatreptali, a mršavo žuto lice dobilo je zdravu boju, koje ranije nije bilo. Po danjem svjetlu, s povijenim ranama, stanje mu se nije činilo tako ozbiljno. Usudile su se nadati. Nije bio grozničav niti je buncao, koža mu nije bila vruća na dodir, niti je izgledao bolesno. Sada su u potpunosti mogle vidjeti njegovo lice; oči su mu bile zelene poput lišća bosiljka, a kosa svijetlosmeđa poput sokolova perja. Baka i unuka zagrlile su se dok su ga gledale kako spava, a potom se išuljale uz stepenice do svoje sobe, da bi i one otpočinule. No, prije nego što su zaspale, obje su zaplakale; *nonna* zbog onoga što je izgubila, a Amaria zbog onoga što je pronašla.

6

BILJEŽNIK

Simonetta di Saronno spustila je glavu na ruke. Duge bijele ruke, s jednako dugačkim srednjim prstima, potpuno su joj sakrile lice. Mislila je da je u svom očaju potonula najdublje što je mogla, no čovjek koji je sjedio nasuprot njoj na drugom kraju golemog stola gurnuo ju je još dublje.

No, nije plakala. I čovjek koji je sjedio nasuprot njoj nije bio Bernardino Luini, koliko god se tako činilo. Dapače, pokušala je zaboraviti tog nemogućeg čovjeka i gotovo je uspjela njegovo lice izbrisati iz svoje svakodnevice. No, u snovima mu nije mogla pobjeći pa su njezine jutarnje molitve bile tim usrdnije.

Ne, taj je gospodin bio bilježnik - Oderigo Becceria, čovjek srednjih godina, koji se brinuo o imovini di Saronnovih i jednom mjesečno provodio sate povjerljivo vijećajući u četiri oka s Lorenzom. Simonetta nije shvaćala koliko je njezina nesreća drugima nebitna sve dok se Oderigo prvoga u mjesecu nije pojavio sa svojim perom i knjigom, kao da je sve isto kao i dok je Lorenzo bio živ. Nije mogla znati da će ona, koja nikad nije morala voditi brigu ni o čemu osim o boji svoje haljine i o uređivanju kose, morati početi voditi brigu o imanju.

A imanje je, pokazalo se, bilo u velikim problemima. Oderigo joj je prilično jasno dao do znanja da ni trgovci ni služinčad nisu plaćeni novcem koji mu je Lorenzo ostavio; Lorenzo je ostavio onoliko novca koliko je mislio da će biti dovoljno da se podmire svi računi u njegovoj, kako se tada činilo, kratkoj odsutnosti. Simonetta se u tom trenutku nije pretjerano uzrujavala. Shrvanu zbog gubitka, taj ju je razgovor o novčanim brigama umarao i samo je htjela da Oderigo što prije ode, da bi mogla nesmetano tugovati. Skinula je tri brončana ključa s pojasa i zaputila se u podrum. Kao i uvijek, pazila je da je nitko ne promatra dok se približavala dnu prostorije. Pod nogama su joj pucketale ljuške badema, a ona je u mraku pokušavala pogoditi tri ključanice koje su otvarale prostoriju u kojoj se nalazilo blago obitelji di Saronno. Dok je jedna za drugim otključavala vrata, bila je uvjerena da će unutra naći sve što treba. Pa čak i kad se prva škrinja s plavim poklopcem i tri srebrna badema koju je otvorila pokazala praznom, jednostavno je otvorila drugu, Kad ih je otvorila sve i otkrila da su prazne, vratila se gore, sjela i glavu položila na ruke.

Osjećala se kao da ju je Bog kaznio. U svojoj najdubljoj tuzi zavapila je Bogu da joj bogatstvo ništa ne znači kad joj je uzeo jedinu osobu koju je voljela. Pa, izgleda da ju je Bog čuo i uzeo joj i blago. I što sada?

Oderigo je čekao da dođe sebi. On nije bio ni upola iznenađen kao ona kad je otkrila da novca više nema. Među bankarima i odvjetnicima u Saronnu i Paviji pričalo se da je Lorenzo di Saronno sa svojim vojnim ambicijama išao toliko daleko da je ugrozio vlastito imanje. Tvrdooglavi mladi vojnik usijane glave koji se više od svega volio šaliti bitnijim je smatrao da njegovi konji imaju najbolju opremu, a njegovi ljudi najbolje oprave nego da pažljivo raspolaže s imetkom, da bi i kasnije imao od čega živjeti.

Oderigo nije odobravao takvo ponašanje. Čovjeku koji je s novcem postupao pažljivo kao što je on činio, takva nesmotrenost bila je nezamisliva. Oderigo nije bio zao, samo ga nije bilo briga za Simonettine nevolje. U svome poslu, a i u ovim vremenima, često je imao posla s klijentima koji su se odjednom našli u neimaštini. Iz džepa je izvadio rupčić koji je nosio posebno za ovakve prigode, no kad je Simonetta podigla glavu, osjetio je olakšanje vidjevši da ne plače. Tako mu nebesa, kako li je lijepa! Prvi put u svom životu osjetio je tračak sućuti, jer još nikada nije bio vidio toliku beznadnost na tako lijepom licu. „Gospo“, obratio joj se. „Nemojte očajavati. Mogu vam pomoći da dobijete na vremenu. Umirit ću vaše vjerovnike i vratiti se za mjesec dana. Do tada učinite sve što je u vašoj moći

da nešto uštedite. Prodajte što možete, smanjite broj slugu; još uvijek postoji nada da zadržite kuću. No, nemojte misliti da je tu riječ o sitnim rezovima: učinite sve što treba da zadržite kuću, ne dirajte samo najnužnije.“

Simonetta ga je prvi put pogledala u oči. Njezina kuća! U ovih posljednjih nekoliko trenutaka uopće joj nije palo na pamet da bi morala otići iz vile Castello. Ne može, i neće, dopustiti da izgubi sve što su ona i Lorenzo dijelili, ma koliko je to koštalo. Kimnula je bilježniku i on se oprostio od nje. Dok je prolazio između badema, ponovno je proživljavao trenutak kad ga je Simonetta di Saronno pogledala u oči.

Kakav je to bio mjesec! Kakva ušteda, kakva promjena u načinu života! Koju razliku će Oderigo vidjeti kada sljedeći put bude prilazio kući kroz nasad badema! Otpustila je sve sluge koji su radili na imanju, sve osim Rafeale, koju je više trebala kao prijateljicu nego kao sluškinju. Gregorija je zadržala zbog tri razloga - zbog njegovih ozljeda, zbog služenja i privrženosti njezinu sada mrtvom mužu, i zbog ljubavi koju je primijetila da niče između njega i Rafeale. Znala je što znači izgubiti ljubav pa nije imala srca razdvojiti ih.

Dosta će joj biti dvoje ljudi. Svakoga dana Simonetta je obilazila odaje s Rafaelom i izdvajala komode, skupocjene zavjese i slike za prodaju. Zajedno su pregledavale Simonettine ormare. Nakit, krzna, haljine iz nekoga sretnijeg doba, sve će dati na prodaju. Za veliku tapiseriju koja je do najsitnijih detalja prikazivala nesretnu ljubav Lancelota i Genoveve i koja je prekrivala cijeli jedan zid blagavaonice više nije bilo mjesta u kući. Dok je slagala tkaninu, Simonetta je rukom prelazila preko savršeno izvezenih šavova. Voljela je taj prizor: strastveni zagrljaj posramljene kraljice i njezina savršenog viteza, dok ih iz sjene promatra Artur, a u brdima iza njih poput blistave krune naziru se bijele kule Camelota. Prodat će i preostalu Lorenzovu odjeću, koju nije taknula otkad ga nema. Simonetta si nije dopustila da zakopa lice u naborima njegove odjeće ne bi li tako osjetila njegov miris, ili da se prisjeti čvrstih i toplih mišića ispod baršunastih rukava, koje bi osjetila kad bi se na njega oslonila, ili njegovih širokih ramena, koja bi grlila dok su plesali. Bez suza se riješila sve njegove odjeće, zadržala je samo opravu za lov od grube tkanine, a sačuvala ju je samo zbog jednog razloga.

Sada, kad više nije bilo novca za meso, Simonetta je počela brusiti svoje vještine s lukom i strijelom. Razbibriga u kojoj je nekoć uživala, vještina kojom su sve dame vladale, sada joj je postala potrebna kao najsiromašnijem kmetu. Provodila je sate i sate na prozoru svoje sobe, ali ne oplakujući svoju sudbinu već ispaljujući strijele u stabla badema, svaki put sve preciznije i preciznije. Kako je postajala sve bolja, više nije ciljala stabla - koja su sada već bila izranjavana strijelama, poput svetog Sebastijana - nego je crvenom glinom označavala plodove i gađala njih. Svakog bi dana označila sve udaljenije plodove, sve dok nije postala vrsni strijelac. Usavršavanju u gađanju strijelom pomagala je i pomisao da gađa španjolske vojnike, a ponekad, potajno, i onog umjetnika kojega nikako nije mogla zaboraviti. Jedna za njegove srebrnosive oči, jedna za njegove tamne uvojke, jedna za njegov izluđujući osmijeh koji proganja - i muči je zbog spoznaje da joj je uspio zagrijati srce, za koje je mislila da će zauvijek ostati hladno. Ponekad je razmišljala o njemu dok je hodala šumom, odjevena u Lorenzovu pohabanu lovačku odoru, postavljajući zamke i ubijajući zečeve koje bi ulovila. Osjećala je nemilosrdno zadovoljstvo kad bi našla stvorenja kako se pokušavaju osloboditi i pritom se sama udave. Derala im je kožu i vadila utrobu novostečenom vještinom. Uživala je dok joj se krv slijevala niz bijele ruke, a srce joj je postajalo sve tvrđe. Poput poganskih vračeva, čitala je svoju sudbinu iz iznutrica. Ono što je nekoć kucalo toplo i snažno, sada se skupilo i ohladilo. Uspravila se i pogledala preko livade. Blistavi mraz obrubljavao je stabla badema poput dijamanata, a zubato zimsko sunce na kući je stvorilo rumeni odsjaj. Pogledala je elegantno zdanje s posljednjim tračkom nježnosti koja joj je preostala u srcu. Bog joj je uzeo muža; ali neće dopustiti da joj uzme i kuću.

Počela je Lorenzovu lovačku opravu nositi stalno. Od svoje garderobe sačuvala je samo jednu haljinu - zelenu vjenčanicu - i nikad je više nije odjenula. Dok je tako lutala šumama, nalikovala je dječaku, ponajviše zbog svoje najveće žrtve. Dok je gazila po mrtvom crvenom jesenjem lišću, sjetila

se večeri kad joj je Rafaela odrezala kosu - škare su joj na uho šaptale da više nikada neće biti lijepa. Skupila je crvene uvojke s poda i zamotala ih u maramu, da ih odnese u Firencu i proda, jer je ondje crvena kosa bila vrlo tražena za perike i umetke za kosu. Nije marila. Okomila se na vlastitu ljepotu, bilo joj je drago kad su joj bijele ruke postale žuljevite, bilo joj je drago kad je ta njezina nenadmašna ljepota počela blijedjeti. Dan prije no što je prodala svoje srebrno zrcalo, posljednji put se pogledala u njemu, promatrajući kovrče koje su se nestašno uvijale iznad ramena i uokvirivale joj lice, sretna što je on više neće željeti slikati.

Stol joj je bio skroman. Utjeha su joj bile večere od mesa vjeverice ili zeca, s nešto korijenja koje bi našla u šumi. U boljim danima, kad su zasađeni ukrasni vrtovi ruža i staze obavijene tisom, Lorenzu i njoj nije padalo na pamet da bi zemlju možda bolje iskoristili kad bi zasadili povrće. Navečer je sjedila uz slabu vatru koju bi naložio Gregorio i pjevušila napjeve koje je svirala na svojoj lutnji, prije nego što ju je prodala. Kad je osjetila da joj se oči sklapaju od umora, pošla bi do sobe i zamotala se u jedini krzneni ogrtač koji je zadržala. Spavala je na kamenom podu jer je krevet napravljen od drva engleskog hrasta, na kojem je provela svoju prvu bračnu noć, također morala prodati. Jesenji su vjetrovi slobodno zavijali kroz prozore, venecijanskog stakla na njima više nije bilo. Većinu bi noći zaspala od iscrpljenosti, no posljednje noći u mjesecu nije mogla zaspiti jer je znala da nema dovoljno novca za Oderiga, koji je trebao doći sutradan.

Zaprepašten promjenom koja se dogodila kući i njezinoj gospodarici, Oderigo je morao sjesti na cjepanicu pokraj ognjišta, jer više nije bilo ni stola ni klupe. Simonetta danas nije bila sama, pokraj nje su stajali Rafaela i Gregorio, spremni založiti se za svoju gospodaricu, ili je braniti ako se Oderigo razljuti. U tišini je prebrajao novce koje mu je dala. Nije joj trebao reći da to nije dovoljno. Pogledao je njezino lice. Bila je mršavija, žilavija, no ništa manje lijepa. Promjena u njezinu držanju bila je veća od one koju joj je donijelo skraćivanje kose i promjena garderobe. Posljednji put kad je bio ovdje, ostao je zadivljen njezinom ljepotom, a ni danas neće otići s manje snažnim utiskom. Ona je prva progovorila.

„Gospodine“, rekla je s novostečenim samopouzdanjem u glasu, „ja iz ove kuće ne odlazim. Što još mogu učiniti? Recite mi, od koga da tražim pomoć? Što da radim? Spremna sam na sve.“

Oderigo je otvorio usta da progovori, no dobro je promislio. Znao je tko bi joj mogao pomoći no kao pravi kršćanin oklijevao je poslati je njemu. Odmahnuo je glavom, više za sebe, no ona je to vidjela.

„Što je bilo? Koga znate?“ zahtijevala je da joj kaže. Došla je do njega i primila ga za ruku. „Znam da mi možete pomoći. Za Boga miloga, recite mi tko mi može priteći u pomoć!“

Uzdahnuo je. „Gospo, znam nekoga tko bi vam mogao pomoći. No, on to neće učiniti vašem ili mojem Bogu za ljubav, ili bilo kojem nama poznatom. Ime mu je Manodorata.“

Simonetta je čula kako se Rafaela zgranula i vidjela je da se spustila na koljena i pregačom pokrila lice. Zatim je pogledala Gregorija, koji se brzo prekrizio dok mu je preko usana prelazila molitva. Simonetta je bila zbunjena i ništa joj nije bilo jasno pa se okrenula Oderigu.

„Manodorata? Tko je on? Može li mi pomoći?“

„Može.“

„Zašto ste onda svi tako ustuknuli pred njegovim imenom? Kakav je to čovjek? Zar ću se za pomoć uteći samom vragu?“

Oderigo je ovaj put nije mogao pogledati u oči. „Vrlo vjerojatno, gospo. On je Židov.“

7

MANODORATA

Na vratima je bila urezana zvijezda. Neobična, sa šest krakova, kao dva preklopljena trokuta okrenuta jedan od drugog. Simonetta nikad nije vidjela takvo što i, dok je prstima prelazila preko brazdi na teškim hrastovim vratima, strah je odjednom zamijenila znatiželja. U njoj su se vjerojatno kovitali svakakvi osjećaji, jer imala je itekako o čemu razmišljati od jutrošnjeg razgovora s Oderigom Beccherijom. Cijeli dan slušala je udružene glasove Gregorija i Rafaele kako govore protiv ovog čovjeka i cijele njegove rase.

Simonetta je oduvijek bila veoma religiozna - pobožna sve do prije mjesec dana, kad je prestala ići u crkvu. Govorila si je da ne ide u crkvu jer previše tuguje za Lorenzom, jer je previše zaokupljena brigom da održi imanje, čak i zato što mrzi Boga, jer joj je uzeo muža. Nikad nikome ne bi priznala, pa čak ni sebi, da se bojala ponovno susresti njega.

Simonetta nije željela zauvijek Bogu okrenuti leđa. No, sada nije mogla razmišljati o njemu, niti ga slaviti. Nije mislila da mu ima na čemu biti zahvalna, dok je za molitvu imala mnogo razloga, no činilo se kao da je Svevišnji više nije želio slušati. A sudeći po onome što su joj rekli njezini sluge, sada je bila u opasnosti zauvijek izgubiti svoju kršćansku dušu, samo zato što se druži sa Židovom.

Nikad u životu nije čula takve osude, takvo neodobravanje. Nikad nije čula tako grube riječi s usana svoje voljene sluškinje i mirnoga Gregorija. Jer, Židovi su navodno bili demoni. Muškarci su bili vješci, žene vještice. Bili su nakazni, što im je bila kazna za Kristovu smrt, za koju su bili izravno odgovorni. Muškarci i žene imali su iste spolne organe - nisu se mogli množiti kako Bog zapovijeda, niti rađati djecu na prirodan način; djecu bi ispljunuli iz usta u krvavim tobolcima. Pili su krv i jeli meso kršćanske djece. Nisu podnosili toplinu sunca pa su uvijek izlazili noću, nikada danju. Bavili su se crnom magijom i mogli su začarati i baciti kletvu na uzorne kršćane, dok se ovi ne bi razboljeli i umrli. Magijom su se koristili i da bi se obogatili na račun dobrodušnih bogobožnih ljudi.

To je, dakle, Simonetta mogla očekivati. Ali to nije bilo sve. Čovjek kojega je namjeravala zamoliti za pomoć bio je najgori od svoje vrste.

Pravo stvorenje tame. Imao je lice vraga i tijelo medvjeda, Govorio je zlim jezikom i uzimao živote dobrih radišnih muškaraca i žena. Svoje bogatstvo otvoreno je pokazivao svijetu, jer je imao zlatnu ruku („od čistog zlata“, naglasila je Rafaela), kojom je mogao ubiti čovjeka samo dodirnuvši ga. Po toj je ruci i dobio nadimak, po kojem ga svi znaju; Manodorata, ili Zlatna Ruka. Bolje izgubiti kuću nego spasiti je njegovim krvavim zlatom. Čak i da im pomogne, imanje će svejedno propasti za nekoliko mjeseci zbog zelenaške prakse Židova koju je Biblija strogo zabranjivala. Kamate će ih doći glave.

Tako su zborili Rafaela i Gregorio dok su molili gospodaricu da se ne predaje u ruke Židovu. No, znala je da mora. Nije mogla napustiti Castello. Kamo bi pošla? Što bi učinila? Kuga je pokosila i njezinu i Lorenzovu obitelj. Osim toga, dok je hodala prema ulici u kojoj su živjeli Židovi, shvatila je da joj je, bez obzira na tešku situaciju u kojoj se našla, borba davala snagu za dalje. Nagon za preživljavanjem, kojega ranije nije bila ni svjesna, bio je jedino što ju je sprečavalo da popusti drugoj kušnji, da dokrajči svoj život Lorenzovim mačem. Ako zbog Židova bude morala više toga pretrpjeti, neka. Kad joj već njezin Bog ne može pomoći, potražiti će pomoć na drugoj strani.

Maknula je ruku sa zvijezde i pokucala na vrata tako jako da je ogrebala zglobove. Ponadala se, a zatim i pobojala, da nikoga nema kod kuće. No, nakon nekog vremena, ukrasna se rešetka na vratima

otvorila i pojavio se par očiju. Simonetta je pročistila grlo i rekla kako su je uputili. „Zovem se Simonetta di Saronno i ovdje sam po naputku Oderiga Beccherije.“

Rešetka se naglo zatvorila i Simonetta je već počela očajavati da je neće ni pustiti unutra, kad se začulo otvaranje vrata. Dočekala ju je vlasnica očiju, žena odjevena u purpur i okićena zlatom vrednijim od onoga koje je gospodarica Castella prodala. Simonetta je ispočetka pomislila da je žena gazdarica, ali budući da ju je ona uvela unutra, shvatila je da je samo sluškinja. Slijedila ju je kroz spokojna dvorišta koja su krasile fontane, kroz ukrašene lukove i između visokih tankih stupova, i nije mogla a da se svemu ne divi. Sve je bilo obojano i ukrašeno neobičnim, ali pravilnim oblicima, s mnogo ukusa, no bez pretjerivanja. U kući je bilo toplo, iako je bila velika, a u zraku se osjećao miris mirodija. Sve joj se činilo čudnim, raskošnim, zavodljivim. Zakoračila je u posve nepoznat svijet.

Kad se prisjetila priča svojih slugu, Simonettu je opet obuzeo strah i osjećala se kao da srlja ravno u lavlje ralje. No, tada je vidjela nešto što joj je ulilo nadu - prolazeći pokraj jedne od arkada, sa svoje lijeve strane ugledala je dva mala plavokosa dječaka kako se igraju s dadiljom. Žena je imala tri tamne pletenice, nosila je grimiznu haljinu, a s dječacima se dodavala srebrnom lopticom, U loptici je bilo zvonce i dječji smijeh odzvanjao je kao njegova jeka. Simonetta se nasmiješila na to. Njihov smijeh i brižan pogled u dadiljinim očima davao joj je nadu. Čini se da i Židovi vole svoju djecu.

Strah se ipak vratio kad su zašli dalje u kuću i kad je ugledala čovjeka kako sjedi za stolom i piše perom. Znala je da je ušla u novi svijet kad je primijetila da čovjek za stolom piše zdesna nalijevo, a ne kao što to rade kršćani. Slova nisu bila ni nalik onima kakvima su je podučavale časne sestre u samostanu u Pisi. Pognut i udubljen u ono što je radio, muškarac joj se učinio golemim, a *berretto all'antica* u milanskom stilu koji je nosio na glavi zaklanjao mu je lice. To je, dakle, bio vrug s kojim je došla plesati? Očito, jer ju je sluškinja uvela u sobu i posjela u stolac sa zlatnim ukrasima, nasuprot njemu. On je nastavio pisati rukom koja je izgledala sasvim obično - a golem joj se učinio zbog velikoga krznenog ogrtača, no Simonetta se pribojavala što će ugledati kad muškarac digne pogled. Nakon nekog vremena, Manodorata je odložio pero i podignuo glavu. Nije imao lice vruga, no svejedno je u njemu bilo nešto zastrašujuće. Oči su mu bile hladne i sive i odavale su strahovito inteligentna čovjeka. Usne su mu bile neobično pune, no pomalo zlokobne. U vrijeme kad su muškarcu hodali obrijanih lica, ovaj je čovjek nosio bradu koja je bila nauljena i zašiljena poput oštrice noža. Kosa i brada nisu imale sjedina, no lice mu je izgledalo staro - imao je pedeset ili više godina. Kad je progovorio, bilo je to na tečnom milanskom dijalektu, no naglasak je odavao da mu je materinski neki potpuno drukčiji jezik.

„Ovdje ste poslom moga prijatelja Beccherije? Iako još ne znam trebam li ga zvati prijateljem ili neprijateljem. Ne znam hoće li pljunuti na mene ili me tražiti novac. Ni on sam još nije odlučio. No, kao i većina kršćana, misli da je trgovina prljav posao. Stoga pretpostavljam da ste ovdje ipak zbog sebe.“

Simonettu je zbunilo kako brzo ju je pročitao. Shvatila je da nema smisla zavljučiti ga. „Došla sam tražiti pomoć“, rekla je jasno.

„Onda ste protratili svoje vrijeme. A i moje.“ Manodorata je ponovno uzeo pero u ruku i sluškinji dao znak da isprati posjetiteljicu. Simonetta je ustala i, kad je već počeo pisati, žustro progovorila. „Molim vas, izgubit ću kuću.“

„Vidim da niste naučeni moliti za nešto. Dajte mi jedan dobar razlog zašto da vam pomognem. Pokušajte ponovno.“

„Izgubila sam muža.“

„Bolje. Ali to još uvijek nije dovoljno dobar razlog.“

Simonetta je pognula glavu i uzdahnula kao da joj je posljednji put. Govorila je tiho, gotovo za sebe. „To je znači to. Gotovo je sa mnom. Bolje bi bilo da su Španjolci i mene ubili.“

Prestao je pisati. „Španjolci?“

„Da. Kod Pavije.“

„Španjolci su vam ubili muža?“

„Da.“

Manodorata je perom pokazao na stolac. „Sjednite.“

Simonetta je sjela, a srce joj je počelo lupati puno nade.

„Evo vidite, gospođo di Saronno, shvatili ste u čemu je štos. Vaša me nevolja uopće ne dira, no rekli ste nešto što je pobudilo moje zanimanje. Vidite, imamo nešto zajedničko. I ja mrzim Španjolce. I to ne na temelju tračeva ili nagađanja, moja mržnja ima sasvim opravdan razlog.“ Pogledao ju je svojim svijetlosivim očima, a nju je pratio neugodan osjećaj da je istina sve što su joj o njemu rekli.

Napokon je progovorila. „Dobro poznajete taj narod?“

„Naravno, i sam sam Španjolac.“

Simonetti se zavrtjelo u glavi. „Zaista?“

„Da. Ne zovu me oduvijek Manodorata. Rođen sam kao Zaccheus Abravanel, u Kastilji. No, unatoč tome, mrzim ih. Jer su i meni oduzeli nešto drago. U mom slučaju, to je bila ruka.“

Podignuo je ruku koju je skrivao ispod stola i Simonetta si nije mogla pomoći a da ne zuri. Ruka mu je zaista bila od zlata. Presijavala se na svjetlu koje je dopiralo kroz ukrasne prozore. Znatiželjno ju je promatrala. Vidjevši njezinu znatiželju, ispružio je ruku prema njoj. Bila je načinjena od čistog zlata, a prsti su bili savršeno oblikovani. Na prstima su se čak nazirali i nokti, a dlan je bio išaran linijama. Posred dlana bila je urezana ona ista zvijezda koju je vidjela i na vratima.

„Što kažete?“

„Predivno je izrađena.“

„Jest. Možda i bolje nego vaša jer, koliko vidim, tri prsta su vam jednake duljine, a takva se pogreška ne bi potkrala nijednom umjetniku. Moju nije stvorio Bog, već moji sunarodnjaci u Firenci. Dobro mi služi. I od svih priča koje kruže o meni, jedino je ona o njoj istinita.“

Simonetta se zarumenjela.

„Što još pričaju? Da proždirem djecu?“

Spustila je glavu.

„Sve što se o meni priča može se prilično razborito objasniti. Možda izgledam kao medvjed, ali to je zbog krzna koje nosim, jer sam navikao na topliju klimu. Ne jedem ljude. Imam ženu i dva sina, koje volim najviše na svijetu. Vjerojatno ste ih vidjeli kako se igraju kad ste dolazili.“

„Vaša žena se igra s njima?“

„Ime joj je Rebecca. A sinovi su Evangelista i Giovan Pietro. Što je neobično u tome da se zajedno igraju?“

„Pa čudi me. U boljim kršćanskim obiteljima o djeci se brinu dadilje. Ja sam jedva poznavala svoju majku.“ Samu je sebe iznenadila tim priznanjem.

„Onda te obitelji i nisu tako dobre. Čuo sam da je čak i kršćanski kralj Franjo, kojega su zarobili kod Pavije, umjesto sebe kao taoce ponudio svoja dva sina.“ Prezirnim frktajem osudio je kraljev postupak. „Što se moga bogatstva tiče, stekao sam ga pošteno, samo na račun razumijevanja principa bankarstva i postavki arapske matematike. I tu smo opet na vašim problemima.“

Simonettu je ta iskrenost ohrabrila i ona mu je ispričala o svojim nepravilnostima.

Manodorata je zlatnom rukom gladio bradu dok ju je slušao, kao da pod umjetnim prstima može osjetiti njezinu teksturu. Kad je završila s pričom, neko vrijeme nije progovarao i Simonetta se pitala što će joj reći. Iznenadio ju je.

„Mislim da ću morati posjetiti vaš posjed. Ako ni zbog čega drugog, onda zato što ćete mi ga dati u zalag ako mi ne uspijete platiti.“ Podigao je ruku da spriječi njezine primjedbe. „Tako to ide. No opet, s druge strane, možda smislim način kako da posjed sam sebe isplati. Vidite, da biste zadržali zemlju, morate naći način da ta zemlja radi za vas, a moje je da vidim koji je način najbolji. Posjetit ću vas za tjedan dana, no pod jednim uvjetom. Prije moga posjeta, morate sami zaraditi nešto novca. Uobičajeno je i ponuditi mi neku svotu, ili polog za moju pomoć. Vidim da ste plemićke krvi i da niste vični radu, no morat ćete raditi želite li da vam pomognem.“

„Ali, kako da dođem do novca? Tražite nemoguće! Da mogu namaknuti novac, ne bih bila ovdje.“

„Dobro razmislite. Ne postoji li nijedan način, nije li vam pružena nikakva prilika? Mućnite glavom, jer ja pomažem samo onima koji pomognu sami sebi.“

Naravno da se sjetila prilike. Oproštajne riječi koje joj je uputio *on* tada su joj se silno gadile; novac koji bi bio uvreda svakoj časnoj ženi, sada joj se činio kao spas. „Ima jedan... gospodin, koji je želio da mu poziram. Za crkvu, ovdje u Saronnu. No, to je bilo prije nekog vremena. Sada drukčije izgledam. Možda više ne bi želio da mu poziram.“

U Manodoratinim očima vidjela je da ga to zabavlja, premda su mu usta ostala nepokretna.

„Nisam sklon laskanju, gospođo, no budite sigurni da bi vas svaki muškarac koji vas vidi poželio naslikati, samo kad bi mogao.“ Naglo je ustao i razgovor je bio završen. „Dat ću vam vremena da razmislite. Dođite za tjedan dana s pologom, bez njega ne morate ni dolaziti.“ Pružio joj je svoju zlatnu ruku i vidio da oklijeva prije nego što se rukovala s njim.

Bila je iznenađujuće topla na dodir - očigledno je hladno zlato zagrijavala živa ruka na koju je bilo pričvršćeno. Simonettine su se oči susrele s njegovima i shvatila je da on zna zašto je oklijevala pružiti mu ruku i što sve o njemu govore. Prvi je put tijekom njihova susreta na njegovu licu zatitrao osmijeh i izraz mu se potpuno promijenio. „Ne brinite, gospođo“, rekao je čovjek kojeg su zvali Manodorata, „ne grize.“

by Ganija

8

AMARIJINO BUĐENJE

Kad je Selvaggio napokon otvorio oči, nije vidio ništa osim drva.

Isprva nije mogao micati očima. Drvo je bilo tik uz vrh njegova nosa. Glatko, pohabano, nagrizeno godinama. Neko vrijeme nije mogao pogledati ni lijevo ni desno pa je samo buljio preda se, trepćući. Mora da je u lijesu. Mora da je mrtav.

Nije ovako zamišljao smrt. Ako je mrtav, kako to da još ima osjete? Zašto mu prsa i trbuh probada oštra bol? Pokušao se pomaknuti, ali nije uspio. Bolje da miruje, i proučava svoj sanduk. Da odmara. Pogledom je po drvu pratio prekrasne neprekinute linije koje kao da su tvorile sićušan krajolik. Blagi nagibi i prostrane ravnice mirne plodne zemlje. Ili valovi na mirnome moru, dižu se i padaju usklađeno, a kroz njih se tu i tamo naziru tamne ribe, čvorovi. Osjećao je da ga taj uzorak uvlači, obgrljuje. Postao je jedno s krajolikom. Prah prahu. Drvo je tako prekrasno, kako to prije nije vidio? Zašto je to shvatio tek sada, u lijesu, vjerojatno zakopan pod zemljom?

Ne, nije mogao biti pod zemljom, jer odnekud je dopiralo svjetlo, svjetlo, od kojega su ga boljele oči. Osim toga, preko tog krajolika ili širokog mora zujala je nervozna muha i udarala u prozor pokušavajući izaći, zarobljena kao i on.

Uz gotovo nadljudski napor, Selvaggio je pomaknuo pogled slijeva nadesno dok mu je u glavi otkucavalo vrijeme. Unatoč užasnoj glavobolji, shvatio je gdje se nalazi: ležao je na dugom stolu na kojem je bila slama. Slama ga je škakljala u nosu - ležaj mu je ponegdje bio zlaćan, a ponegdje crn od krvi. Njegove krvi. Ležao je na boku, s licem nekoliko centimetara od zida. Pokušao je nekoga zazvati, da mu pomogne, no iz njegova suhog grla nije izašao ni zvuk. Uхватила ga je panika i znoj mu je oblio gornju usnu i ohladio čelo. Ničega se nije mogao sjetiti, ama baš ničega; ni kako je dospio ovamo, ni što mu se dogodilo, ni odakle je, ni bilo čega o svom životu. U sjećanju mu nije bilo ničega osim drva koje je ugledao kad se probudio - bio je poput *tabule rase*, poput novorođenčeta. Shvatio je da je pogriješio pomislivši da je u lijesu; drvo je za njega bilo početak, ne kraj. U početku bijaše drvo. No, moralo je postojati nešto prije svega ovoga; isto kao što je i drvo od kojega je bio načinjen zid nekoć bilo stablo u šumi, u jednom drugom životu, na jednom drugom mjestu. Kako je mogao znati o mu rima, ribama i lijesovima, a da ne zna svoje ime? Kako je znao riječi za sve što je vidio i osjećao, a nije mogao izustiti ni slova? Znao je sve, a nije znao ništa. Vidio je sve, ali nije mogao progovoriti. Svijest koja mu se svakim trenom sve više širila, poput staklenog mjehura iz cijevi puhača, već je vrvjela pitanjima. Kako je dospio ovamo? Zašto je ležao? Zašto je bio okrenut na bok? Selvaggio se okrenuo na leđa i dobio odgovor na posljednje pitanje; istog ga je trena ošinula bol kao da je legao na krevet od čavala. Ponovno se okrenuo, u agoniji, da pobjegne od boli, te pao na pod. Amaria mu je istog trena pritrčala pomoći da ustane.

Kad mu je opipala čelo, Amaria je znala da je Selvaggio izvan opasnosti. Spavao je cijeli dan i noć na njihovu stolu na posteljini od slame; stol su gurnule do zida da ne bi pao kad se probudi. I nije se budio; devet su se puta oglasila zvona katedrale prije nego što je otvorio oči. Nije osjetio kad su mu mijenjali zavojne niti kad mu je *nonna* na rane stavljala ljuti melem. Nije čuo kad je Amaria na vatri kuhala palentu, čak ni kad joj je ispao lonac. Ali, kad su njezini prsti dotaknuli njegovo čelo, ondje na podu gdje je pao, znala je da će preživjeti.

Amaria je samu sebe uvjerala da samo želi provjeriti ima li groznicu. No, istini za volju, željela je ponovno osjetiti njegovu toplu kožu. Kad su im se oči susrele, trznula se i nasmiješila. Njegove usne nisu joj uzvratile osmijeh, ali zato oči jesu. Otrčala je po *nonnu*.

Nonna je u dvorištu natjeravala štapom kokoši. Kad je čula da se probudio, samo je zagundala, no srce joj je skakalo od sreće. Otkad su ga dovele kući, nije dopuštala osjećajima da je preplave, jer mogle su ga izgubiti. Bila je suzdržana, ali uvijek u blizini. No, sada je jedva uspijevala sakriti sreću dok je žurila u kuću za svojom brbljavom unukom. Mladić se već podbočio na lakat, a dvije su ga žene primile svaka za jednu ruku i pomogle mu da se vrati na ležaj. Amaria mu je pod ramena stavila prostirku od ovčje kože, a zatim maknula palentu s vatre, ne prestajući govoriti sve vrijeme.

„*Nonna*, primi mu glavu. Možeš li držati glavu mirno? Možeš li otvoriti usta? Uzmi malo. Okrijepit će te. *Nonna*, obriši mu bradu. To je samo palenta, ali dodala sam malo kozjeg mlijeka, maslinova ulja i dobrog parmezana. Imamo mali komad sira zamotan u smočnici, samo za posebne prilike, za Uskrs ili Badnjak, i za Dan svetog Ambrozija. On je, znaš, naš svetac zaštitnik - mislim, svetac zaštitnik Lombardije, Milana. I moj svetac zaštitnik, jer dijelimo ime. Ali parmezan, da, stavila sam ga jer sam mislila da će ti koristiti. Naposljetku, kad je nešto tako fino, mora ti koristiti, zar ne? Večeras ćemo zaklati kokoš. Smijemo, *nonna*, zar ne? Mislim da će li goditi, naše su kokosi najbolje u Paviji, zar ne, *nonna*?“ „Nema boljih.“

„U svakom slučaju, malo domaće kokošje juhe i bit ćeš začas na nogama. A sutra možda odem do šume po nešto korijenja, i malo ružmarina za palentu. Ružmarin je ljekovita biljka, znam ponešto o tim stvarima. *Nonna* uvijek govori da sam pravi *medico*, mnogo drži do mojih lijekova.“

„Kad sam to rekla?“

„Ili pitaj Silvanu. Ona ti je moja prijateljica. Prošlog je proljeća imala tako strašne kolike da smo mislili da će umrijeti - ali moja ju je vodica s kaduljom spasila od sigurne smrti. Istini za volju, koža joj je bila pomalo žućkasta sljedećih tjedan dana, i jezik joj je malo natekao, ali kad je sve to prošlo, bila je kao nova.“

„Šteta samo što joj jezik nije takav i ostao. To bi bio pravi lijek, jer samo ti brbljaš više od nje, Amaria.“

„Za Boga miloga, pa nisam ti rekla ni svoje ime! Nismo se ni predstavili kako treba. Ja sam Amaria Sant'Ambrogio, a ovo je moja *nonna*. Našle smo te u šumi. Bio si jako loše, ali pobrinule smo se za tebe i sada izgledaš mnogo bolje. Zar ne misliš da izgleda bolje, *nonna*?“

„Još nije izvan opasnosti, pravo da kažem.“

„Možeš li nam reći svoje ime? Jesi iz Milana?“

Nonni je bilo dosta. „Pa, svetog mu Ambrozija, dijete! Kako uopće da momak dođe do riječi sa žlicom palente u ustima i od tvoga brbljanja? Pusti ga da predahne - malo mira i tišine značit će mu više nego svo to tvoje navaljivanje.“

Obje su žene s iščekivanjem pogledale svoga pacijenta. Pojeo je malo palente i pažljivo ih promatrao dok su razgovarale. Zabavljao ga je njihov razgovor. Činilo se kao da razumije, i upravo je otvorio usta da će nešto reći, ali iz njih nije izašao ni glas. Uznemirilo ga je što ne može govoriti pa se počeo naprezati, ali mu je nato *nonna* rekla: „Ne muči se. Prerano je za takvo što. Najprije se malo oporavi pa ćeš onda ponovno pokušati.“

Amaria nije mogla dugo ostati tiha. Pogledala ga je u oči i počela govoriti sporije. „Ali razumiješ nas?“ upitala ga je. „Govoriš milanski? Možeš li kimnuti?“

Selvaggio je lagano kimnuo pa spustio glavu natrag na ovčju kožu. *Nonna* je to vidjela. „Pusti ga na miru, dijete. Idi zadavi jednu kokoš - onu crvenu. Momak se mora odmarati, a mi ćemo napraviti juhu za poslije.“

Kad je Amaria izašla, *nonna* je poravnala mladićev pokrivač, a on je ponovno zaspao. Napravit će sve što može da ga izliječi, ali sada, kad je bila sigurna da će preživjeti, nije bilo žurbe. Jer kako se bude oporavljao, i kad napokon progovori, pojavit će se pitanja, pa će uslijediti odgovori, planovi i promišljanja, i on će se na kraju morati vratiti svome domu, gdje god to bilo. *Nonna* je pričekala dok nije čula da je Amaria izašla, i zatim je uhvatila Selvaggia za ruku. Obujmila je njegovu žuljevit

mačevalačku ruku svojim suhim prstima i čvrsto je stisnula, kao i Filippovu prije nego što je otišao u rat. *Nonna* nije znala mnogo o tom divljaku, no jedno joj je bilo jasno - nije htjela da ode.

Amaria je kročila s veseljem - srce joj je bilo puno, i bila je odlučna u tome da izliječi svog *Selvaggia*. Počela je naganjati crvenu kokoš po dvorištu, podigla je suknju i počela vikati i trčati poput djeteta. A onda je odjednom stala. Ne bi smjela vikati: probudit će *Selvaggia*. Spustila je suknju i usporila korak. Zagladila je kosu i zalutale pramenove zataknila iza ušiju. Imala je zadatak, odgovornost za koju je morala dokazati da joj je dorusla. Amaria se nikad nije imala o kome brinuti; bila je *nonnina* štićenica, najdraža unuka, pažena i mažena poput nježnog cvijeta. Unatoč oskudici, *nonna* se pobrinula da Amariji nikad ništa ne nedostaje: uvijek bi joj davala najbolje komade od ono malo mesa koje su imale, zadnju koricu kruha, ili zadnji gutljaj vina. Kad je djevojka prerasla pomoćni ležaj, *nonna* joj je čak htjela ustupiti svoj krevet u maloj sobici na katu, do koje su vodile vijugave stube, a koju je grijala vatra odozdo - no Amaria je to odbila, imajući na umu bakine godine i njezinu potrebu za udobnim krevetom, te se zadovoljila prostirkom od ovčje kože kao posteljom.

Amaria je odrasla kao jedinica, nije imala braće ni sestara kojima bi morala popuštati, niti se morala brinuti za sebe. Najveća odgovornost bile su joj kokoši, koje su sada kljucale i čeprkale po tlu njoj pod nogama. One su bile druga djeca, lutke u kući u kojoj nije bilo novca za igračke. Uvijek bi se okrenula na drugu stranu kad je *nonna* nekoj od njih zavrtala vratom. A sada je došao red na crvenu kokoš, njezinu ljubimicu: i baš ju je Amaria morala dokrajčiti. Bez prevelike strke, bezbrižnu je pticu stjerala u kut i uhvatila je u pregaču. *Nonna* nikad prije od nje nije tražila da ubije kokoš, ali danas je i za to došlo vrijeme; netko je drugi trebao pomoć i Amaria se morala dokazati. I dokazala se. Zgrabila je crvenu kokoš objema rukama i zavrnila joj vratom.

Dok je koračala prema kući, s još toplom kokoši u ruci, podignula je glavu malo više nego inače. U tih nekoliko trenutaka u dvorištu je odrasla. *Nonna* se dosad dobro brinula o njoj. Odsad će se ona, Amaria Sant'Ambrogio, brinuti za *Selvaggia*.

9

ČUDA NEVJERNIKA

Dok je gledao Bernardina kako slika, otac Anselmo bio je uvjeren da svjedoči čudu. Njegove su dužnosti u ovim teškim vremenima bile tužne i ozbiljne pa je, kad nije davao milostinju siromašnima, tješio ucviljene ili pokapao poginule vojnike, volio smiriti dušu gledajući Bernardina kako svojim potezima kista oživljava bijele zidove. Svećenik bi gledao Luinija kako pere zidove vodom i octom revno poput pralje. Promatrao je dok je Bernardino štapićem i užetom radio mjere i označavao ih na zidu. Dok je miješao bazni premaz od gipsa s kredom i temperom od jaja. Bio je ondje kad se dogodilo prvo čudo -prve skice ugljenom - iz širokih crnih linija nastajali su prekrasni monokromatski prikazi svetaca i grešnika, anđela i demona, apostola i heretika. A s vremenom, kada je Luini počeo dodavati boje, kakva je samo tada čudesa Anselmo mogao vidjeti! Najprije je napravio sjene debelim premazima čiste boje. Tako žive crvene, plave, zelene i zlatne Anselmo nije ni znao da postoje u Božjem spektru! Bernardino je sam miješao boje, kako ga je naučio da Vinci, upotrebljavajući plodove prirode, no u prirodi boje nikako nisu mogle biti tako žive. Čak se ni cvijet najživljih boja ili najšarenija papiga nije mogla mjeriti s Bernardinovima radovima! Kasnije je, da postigne oštrinu slike, dodavao svjetlije nijanse istih boja u tanjem sloju i miješao ih s bijelom. Kakvi su se samo nježni, prigušeni tonovi pastela pojavili tada: blago plavetnilo ljetnoga neba, blijedo rumenilo ruže i iskričava žuta žumanjka. Nikada u životu Anselmo nije vidio takve prizore, tako pažljivo dotjerane, tako bogate bojama. Kakve je samo krasote Bernardino slikao dok je održavao ravnotežu na klimavim skelama, a kistovi i boje visjeli mu na remenju kojim je bio opasan. Slikao je samo u tajicama i košulji, koja mu je uskoro postala šarena poput vitraja, jer je o nju stalno brisao ruke. U toplije dane, kad bi mu postalo vruće od posla, doslovce bi strgnuo košulju sa sebe. Tada bi mu, umjesto košulje, koža bila išarana svakojakim bojama, koje kao da bi oživjele dok se kretao, pa je izgledao poput rajске ptice sa šarenim perjem.

Svaki dan za vrijeme mise Bernardino se nestrpljivo meškoltio u dnu crkve dok bi mještani začuđeno promatrali djela u nastajanju. Luini nije sudjelovao u misi, nikad nije prozborio riječi niti kleknuo da moli; bio je nestrpljiv da obred završi što prije da bi mogao nastaviti sa svojim poslom. Anselmo se nije mogao načuditi kako Luini može slikati prizore takve svetosti, takav žar predanosti na licima svetaca, a da sam ni u što ne vjeruje. Njegova su vjerovanja bila antička, ako ne i poganska. Anselmo je često pravio društvo Luiniju dok je slikao, i toliko su vremena proveli u razgovoru da je svećenik počeo vjerovati da bi po tom pitanju možda mogao i utjecati na svojega novog prijatelja. Nešto ga je privlačilo tom čovjeku - tako talentiranom, a tako izgubljenom Božjem stvorenju, kojemu je Bog bio potpuna nepoznanica. Ukratko, želio je spasiti Bernardinovu dušu i svojim mu učenjima približiti božanstvo čovjeka i njegova djela. No, pitanje je bilo koliko će u tome uspjeti.

„Bernardino, sveti Jeremija je smatrao da je slikarstvo najbožanskija od svih umjetnosti, jer vjernici zbog njega podižu oči prema Bogu.“

Bernardino se nasmiješio i nastavio slikati. Već je znao tu igru, i znao je kako mu odgovoriti. Anselmo bi pokušavao voditi Luinija, Luini bi pokušavao sablazniti Anselma, a obojica bi podbacili u svome naumu. „U starom su Rimu Cezarovi slikari od robova zahtijevali da orgijaju pred njima da bi što vjernije prikazali taj čin.“

Anselmo je pokušao ponovno. „U Vatikanu stoji slika Djevice Marije toliko prožeta svetošću da plače prave suze nad grijesima čovječanstva. To je samo jedan primjer kako talent poput vašega može promijeniti živote vjernika, samo ako se takva djela slikaju srcem koje je ispunjeno Bogom.“

„Stari Maje zidali su žive djevice u temelje svojih hramova. I tada se lilo mnogo suza.“

„U Konstantinopolu postoji slika koja prikazuje svadbu u Kani, a kojom teče pravo vino. Naslikao ju je redovnik koji to čudo pripisuje pokori i skrušenim molitvama.“

Bernardino se okrenuo, a daska na kojoj je stajao opasno se zaljuljala. Zataknuo je kist za uho i popio vode iz mijeha koji mu je visio s pojasa. Milo je pogledao punašnog svećenika, koji mu je pravio društvo u ovim mnogobrojnim danima i satima. „Želite reći, oče, da ću, ako postanem pobožan, slikati bolje?“

Anselmo je sjeo na stepenice, a tonzura na njegovoj glavi nestala je iz vida kad je glavu podignuo prema prijatelju. „Talenta vam ne nedostaje. No, ja se bojim za vašu dušu. A tko zna, možda biste se i u slikanju usavršili, jer samo Bog može stvoriti savršenstvo.“

„Gluposti. Moja umjetnost je već savršena. Gubite vrijeme“, odgovorio mu je Bernardino. „Slikanje ima više veze sa znanošću nego s religijom. Slikar bez perspektive je kao jezikoslovac bez gramatike. Ja svijet vidim u mjerama i jednadžbama; ne treba mi duhovna pomoć. Utjehu pronalazim u dobrom vinu, a raj u naručju loših žena.“ Zadovoljno je cmoknuo usnama. „Je li to smisao ovih propovijedi? Da me preobratite?“

Anselmo se nasmiješio. „A zbog čega drugoga bih bio ovdje? Sigurno ne da se družim s vama.“

Bernardino se okrenuo liku svete Agate. „Pa, pretpostavio sam da ste ovdje da biste promatrali draži ženskih oblina, u maniri besramnih svećenika. No, moram vas razočarati, već sutra će sveta Agata biti odjevena i više nećete imati za čime sliniti.“

Anselmo je odmahnuo glavom. Nikad ne bi mogao priznati Bernardinu da su mu muškarci bili mnogo draži od žena. No, za njega su te usporedbe bile isključivo estetske naravi budući da su mu sve vrste tjelesnih užitaka bile zabranjene. Bio je sretan u celibatu, no znao je da Bernardino nikad ne bi mogao tako živjeti. Takva su ga razmišljanja dovela do Simonette di Saronno i do njezina zabrinjavajućeg izbivanja s misa. Nadao se da to nema veze s Bernardinovim nedoličnim ponašanjem kad je posljednji put bila u crkvi. Možda bi je trebao posjetiti u vili Castello i ispovijediti je ondje ako želi.

Bernardino se osvrnuo na svećenikovu tišinu. „Što, gotovi smo s propovijedima za danas? Nema više lekcija?“

Anselmo nipošto nije želio Luinija podsjećati na udovicu pa mu nije želio reći o čemu razmišlja. „Samo sam se divio vašem djelu“, rekao je. A onda mu je pogled pao na veliki zid u prezbiteriju Cappelle Maggiore - bio je djevičanski bijel i netaknut ugljenom. Na njemu nije bilo ničega - ni čavala ni žica kojima si je Bernardino olakšavao posao, ni skica. „Zašto je ovaj zid prazan? Zar vam je ponestalo materijala? Jer od kardinala sam dobio izričite upute da vam osiguram novac ako ga ponestane.“

Bernardino se spustio sa skele i obrisao ruke o prsa, obojivši tako dlake koje su ondje rasle u crveno. Buljio je u prazan zid iza svećenika. „Na tom ću zidu naslikati *Poklonstvo mudraca*.“

„A još nemate volje početi raditi na tome?“

„Djevice Marija ključni je lik u tom prikazu. Najljepša je i najveličanstvenija upravo u trenutku rođenja svojega sina. Stoga čekam Simonettu.“ Bernardino je buljio u zid kao da je prizor koji namjerava naslikati već ondje.

Anselmo je uzdahnuo, a kad je napokon progovorio, glas mu je bio kao da se obraća djetetu.

„Signora di Saronno neće *vam* pozirati. Nije se približila crkvi otkad ste je onako uvrijedili.“

„Ne dolazi jer se zaljubila u mene.“

Svećenik je podrugljivo uzdahnuo. „Imate malo previsoko mišljenje o sebi. Precjenjujete svoj šarm i vrijeđate tu ženu i uspomenu na njezina muža. Izbijte si je iz glave.“

Bernardino je počeo brisati ruke o krpu. Uputio je Anselmu svoj prepredeni smiješak. „Nije mi samo u glavi. Ali vratit će se ona. I pozirati mi. Pazite što vam kažem.“

U tom su se trenutku otvorila velika vrata i na njima se pojavila Simonetta. Nosila je mušku odoru, a kosa joj se kovrčala iznad ramena. Izgledala je potpuno drukčije nego kad su je posljednji put vidjeli, no nije bila ništa manje lijepa. Dok im se tako približavala, nalikovala je anđelu osвете.

Njezina je samouvjerenost bila samo prividna. Glavu je podigla visoko, da bi skupila još više hrabrosti. Nije skidala oči s dva potpuno različita muškarca koja su je promatrala. Jedan mali i punašan, s prijateljskim licem, iznenađen njezinim dolaskom. Drugi visok i flegmatičan, bez košulje, sav umrljan bojom poput kakvog plemenskog divljaka, s licem koje nije mogla zaboraviti, a koji je njezin dolazak očekivao kad-tad. Obratila mu se samo jednim pitanjem. „Koliko mi nudite?“

by Sanja

10

PET ČULA I DVIJE DIMENZIJE

Simonetta je sjedila što je mirnije mogla. To joj nije bilo teško s obzirom na to koliko je dana i noći provela nepomično sjedeći na prozoru i tugujući za Lorenzom. Sada je mogla misliti na njega satima, i još je za to bivala plaćena. No, koliko god da je htjela, nije mislila na njega. Protiv njezine volje, u mislima joj je bio drugi muškarac.

Činilo se da ju je prošlost napokon ostavila na miru. Život ide dalje, koliko god je ona možda željela da stane. Živjela je i disala u svijetu sastavljenom od četiri elementa. Imala je svih pet osjetila, i sve ih je koristila dok je sjedila u crkvi čuda. Osjećala je hladnoću jer je plava tkanina kojom je bila omotana nije baš grijala. U zraku su se miješali miris uljanih boja i miris drva koje je gorjelo u žeravniku, koji je ljubazni svećenik stavio blizu nje da je grije. Osjećala je kako hladni kamen pod nogama i stopalima siše svu toplinu iz njezina tijela. Na jeziku je osjećala onaj poznati gorki okus gladi koji ju je stalno pratio. No, ono što je vidjela prevladalo je sva ostala osjećanja, i sva ostala osjetila kao da su otupjela.

Kako je taj neotesani, drski čovjek mogao tako predivno slikati? Kako je mogao imati takav božanski, takav anđeoski, takav bogolik talent? Kako uopće bilo koji čovjek može stvoriti nešto tako lijepo? Blistavi sveci na mučilištu, anđeli s krilima koji su izgledali kao da će zaista poletjeti, s takvom je pažnjom bilo naslikano svako pero. Simonetta nije mogla vjerovati da će i nju preobraziti, pretvoriti u takvo što, iz tri dimenzije prebaciti u dvije, učiniti je besmrtnom tako prekrasnim bojama i oblicima. Bila je to uistinu apoteoza.

Pa ipak, ono što je zaokupilo njezin pogled nisu bili sveci, već čovjek od krvi i mesa. Uza sva čuda kojima je bila okružena, zašto joj je pogled uvijek bježao na njihova tvorca? Zašto uza sve što je oko nje bilo vrijedno divljenja ona nije mogla skrenuti pogled samo s njegova lica? Slikao je strastveno, brzim pokretima i precizno, proučavajući njezino lice i figuru očima koje kao da su gledale kroz nju. Koje su mu računice i jednadžbe prolazile glavom dok je palcem mjerio njezin nos i onda ga kistom prenosio na bijeli zid? Ali nikakve znanosti u onome što je radio nije bilo, bila je to čista umjetnost. Nije se mogla ne diviti djelu ovog čovjeka, koliko god da ga je mrzila. Dok je on slikao nju, ona je proučavala njega, Bio je visok, no ipak nešto niži od Lorenza, možda njezine visine, pa su im oči, kad su stajali jedno drugome nasuprot, bile u istoj razini. Od njegovih očiju, neobično sivih, kao u vuka, i pomalo opasnih, nakostriješile su joj se dlačice na vratu. Za razliku od njegovih, njezine su oči bile spokojne i mirne poput neba na kojem se ogleda jezero i jezera u kojem se ogleda nebo. Njegove su bile živahne, inteligentne i grabežljive. Nikad nisu mirovale, nisu počivale. Uvijek su gledale, ali nisu vidjele. Računao je i zatim slikao. Razmišljao je, ali nije osjećao. To je ono što je Simonetta u njemu vidjela. No, bila je u krivu.

Bernardino je promatrao Simonettu i znao je da je rođen da je naslika. Nije bilo krivih poteza, oklijevanja i brisanja. Nije mogao skinuti oči s nje. S njezina tijela, ramena, vretenastih ruku, nevjerojatno lijepog lica. Duge noge, luk stopala, grudi koje su se nazirale ispod plavog ogrtača, sve ga je očaravalo. I kosa joj je ostala lijepa - premda kratka, sada se uvijala i uokvirivala joj lice kako dugi uvojci nikad nisu mogli. Bila je savršena. Ali ne potpuno: jer Stvoritelj ju je obdario neuglednim, a opet predivnim rukama. Asimetričnim, a tako savšenim, monstruoznim, a opet ljepšim od ruku ijedne druge žene. Ta Stvoriteljeva šala, taj znak nesavršenstva značio je da su joj prsti uvijek bili

jednake duljine, čak i kad su bili rašireni poput kalipera, s pomoću kojega se crtaju karte. Arapi su namjerno griješili u tkanju sagova s maorskim uzorcima upravo zato što, kako Anselmo kaže, samo Bog može stvoriti savršenstvo. Ako Bog, ili Alah, i jest jedini koji može stvoriti savršenstvo, Simonettu je odlučio stvoriti nesavršenom, a nevjernik Bernardino bio mu je zahvalan na tome. Nije ju mogao zamisliti kao Kraljicu neba, za njega je ona bila žena od krvi i mesa. Unatoč njezinoj nezemaljskoj ljepoti. Prvi je put promatrao ženu i zaista je vidio, ne samo kao izložbeni primjerak ljepote već kao živu, dišuću ženu. Muž joj je bio mrtav, ali ona je bila živa. A sada je bio i Bernardino.

„Kako to mislite, koliko vam nudim?“ Bernardino se pretvarao kao da mu ništa nije jasno, premda je dobro znao zašto je Simonetta došla i već ju je bio očekivao.

„Za poziranje. Rekli ste da biste mi platili. E pa, sada trebam novac. Dakle, koliko mi nudite?“

Bernardino je obilazio oko nje, a oči su mu poigravale. Uzbudivala ga je i bio je odlučan u namjeri da je izazove dovoljno da u njezinim očima ugleda žar. „Pa, cijena se ponešto spustila. Nosite - kako bih to uopće opisao? - mušku lovačku odoru. I nevjerojatno ste prljavi. I pitaj Boga što ste učinili s kosom.“

Simonetta je pregrizla jezik, premda ga je mrzila. Ocu Anselmu je pošlo za rukom da iz svojih od iznenađenja razjapljenih usta napokon nešto i izusti.

„Signora di Saronno! Drago mi je što vas opet vidim! Mučila me ta vaša odsutnost. Jeste li dobro? Ta odjeća! A tek kosa? Neka... osobna pokora, možda?“

Simonetta je odmahнула glavom, a kosa joj je plesala oko vrata na način na koji nije bila navikla. „Nije riječ ni o kakvoj pokori, oče, za što bih se, uostalom, trebala iskupljivati?“ rekla je potisnuvši Bernardina iz misli. „Samo o nuždi, istoj koja me dovela ovamo. Ne tražim milostinju, samo posao za koji ću biti plaćena.“

Bernardino je pogladio bradu. „Hmmm.“ Zatim je podignuo pogled. „Četiri mjeseca, tri sata tjedno, dva franka po satu.“

„Molim?“ Simonetta je običavala potrošiti tri franka samo na vezicu za cipele. I to za jednu cipelu.

„Uzmite ili ostavite. Kardinal mi ne plaća modele, čak ako su i plemićkoga roda, tako da sve ide iz mog džepa.“

„Signor Luini...“ ubacio se Anselmo. „Ne možete tako s gospođom. S njom morate postupati u skladu s njezinim staležom.“

„Oče, oče“, Bernardino se zabavljao. „Pustite me da sklopim ovaj posao kako znam. Ako pristane raditi za mene, više nije plemkinja, nego model, a ja sam joj poslodavac. Njezin nadređeni. I kao takav mogu ponuditi i toliku plaću, koja je i više nego poštena. No, ipak nisam čudovište; Signora može dobiti i više novca ako pristane i na nešto više od samog poziranja.“

Simonetta je zatvorila oči, a inače miran Anselmo se razbjesnio. „Signor Luini! Prema gospođi ćete pokazati poštovanje koje zaslužuje ili slobodno možete napustiti ovu crkvu. Signora di Saronno je plemenita roda, udovica a, prije svega, ovo je Božja kuća.“

„No, dobro onda. Tri franka.“

„Ma nije riječ o tome. Signora“, Anselmo se primaknuo Simonetti. „Ne morate ovo raditi. Vremena su teška, no možda vam mogu dati nešto od milodara...“

Odmahnula je glavom. „Ne, oče. Imam gdje spavati, što odjenuti i dovoljno za jelo. Ima ih koji su potrebitiji od mene; čuvajte milodare za njih. Ovaj posao mogu odraditi, i bez obzira na to kako se ovaj čovjek ponašao prema meni, stisnut ću zube i pretrpjeti to. Bog nas kuša na razne načine. Protekli i nadolazeći mjeseci moja su kušnja.“

Bernardino se počeošao po glavi. Ova je pobožna, Nju će slomiti teže nego što je mislio. Krenuo je prolazom i dao joj znak da ga slijedi. Anselmo je krenuo za njima, da ih drži na oku. Kad su stigli do apside, Bernardino joj je dobacio golemi plavi plašt. „Skinite se“, naredio joj je. „Umotajte se u plašt. I noge trebaju biti bose, molim lijepo.“

Simonetta je držala plašt kao da gori. „Ali to se ne priliči ovdje u crkvi. A i smrznut ću se.“

„Prestanite cendrati. Moram vidjeti oblik vašeg tijela ispod tkanine, kako materijal pada i nabire se. Moram vidjeti kako njezina boja naglašava boju vaše kože. I molim vas da prestanete zanovijetati. Ovdje je moja zadnja. Sjednite ovdje, ispod ovog velikog prostora.“

„Odmah sada?“

„Nema boljeg trenutka.“

Anselmo je uzdahnuo. „Donijet ću žeravnik.“ Prstom je uperio u Bernardina. „Jedan sat. Ni sekunde više. I budite pristojni.“

Bernardino mu nije odgovorio, već je pričekao da svećenik ode. Počeo je miješati boje, no ispod oka je promatrao Simonettu kako se migolji ispod ogrtača dok je skidala svoju odjeću. Bila je savršena, a plava je boja oživila njezine oči, pretvorivši joj kožu u dugu; na koži su joj se presijavale sve boje, kao u kamenice. Prkosno ga je pogledala. Približio joj se tako da su stajali gledajući jedno drugome u oči.

„Dakle, Simonetta“, rekao je, „samo ću vam namjestiti ogrtač. No, ne brinite. Danas nećemo bludničiti. To može pričekati.“

Simonetta je podigla ruku da mu opali šamar, ali on ju je čvrsto zgrabio i nacerio se. „Za vas sam Signora di Saronno, svinjo jedna“, pljunula mu je u lice. „Dodirnite me još jednom i ubit ću vas.“

Bernardino je zapucketao jezikom kao da se obraća djetetu. „Hajde, hajde, Simonetta. Nemojte biti takvi.“ Privukao ju je bliže i pomislila je da će je poljubiti. Nagnuo se prema njoj sve dok nije osjetila njegov topli dah, no samo je izustio:

„Vama treba novac, meni treba model. Počnimo.“

Prvo je poziranje prošlo u grobnoj tišini sa Simonettine strane. Bernardino bi se oglasio samo kad je trebala pomaknuti glavu ili ruku. Namještala se točno onako kako je tražio i bez pogovora. Bila je najbolji model koji je ikad imao. Kad su zvona odzvonila devet sati, odjenula se, uzela novac i izašla bez riječi. Kad je otišla, Bernardino se umorno popeo u zvonik. Osjećao se istrošeno, kao nakon noći provedene u ljubavnom zanosu. Zapalio je svijeću, bacio se na ležaj od slame i prebacio pokrivač preko glave. Odlomio je kruha i natočio si vina, no odložio ih je sa strane. U trenu je bio pokraj prozora i promatrao Simonettu kako se udaljava. Skočila je na svog konja poput muškarca i jahala bez sedla - pretpostavio je da ga je prodala. Kakva ju je nevolja, kakva nužda primorala da mu se utekne za pomoć, premda ga je tako mrzila? Gledao je kako udara životinju petama - jahala je kao da bježi od samog vraga. Gledao ju je sve dok nije nestala iz vidokruga, a onda je glavu naslonio na hladni zid crkve i zatvorio oči. Što mu se to događalo?

SIMONETTA PRELAZI PRAG

Zeleni su bademi dozrijevali. Plodovi su se njihali na granama, a njihove već zrele ljuske počele su se otvarati i otkrivati jestive plodove. Visjeli su u iščekivanju. Zeleni listovi nazupčeni poput kopalja lagano su treperili na jesenskom povjetarcu. Kroz granje je prošla ruka, važući plodove, mrseći lišće, i ponovno ih puštajući da padnu i nastave se njihati na granama poput zvonca. Ruku su obasjale posljednje zrake sunca i još je više pozlatile.

Manodorata se okrenuo prema Simonetti. „I to je sve? Nema maslina, vinograda? Marve?“

Simonetta je odmahнула glavom. Tek je sada shvaća kako rasipno su Lorenzo i ona živjeli. Na pameti im je bilo samo ono lijepo, no ne i praktično. Stabla su ovdje bila pukim slučajem - jedno je drvo iz Svete Zemlje donio neki od Lorenzovih predaka kad se vratio iz Jeruzalema, i od njega je potekao cijeli nasad.

Manodorata je spustio svoju zlatnu ruku i odmahnuo glavom. Nikako se nije uklapao ovdje, među drvećem - bio je urbano stvorenje, bolje je pristajao u urešene hodnike svoga doma i zlatne i tamne odaje hrama. U ovako ruralnom okruženju kao da se zaista pretvorio u medvjeda kakvim su ga svi vidjeli - njegov golemi krzneni ogrtač vukao se po tlu dok je hodao. U nasadu nije bilo nikoga osim njih, čak ni slugu. Kad su čuli da im u posjet dolazi Židov, Rafaela i Gregorio otputili su se na tržnicu. Nisu mogli ostati dok je vrag u kući.

Manodorata je hodao još neko vrijeme, a onda se okrenuo Simonetti. „*Shakad*“, rekao je, i prije nego što ga je uspjela upitati što to znači, odgovorio je: „bademi.“ Svojim podrugljivim tonom kao da je posjekao cijeli nasad.

„Znate za ove plodove?“ Simonetta je iznenađeno upitala. A zatim se ugrizla za jezik. Zašto čovjek poput njega ne bi znao za bademe?

„Naravno, samo nisam znao da uspijevaju ovdje na hladnom sjeveru.“

„Slučajnost, Lorenzovi... moji preci donijeli su ih iz križarskih ratova, i ova topla ravnica u zavjetrini planina im, izgleda, odgovara.“ Kimnuo je, a ona nije bila sigurna je li ju čuo.

„Na hebrejskom se zovu *shakad*. Ime im je prilično sugestivno: znači 'naglo buđenje', ili 'paziti se', 'požuriti se'; nekako priliči vašoj situaciji, zar ne?“

Nije mu odgovorila, povrijeđena njegovim zadirkivanjem.

Nastavio je u blažem tonu, gotovo za sebe. „U Palestini cvatu u siječnju, nagoviještaju nadolazeće proljeće. Cvjetovi su prekrasni, bijeli i ružičasti.“

Bilo joj je jasno da je njezin spasitelj bio daleko od nje, na Istoku.

„Aronov štap bio je od grane badema, a plod badema bio je jedan od ukrasa izabranih za svetište. Židovi još uvijek na velike blagdane u sinagogu nose bademove grančice.“

Simonetta nije znala što bi rekla, nije htjela da vidi koliko je njezino neznanje o tim običajima. Gotovo svaka riječ bila joj je nepoznata; a ono o čemu je govorio nezamislivo. No, Manodorata je samo nastavio, ovaj put u poslovnijem tonu.

„Ubirete li te bademe? Čemu služe?“

Simonetta je slegnula ramenima. „Sluge i sluškinje brali su ih svake jeseni i spremali u podrum, gdje smo čuvali i naše zlato“, rekla je i nasmiješila se. „Priča se da se dvoje slugu prije mnogo godina zaljubilo za vrijeme branja badema. Zvali su se Orsolina i Giuseppe. Od badema su napravili slatke kolačiće, znane kao amaretti, i nosili ih na poklon milanskom kardinalu kad je posjetio crkvu u

Saronnu, da bi blagoslovio njihov brak.“ Osmijeh joj je nestao s lica kad se prisjetila vlastita vjenčanja u toj istoj crkvi - sretan brak sada pretvoren u prah. Pogledala je Manodoratu da vidi je li shvatio o čemu razmišlja, no i on je u mislima bio daleko, a na licu mu je titrao kiseo osmijeh.

„Baš lijepo, ali mislim da sadašnjem kardinalu nitko ne bi nosio slatkiše.“

„Kako to mislite?“

Manodorata se pribrao. „Ma nema veze. Upao sam vam u riječ. Molim vas, nastavite.“

Ponovno se usredotočila na bademe. „Bademi se mogu kiseliti, ili se mogu koristiti da se jelima od mesa ili slasticama doda aroma. Englezi od njih rade marcipan. A može ih se jesti i same.“

„Jesu li hranjivi? Jesu li ugodnog okusa, imaju li kakva ljekovita svojstva?“

Simonetta je posegnula rukom i ubrala jedan od plodova. Zналаčki ga je oljuštila svojim lovačkim nožem i ponudila ga Manodorati. „Probajte sami, gospodine.“

Manodorata je najprije proučavao plod, a zatim posegnuo za njim svojom živom rukom. Stavio ga je u usta i žvakao neko vrijeme, a zatim napravio grimasu, izvadio svileni rupčić i pažljivo ispljunuo sažvakani badem u njega. „Jakovljevih mi kostiju! ima okus po drvu.“

Simonetta se nasmijala, „To sam i ja pomislila kad sam ga prvi put okusila. No, imaju tu neku slatku teksturu, koja itekako može prijati.“ Manodorata je zubima navukao rukavicu. Prezirno je frknuo, ne vjerujući u to što mu je Simonetta rekla. „Povedite me u kuću“, zapovjedio je. „Želim vidjeti vaše knjige i plan imanja.“

Simonetta je spustila glavu. Obećala je Rafaeli da će se sa Židovom sastati u vrtu i da ga neće uvoditi u kuću, da na nju ne padne prokletstvo. Pristala je na to više zbog toga da umiri svoju sluškinju, ne zato što je vjerovala u to praznovjerje, ali do dane riječi je uvijek držala. Pokušala ga je odvratiti od toga, a da ga ne razljuti. „Jesu li onda ova stabla i plodovi zaista beskorisni?“

„Čini se da jesu“, odgovorio je Manodorata, „no to je mnogo zemlje. Ako posijemo bademe i zasadimo masline, moglo bi se dobro zaraditi. Grožđe nije isplativo jer prođu godine prije nego što urodi plodom. Drvo je, doduše, čvrsto - može se prodati za ogrjev, ili za proizvodnju oružja, iako se čini da zasad nema potrebe za njim, ali to se brzo može promijeniti.“

Simonetta je tužno pogledala stabla osuđena na sječ. Pružila je svoje duge prste prema najbližem i pogladila mu koru, koja kao da je zadrhtala na njezin dodir i pustila suze u obliku kapi rose koje su joj pokvasile ruku. Bilo bi joj žao da budu posječena, jer bila su zaštitni znak Castella. Postala su i dio imena di Saronno - čak je i obiteljski grb prikazivao tri badema. Onda se sjetila. Lorenzo je sigurno nosio barjak s tim grbom kad je umro. Obuzela ju je tako velika bol da je svom silom u deblo zarila prste, sve dok je nisu zaboljeli. Lorenzo. Što bi ti rekao da znaš što se sprema?

Progovorila je ležerno, pokušavajući prikriti osjećaje. „Stari su Grci imali legendu o prekrasnoj pricezi Filidi, koja se zaljubila u vojnika Demofonta. Na dan vjenčanja otišao je u rat, a Filida je godinama čekala da se vrati, da bi se, naposljetku, objesila o drvo badema.“ Simonetta se sjetila da je i ona razmišljala o samoubojstvu. „U znak suosjećanja, bogovi su Filidu pretvorili u granu s koje je visjela. Kad se skrušeni Demofont vratio, zatekao je Filidu kao beživotno stablo. Zagrljio je stablo i ono je odjednom procvalo, dokazavši da ljubav i vjera nadilaze smrt. I dandanas je u Grčkoj stablo badema simbol nade.“

Manodorata ju je pozorno pogledao i njegov se pogled smekšao. „U ovoj priči nazirem i istinu i laž. Vaš se muž nikada neće vratiti, ali ljubav i vjera zaista nikad ne umiru. Moj narod to zna najbolje od svih.“ Činio se izgubljenim u mislima, a tada je krenuo putem koji je vodio prema kući. „Pođite sa mnom. Imam i ja za vas jednu priču.“ Simonetta ga je pratila dok je pričao.

„Nekoć davno u dalekoj zemlji postojala je utvrda imenom Masada. Sagradio ju je kralj Herod - onaj isti koji je, prema Bibliji, tražio Isusovu smrt. Bila je to veličanstvena utvrda, gotovo neprobojna, ali i prekrasna, jer je bila smještena na planini koja je gledala na Mrtvo more. Mnogo je godina bila pod Rimljanima, sve dok je nisu osvojili Zeloti.“

„Židovi?“ upitala je Simonetta.

„Da, Židovi. Kad je grad Jeruzalem pao u rimske ruke, Zeloti su utočište potražili u Masadi. Rimljani su bili neumoljivi u opsadi utvrde. Zeloti su se hrabro borili, no nisu bili dorasli moći Rima.“

Shvatili su da im poraz ne gine. Njihov vođa, Eleazar Ben Yair, naredio je da se pobiju svi Zeloti. Deset muškaraca izabrano je da ubiju ostale, a jedan od desetorice morao je ubiti ovu devetoricu, a zatim i sebe.“

Simonetta je zaprepašteno zastala. No, Manodorata je samo nastavio, i s hodom i s pričom.

„Kad je pala Masada, država Izrael - naša obećana zemlja - prestala je postojati. I otada smo raštrkani svijetom, mrze nas i ismijavaju, no još nas uvijek ima. Unatoč smrti naše braće kroza sve ove vijekove, naša ljubav i vjera su opstale. Jer nije sve stalo u Masadi. U Yorku su sve Židove stjerali u utvrdu lorda Clifforda i spalili ih, sve do jednoga. U Mainzu su po završetku prvih križarskih ratova sve Židove u gradu doveli na trg i odrubili im glave. Čak i nedavno u Španjolskoj, i ja sam doživio sam...“ zastao je kao da se prisjeća nečega pa odmah nastavio u drugom smjeru. „Pa i sami znate što govore o meni i mojima u ovom lijepom, civiliziranom gradu.“ Kiselo joj se osmjehnulo, a ona je skrenula pogled, pomislivši odmah na Rafaelu i Gregorija.

„Ali, zašto vas toliko mrže?“

Manodorata je slegnuo ramenima. „Neki kršćani okrivljuju Židove za Isusovu smrt. Jedan od njih bio je i sveti Augustin Hiponski, čiji ostaci se nalaze u crkvi sv. Petra u Paviji.“

Simonetta je lagano kimnula. „Vidjela sam njegov grob. Slavi ga se kao velikog učitelja.“

Manodoratino tamno čelo se namrštilo. „Da, često ga se prikazuje kako u ruci drži srce probodeno gorućom strijelom, koje simbolizira njegovu veliku pobožnost. No, s druge strane, za moj narod, on je obični prodavač magle, jer i Isus je bio Židov, a ubili su ga Rimljani pod Poncijem Pilatom, kao što to jasno piše u Bibliji. Moglo bi se stoga reći da je veća krivica na vašim precima nego na mojima. No, optužba nas nemilosrdno prati već stoljećima. I mene su optužili za umorstvo.“

Simonetta je protrnula i odjednom je požalila što je bila tako izvan svega što se događalo u gradu. „Umorstvo?“ izustila je.

„Ubio sam ženu jednog čovjeka.“

Simonetta je pogledala Manodoratino lice ne bi li joj ono reklo da je sve to samo loša šala. I bilo je, jer su kutovi njegovih tankih usana bili uzdignuti.

„Ubio sam je time što sam prelazio trg iste večeri kao i ona, i to u smjeru suprotnom od kazaljke na satu, a još je i mjesec bio pun. Gospođa je oboljela od mliječne groznice i umrla. Njezin muž sada na ulici kamenjem gađa moju djecu.“ Simonetta je željela nešto reći, no on je nastavio. „Ne tražim suosjećanje. Pouka moje priče je ova: neke od mojih najdaljih predaka, Zelote, pokorili su neki od vaših najdaljih predaka, Rimljani. Pa opet, evo nas ovdje. Živimo i dišemo. Vi ste imali muža, a ja“, pogled mu se iznova smekšao, „ja još uvijek imam ženu. I, oprostite mi, ali vi ste mladi. Tko zna, možda ćete opet voljeti.“

„To se nikada neće dogoditi“, kratko mu je odgovorila i požurila naprijed.

Manodorata se nasmiješio jer je vidio više nego što je rekao. Pošao je za njom, primio je za ruku i okrenuo je prema sebi. „Recite mi, gospo, molite li?“

„Kako to mislite?“

„Pa, kršćanka ste. Molite li, i odlazite li na misu?“ „Da... hoću reći, jesam nekoć.“

„A sada se utječete antičkim legendama za utjehu? Ne bi li bilo bolje da se utječete svome Bogu?“

„Kako me takvo što možete pitati? Vi, čiji narod kršćani stoljećima proganjaju?“

Manodorata je odmahnuo glavom. „Prema meni su okrutni bili ljudi, ne Bog. Vjera će vam pomoći ako joj se vratite. Ja ne mrzim vašeg Krista, samo ljude koji čine zlo u njegovo ime.“

Simonetta je bila zapanjena. Nikad nije upoznala čovjeka tako spremnog na opraštanje, i dobro je znala da Gregorio, Rafaela i stanovnici Saronna koji su tako mrzili Židove nikad ne bi mogli pokazati takvu sućut ili razumijevanje za drugu vjeru. Poželjela se iskupiti za sva zla načinjena ovom čovjeku i njegovu narodu, no što je mogla učiniti? Pogledao ju je, a njegove su je sive oči odmah prozrele.

„Mnogo ćete učiniti ako učinite i malo. Budite uljudni prema meni i pozovite me u svoj dom, takvi mali koraci promijenit će svijet.“

Pružio joj je ruku kao da je izaziva da pokaže svoju dobru volju, s radošću ju je primila dok su se približavali kući. Rafaela i Gregorio su se možda već bili i vratili i gledali ih s prozora, no nije marila.

Dok je prelazila preko praga, uvodeći sa sobom Manodoratu, osjećala je zahvalnost. U srcu u kojem je na mahove bjesnjela ledena oluja zbog Lorenzova gubitka, a na mahove vatra Bernardinova pogleda, sada je osjetila neku novu toplinu jer je pronašla prijatelja.

by Sanja

12

SELVAGGIO GOVORI, AMARIA VIDI

Amaria nikad neće zaboraviti prvi zvuk koji je ispustio Selvaggio. Bio je kod njih već nekoliko tjedana i, kako mu se zdravlje popravljalo, počeo im je pomagati oko kuće, da im se oduži za svu njihovu pomoć. Nije govorio, no dok je cijepao drva, hranio kokoši i svinje, svojim je djelima pokazivao dobro srce. Tako se nenametljivo uklopio u živote ovih dviju žena da su jedva primijetile neku promjenu, no čim ga samo kratko ne bi bilo, već im je nedostajao. Nedostajao bi im kad bi otišao po vodu, na tržnicu, i ostavio ih samo na nekoliko sati. Nisu skidale oči s njega, *nonna* jer je u njemu vidjela svog sina, a Amaria jer ju je njemu privlačilo nešto što si nije mogla objasniti. Dale su mu staru Filippovu odjeću, hranile su ga i brinule se o njemu kao o djetetu, a on se zauzvrat počeo brinuti o njima. Nije mogao govoriti, a čini se ni pisati, jer su drvena pločica i komadić ugljena koje su mu dale da nešto napiše ostali neiskorišteni. Jedino što se od njega čulo bilo je kako diše, i Amaria je slušala njegove udisaje i izdisaje dok bi sjedili pokraj ognjišta, kao da sluša valove na obali oceana koji nikad nije vidjela. Uvijek je u tim trenucima u izranjavanim rukama držao komad drva i Filippov bodež. Oblik i tekstura drva potpuno su ga zaokupljali. Držao je te grančice i komadiće drva kao da su važniji od života samoga, s tolikim je žarom obrađivao drvo da su *nonna* i Amaria zaključile da je prije nego što je došao k njima i izgubio pamćenje sigurno bio drvodjelja. Tada nisu znale da drvo nije imalo veze s njegovim starim životom, već da je bilo prvo što je ugledao u ovom novom. Isprva je rezbario samo nezgrapne kvrgave figurice, koje je bacao u vatru. No, kako su prolazili dani, bivao je sve vještiji pa je radio male lutke koje su uveseljavale Amariju. Svake bi večeri njegov dar spremala u ormar, u kojem je bilo sve manje mjesta za tu drvenu gomilicu. Mogla je satima gledati Selvaggia, a to je i radila. Neprestano mu je nešto govorila, a kad bi se nasmijao, što je radio sve češće, bio je to neobičan prizor jer se previjao od smijeha kao i svi ostali, no nije ispuštao ni glasa.

No, napokon je došao dan kad je pustio i glas. Selvaggio se namjerio u vratima zakrpati rupu kroz koju je puhao vjetar. Dok je tako zabijao novu dasku na vrata, čekićem se udario po prstima i zajaukao. Amaria je dotrčala do njega kad je već bacio čekić i uzela mu natučenu ruku u svoju. Oboje su se zapanjeno pogledali i počeli smijati ona zvonko, a on nečujno, kao i obično. Amaria ga je odvela do ognjišta i posjela ga, da mu zaustavi krvarenje i stavi melem na ranu. „Pokušaj ponovno!“ rekla je uzbuđeno. „Možda ipak možeš govoriti. Pokušaj ponovno!“

Dok je krivio usta i pokušavao ponovno zajaukati, kao da je zaboravio da ga boli ruka. Nakon nekoliko pokušaja, iz njegovih je usta počeo izlaziti zvuk, jednolično, grleno „o“, koje je zvučalo kao da se glasa svizac. Amaria se nasmijala i zapljeskala. Selvaggio je ustao sa stolca, ne mogavši sjediti mirno od uzbuđenja, i počeo skakati po sobi mašući rukama, a s jedne od njih se vijorio nepričvršćeni zavoј. I Amaria se veselila s njim. Kad se *nonna* vratila, zatekla ih je u tom veselju, a kad je još čula da se Selvaggio oglasio, gotovo im se i pridružila, no njezine su je godine i dostojanstvo sprečavali u tome - to i tihi glasić u njezinu srcu, koji joj je šaptao da je to nagovještaj njegova odlaska.

Amaria Sant'Ambrogio našla se pred izazovom života - naučiti divljaka govoriti. Sva toplina i vedrina njezina karaktera pritom su došle do izražaja, a na zadatak je prionula sa strpljenjem i zadovoljstvom. Oduvijek brbljavica, uživala je slušati kako on polako i mukotrпно oblikuje svoje prve slogove. Nakon „o“ slijedilo je „i“, pa zatim „e“, sve dok svi samoglasnici nisu bili kako treba. Brbljavica je sada strpljivo slušala njega, ona koja je uvijek bila glasna, sada je utihnula dok se on

borio s riječima, govornik se pretvorio u uho. *Nonna* je promatrala Amariju kako podučava Selvaggia i primijetila da je sazrela. Doista je bila dorasla zadatku koji si je postavila; više nije bila glasna i nemirna šiparica, već je pokazala novo, odraslo lice, koje je savršeno pristajalo njezinoj ženstvenoj figuri. Brinula se za njega i njegovala ga s majčinskom ljubavi. *Nonna* je morala priznati da joj sasvim dobro ide. Samo je nebo znalo kakav će nemir nova Amaria unijeti u srce ovoga izgubljenog mladića, mladića bez imena i obitelji. U Amariji je istodobno mogao pronaći majku i ljubavnicu, strastveno srce i par brižnih ruku. U njegov život prepun smrti unijela je život i toplinu. *Nonna* ih je promatrala s radošću, ali i sa strahom.

Starica se nije mogla ne veseliti kad je Selvaggio izgovorio prve riječi. Upravo se bila vratila iz šume, gdje je skupljala drva, a oni su je dočekali jedva susprežući uzbuđenje. Htjeli su je iznenaditi pa su je posjeli pokraj ognjišta, kao da je došla na predstavu. Mladić i djevojka kleknuli su jedno nasuprot drugome, kao da će izmijeniti bračne zavjete, a Amaria je pokazala na svoju ruku.

„*Mano*“, izustio je Selvaggio. *Nonna* je gotovo skočila na noge, kao da je upravo svjedočila čudu, no to još nije bilo sve. Amaria je pokazala na srce.

„*Cuore*“, rekao je divljak.

Posljednje što je rekao bilo je *bocca*, kad je Amaria pokazala na svoja usta.

Nonna ih je oboje zagrlila, zahvalila Bogu i ostala šutjeti.

Od tog ga je trenutka strpljivo učila kako se zovu svi dijelovi tijela i sve stvari u kući, a on je morao ponavljati sve dok ne bi savršeno izgovorio riječi maslina, kotao ili vatra. A onda su krenuli van. Vodila ga je u Paviju, gdje je morao imenovati svaku gradsku kulu. Bili su i u tamjanom okupanoj katedrali, gdje je poimence nabrajao sve svece osvjetljene svjetlom svijeća, čija su pobožna lica bila iza rešetaka, a desne ruke podignute prema nebu. Među njima se nalazio i njezin osobni zaštitnik, sveti Ambrozije, koji je tog dana, kad mu je štićenica dovela divljaka, izgledao posebno blagonaklono. Zajedno su hodali duž Ulice Via Cavallotti, izbjegavajući guske i goveda na putu za tržnicu, ušli u crkvu svetog Mihaela. Ovdje je njezino znanje zakazalo, jer čak ni ona nije znala kako se zovu sve te čudne poluzvijeri i zmajevi ribe koji su se na zidovima crkve borili za ljudske duše. Prelazeći preko Mosta Ponte Coperto, zastajkivali bi da zavire u trgovine, ili bi promatrali promet na rijeci. Dok su tako promatrali egzotične i začimima pretrpane brodove kako paraju vode rijeke Ticino, Amaria je razmišljala s koje je strane svijeta došao Selvaggio. Onda ga je odvela u šumu da nauči sve o pticama, cvijeću, drveću i bilju koje je ondje raslo. Jednom su otišli do mjesta gdje ga je pronašla, *pozzo di marito*, i smijali se djevojkama koje su se motale onuda, s izgovorom da dolaze po vodu. Zabavljali su se kao djeca hvatajući mlade zelene žabe u bocu, da bi *nonna* mogla pripremiti svoj poznati specijalitet, pavijski *risotto con rane*. Amaria je osjećala neopisivu radost kad je Selvaggio govorio, isprva je zvučao kao dojenče, pa kao dijete, da bi na kraju sastavljao rečenice kao svaki odrasli mladić. Glas mu je bio dubok i promukao, kao da je nesreća koja je zadesila Selvaggia i na njemu ostavila trag. No, bilo ga je ugodno slušati, govorio je milanskim naglaskom, no u glasu mu je ipak ostala nesigurnost.

Selvaggio bi sjedio pokraj ognjišta i pričao dok bi Amaria pripremala jednostavnu večeru, nakon variva i čaše vina sve troje bi se zapleli u razgovor. Nije se sjećao ni svog imena, ni svoje prošlosti, ni odakle je. *Nonna* ga je uporno ispitivala, no koliko god se trudio sjetiti se kako je zaradio sve svoje rane ili koje je sve grozote pretrpio, nije mu polazilo za rukom. Uvijek kad bi ga *naumi* ispitivala, Selvaggio bi se prisjetio drva koje je prvo ugledao kad se probudio.

„Zna li komad drveta da je jednom bio stablo?“ upitao je, uzeo cjepanicu s hrpe za ogrjev i vrtio je po rukama. „Ne zna. Ne pamti je li stajalo u ravnici ili u šumi, ni vjetrove koji su ga njihali, ni kiše koje su ga močile, čak ni sunce koje ga je grijalo. Ne pamti da mu je u jesen padalo lišće da bi ponovno izraslo u proljeće, i tako godinu za godinom, god za godom. Pa opet, mi znamo da je živjelo tim životom, a ovdje je ipak samo cjepanica. I ja sam sada ovdje, a prije sam bio negdje drugdje, samo ne znam gdje. Ne znam ni koliko sam ljeta preživio ni gdje sam živio.“

Nonna je kimnula i odahnula pomislivši da je Selvaggio zaista njihov i da neće otići.

Amaria nikad nije ni pomišljala da bi mogao otići, i svakako je željela da uvijek bude uz nju. Kad je počeo govoriti, otkrila je da imaju mnogo toga zajedničkog. Više je volio šumu i izvore od svih čuda grada, više se divio srebrnkastom sjaju ribe u rijeci nego freskama morskih stvorenja u crkvi svetog Mihaela. Volio je prirodu, umjetnost ga nije zanimala, volio je rezbariti drvo, i okus trpkog vina. Uživao je birati povrće na tržnici za njihov skromni obrok; divio se ljubičastom sjaju patlidžana, krvavim rajčicama i maslinama boje šljunka. Ti su plodovi, izrasli iz zemlje natopljene njegovom krvlju, za njega bili ljepši nego najljepši vitraji koji su krasili sumorne katedrale. Nikakva umjetnost nije ga mogla dirnuti - glazbu jedva da je primjećivao, no zato je uživao u pjesmi koju je vjetar pjevao nad rijekom. Veličanstvenu katedralu nije niti pogledao, ali bi zato uvijek iskrivio vrat diveći se najvišim stablima u šumi. A od ženskih lica naslikanih u crkvi sv. Petra draže mu je bilo Amarijino zaneseno lice. Sveci su imali ukočene izraze, njihove oči i kosti bili su mrtvi, a Amaria je bila živa, i svakim danom sve ljepša. Selvaggiovo je srce sada kucalo u ritmu prirode, ništa umjetno ga nije zanimalo.

Tako su njih dvoje šetali gradom, smireni, razgovarajući o svakojakim temama, uvijek zajedno. Silvana, Amarijina bliska prijateljica, osjećala se zapostavljenom; njezina nekadašnja prijateljica i taj divljak provodili su toliko vremena zajedno da Selvaggiov jezik nije bio jedini koji se razvezao. No, njih to nije zabrinjavalo, bili su opušteni i bliski, sve dok sestra nije počela gledati brata novim očima.

Jednog ga je jutro vidjela u dvorištu, bez košulje, kako se saginje nad kantom i umiva hladnom vodom. Smočio je i kosu, a na goloj su mu se koži nazirali mišići, vidjeli su se svježe zarasli ožiljci, a vene na rukama iskočile su mu kao žile na listu. On kao da je osjetio da ga gleda pa je podignuo mokru glavu i uputio joj istodobno i topao i zagonetan pogled. Zimsko se sunce u njegovim očima, zelenim poput mladica, pretvorilo u proljetno. Zakoračila je natrag u tamu kuće i zagrizla usnu. Lice joj se zažarilo, srce joj je skočilo u grlo i jedva se držala na nogama.

13

ELIJAH ABRAVANEL I GOLUBICA

„Malo razgovora ne bi nam naštetilo, Signora, da ne sjedimo stalno u tišini.“

Bernardino je bio u pravu. Simonetta je uporno šutjela sve vrijeme, a njezin ga je prekrasan, ali i hladan pogled prilično uznemiravao. Završio je s glavnim dijelom posla, za koji su mu bili potrebni mir i tišina. Na red su došli sjenčanje i dodavanje završnih detalja, a u tom mu stadiju posla razgovor više nije smetao i često ga je zapodijevao sa svojim modelima. Jedino će na kraju, dok joj bude slikao lice, morati opet zašutjeti. Bude li govorila, neće moći vjerno dočarati njezine usne i oči. No, sada bi mu, dok je oslikavao njezin ogrtač, čašica razgovora znatno skratila vrijeme. Simonetta ga je samo prezirno pogledala.

Bernardino je uzdahnio i odložio kist. Iako se činilo da od razgovora neće biti ništa, nije mislio samo tako odustati. Protegnuo se i zijevnuo, pokazavši svoj ružičasti jezik i bijele zube. Poput kakvog pseta, pomislila je.

„No dobro, idem onda nakratko do gostionice. Ako vi ne želite razgovarati sa mnom, naći ću nekoga tko želi. Vi me pričekajte ovdje, može?“ Krenuo je prema izlazu i dok je hodao, iz njegove kese dopirao je zveket novca. Njezina novca. Trgnula se i napola ustala prekinuvši šutnju.

„Kako to mislite? A što je s poziranjem?“

Okrenuo se u hodu, no nije se zaustavio. Govorio je i hodao natraške. Da se barem spotakne i razbije glavu, pomislila je. Vratit ću se kad se malo podružim. Ovi naši sastanci će malo dulje trajati ustrajete li u šutnji. Ne brinite se - do ponoći ćete biti u krevetu.“

Došao je do vrata. „Stanite!“ povikala je Simonetta. Iznutra je kipjela, no nije željela produljivati ovu muku. „Razgovarat ću s vama ako to želite“, promrmljala je tiho. On je stavio ruku iza uha.

„Što ste rekli?“ zaderao se s vrata.

Glasno je uzdahnula i povisila glas. „Rekla sam da ću razgovarati s vama ako baš želite.“

Bernardino se vratio, sjeo i ponovno uzeo kistove u ruke. „Odlično.“ Pogledao ju je podignuvši obrve i čekao.

„O čemu želite razgovarati?“ upitala ga je Simonetta odmjerenim tonom.

Podbočio se. „Hmmm. Nezgodna je ovo situacija - kako da razgovor ne bude usiljen između dvoje ljudi poput nas.“ „Dvoje ljudi poput nas?“

„Dvoje ljudi koji gaje takve osjećaje jedno prema drugome.“ „Kakve osjećaje?“

„Mržnje, naravno. Vi mene mrzite, zar ne? Koje bih inače osjećaje imao na umu?“

U tom ga je trenutku mrzila možda i više nego ikad, no dobar ju je odgoj spriječio da bude iskrena.

On se nasmijao. „Možda da nastavimo ovako: vi meni postavite neko pitanje, ali mora biti zanimljivo! A onda ja postavim jedno vama. I oboje moramo biti iskreni.“

„Vi ste ljudi.“

„Moram li do gostionice?“ „Ne! Ne morate. Tko će prvi?“

„Izvolite. Dame imaju prednost, makar samo pozirale umjetniku.“

Nije dopustila da je isprovocira, već je počela smišljati pitanje. Ali nije uspjela smisliti ništa pametno. „Gdje ste rođeni?“

„Kakvo dosadno pitanje, Simonetta. Rekli smo da pitanja moraju biti zanimljiva. No dobro, kad već pitate, rođen sam u Luinu kod jezera Maggiore. Na meni je red. Zašto tako očajnički trebate novac?“

Simonetta je spustila pogled na svoje ruke. „Jer je moj... jer smo zbog rata ostali bez gotovo svega.“

„Zašto tako očajnički trebate novac?“

„Upravo sam vam rekla.“

„Niste. A ja ću biti uporan dok ne dobijem odgovor. Zašto tako očajnički trebate novac?“

Simonetta je nestrpljivo uzdahnula. „Imali smo velike troškove -zbog posluge, uređivanja imanja, gozbi kakve priliče našem staležu.“

„Zašto tako očajnički trebate novac?“

Simonetta više nije mogla izdržati. Povichla je glas. „Zašto ikome treba novac? Zato što im troškovi premašuju prihode, i zato što...“ „Zašto tako očajnički trebate novac?“

„Zato što je Lorenzo sav naš novac spiskao u ratu!“ izlanula je Simonetta, razljućena njegovim navaljivanjem. „Spiskao ga je na konje i svoje ljude, na odore i oružje, tako da ga, kad sam htjela isplatiti revizora novcem iz naše riznice, nije bilo. Jeste li sad zadovoljni?“

Vidio je suze u njezinim očima i bilo mu je žao. Navaljivao je jer je pretpostavljao da ju je muž iznevjerio. Dio njega trebao je potvrditi da je Lorenzo zakazao, ali nije bilo potrebe za veličanjem sebe nauštrb vrijeđanja uspomene na tog mrtvog jasnika. Izgubio je život, a izgubila ga je i Simonetta. Bernardinu je sada bilo žao što je bio tako uporan i što ju je toliko uznemirio - prisilio ju je da shvati da je idealiziranje bilo koga nakon smrti samo zavaravanje, i bilo mu je žao zbog toga. Nije joj to rekao, ali je nastavio u blažem tonu.

„Jesam. Vi ste na redu. I neka bude zanimljivo - nešto što nikad ne bih očekivao.“

U redu, pomislila je. „Jeste li čuli za Masadu?“ Simonetta je još bila pod utjecajem priče koju je čula dan prije i znala je da to pitanje nikako nije mogao predvidjeti.

Luini se nije činilo posebno iznenađen pitanjem, proklet bio. „Nisam“, odgovorio je kratko. „Opet ja.“ Razmišljao je i razmišljao, no uspjela ga je zainteresirati i pobuditi njegovu znatiželju.

„No, dobro. Što je Masada?“

„Nije što, nego gdje.“ Uživala je u svojoj maloj pobjedi, no oduševljenje joj je splasnulo dok je pričala priču koju nije mogla izbaciti iz glave, jer je on samo nastavio slikati i činilo se kao da ga priča ne dira previše. Kad je završila, samo je slegnuo ramenima.

„Zar vas uopće nije briga?“ upitala je Simonetta zapanjeno.

„Računa li se to kao vaše pitanje? Pa i ne baš, nije me briga. Evo mog pitanja. Zašto bi me trebalo biti briga?“

„Zato što je riječ o ljudima. Koji su živjeli, disali, osjećali.“

„Previše se ratova vodi zbog vjere. Zato me nije briga. Uopće mi nije stalo.“

„A do čega vam je stalo?“

„Nije na vama red. Moje pitanje. Tko vam je to sve ispričao?“

„Židov kojega poznajem. On... on mi pomaže na način na koji mi mnogi kršćani ne bi pomogli.“

Bernardino je prestao slikati i pogledao je u oči. „Ne bih se družio sa Židovima da sam na vašemu mjestu. To su loši ljudi, i donose samo nevolje.“

„Nije me briga što vi mislite.“

Ponovno je slegnuo ramenima. „Vi ste na redu.“

„No dobro, do čega je vama stalo?“

„Stalo mi je do toga da me puste na miru i da mogu slikati. Drugo mi nije bitno.“

Simonetta je prezirno frknula, a kad je zvono označilo podne, skupila je svoju odjeću i nestala. Luini Mrzitelj Židova. Još jedan razlog da ga prezire.

Bernardino ju je gledao kako odmiče. Nije slijedio pravila igre koju je smislio, jer je rekao mnogo toga što nije bilo istina. Pogotovo ovo zadnje. Čista laž. Nekada možda i jest bila istina, ali ne više.

Simonetta se ljuta vratila u Castello i željela je što prije Manodorati ispričati što se dogodilo. On je sjedio u praznoj velikoj prostoriji i radio inventar njezinih dobara. No, čim je počela pričati, odložio je

pero i samo je slušao. Kad je završila, očekivala je ljutnju i govor o neukim kršćanima, no on se nasmijao.

„Kako se možete smijati tome što govori taj čovjek?“ upitala je u nevjerici.

„Zato što ništa od toga nije istina. Dopustite mi da vam ispričam što se dogodilo mom sinu.“

* * *

„Elijah Abravanel, što ti je to u ruci?“ Rebecca Abravanel primijetila je da je njezin najstariji sin pomalo smeten. On se nasmiješio i odmah joj je bilo toplo oko srca.

„Mislio sam da sam sad Evangelista, otkako ste me krstili.“

Rebecca mu je uzvratila osmijeh, premda se nije voljela prisjećati tog krštenja.

„I jesi - ali to je samo kršćansko ime kojim se služiš izvan ove kuće. U ovoj kući još si moj Elijah. A sad mi pokaži ruku.“ Rebecca se približila svom najstarijem sinu i natjerala ga da otvori dlan. Nije si mogla objasniti ono što je ondje ugledala. Na ruci mu je bila naslikana predivna bijela golubica. Golubica je bila u letu, a u kljunu je nosila maslinovu grančicu. Bila je tako vjerno naslikana da se vidio vjetar u perju i odsjaj sunca na srebrnosivim listovima masline. Perje joj je bilo bijelo, no pažljiviji pogled otkrivao je još cijelu dugu boja na njemu. A svejedno je bila toliko sićušna da je stala na dječji dlan.

Rebecca je kleknula. Znala je da to njezin sin nije mogao naslikati, a ni sluškinja Sara. Jovaphet je, pak, bio premalen da bi takvo što mogao napraviti, a njihov otac, koliko god talenata da je posjedovao, slikati nije znao. „Tko ti je to napravio, Elijah?“

Elijah je znao da je već na tankom ledu jer je zakasnio pa je odlučio reći istinu.

„Čovjek koji slika. Onaj koji slika u crkvi.“

Elijah je znao da ne smije izlaziti iz kuće bez majke ili Sare, ali kad je čuo uličnog prodavača, znao je da, ako želi kupiti crnu špekulu koju je vidio u nedjelju, mora izaći istog trena. Ta je špekula bila gotovo mitska, napravljena od stakla koje rigaju vulkani, te vatrene planine o kojima mu je pričao otac. Elijah je jedini novčić koji je imao izvadio iz svojega tajnog skrovišta između podnih dasaka - čak ni njegov brat Jovaphel nije znao za to skrovište - i zaputio se prema izlaznim vratima.

Slijedio je prodavačev meketavi glas kroz gomilu, izbjegavajući pse i lokve pišaline. Naposljetku je ugledao šareni prodavačev kaput, koji se vijorio poput jedra na vjetru, i krenuo za njim dok nije zašao za ugao. Nestrpljivo je potrčao u pokrajnju ulicu. No, ondje nije naišao na prodavača, već na nešto mnogo gore.

Zatekao je nekolicinu kršćanskih dječaka, ne mnogo starijih od njega. Boćali su se na ulici, a kad se približio, svi su podigli pogled prema njemu. Znao je da se izdvaja po odjeći i frizuri pa se počeo povlačiti prije nego što je i shvatio zašto. Nagon ga nije prevario. Krenuli su za njim, a on je počeo bježati.

Trčao je ulicama ne bi li ugledao koja vrata sa zvijezdom, no prozreli su ga i zapriječili mu put. Okrenuo se natrag i jurio koliko su ga noge nosile. Suze u očima iskrivljavale su svijet oko njega pa ih gotovo nije ni vidio. Srce mu je odzvanjalo u ušima tako da gotovo nije ni čuo što su govorili o njemu, njegovu ocu i njegovoj voljenoj majci. Nije znao kamo bi, sve dok nije ugledao crkvu. Znao je da ne smije ulaziti na takva mjesta, ali zjapeća tama nudila mu je spas i on je potrčao kroz nju ravno u ruke Bernardinu Luiniju.

Bernardino je primio dječaka. „Ma što je sad...?“

„Molim vas, gospodine“, protisnuo je dječak hvatajući dah. „Oni dolaze. Moram se sakriti.“

Bernardino ni trenutka nije oklijevao, već je bacio Simonettin plavi ogrtač preko dječaka i smjestio ga na stepenice, tako da je izgledao samo kao velika gomila tkanine. Jedva da je to napravio, kad su se pojavili dječaci. Čak su i oni znali da u kući njihova Boga nema trčanja i vikanja. No, nije ih dočekao Bog, već Bernardino, s podbočenim rukama.

Luini im je uputio opak pogled. „Ma što radite ovdje? Ometate me u poslu, eto što. A sad se gubite.“

„Ali gospodine“, progovorio je kolovođa smjelošću za koju nije ni znao da posjeduje. „Tražimo đavolje dijete. Židovskog dječaka - utrčao je u crkvu.“

Luini je odmahnuo glavom. „Ovamo nitko nije utrčao. Ja bih to vidio.“

„Ali, on je demon, možda se poslužio crnom magijom da se sakrije.“

„Ne znam baš za demona. Ali znam da za mene pričaju da sam vuk, kad padne mrak, pretvaram se u strašnu zvijer koja jede zločestu djecu. Pogledajte...“ pokazao je na večernje nebo. „Spušta se mrak. *Va fanculo.*“

To je bilo dovoljno da dječak kolovođa i njegova četa pobjegnu u noć.

Bernardino je zatvorio teška vrata i krenuo prema stepenicama pokraj oltara. Ispod plavog ogrtača čulo se jecanje. Podignuo ga je, a ispod se nalazio prestravljeni dječak, sav uplakan i šmrkljiv od straha i olakšanja. Mumljao je nešto o nekom prodavaču i crnoj špekuli, o Sari, Jovaphetu i novčiću...

Bernardino ga je uzeo u naručje. „No, no.“ Dječak je nastavio jecati, a Bernardino je pokušavao smisliti kako da ga umiri. I dosjetio se.

„Dodi“, poveo je dječaka do svojih boja. „Pokazat ću ti nešto magično. Ispruži ruku.“

Elijah je ispružio ruku, a na dlanu mu je još uvijek bio otisak novčića, koji je čvrsto držao u ruci, ali koji mu je ispao dok je trčao. Luini je pogladio dlan da se crvenilo umiri, a zatim uzeo kist i počeo slikati.

Elijah se počeo smijati. „Škaklja“, rekao je.

I Bernardino se nasmijao, a dječakove su se oči sve više širile kako mu se na dlanu pojavljivao savršen oblik golubice. „Pogledaj sad ovu čaroliju“, rekao je Bernardino. „Ako ovako zatvaraš i otvaraš dlan, izgledat će kao da leti“, pokazao mu je.

Dječak je otvarao i zatvarao dlan i blistao od sreće dok je golubica mahala krilima.

„Pričekat ćemo da se posuši“, rekao je Bernardino. „Da budemo sigurni da su otišli. Kako se zoveš?“

„Elijah. Hoću reći... Evangelista.“ Bernardino je primijetio razliku u imenima i pretpostavio koje je bilo pravo.

„A odakle si, Elijah?“

Kad je vidio da mu je pravi identitet otkriven, Elijah je odlučio reći istinu. „Živim u getu. Naša vrata su ona sa zvijezdom.“

Bernardinu je sve bilo jasno. „Onda bolje da kreneš kući majci, Elijah.“

Elijah je zabrinuto pogledao u nebo, koje je sada već bilo crno-ljubičasto poput patlidžana. „Ne smijem navečer biti vani. Nitko od nas ne smije. Za nas Židove vrijedi policijski sat.“

Bernardino je uzdahnuo, Uzeo je Simonettin ogrtač i zaodjenuo se njime. Mirisao je na bademe, na nju. Ali sada nije imao vremena razmišljati o njoj. Podignuo je dječaka i ogrtačem zagrnuo obojicu. „Sve će biti u redu“, rekao je. „Ja ću te odvesti kući.“

Neprimjetno su hodali mračnim ulicama. Elijah se čvrsto rukama ovio oko Bernardinova vrata i na uho mu šaptao upute. Nakon nekog vremena stigli su do vrata sa zvijezdom i Elijah je prošaptao: „Stigli smo, gospodine.“

Bernardino ga je spustio i kleknuo te položio ruke na njegova ramena, opraštajući se od njega. Ostat ću dok ne uđeš. Zbogom, Elijah.“

„Zbogom, gospodine. I hvala za golubicu.“

„Nema na čemu. Ali zauzvrat bih te nešto zamolio.“

„Recite, gospodine.“

„Pa... znaš ono što sam rekao onoj dječurliji?“

Elijah se nasmijao, a njegovi maleni bijeli zubi zasjali su na mjeseci. „Mislite *vafanculo?*“

„E, baš to. Nema potrebe da majci spominješ te riječi. Nisu baš za djecu.“

„U redu, gospodine.“

„Zbogom onda.“ Bernardino je pokucao na vrata i rešetka se otvorila. Pričekao je dok dječak nije ušao i završio u zagrljaju sretne i ljutite majke, a zatim svoje toplo srce odvuкао kući u hladan krevet.

* * *

„Tako da se smijem, jer znam da govori suprotno od onoga što misli“, priveo je Manodorata priču kraju. „Nije takav kakvim se predstavlja. Pretvara se. A ja znam mnogo o pretvaranju.“

„On je to učinio?“ čudila se Simonetta.

„To, i još više. Priča ima kraj - no ne gorak, već sladak.“

* * *

Elijah se igrao u dvorištu kuće, jer za kaznu sedam dana nije smio izlaziti iz nje. Tugovao je za crnom špekulom od vulkanskog stakla, jer je prodavač već zasigurno bio daleko. Morat će se zadovoljiti svojim dosadnim špekulama od stakla iz Murana. A kao dobro dijete, trudio se biti zadovoljan i njima. Učinilo mu se da netko kuca na vrata. Uzeo je stolac i popeo se da otvori rešetku, a nato je sićušan zamotuljak uletio kroz otvor. Skočio je za njim na pod i odmotao ga. Bio je to komad staroga slikarskog platna zavezan kožnatom vrpcom, a unutra se nalazila savršeno okrugla i kao noć crna staklena špekula za kojom je žudio. Elijah je vrisnuo od oduševljenja i već je htio baciti platno kad je primijetio da na njemu nešto piše. Poznavao je latinsko pismo, jer ga je naučila majka pa je razaznao da piše „za Elijahah“. Bila je tu i runa, no nju je lako odgonetnuo jer je to bio sićušan crtež golubice.

by Sanja

14

NOLI ME TANGERE

„Kad ćete završiti freske?“

Bernardino je odgovorio ne podižući pogled. „Uskoro. Čeka me narudžba u Certosi di Pavia. Mutavi redovnici u kartuzijanskom samostanu bit će mi dobrodošao odmor za uši od vašega neprestanog brbljanja.“

Prije bi ga mrko pogledala, a sada se nasmiješila. Privikavala se na njega. A onda je kimnula, i odjednom ju je rastužila pomisao na njegov odlazak. Imala je dojam da su, ako ništa drugo, postigli primirje i da ih tek mali korak dijeli od prijateljstva. Otkad je saznala što je učinio za Manodoratina sina, gledala ga je drugim očima. U njemu je vidjela dječaka, premda je bio dosta stariji od nje. Prozrela je njegovo razmetanje - nije bio osoba za koju se predstavljao, riječi koje je govorio nije i mislio. Za svijet je bio ono što su njegove slike bile za Simonettu, samo iluzija. Iako je bila vjernica, smatrala je da Bernardino na svojim slikama ne prikazuje stvarne ljude. Bili su to glumci. Marija, ta slavna Djeva za koju je pozirala, okusila je ljubavnu patnju, prošla porođajne muke i preživjela gubitak sina. U stvarnosti nije mogla izgledati tako spokojno kao na slici. Ni sveci nisu, bila je sigurna, svoju patnju i smrt tako stoički podnosili, unatoč svoj snazi vjere. Kao i njezina, i njihova je vjera bila stavljena na kušnju raznim nedaćama, bolima i mukama duše. A onda se nasmijala vlastitoj aroganciji - kako je mogla svoje sitne probleme uspoređivati s patnjama svetaca? Tuga ju je razdirala, ali nije morala prolaziti mučenje poput svete Lucije, kojoj su živoj iskopali oči, ili svete Agate, kojoj su odsjekli grudi.

On je vidio samo osmijeh, no ne i mračne misli iza njega. Sviđalo mu se kako bi joj se nos naborao kad se smiješila. Odjednom više nije bila nestvarna i daleka, postala je stvarna i opipljiva. Preplavio ga je takav osjećaj sreće da joj je morao uzvratiti osmijeh. „Pa nije valjda da želite otići odavde?“ zadirkivao je. „Hoćete reći da ne uživete u poziranju?“ Glas mu je bio pun ironije.

„Naravno da ne, velika mi je čast pozirati za Djevicu...“ počela je govoriti.

„Nemojte mi reći da vjerujete u sve to“, Bernardino ju je prekinuo. Pokazao je na cijeli niz freski u nastajanju - *Udaja Djevice Marije*,

Poklonstvo mudraca, Krist u hramu; sve epizode iz života u koji nije vjerovao.

Njezin je pogled bio iskren. „Naravno da vjerujem, To je *lapalissiano*.“ Riječ joj je pobjegla prije nego što se uspjela suzdržati, i bilo joj je krivo što ju je upotrijebila. *Lapalissiano* je značilo da je nešto „očigledno istinito“, bila je to nova riječ u lombardijskom dijalektu, koja je potekla od imena maršala Palicea, Lorenzova generala. On je bio čestit i iskren, i mrtav kao Lorenzo. Brzo je progovorila da skrene pažnju sa sebe. „Vi ne vjerujete?“

„Ne. Bibliji ne vjerujem ni riječi.“

„Zašto ne?“ upitala ga je.

Okrenuo joj je leđa i mahnito počeo oslikavati njezin plavi ogrtač. Usred njegovih divljih poteza kistom, plava ga je boja podsjetila na neke stvari, vratila u prošlost, u daleku prošlost. „Kao dijete živio sam na obalama jezera Maggiore. Otac mi je bio ribar i svaki dan je odlazio u ribolov. Veliko je to jezero. Nevjerojatno plavo i neizmjereno veliko. Malom dječaku kao meni činilo se beskrajnim. Mislio sam da je more. Ljeti bih silazio do njega i samo sjedio na obali.“ Bernardino je prestao slikati, prisjećajući se djetinjstva. „Razmišljao bih o zemljama koje leže iza tog velikog oceana - mjestima koja je trebalo posjetiti, čudnim bićima i krajolicima koje je trebalo vidjeti. Šljunak mi se urezivao u

stopala, ali nije mi smetalo - bio sam izgubljen u plavetnilu. Kad bih škiljio prema suncu, jezero bi se stopilo s nebom, a nebo s jezerom — spojili bi se na horizontu i postali jedno. To plavetnilo nikad nisam uspio naslikati.“ Okrenuo se prema njoj i pogledao je u oči - isto to plavetnilo pronašao je u Simonettinim očima, no ništa nije rekao. Nastavio je s pričom. „Promatrao bih kako mi valovi zapljuskuju stopala. Naprijed, natrag, voda se valjala po šljunku. Te sam večeri pitao majku zašto to voda radi.“ Bernardino je duboko udahnuo da zatomi bol. Izdahnuo je i nastavio. „Moja majka nije imala mnogo vremena za mene. Uvijek je bila zaokupljena mojim stričevima - a bilo ih je mnogo - koji bi dolazili svako poslijepodne kad bi mi otac bio u ribolovu. Majka mi je uvijek napominjala da ocu ne smijem ništa reći o tome. Zbog svađe u obitelji.“ Bernardino je podignuo pogled i usta su mu se iskrivila u osmijeh, koji zapravo i nije bio osmijeh. „Toliko stričeva, a nijedan od njih nije sličio mome ocu.“ Naglo se okrenuo natrag prema slici i nastavio priču prije nego što se Simonetta uspjela ubaciti. „Majka mi je ispričala da na obali sjede anđeli i da njihovi udisaji i izdisaji uzrokuju valove. Pitao sam je zašto ne možemo vidjeti te anđele, a ona mi je odgovorila da je to zato što smo grešnici. Jedan od mojih stričeva bio je ondje i nasmijao se kad je to rekla, rekao da smo itekakvi grešnici i poljubio je u rame, Nije mi se sviđjelo kako se smijao svemu tome pa sam otišao natrag do jezera i čekao oca.“

Bernardino je nesvjesno stisnuo kist u ruci. „Cijelo to poslijepodne pokušavao sam biti dobar i misliti dobro, da bih mogao vidjeti anđele. Bio sam ondje i kad se moj otac vratio. Pitao me što radim i ja sam mu rekao da pokušavam vidjeti anđele koji svojim dahom stvaraju valove. On je nato uzdahnuo i sjeo pokraj mene. 'Bernardino', rekao mi je, 'nema tu na obali anđela.' Već mi je bilo vruće i bio sam umoran i glava me boljela od sunca i silnog napora da ugledam anđele. To što je rekao gotovo me rasplakalo pa sam počeo vikati. 'Ima ih, ima!' zaderao sam se. 'Ma tko ti je to rekao?' pitao me otac. Potpuno sam se pogubio i zaboravio što mi je majka rekla. 'Mama!' povikao sam. 'I striko!' Lice moga oca se ukočilo. 'Koji striko?' pitao me tiho. Odjednom sam se sjetio priče o obiteljskoj svađi, ali već sam bio previše rekao da sve povučem. 'Ne znam koji', odgovorio sam. Mnogo ih dolazi u kuću. Onaj koji je bio danas.' Zatim je moj otac ustao i dugo samo gledao vodu i valove kako zapljuskuju obalu. Okrenuo se prema meni, a oči su mu bile suzne. 'Bernardino', obratio mi se, 'tvoja majka laže. Oduvijek je lagala.' Namočio je ruku u jezeru i krenuo prema meni. Ugurao mi je prste u usta. 'Probaj', zapojedio mi je. 'Ova voda je slatka, a ne slana.' Rekao mi je. 'Ovo nije more, Bernardino. Ovdje nema valova i nema anđela. A ja nemam braće.' Izvadio je svoje prste iz mojih usta i nježno me zagrlio prije nego što je otišao. 'To je samo jezero, Bernardino. Samo jezero', rekao je.“

Simonetta je čekala da nastavi, gotovo bez daha. Bernardino je rukom prešao preko očiju, ostavivši trag plave boje iznad njih. „To je bilo posljednje što mi je otac rekao. Kad sam se vratio kući, više ga nije bilo. Majka je krivila mene. Počela je još više piti, a moji 'stričevi' neko vrijeme nisu dolazili, ali su se ubrzo vratili. Ugljenom koji bih napravio na plaži crtao sam po naplavljenom drvu, starim jedrima, bilo čemu. Mislio sam, ako anđeli ne postoje, onda ću ih ja stvoriti. Kad sam imao petnaest, cijelu sam našu drvenu kolibu oslikao ugljenom. Anđeli, kerubini, serafini, cijela nebeska družina. Majka je bila bijesna. Vikala je i plakala, a stric koji je toga dana bio kod nas istukao me remenom. Čekao sam da zaspe pa sam se iskrao i ukrao mu konja. Pričalo se da je veliki majstor Leonardo da Vinci u Milanu, u službi vojvode Ludovica Sforze, pa sam pokupio sve svoje skice i jahao cijelu noć. Tjedan dana boravio sam ispred da Vincijeva studija, gotovo se svaki dan spotaknuo o mene pa me na kraju pristao primiti. Jedva da je pogledao moje skice, a onda mi je pružio komad ugljena i morao sam nacrtati ruku.“ Bernardino je pogledao Simonettine neobične prste i osmjehnuo se, prisjetivši se svega. „Tog istog dana postao sam njegov naučnik.“

Spustio je pogled na vlastite ruke. Tako je čvrsto držao kist da su mu na dlanu ostali otisci noktiju, četiri crvena polumjeseca. Dok je tako promatrao ruke, polumjeseci su se pretvorili u podljeve. Podignuo je pogled prema anđelima, njegovim anđelima, koji su mu letjeli iznad glave i svirali trublje. „Ni Leonardo nije bio vjernik“, rekao je Bernardino stropu. „Ali govorio je da je u potpunosti moguće probuditi vjeru u drugima, čak i ako je sami nemamo. Štovao je jedino Mariju Magdalenu, a ja svoju

majku, još jednu posrnulu ženu. Ono što je moja majka započela, dovršio je moj učitelj. Ubio je moju vjeru u Boga. Više je držao do ljudskih nego do vjerskih osjećaja.“

Simonetta je napokon uspjela progovoriti. „Kojih to osjećaja?“ upitala je plaho.

Ljubavi, pomislio je Bernardino. Sjetio se što mu je Leonardo rekao kad je odlazio, da će postati bolji slikar kad ponovno počne osjećati. I bio je u pravu. Sve te djevojke i žene,iskusne i neiskusne, koje je osvajao, nisu uspjele u njemu probuditi ono što je zaspalo kad je izgubio majku. Onog dana kad mu je slagala i kad je njegov otac otišao, sve su se iluzije rasplinule - njegova slika nje kao savršene žene. Postavio ju je na pijedestal baš kao da je bila kip Djevice. No, lagala mu je, i vikala, i otjerala ga iz svoje kuće u zagrljaj nepoznatih žena, kojima je uvijek hrlio, no koje mu nisu ništa značile. A sve to u nadi da će pronaći sveti gral ljubavi. Otvorio je usta da kaže tu jednu riječ, riječ koja mu je značila sve i ništa, ženi do koje mu je bilo stalo više nego što će ona to ikada znati. No, nije mogao pustiti glasa. Zastao mu je u grlu, a očima su mu zaprijetile suze. Suze! Nije plakao od one noći kad je otišao od kuće u Milano, suze su mu se slijevale niz lice dok je jahao, a brisao ih je topli noćni vjetar koji mu je šibao lice. I sada, kao i tada, imao je istu želju. Mora otići, odmah, istog trena.

Na brzinu je odložio kistove i ostavio ih da se suše na paleti, što je bilo neobično za njega. Djevičino lice još je bilo prazno, ali danas više nije mogao nastaviti, umalo da nije pao sa skele. Kad je prošao pokraj Simonette, ni sama ne znajući zašto, pružila je ruku prema njemu. Okrenuo je glavu na drugu stranu i čula ga je kako je promrljao „*Noli me tangere*“.

Tako je i drugi put u svom životu Bernardino pobjegao od žene koju voli. Brzo je pohitao u svoj samotni zvonik i nije se osvrtao, što je bilo i bolje, jer bi, da se osvrnuo, susreo pogled koji bi ga posramio i slomio, pogled koji je po svaku cijenu želio izbjeći. U Simonettinim bi jezersko plavim očima vidio sažaljenje.

Tek je mnogo kasnije te večeri Simonetta shvatila što joj je rekao kad je pružila svoju ruku prema njemu. *Noli me tangere*. Pa naravno. Posegnula je za Biblijom, koja je ležala na njezinu noćnom ormariću i okretala požutjele stranice dok nije našla ono što je tražila. *Dicit ei Iesus noli me tangere nondum enim ascendi ad Patrem meum vade autem ad fratres meos et dic eis ascendo ad Patrem meum et Patrem vestrum. et Deum meum et Deum vestrum*. Riječi uskrslog Krista Magdaleni, ženi koju je volio i koja je voljela njega, osobi kojoj se prvoj želio ukazati. „Isus joj reče: 'Ne dodiruj me, jer još nisam uzišao k Ocu, nego idi k braći mojoj i reci im: Uzlazim svome Ocu i vašemu Ocu, svome Bogu i vašem Bogu.“

Ne dodiruj me.

15

SVETI PETAR U ZLATNOM NEBU

Amaria je pogledala svoga sveca. Ovoga se nije bojala kao ostalih -probodenoga svetog Sebastijana, ili svetog Bartolomeja ogrnutog vlastitom oderanom kožom. Ne, ovo je bio njezin svetac -sveti Ambrozije, njezin čuvar, njezin otac, njezin zaštitnik i prijatelj. Oči su mu pri svjetlu svijeća izgledale tamne, beživotne i dobronamjerne. Voljela ga je, voljela je i njegov lik u crkvi svetog Petra u zlatnom nebu.

Sveti Petar u zlatnom nebu.

Ponavljala bi ime u sebi poput pjesmice, tako lijepe su joj bile te riječi. Zamišljala je svetog Petra sa svežnjem ključeva kako živi u zlatnom nebu, a sveti Ambrozije je isto ondje. U crkvi su u kamenom lijesu s reljefom na kojem su bili prikazani prizori iz njegovoga života ležale i kosti svetog Augustina Hiponskoga. Reljef je prikazivao kako langobardski kralj Liutprand nosi lijes iz Kartage. Amaria je prstima prelazila preko malenih kamenih nosača. Njihove su joj se nedaće činile tako nebitnima, a sveti Augustin je, sa svojim probodenim plamtećim srcem, nije zanimao. Nije bio član njezine obitelji kao Ambrozije, nije nosio njezino ime. Augustinove kosti koje su hodale po sušnim ravninama Kartage i koje su nekoć nosile mišiće, krv i organe bile su joj nestvarnije od dvodimenzionalne ikone svetog Ambrozija. Nije znala mnogo o njegovu podrijetlu - samo da je bio gorljivi kršćanin u doba Rimljana, da je širio riječ Božju među poganima. Dovoljno joj je bilo znati da je nekoć bio čovjek poput nje. Mogla mu se osmjehnuti, a da pritom ne ispadne da ga ne poštuje pa se smijala dok je obrazi ne bi zaboljeli. Srce joj je bilo puno zahvalnosti za ovu godinu. Bio je sedmi dan u prosincu. Zapalila je svijeću podno slike svoga sveca. Sretan imendan, sveti Ambrozije, rekla mu je. I hvala ti za Selvaggia.

Amaria je izašla na trg i navukla kapuljaču. Danas je kosu uredila i svezala na potpuno nov način. Nije više bilo slobodnih pramenova koji su skupljali mahovinu i lišće dok je prolazila šumom. Zamolila je Selvaggia da joj napravi drveni češalj kojim je svake večeri raščesljavala zapetljanu grivu dok ne bi zasjala poput ebanovine. Za svoj imendan kosu je uredila po milanskoj modi, oko glave je omotala crvenu vrpcu, a guste tamne uvojke koji su bili skupljeni na vratu ukrasila je sitnim ružinim pupoljcima, Odjenula je najbolju haljinu i crvenom pastom namazala već rumene usne. Željela je lijepo izgledati zbog svoga sveca, no dok se molila u crkvi, savjest joj je šaplala da se ustvari uredila zbog Selvaggia. Jer ipak je on bio taj koji joj je ružu slavio u kosu i rekao kako joj lijepo pristaje, on je bio taj koji se divio njezinoj haljini zemljane boje kad ju je odjenula na Miholje i govorio da su mu boje zemlje najdraže, on je bio taj koji joj je rekao da joj najljepše stoji kad joj je kosa skupljena, jer se tada može diviti njezinu lijepom licu. Usprkos cičoj zimi Amaria je osjetila da joj obraze oblijeva toplina.

Gledala je svoj dah kako se uzdiže kroz hladni zrak i ondje stapa sa snježnim pahuljama. Sunce je zalazilo i već je bilo kasno da se ostaje vani - otići će do zdenca s vjedrom koje je ponijela da uzme vode pa se vratiti kući svojoj *nonni* i... njemu.

Bilo je tako hladno da je morala razbiti led da zagrabi vode. Napunila je vjedro, a kad se okrenula, ugledala je svoj odraz u sjajnom čeličnom oklopu. Na mjestu gdje je oklop bio zalemljen, lice joj je bilo prepolovljeno. Podigla je pogled i ugledala grubo lice švicarskog vojnika.

Mogla ih je već prepoznati, kao uostalom i svi u gradu. Sjajan oklop, čudan jezik koji je zvučao kao da kašlju i drskost koja je proizlazila iz činjenice da su najbolji plaćenici na svijetu. Nisu bili lijepi ti švicarski vojnici - prepuni ožiljaka, mladići, ali lica toliko izmučenih ratom da su izgledali mnogo starije. A bili su i pravi daveži - bilo je mnogo pritužbi na njih u gradu, jer su maltretirali žene i tukli se s muškarcima. Bili su frustrirani jer su bili vojnici, a nisu ratovali, bili su obučeni za rat, a njihovi su pothvati donijeli mir. Žudjeli su za bitkama. Mrzili su mir, izazivali su nered gdje god su se našli, sve dok ih ne bi premjestili na novu bojišnicu. Zbog svojih zasluga u nedavnom sukobu proglasili su se spasiteljima Pavije, pa su ostali, dosađujući se i izazivajući nered. Amariji su već i prije dodijavali - nije razumjela što joj govore, ali mogla je pretpostaviti. Uvijek su rukama pokazivali isto, iskazujući divljenje njezinim zanosnim oblinama. No, prije je uvijek Silvana bila s njom... Silvanu više nije vidala toliko zbog Selvaggia, a njega danas nije pvela sa sobom. Zašto nije? Zato što se htjela zahvaliti svom svecu što ga je doveo u njezin život, a nije htjela da on to zna. I tako je danas bila sama. A Švicaraca su bila trojica.

Osvrnula se oko sebe - kako su sunce i temperatura padali, na trgu nije ostalo mnogo ljudi. Vojnici su je okružili, govorili joj svašta, izazivali, smijali se. Izbili su joj vjetro iz ruku i ledena voda zalila joj je noge. Prije nego što se snašla, bacili su je na tlo i sve što je vidjela bilo je kako snježne pahulje nestaju u vodi koju je prolila, kao čarolijom odnesene. Krajičkom oka spazila je da je i ono malo ljudi koji su bili na trgu nestalo. Nisu se usudili suprotstaviti vojnicima, koji su htjeli silovati ovu jadnu djevojku. Nije bilo vrijedno nastradati zbog toga. Jedan od vojnika primio ju je za glavu dok se ona borila i zvala upomoć, no nikoga nije bilo. Obrazom je udarila o hladan kamen i okusila krv. A onda je čula kako netko vadi mač - zar će joj odrubiti glavu? Ne, još gore od toga, jer mač je pao na tlo pokraj nje i čula je kako vojnik otkopčava hlače. Druga dvojica držala su je za ruke - bila je potpuno nemoćna. Buljila je u srebrnu oštricu mača koji je ležao pokraj nje i u snijeg koji je po njoj padao. Vojnik se borio s njezinom haljinom. A onda je već pomislila da je od straha poludjela kad je ugledala poznatu čizmu kako udara o mač i jednim ga udarcem podiže s tla. Stisak vojnika odjednom je popustio pa je podigla glavu i, kao i oni, vidjela mač kako para snježno nebo pokraj zvonika crkve sv. Petra i pada u ruke nikom drugom doli Selvaggiu. Viši nego inače, uspravan i s vatrom u očima, više je nalikovao kakvom anđelu osvete nego milom Selvaggiu kojega je ona poznavala. Amaria je promatrala kako jednim potezom mača reže grkljan njezinu napadaču, a krv je natopila kamene ploče na trgu. Sljedećim je udarcem rasparao utrobu drugog vojnika, vješto pogodivši otvor na oklopu. Zabacio je mač unatrag ispod svoje ruke i tako presudio i trećem vojniku, ne pogledavši ga. Sve je bilo gotovo u tren oka, u tišini i žurbi, a trojica vojnika sada su ležala mrtva oko Amarije. Ružini su joj pupoljci poispadali iz kose, postali su pogrebno cvijeće. Amaria je pogledala ubijene Švicarce, zatim Selvaggia, a on je pogledao nju pa mač, koji je sada držao u ruci kao da mu je prvi put.

Amaria se pribrala i progovorila, jer je na trenutak bila nijema poput njega. No, nije mu zahvalila. "Bio si vojnik", rekla je.

On je još gledao u mač kao opčinjen. "Ne znam jesam li bio", rekao je promuklim glasom. "Ali danas jesam." Tada ju je pogledao ravno u oči, a pogled mu je bio isti kao onoga jutra kad ga je zatekla kako se umiva u dvorištu. Nije znala je li zbog mrtve trojice ili zbog njegova pogleda, ali onesvijestila se, a Selvaggio ju je uhvatio da ne padne na tlo.

Zabacio je glavu unatrag i pogledao prema nebu dok je držao Amariju u naručju, tako lijepu u njezinu imendanskom sjaju. Ne znajući zašto, otvorio je usta i pustio da mu pahulje padaju na jezik. Nosio ju je cijelim putem kući, sretan pod ovim zlatnim nebom.

16

DAH ANĐELA

“Prekrasno!”

Otac Anselmo bio je istinski zadivljen freskama. Okretao se gledajući u strop i divio se onome što je vidio. Na jednom kraju crkve bila je prikazana Marijina udaja, Marija i Josip bili su odjeveni u istu plavu boju jezera - sveti Josip stavljao je vjenčani prsten na neobičnu desnu ruku Simonette di Saronno, dok ga je njezin profil gledao. Anselmo se pitao kako joj je samo bilo pozirati za taj prizor, u istoj crkvi u kojoj se udala za svojega pokojnog muža. Bilo je pomalo sablasno i to što je Josip, iako tek običan drvodjelja, čak i malo nalikovao Lorenzu. Nasuprot ovom remek-djelu nalazilo se drugo - *Krist među farizejima*. Ovdje je Luini, sa sebi svojstvenom arogancijom, sebe naslikao kao odraslog Krista, raširenih ruku i lica uživiljenog u raspravu, kakvoga ga je Anselmo često vidao, i to toliko vjerno da je Anselmu bilo neobično stajati pokraj njegovog živog dvojnika. I Simonetta je bila ondje, u liku starije žene, i zbog posebne perspektive činila se većom od njega, odjevena u istu živopisnu plavu boju, jednu ruku pružala je prema njemu, a drugu držala na srcu. Anselmo odjednom osjeti tjeskobu. Luini mu nikad nije pričao o svojoj obitelji, ali pronicljivi svećenik odmah je shvatio što Simonetta znači Bernardinu - nije mu bila samo prolazno zadovoljstvo, već je u njoj pronašao pravu ljubav, majku, ljubavnicu i ženu. Na slikama je bila bez ukrasa ili nakita - nije bilo nijednoga tradicionalnog Marijina simbola. U rukama nije držala zlatni ljiljan ili ocvalu ružu. Nije bila ukrašena cvijetom badema koji je simbolizirao čistoću, a koji bi svemu dodao i novo značenje, zbog žene koja je Luiniju pozirala za Mariju. Luini je sigurno znao za sve te figure i simbole, no odbacio ih je da bi Mariju prikazao kao običnu smrtnicu. Da bi pokazao poštovanje prema njoj kao ženi, kao osobi. Anselmo se iznenada sjeti Bernardinova sveca, svetog Bernarda iz Clairvauxa, koji je Djevicu Mariju štovao iznad svih ostalih, i za nju gorio plamenom strašću. Anselmo je zamišljeno nastavio dalje, a Luini ga je pratio poput sjene. Došli su do freske na kojoj je bilo prikazano predstavljanje malog Isusa u hramu, i tu je opet bila Simonetta u svom plavom ogrtaču, s majčinskom ljubavi gledajući u djetesce, a duge bijele ruke bile su joj sklopljene u molitvi. U brdima iza njih nazirala se crkva, bijela i jedva primjetna, koju je Bernardino iz Saronna preselio u Betlehem. A nasuprot toj freski nalazila se najbolja od svijui - *Poklonstvo mudraca*. Ovdje je Simonetta, u istoj plavoj halji, u naručju držala Isusa koji je bio jutarnja zvijezda za kojom su došli mudraci. Sve je bilo tako prekrasno; štalica toliko vjerno naslikana da se činila stvarnom, mudraci i njihova svita prepuni dragulja, čiji je sjaj samo dodatno isticao njihovu tamnu kožu, a u pozadini deve i konji. Pa opet, usprkos svoj toj krasoti, najveću pozornost plijenila je žena u plavom.

Bernardino je stajao pokraj njega, miran i tih, s rukom na obrazu. Anselmo mu se obratio. “Čak i meni, koji sam gledao kako sve to nastaje, sve se ipak čini poput čuda.”

“Hmmm.”

Anselmo je postrance posmotrio Luinija. Šutnja nije bila uobičajena za Bernardina - obično bi uživao sam sebi pjevati hvalospjeve. “Bernardino? Jeste li dobro?”

Bernardino nije bio siguran. Osjećao se kao da mu nije dobro. Da je vjerovao da mu lijekovi mogu pomoći, otišao bi do ljekarnika. No, oduvijek je bio zdrav, imun na sve bolesti i netrpeljiv prema onima koji se njima bave, kao i nepovjerljiv prema njihovim lijekovima. Ništa više povjerenja nije polagao ni u moć molitve kao duhovnog lijeka. Nešto ipak nije bilo u redu. Ni vino ni hrana nisu mu prijali. A žene još manje. Sam Bog zna da je u Saronnu bilo mnogo lijepih djevojaka, vidio ih je u

crkvi kako ga gledaju dok bi hodao amo-tamo, nestrpljivo čekajući da misa završi. Bilo koja od njih mogla je biti njegova, njegov talent činio ga je privlačnijim. No, ni jednu od njih nije probao - nije bio sa ženom otkad je došao u Saronno. Nije htio pustiti Anselma da čeka na odgovor.

“Dobro sam, hvala. Tko ne bi bio dobro nakon što je stvorio ovakvo što?”

To je već bilo bolje. Anselmu je laknulo pa se ohrabrio upitati ga još nešto, što ga je mučilo dok je promatrao fresku. Nešto je nedostajalo. “Je li gotova?”

“Da, oče, Gospa bez lica. Možda mrvicu premoderan pristup za neke, ali ja mislim da je savršena.”

Anselmu je bilo drago što se njegov prijatelj osjeća bolje - vratila mu se njegova ironija. Svećenik se još više približio freski i počeo pažljivije proučavati sliku, da bi naposljetku primijetio prazan ovalni oblik, gdje je trebalo biti Marijino lice. Nije mu bilo jasno kako to ranije nije primijetio, pogotovo zato što je njezin lik odvrćao pažnju sa svega ostalog na slici. Plavi ogrtač i njegovi nabori, svjetlost koja kao da je isijavala iz Djevice Marije, sve je skretalo pozornost na lice kojega nije bilo. Na njegovu mjestu bila je samo praznina pa je izgledalo kao da Gospa nosi venecijansku masku, ali bez otvora za usta ili nos. Bilo je to pomalo uznemiravajuće.

Bernardino se nekako lupeški, što za njega nije bilo uobičajeno, motao iza njega. “Danas ću je dovršiti. Još jedan dan s velikom gospođom, kraljicom Castella, i gotovi smo.”

“Doći će *danas*?” upitao je Anselmo iznenađeno.

“Da.” Bernardino ga je znatiželjno pogledao. “Zašto pitate? Danas je... koji, dvadeset četvrti veljače? Zar je to neki opskurni kršćanski blagdan za koji ne znam? Obilježava li se danas dan kad se mali Isus prvi put pokakao u kahlicu?”

Anselmu se nije sviđalo takvo bogohuljenje. “Ma nije bitno. I dobro da je uskoro gotovo, jer nam dolazi netko važan. Kardinal će na putu za Paviju sutra navratiti i do nas i održati misu. Želi vidjeti freske koje je platio. Velika nam je to čast.”

“Milanski kardinal? Sutra?”

“Da. Njegov izaslanik mi je upravo donio pismo.” Pokazao je Luiniju svitak koji je držao u ruci. “Poznaješ Njegovu Eminenciju?” “Samo po čuvenju.”

Anselmo je kimnuo. “Priča se da je... težak čovjek. Ali mislim da nije grub i okrutan kako ljudi govore, takvim se čini jer mnogo zahtijeva od sebe u službi Boga, pa i od drugih očekuje isto. Svi vjeru žive na svoj način.”

Bernardino se nasmijao, ponovno živnuvši. “Sve dok mi njegova vjera osigurava rad, nije me briga kako je živi.” Pljesnuo je rukama, protrljavši ih da ih zagrije. Odjednom ga je spopao osjećaj da njega spasenje čeka daleko od Saronna, i jedva je čekao da završi s poslom i ode. Nevoljko si je priznao da sve to ima veze sa Simonettom. Možda ga je začarala, bacila prokletstvo na njega ili takvo što. “Znači, dogovoreno. Još jedan dan slikanja. I sve će se završiti.” Bernardino nije mislio na fresku.

Istini za volju, ovaj mu se put nije žurilo s poslom. Odugovlačio je što je više mogao ne bi li dobio na vremenu. Prvi put osjećao je da nije dorastao zadatku koji si je postavio. Nije bio siguran hoće li u potpunosti uspjeti dočarati svu ljepotu njezina lica. Sve druge freske prikazivale su Djevicu iz profila, nikada cijelo lice, a njezine oči uvijek su bile okrenute od promatrača. Dosad nije ni pokušavao prikazati cijelo Simonettino lice, s pogledom uperenim prema promatraču. Ali ne zato što ga je mrzila. Odnedavno je postala mnogo ljubaznija, i on se počeo bojati. Zatvorio je svoje srce i postao zajedljiviji nego ikada, no imao je dojam da je nije uspio prevariti, da ga je prozrela tim svojim očima. Još su se svadali, no sada je on bio grub, a ona popustljiva. Otkad joj je ispričao o svome djetinjstvu - prokleta slabost! - ne jednom je u njezinim očima vidio sažaljenje, koje nije želio. Jednom ili dvaput čak se i nasmijala dok ga je zadirkivala, i to ga je strašno pogodilo. Njezino je lice od božanskog postalo zemaljsko, a njegovi su tjelesni sokovi kiptjeli dok mu se krv uzburkavala na sam zvuk njezina glasa. Danas će biti nepopustljiv. Neće pasti na njezin šarm.

Kad je ušla, nije je ni pogledao. Znao je da je ona jer ga je glazba njezinih koraka proganjala u snovima. Zanimario je trnce koji su ga prošli i dobacio joj ogrtač. "Spremite se", otresao se. "Imamo mnogo posla, sutra dolazi kardinal iz Milana, a moram još završiti lice."

Ona se nije pomaknula, i on se naposljetku okrenuo prema njoj. Bila je tiha i blijeda, a oči su joj bile mutne. U očima joj se nazirao poraz, nije više bilo onoga oštrog prkosnog pogleda.

Nešto je bilo drukčije. Zbog nekog je razloga danas ona bila slabija. Likovao je. "Što samo stojite? Nemam vremena za gubljenje."

"Gospodine Luini", zaista je nešto bilo drukčije, jer mu se nikad nije tako obraćala. "Danas vam ne mogu pozirati."

"Zašto?"

"Ne osjećam... ne osjećam se dobro."

"Ne osjećate se dobro? A što to mene briga? Ne zanima me jesu li vam oni dani u mjesecu ili vas je neki skot napumpao. Ovdje je riječ o većim stvarima. Ovo je Umjetnost. A sada se spremite."

Zaprepašteno je uzdahnula zbog njegove grubosti, ali nije mu uzvratila kao što je bio naviknut. Bernardina je zbunjivala ova nova Simonetta. Nije znao na čemu je. Mislio je da ju je konačno dokučio, no danas mu je pokazala sasvim novo lice. Bio je izgubljen, u potpunom mraku, i to ga je još više razljutilo. "Onda?" Jedva da je čuo njezin odgovor.

"Nije ništa od toga. Riječ je o tome da... o tome da je točno na današnji dan prije godinu dana poginuo moj muž."

Bernardino je stisnuo šake da obuzda valove suosjećanja koji su ga počeli preplavljivati. Ako im dopusti da ga svladaju, utopit će se u tuzi njezine boli. Bilo mu je žao, tako žao što ju je povrijedio. To je bilo posljednje što je htio. Posegnuo je za kistovima - nije bilo natrag, nije joj mogao dopustiti da vidi kako je zgrožen vlastitom okrutnošću. Da to napravi, bio bi izgubljen - bojao se snage svojih osjećaja. "Sjednite", zapovjedio joj je oštro, a ona je sjela, poražena jednom zauvijek.

Da bude iskrena, ove godine tuga je bila čak i veća nego prošle. Kad je Lorenzo poginuo, još se nadala njegovu povratku. Prošla je zima, a ona nije znala da je mrtav, očekivala ga je s proljećem. No, s proljećem je došao samo Gregorio di Puglia i donio vijesti o Lorenzovoj pogibiji u veljači, dok je još padao snijeg, koji je pokrio njegovo mrtvo tijelo. Bilo joj je neshvatljivo kako je mogao biti mrtav, a ona živa, čak je i plesala i blagovala i veselila se sa slugama na Svijećnicu, a on je trunuo, živ samo još u njezinoj nadi. Dobro se sjećala tog blagdana, kad su se ona i ostale plemkinje igrale zlatnog jastuka, igru u kojoj se mora uhvatiti pozlaćeni jastuk, a onaj koji ga uhvati dobije čašu kuhanog vina od Princa Karnevala. Simonetta je toga puta pobijedila, a dok je ona ispijala čašu magičnog napitka, Lorenzova je krv natapala smrznutu lombardijsku zemlju. Osjećala je suludu krivnju što nije istog trena znala da je umro. Muž je bio dio žene, sjedinjen s njom u najsvetijem od sakramenata, zasigurno bi pobožna i dobra žena morala osjetiti kad joj muž prestane disati? Ali ona nije. Krivnja nije nestajala. Mora da je onda bila loša supruga - no sjećanje ju je još uvijek dobro služilo. Nije bilo gubitka vjere ili sitnih grijeha u njihovu zajedničkom životu. To između njih nije bila čista požuda, već duboka, istinska ljubav. Bili su jedno u svemu. Kao supruga bila je poslušna, pokorna, kreposna. Zašto je onda morala snositi teret te krivnje, ne samo krivnje što nije osjetila da je umro već i krivnje što je svaki dan gledala Bernardina Luinija i smatrala ga, protiv svoje volje, najljepšim muškarcem kojega je ikada vidjela, uključujući i njezina Lorenza. Zbog iskušenja u koje ju je Luini dovodio, počela je još više idealizirati Lorenza. Žudjela je za njim i nedostajao joj je. Ove je godine, nakon prvotnih naleta tuge i mjeseci praznine koji su uslijedili, osjetila neku novu ljutnju i odlučnost zbog siromaštva. Novčani problemi doveli su je do dva potpuno različita čovjeka - Manodorata joj je postao prijatelj, a Bernardino neprijatelj. Obojica su je hranila. Manodorata prijateljstvom, a Bernardino prkosom, i bilo joj je jasno da život u istoj mjeri duguje obojici. Sada, kad je prošla godina otkako je izgubila Lorenza, počela je shvaćati koliki je njezin gubitak; Lorenza neće biti ni sljedeće godine, ni one poslije, sve do kraja njezina života. Danas se čak nije mogla ni ljutiti na Luinija, bez obzira na to što joj govorio. Osjećala se istrošeno i beživotno i činilo se da nikad neće biti bolje. Sjedila je na stepenicama uz oltar u svom plavom ogrtaču, a iz njezinih predivnih očiju potekle su suze.

Bernardino je to odmah primijetio jer nije skidao pogleda s njezina lica. Njezine suze. Znao je da neće moći ostati ravnodušan na njezine suze. Dijamanti iz očiju koje su u njemu probudile buru osjećaja.

Očiju boje neba iznad voljenog jezera gdje je proveo djetinjstvo, jezera Maggiore, boje jezera i neba, neba i jezera; kad bi suzio oči, postali bi jedno. Anđeli koji udišu i izdišu, stvarajući tako valove kojih nije bilo. Ruka njegovog oca posljednji put na Bernardinovu ramenu prije nego što je zauvijek otišao. Njegova ljubav prema majci, jednoj ženi koja ga je ikad učinila sretnim. Nije više mogao izdržati i krenuo je prema Simonetti. Boreći se s valovima suza na obali jezera njezinih očiju, klečeći kao da pokorno moli, uzeo ju je u naručje i strastveno poljubio u usta, osjetivši njezine ruke oko vrata i njezina usta kako popuštaju pred njegovima. Okusio je njezine suze - slane, ne slatke - i one su bile njegov lijek. Znao je naposljetku što ga je mučilo i odjednom je sve bilo u redu. Pronašao je gral. Volio je Simonettu di Saronno, i u tom je trenutku shvatio da i ona voli njega.

by Sanja

GREGORIO JOŠ JEDNOM MIJENJA ŽIVOT SIMONETTI

Gregorio di Puglia opet je počeo piti. Otkako je počela zima, nije bilo posla vani pa je većinu vremena provodio u kuhinji vile Castello i pravio društvo Rafaelli dok je radila. Kuhinja je ujedno bila i jedino toplo mjesto u kući jer je vatra ondje gorjela cijeli dan. Goleme kamene peći koje su nekoć satima gorjele i na kojima su se pripremale bogate gozbe sada su zjapile crne i prazne; u njima su se gnijezdili golubovi i vrapci, ostavljajući na crnim opekama bijele tragove izmeta.

Tako je Gregorio sjedio dok je Rafaela prosipala brašno po stolu da zamijesi kruh. Brašno je padalo poput snijega - snijega kojega se nije želio sjećati. Gregorio je opet potegnuo iz čaše. U kući nije bilo mnogo hrane, ali Gregorio je od sjemenja grožđa u jednostavnom kotlu koji je napravio uspio ispeći nešto rakije. Tekućina koju je dobio bila je čisto bijela, užasnog mirisa i žarila je grlo, ali bila mu je kakva-takva utjeha.

I Rafaela mu je bila utjeha - bila je lijepa djevojka i dobro se brinula o njemu u proteklih godinu dana. No, danas ga nije mogao utješiti čak ni pogled na njezine grudi, koje su poskakivale dok je mijesila tijesto. Znao je zašto, naravno. Prije točno godinu dana borio se rame uz rame sa svojim gospodarom; njegov je gospodar ubijen, a on je ostao živ.

Da je samo znao koliko je toga zajedničkog imao sa Simonettom, gazdaricom koju nije dobro poznao. I on je osjećao nevjerojatnu krivnju, i on je propitkivao svoju odanost Lorenzu. Zar nije mogao, samo da se drukčije postavio, napravio drukčiji pokret ili drukčije zamahnuo mačem, spasiti život čovjeka kojega je volio kao brata? Zar se nije on mogao baciti pred paljbu olova koja je zasula Lorenza? Dok je bio pijan, uvjeravao se da je učinio sve što je mogao za gospodara, i s tugom se prisjećao kako je Lorenzo pao od arkebuze. No, izjutra, kad bi ga u sivu zoru boljela glava od mamurluka, savjest mu nije davala mira, i znao je da je trebao postupiti viteški, i čak i u smrti ostati uz Lorenza. Toliko puta su se borili zajedno, toliko puta šalili dok su jahali jedan uz drugoga. Jeli su iz iste zdjele, čak i spavali zajedno da se ugriju u hladnim noćima. Lorenzo se prema njemu nije ponašao poput velikog plemića - mladići su bili istih godina i odrastali su zajedno poput braće. Gregoriov otac bio je štitonoša Lorenzovu i Gregorio je poznao Lorenza dulje nego Simonetta. Lorenzo nije priznao nikakve razlike među njima, a Gregorija je učio čitati i pisati kao što su i njega podučavali. Njegova gospođa, s druge strane, oduvijek se držala pomalo uzvišeno. Kad se Lorenzo oženio i u Castello doveo Simonettu, činilo se kao da je zaboravio na Gregorija. Gregorio je znao da veza viteza i štitonoše nikad ne može biti prekinuta, no Lorenzu je ljubav prema prekrasnoj vitkoj djevi postala važnija od prijateljstva, viteštvo je ustuknulo pred zemaljskom bračnom ljubavi. Ali, Lorenzo mu se vratio; uskoro je počeo rat i bili su opet zajedno, putujući Lombardijom i preko njezinih granica u ime bilo čega, jer je Lorenzova ljubav prema ratovanju porasla s bogatstvom koje je stekao brakom. Uskoro su se mladići družili kao i prije.

Gregorio nije dobro poznao Simonettu. Činila mu se sramežljivom i hladnom, no nakon Lorenzove smrti pronašao je u njoj toplinu, bili su ujedinjeni u tuzi i gnjevu, poštovao ju je i postala mu je draga, što mu je prije bilo nezamislivo. Spojio ih je gubitak, a prijateljstvo koje je procvatilo između nje i Rafaela dok muškaraca nije bilo samo je još više uzvisilo gospodaricu u njegovim očima. Simonetta se pokazala hrabrom i odvažnom u neprilikama koje su ih zatekle, i premda Gregorio nije

odobravao njezino prijateljevanje sa Židovom, činilo se kao da ima plan kako spasiti Castello i obiteljsko ime - Lorenzovo ime. Tako je danas o Simonetti mislio samo dobro, znajući da i ona pati.

U toj je svojoj tuzi, da zaboravi na snijeg i krv, nespretno posegnuo za Rafaelinim grudima i utjehom koju mu je itekako dobro znala pružiti. Rafaela ga je, mijeseći kruh, pljusnula po ruci i na njoj mu ostavila bijeli trag od brašna. „Pusti me. Moram završiti s ovim prije nego se gazdarica vrati, inače ništa neće biti spremno za bdijenje večeras.“

Simonetta je za tu večer isplanirala bdijenje, njih troje uz svijeće će moliti za Lorenza. Kruh koji je pravila trebao je biti u obliku križa, da bi obilježili njegovu smrt i molili se za njegovu uskrsnuće. Gregorio je zagundao. Trebalo mu je malo valjanja s njom da mu zagrije kosti i srce. „A kamo je otišla baš danas?“

„Kamo?“ Rafaela je rukom prešla preko čela i s očiju otpuhnula pramen tamne kose. Zaustavio se posred njezina čela i izgledalo je kao da ju je netko posjekao posred glave. Uspomene su opet počele proganjati Gregorija - upravo je takvu ranu zadobio Lorenzo. „A kamo misliš da je ošla? U crkvu, jadna li ti majka, moliti za mrtvog muža. Možda ne bi bilo loše da i ti učiniš isto.“ Rafaela danas nije imala strpljenja za Gregorija. Izgledao je poput kakvog propalice i bilo joj ga je dosta. Voljela ga je, ali danas je samo htjela da joj se makne s puta.

Gregorio je nesigurno stao na noge, »Dobro onda«, rekao je, »Idem i ja tamo, pomoliti se za najboljeg čovjeka kojeg sam poznao.«

Rafaeli je odmah bilo žao. Znala je koliko je volio Lorenza. „No, idi“, rekla je mnogo nježnije, „i dovedi gazdaricu sigurno kući, vani je sve smrznuto.“

I tako je Gregorio opet bio na puteljku koji je vodio do vile Castello. Ovaj put nešto je ipak bilo drukčije. Prošle je godine išao prema kući, a sada je išao od nje. Prošle je godine vrlo dobro znao da će zauvijek promijeniti Simonettin život. Ovaj put to nije znao. Ove je godine Gregorio di Puglia krenuo u crkvu gdje je stajao uz Lorenza na njegov vjenčani dan da se pomoli za njegovu dušu. I našao je Simonettu di Saronno, ne uplakanu na prozoru kao prošle godine već u crkvi u kojoj se vjenčala, u strastvenom zagrljaju drugog muškarca.

OMILJENA SLIKA MILANSKOG KARDINALA

Gabriel Solis de Gonzales, biskup Toleda i samoproглаšeni kardinal Milana, bio je ljubitelj umjetnosti i uživao je u njoj kad su mu okrutne dužnosti to dopuštale. Cijenio je rad Fernanda Gallega, Luisa Dalmaua i Pedra Berruguetea u gradovima svoje domovine. No, daleko najvećim dostignućem umjetnosti smatrao je predelu na oltaru crkve bratovštine Božjeg Tijela u Urbinu. Otkako je stigao na Apeninski poluotok, razvio je nevjerojatno poštovanje prema liku i djelu Paola Uccella. Ali, budući da se Uccello usudio umrijeti prije nego što je kardinal uopće mogao naručiti izradu slika i freski religiozne tematike, morao se zadovoljiti Bernardinom Luinijem. U izvedbi tih slika Luini je možda i nadmašivao Uccella, čak i ako sam nije bio baš religiozan. Njegov je stil svakako bio superiorniji. Kardinal se pozabavio analizom mogućih Luinijevih utjecaja; srebrnkaste nijanse Berganoneove neogotike, savršeno suprotstavljene punokrvnom svjetlu Foppina realizma, s daškom arheološkog Bramantinova klasicizma? Luini je bez sumnje bio autor impresivnih djela, a zbog jednoga od njih, u Abbaziji di Chiaravalle, kardinal ga je i zamijetio. To je djelo kardinala uvjerilo da je upravo Luini čovjek kojega želi. Nije to bio lak zadatak -povratiti vjeru u regiji u kojoj je ona gotovo bila mrtva.

Osim toga, nakon što su protjerani iz svih ostalih španjolskih kraljevina, Židovi koji su se odlučili preobratiti na kršćanstvo naselili su se u ovoj novoj španjolskoj pokrajini, Milanu. To je mučilo kardinala i upravo je zato htio fresku imati ovdje u središtu svega, da bi probudio vjeru stanovnika Lombardije. Još tridesetih godina 13. stoljeća, kad su Lombardijci pružili utočište katarima, Lombardija je postala mjesto gdje su se miješale različite kulture i gnijezdo krivovjerna. Sada, stoljećima kasnije, krizu vjere prouzročio je rat - ljudska tragedija uvijek je u neukima budila sumnju u Boga - no kardinala je više zabrinjavao priljev nepoželjnih. Zao ih je vjetar donio iz Španjolske zajedno s vojskom. Kardinal je od same pomisli na njih rukom pokrio usta kao da će se otrovati. Došli su s vjetrom kao kuga. A Crkva ih nije spriječila. Kanonsko pravo dopuštalo im je da se nastane ovdje pod uvjetom da posuđuju novac kršćanima. Kardinal nije znao je li Bernardino Luini vjernik ili nije, no to nije bilo toliko bitno sve dok su njegove slike nadahnjivale vjeru u drugima. Njegov je učitelj Leonardo na dvoru Sforza slovio istodobno i za vizionara i za luđaka.

Tako je na putu za inauguracijsku misu freski u crkvi u Saronnu kardinal u mislima odlutao do crkve u Udbinu, do čijih se velikih vrata valjalo uspeti uz brdo i zakoračiti u tamjanom ispunjenu tamu. Obavljen toplinom tamjana, došao bi do oltara i kleknuo. A iznad oltara se nalazilo čudo nad čudima. *Čudo oskvrnjene hostije*, kardinalova omiljena slika. Uccellova slika na kojoj je bilo prikazano spaljivanje Židova bila je toliko dojmljiva i tako živopisna u prikazu oskvrnuća hostije da se gotovo mogao osjetiti smrad gorućih tijela nevjernika. Bio je još mlad kad su ga premjestili u Vatikan, i čim je stigao, pohitao je u Urbino vidjeti to novo remek-djelo. Dok su ga u mraku obasjavale veličanstvene boje i zlatne nijanse slike, mladi kardinal Solis de Gonzales doživio je vjersko prosvjetljenje. Usred pustog i spaljenog krajolika, ispod crnog neba i stabla na kojem su rasle zvijezde, Židov u crvenom šeširu i košulji i plavim hlačama u agoniji je promatrao kako mu vatra proždire stopala. Podno njega, gotovo cijeli u plamenu, dvoje zlatokose djece u crnom. Deset ljudi i četiri konja što je oko njih i gledaju ih u vatri bez ikakvog suosjećanja, kao i mladi kardinal, koji je protezao vrat da vidi bolje, da dođe bliže. Glavu je nagnuo kao da ispija krv, krv Isusovu, koju su Židovi okaljali. Da se mogao popeti uz ljestve, crne ljestve poput onih na slici koje su vodile do stabla i anđela koji je svemu svjedočio, popeo bi se uz njih i prislonio lice na sliku u religioznoj i sadističkoj ekstazi.

Kasnije, dok je analizirao taj trenutak, kao što je uvijek sve analizirao, kardinal se zapitao nije li ga taj *auto de fe* podsjetio na domovinu. Iznad Židova u plamenu, u pozadini gornje table pojavljuju se vojvoda Federigo da Montefeltro i njegova pratnja. Kardinal je podržavao vojvodu i načine na koje se nosio s prijetnjama kršćanskoj vjeri na Apeninskom poluotoku. Vanjske je neprijatelje, poput Turaka, smatrao manjom prijetnjom od onih unutarnjih, Židova. Grad očišćen od Židova bio je prava utopija. Takvo čišćenje kakvo je bilo prikazano na slici trebalo je, po njemu, biti provedeno u djelo u svakom kutku ove zemlje, kao što je to učinjeno u Španjolskoj. Simbolično je trebalo postati stvarno, a bogohulni čin oskvrnuća hostije osvećen.

Sliku je vidio kao mladić i nikad je nije zaboravio. Kosa i brada su mu posijedjele, vid oslabio, no u mislima je još uvijek jasno vidio tu sliku na oltaru. Što je više nalikovao umjetničkoj viziji Boga, mladi su ga crkvenjaci sve više štovali, no u njemu nije bilo nimalo dobrote. Mržnja prema Židovima potpuno ga je obuzela i zatrovala mu srce. Kardinal nije bio ni ljubitelj Martina Luthera - tom svojom reformacijom čovjek je napravio štete koliko i koristi. No, barem je u jednome Luther bio u pravu - u pismu kardinalovu prijatelju, velečasnom Spalatinu od Genove, napisao je:

„Došao sam do zaključka da će Židovi uvijek proklinjati i bogohuliti Boga i Krista Kralja, kao što su svi proroci predvidjeli...“

No, sa sljedećim se nije mogao složiti.

„Gnjevom Božjim osuđeni su na vječno prokletstvo i da postanu nepopravljivi, kako kaže Knjiga propovjednikova, jer nepopravljivi često postaju još gori pokušavaju ih se popraviti.“

Kardinal Solis de Gonzales vjerovao je u popravak nepopravljivih i namjeravao je to provesti u djelo.

Kao što je učinjeno u Španjolskoj. O tome je razmišljao kad je na svojoj nosiljci ulazio u Saronno, okružen čuvarima u grimiznim opravama. Znao je da ovdje neće naići ni na što slično onome u Urbino, no svejedno mu je bilo drago vidjeti da vjera prožima umjetnost i bio je sretan kao da je on sam, a ne netko drugi, naslikao te freske. Lagano je mahnuo s prozora svoje nosiljke građanima koji su se okupili na ulicama da svjedoče spektaklu koji je volio stvarati svojom pojavom. Neki su mu na mahove klicali. Pogledom punim sažaljenja i prezira prelazio je preko gomile. Nisu mogli odoljeti a da ne nazoče povorci, bio je to prekrasan prizor u ovim teškim vremenima; kao kad papigi date badem. Znao je da u gradu ima i Židova, no bio je sretan što ih danas neće vidjeti na ulici, jer je proglasio zabranu izlaska iz kuće svim nevjernicima dok je on u gradu.

No, jedan je ipak bio nazočan njegovu dolasku. Stajao je na samom začelju gomile, tiho, dok su ostali klicali, pokrivši glavu kapuljačom. Njegove svijetle sive oči, oči boje hladnog mora koje je prešao da bi došao ovamo, bile su uperene u nosiljku i u čovjeka u njoj. Poznao je kardinala, a kardinal je poznao njega. Da je kardinal pažljivije promotrio gomilu, a ne da se prisjećao svoje omiljene slike, možda bi i ugledao zakukuljenu priliku kako se sklanja i zlatnu ruku koja je provirila kroz ogrtač kad je zapuhao vjetar.

19

DJEVICA BEZ LICA

Simonettu su napustila sva čula.

Čula je glas koji je pjevao na misi, no jedva da je razabirala riječi. Jedva da je primijetila kardinala i njegovu pratnju dok su prilazili oltaru. Nije osjetila miris tamjana ni okus bijele hostije kad ju je svećenik pričestio. Nije mogla podići pogled s kaleža dok je na oltaru ispijala vino kao simbol krvi Kristove. Ali u njoj je bjesnjela bura osjećaja kojoj nije mogla pobjeći. Trag Bernardinovih toplih usana na njezinima bio je stvaran kao i onaj crnog vina koje je upravo ispila. Primaknula je svoje duge prste usnama da ga izbriše, da ukloni taj trag izdaje. Od srama je glavu držala pognutom.

Došla se pomoliti, jer su njezini grijesi bili veliki. Kako mu je mogla dopustiti da je poljubi - na istom onome mjestu na kojem se bila zaklela na vjernost Lorenzu? Pomisao na to da ju je on poljubio prvi nije joj bila neka utjeha - nije mogla zaboraviti da su njezine usne uzvratile poljubac, da su se njihovi jezici isprepleli, da mu je pala u zagrljaj. Grlila ga je snažno i zahvalno, osjećajući sreću koju je mislila da više nikad neće osjetiti. Sreću kakvu, da bude iskrena, nikad nije osjećala. Ta ju je spoznaja konačno otrgnula iz njegova zagrljaja. Pobjegla je od njega u suzama i nije se vratila. Odgurnula je čovjeka na vratima, no zaslijepljena pokajničkim suzama nije vidjela njegovo lice. Bernardino ju je slijedio, no ona je hitro odjahala, ne obazirući se na opasne zaleđene puteve. Snijeg joj je padao na lice, no nije mogao ohladiti njezine užarene obraze.

Simonetta je probdjela noć u suzama i kajanju, no sa zorom je donijela odluku. Znala je da će doći za njom, a znala je i da ona neće imati snage otjerati ga. Morala je još jednom u crkvu, suočiti se s njim još jedan posljednji put, ali među ljudima, jer tako je bilo sigurnije. Jednako joj je bolna bila pomisao da će ga opet vidjeti kao i ona da ga neće vidjeti više nikada. Pravo je mučenje za nju bilo sjediti usred divota koje je stvorio u crkvi. Svjedočiti njegovu talentu, svjesna koliko je taj čovjek želi, bilo je za nju previše. Ispred lika Djevice - njezina lika - obzirni otac Anselmo, koji nije znao što se točno dogodilo, samo da Djevica nije dovršena, postavio je veliki relikvijar. Iza monstrance u kojoj je bio komadić križa na kojem je razapet Isus nalazila se Kraljica neba bez lica. Anselmo je mislio da samo troje ljudi zna za nedovršenu fresku, no znalo ih je četvero. Simonetta je zadržala. Znala je da je Bernardino vrebao iz prikrajka. Osjećala je njegov pogled, a suze su joj žarile grlo.

Hodao je od jednog kraja apside do drugog, izvijajući se poput vuka koji lovi svoj rep. Bio je nervozniji nego inače i jedva je čekao da misa završi. Mora razgovarati s njom. Umirao je od nestrpljenja, ali i od radosti i iščekivanja. Sada joj je već moralo biti jasno, kao i njemu, da ga voli. Poljubac mu je to odao, njima oboma. Pronašao je smisao života. Bio je izliječen. Konačno mu je srce pronašlo pravi ritam, koji je slatko odzvanjao u njegovoj duši. Glava mu je bila puna poezije, tijelo puno vatre. Nije mogao dočekati da je ima - sve se mora skloniti pred njihovom ljubavi. Za Bernardina to nije bila ljubav o kojoj su pjevali trubaduri - puna uzdaha i uzaludnih žalopojki za djevom koja nikad neće biti njihova. Simonettine nevolje, njezino kolebanje, njezin muž i njezin Bog nisu im mogli stajati na putu. Živjet će kao u stara vremena, prema starim običajima, kada ljudi nisu slijedili riječi crkvenih zborova, već zov vlastite krvi. Nije bilo raja ni zagrobnog života kojem bi se nadali. Raj je bio na zemlji, a kad umru, kosti će im položiti zajedno do vječnosti, dok se ne pretvore u prah.

Napokon ju je ugledao - prepoznao bi je bilo gdje. Sjedila je u gomili pokraj svoje sluškinje, glave pognute pod kapuljačom. Toliko dobro je poznavao obrise njezina tijela i glave da je odmah znao da je to ona. Nije ga pogledala, no znao je da će sve biti dobro, samo da razgovara s njom i zagrlji je.

Rafaela je pogledala svoju gospodaricu. Nije znala što je muči, no mislila je da je možda ono isto što muči i Gregorija. Znala je da oboje pate zbog obljetnice Lorenzove smrti, no svjedočila je takvim izljevima tuge da bi čovjek pomislio da je Lorenzo tek sada umro. Cijelu je proteklu noć Simonetta plakala za vrijeme bdijenja, a Gregorio je, pak, bio još čudniji, on se nije ni pojavio. Došao je tek u zoru, bazdeći po alkoholu, očiju crvenih od suza i vina. Nije se ispričao gospodarici, već joj je uputio tako pakostan pogled da nije mogla a da ga ne primijeti. Oduvijek je bio odan sluga, i Rafaela je ostala zbunjena, no nije ga uspjela ništa pitati jer je odmah čvrsto zaspao, a ona i Simonetta morale su se spremati za misu. Rafaela je mislila da će otkriti o čemu je riječ poslije mise. Slijedila je svoju gospodaricu do njihovih mjesta kad su primile pričest, a pogledom je prelazila preko gomile vjernika ne bi li negdje ugledala posramljenoga Gregorija. No, nije ga bilo. Valjda je još spavao ošamućen vinom, pomislila je, i uopće neće doći. No, bila je u krivu.

Dok su vjernici u tišini molili i zahvaljivali za primljenu hostiju, vrata crkve otvorila su se i na njima se pojavio Gregorio, teturajući, Probijao se kroz gomilu, koja se okretala za njim dok je prolazio. Bernardino je na trenutak zastao i obuzeo ga je grozan predosjećaj jer je prepoznao muškarca. Bio je to onaj isti čovjek pokraj kojega su prošli on i Simonetta onoga dana, ona u bijegu od Bernardina, a on u potjeri za njom.

Kardinal, koji je molitvu cijedio kroza zube, nastavio je pjevati Zdravomariju, ne dižući pogleda s knjige nad knjigama. No, kad je spomenuo ime svete Djeve, Gregorio se počeo tako manično smijati da je čak i kardinal zastao. Prostrijelio je Gregorija pogledom i dao znak svojim čuvarima da ga udalje. Oni su se kao jedan pojavili iza stupova i krenuli prema Gregoriju. Svaki ga je uhvatio za jednu ruku i počeo ga odvlačiti prema vratima, a Rafaela je zgroženo promatrala. No, do izlaza je bilo dovoljno vremena da Gregorio kaže što je naumio reći.

„Prava Kraljica neba. No, jeste li znali, Vaša Eminencijo, da model za Djevicu“, gotovo da je ispljunuo tu riječ, „nije bila Marija Majka Božja“, rekao je i nespretno se prekrizio, „već Marija Magdalena, prva među kurvama.“ Bernardino je nato skočio poput mačke. Nije znao da li da ga sravni sa zemljom ili pokuša ušutkati, no bilo je prekasno. „A ovo je čovjek koji ju je zaveo“, zakriještao je Gregorio. „Vaš genij, veliki Bernardino Luini.“ Gregorio je o Luiniju čuo sve sinoć u gostionici i gadilo mu se ono što je saznao. Nastavio je s vrijeđanjem. „Kako ovakav čovjek može živjeti, slikati lijepe slike, zavoditi žene dobrih vojnika, čovjek koji se bojištu nije ni približio, nikad u rukama držao mač ili osjetio kako ga probada. A ovdje se skrivaju, ljube i guguću kao grlice u Božjoj kući. Sram vas bilo.“ Htio je pljunuti da pokaže gađenje koje je osjećao prema njima, no slina mu je samo kliznula niz iskrivljeno lice, zajedno sa suzama. „Kako ste mogli, gospodarice moja?“ obratio se izravno Simonetti, glasom prepunim tuge i pića. Pogledala ga je u oči, no istog trena i skrenula pogled, pogodena snagom tuge koju je u njima ugledala. „Ovdje ste se vjenčali! Vjenčali! I to za čovjeka koji je vrijedio kao tisuću ovakvih. Čovjeka koji se borio i poginuo za sve nas. Poput Krista! Poput samoga Krista!“ Gregorio je bivao sve glasniji kako su mu zbrkane misli dobivale smisao, a usporedbe mu dolazile kao udar munje. „Krista koji je umro na križu, a njegov križ sada krije njihovu sramotu.“ S novom snagom se otrgnuo čuvarima i krenuo prema relikvijaru. Prije nego što ga je itko uspio zaustaviti, srušio je relikvijar i otkrio Djevicu bez lica. Relikvijar se otkotrljao ne razbivši se i komadić križa ostao je netaknut, no prasak prouzročen njegovim padom razbio je tišinu. Gregorija su ubrzo ponovno uhvatili, no uspio se proderati kroz svu strku. „Eno je, sjedi ondje. No, nije dovršena jer su bili previše zauzeti tjelesnim užicima da bi mislili na nebeske stvari.“

Ljudi su zapanjeno promatrali. Buljili su najprije u nedovršenu Gospu, a zatim u Simonettu. Bernardino se nije pomaknuo, a Simonetta je ustala, mirno i čvrsto poput stupa. Gregorijev sručen nastup, njegove suze, dirnuli su je više nego njegov bijes; više nego rušenje relikvijara; više nego otkrivanje nedovršene freske. Nije ga mogla kriviti, bio je u pravu, i mnogo odaniji od nje.

Gregorio je rekao što je htio, klonuo je i nastavio jecati dok su ga čuvari mirno iznosili iz crkve. Simonetta i Bernardino jedini su od svih ljudi u crkvi stajali. Gledali su jedno drugo kao preko bezdana, zauvijek razdvojeni. Ona je spustila pogled i ponovno sjela, bez suza u očima i potpuno

porażena dok se oko nje dizala graja. Pogledi su bili poput strijela, riječi poput trnja, i znala je da sve to zaslužuje.

Bernardino je ostao stajati sam, užasnut što su mladi i nježni pupoljci njihove ljubavi bili izloženi ubojitom mrazu takvog skandala prije nego što su uopće uspjeli procvjetati. Oči svijeta bile su uperene u njih, svijet ih je osuđivao, svojim prljavim prstima pokazivao na njih i proglašavao ih grešnicima.

Kardinal ih je sa svoga mjesta oboje promatrao, a oči su mu bile hladne i opasne. Nije mogao vjerovati što je vidio i čuo; znao je samo da su nepoštovanje, krivovjerstvo i razvrat našli put do Božje kuće i okaljali freske koje je on naručio i platio. Sada su čudesne slike izgubile svoj sjaj. Nije više vidio svece i anđele, već samo ružne grijehе ispisane na njihovim licima. Pogledao je dvoje ljudi ispred sebe i isto to vidio na njihovim licima. Tišinu su prekinuli čuvari koji su ponovno ušli u crkvu, a kardinal je izgovorio prve riječi koje nisu bile na latinskom, već na milanskom dijalektu, da svi mogu razumjeti.

„Uhitite ga.“

by Ganija

20

BORBA SVETOG MAURICIJA I SVETOG AMBROZIJA

„Hoće li ga uhititi?“ Amarijino lice obasjano vatrom bilo je prepuno brige.

„Tko? Pavijske gradske vlasti?“ upitala je *nonna*. „Nikada. Švicarci ovdje nemaju nikoga, nikome neće nedostajati. Nitko ne voli plaćenike. Obitelji su im daleko, u Švicarskoj. Tijela će nestati i nitko ih neće naći. Građani Pavije možda jesu kukavice, no znaju počistiti svoj nered. Sve će se riješiti brzo i u tajnosti. Već dulje vrijeme ljudi se bune na ponašanje Švicaraca. Ovo im je došlo kao naručeno.“

Selvaggio je u tišini sjedio ispred kamina, trljajući ruku kojom je mačem ubio vojnike. Tri zamaha, trojica mrtvih i tri dana poslije. Ta su tri dana Selvaggio i Amaria proveli zatvoreni u kući, što je začudilo *nonnu*. Naposljetku su joj priznali što se dogodilo jer je Amaria stalno bila u strahu da će im svakog trena na vrata pokucati pozornici. Švicarski mač koji je svemu svjedočio donijeli su sa sobom kući. Selvaggio ga je, i ne znajući odakle to zna, zataknuo za pojas, za slučaj da im zatreba na putu do kuće. Kasnije će ga zakopati, zasad je stajao pokraj ognjišta. Na dršci je bio izrezbaren lik svetog Mauricija, mučenika i časnika tebanske legije. Švicarci su nosili njegov lik na privjesku i uzdali se u njegovu zaštitu. No, danas je pobijedio sveti Ambrozije. U Selvaggiovoj su se glavi borili sveci, a sveti Mauricije je izgubio. Sveti Ambrozije na svoj je dan zaštitio svoje, prekrasnu djevojku koja je nosila njegovo ime. Selvaggio je pogledao Amariju koja je sjedila u stolcu i grijala se pokraj vatre. *Nonna* ju je prekrila prostirkom od ovčje kože, da je zagrije, i dala joj tople juhe. Bila je zapanjena onime što je čula, no priča o Selvaggiovu spašavanju Amarije toliko joj je zagrijala srce da njoj toplina vatre nije bila ni potrebna. No, Amarijini zubi škrgutali su kao u majmunčića, a ruke su joj podrhtavale dok je drvenu zdjelu prinosila ustima. Selvaggio ih je prekrpio svojim dlanovima.

„Gotovo je“, promućao je. „Nema ih više i ne mogu ti nauditi.“

Amaria nije rekla čega se boji. Jer, iako je bila oduševljena njegovom snagom koja ju je spasila, bojala se da ni Selvaggia, njezina dragog Selvaggia, koji ni mrava ne bi zgazio, isto više nema.

21

ZVONA CRKVE SANTA MARIA DEI MIRACOLI

Kao što je Gregorio rekao, Bernardino nije bio borac. Pobjegao je. Da je imao vremena za razmišljanje, nasmijao bi se ironiji sudbine koja ga je, kao i dvadeset godina ranije, natjerala u bijeg pred čuvarima u odorama, a sve zbog časti jedne žene. No, nije mu bilo do smijeha - izgubio je ljubav - nije namjeravao izgubiti i slobodu.

Put do vrata bio mu je zapriječen pa je, ne znajući zašto, krenuo prema pokrajnjim vratima koja su vodila u zvonik - njegov zvonik - i uspeo se stepenicama i ljestvama od užeta poput broskog majmuna. Dobro je poznao put kroz tamu, užad i prijeteći šapat zvona. Napokon se popeo do sobe gdje je spavao posljednjih nekoliko mjeseci. Nije čuo da ga itko slijedi. Bili su to teži muškarci od njega, i još k tome naoružani, ali kad-tad će ga stići. Bio je u zamci. A onda mu je sinulo. Neće ni doći za njim. Kardinal je imao bolji plan, natjerati ga da im sam dođe.

Bernardino je preneraženo promatrao kako se užad steže a zvona dižu, rugajući mu se svojim razjapljenim crnim ustima. Pokrio je uši malo prije nego što su njihovi veliki jezici zaječali, no zvuk je bio poput udarca, toliko jak da je mogao zaustaviti njegovo srce. Zavrištao je, no nije se čuo. Dok su sva zvona nastavila ječati, očajnički je tražio izlaz kroz četiri prozora, samo da bi ga ledeni vjetar sa svake strane odvratio od takvog nauma. Nije vidio što se nalazilo ispod, a nepodnošljiva buka tjerala mu je suze na oči. Iz ušiju i nosa slijevala mu se krv. Znao je da mora pobjeći što prije, ali nije se mogao spustiti u lavlje ralje. Naposljetku je izabrao sjeverni prozor - jer se na sjeveru nalazilo jezero Maggiore - i kroz njega skočio u zvjezdanu noć.

Pao je uz prasak i ostao ležati daščući, no granje ispod leđa ublažilo je pad. Nije mogao ustati sam, a netko mu je priskočio u pomoć. Nazirali su se tamni obrisi pogrbljena čovjeka. Bernardino se uhvatio za ruku koja mu je bila pružena i ustao.

„Možete li hodati?“ prošaptao je nestrpljivo muškarac.

„Da.“

„Trčati?“

„Mislim da mogu.“

„Onda potrčite. Za mnom.“

Slijedio je medvjedu figuru uskim uličicama. Bernardinovi mišići popuštali su, a rebra boljela. Pahulje snijega bile su poput ugriza na njegovu izranjavanu licu i mogao je okusiti krv koja mu je potekla iz nosa kad je zvonjava počela. Moguće je da će ušetati ravno u zamku, no nije mario - sve je bilo bolje od razbijača nemilosrdnog kardinala.

Nakon nekog vremena stigli su do vrata, muškarac je pokucao i okrenuo se da ode. Bernardino se prisjetio da je jednom, na nekim drugim vratima, on napravio isto za malog dječaka koji je trebao njegovu pomoć. Primio je muškarca za ruku prije nego što će nestati u noći. Njegov spasitelj se okrenu, a ispod kapuljače bljesnuše njegove srebrne oči.

„Gdje smo?“ promrljao je Bernardino usta punih krvi. „Kod svećenikove kuće. On vam je prijatelj, zar ne?“ „Zašto to činite?“

„Tko god pomogne meni i mojima, dobit će i našu pomoć.“

S tim zagonetnim odgovorom, Bernardinov je spasitelj nestao. Vrata su se otvorila i Bernardino je pao u naručje sluškinje oca Anselma. Prepala se za njega, znala je da je svećenikov prijatelj. Smušen

od svega što se dogodilo, Bernardino joj nije mogao odgovoriti na pitanja. Možda je ozlijedio glavu pri padu, jer bi se zakleo da je ruka koja mu je pomogla da se osovi na noge bila od zlata.

by Sanja

22

ALESSANDRO BENTIVOGLIO I SAMOSTAN U MILANU

Bernardino je hodao dobro opremljenom kućom, igrao se predmetima i vraćao ih na mjesto. Kad su mu misli dopustile da razmišlja i o čemu osim o gubitku svoje ljubavi, pitao bi se kako si je Anselmo, koji se uvijek činio skromnim i bogoboječnim čovjekom, mogao priuštiti kuću s poslugom i vrijednim namještajem. Imao je dovoljno vremena da se upozna sa zdanjem jer mu je Anselmo rekao da ga kardinalovi ljudi još uvijek traže i da nije sigurno izaći. Kardinal nije lako zaboravljao, a njegov je bijes s vremenom bivao sve veći.

Već su prošla tri dana otkako je Bernardino pobjegao iz crkve i tijelo mu je zacijeljelo, ali duša nije. Saznao je, naime, da se Simonetta povukla iz grada - zatvorila se u kuću poput djeve iz doba zmajeva.

Nije joj pisao, jer nije bio spretan u tome, a ni pravopis mu nije bio jača strana. Umjesto toga je slikao, najbolje što je znao, na pergamentu koji je napravio od janjeće kože. Usredotočio se samo na to, jer nikad nijedna slika nije bila važnija od ove. Anselmo je otišao kao njegov izaslanik. Dobra srca kakav je bio, svećenik je pristao Simonetti odnijeti pergament, iako mu se gadilo to što se između njih dvoje dogodilo. Tek kad mu se Luini zakleo da je ono što je Gregorio vidio bio izraz najiskrenije ljubavi, Anselmo je pristao odnijeti sliku. Bernardino je nestrpljivo čekao da se vrati iz Castella i čim su se vrata otvorila, zaskočio je svećenika.

„Jeste li je vidjeli?“

„Jesam.“

„I?“

Anselmo je odmahnuo glavom. „Ne želi vas vidjeti. Moli da je ostavite na miru.“

„Jeste li joj dali sliku? Ta sad joj mora sve biti jasno!“

„Bernardino, dao sam joj sliku. No, ona želi završiti sa svime i morate to poštovati.“

„Moram do nje.“

I otišao je. No, došao je samo u domet kuće, kuće koja je bila na rubu propasti, sablasne kopije one koju je zamišljao. Iz daljine je na prozoru ugledao ženu zlatnocrvene kose do ramena u muškoj lovačkoj odori. Sjedila je na prozoru i u ruci držala komad pergamenta koji joj je poslao. Ugledala ga je i bol s kojom je skrenula pogled za Bernardina je bila poput udarca strijele. Tog je trena shvatio, iako si to nije želio priznati, da je muči. Vratio se u svećenikovu kuću da smisli što će dalje i kako da dođe do nje. Bio je toliko zaokupljen njome dok se vraćao u grad da nije pazio hoće li ga netko spaziti. Sve je vrvjelo kardinalovom stražom, već treći dan zaredom su ga tražili, i pratio ga je jeziv osjećaj da ga je netko vidio i odao. Obruč oko njega se stezao. Usprkos svim očekivanjima, sigurno je stigao do kuće. Uz svjetlost svijeća ispitivao je Anselma da mu kaže sve što zna.

„Dovodite se u opasnost.“

„Nije me briga.“

„I nanosite bol ženi za koju tvrdite da je volite cijelim svojim bićem. Recite mi samo da vas ni za to nije briga.“

Bernardino je šutio. Nije joj želio nanositi bol, no ni odreći je se. Osjećao je kao da mu duša istječe iz tijela poput pijeska iz pješčanog sata i, ako se ne bude borio, bit će izgubljen. No, što je još mogao učiniti? Nije ju mogao opsjedati dok ne posustane, jer bila je odlučna, a na kraju će on ostati slomljen i praznih ruku. Nije mogao samo uletjeti u njezine dvore i uzeti je u naručje, koliko god to želio učiniti. Anselmo je primijetio njegovo kolebanje pa je izložio plan koji je smislio da ga spasi. „Ima jedan jako dobar čovjek, zove se Alessandro Bentivoglio. Veliki je mecena umjetnosti i želi urediti jedan samostan u Milanu. Njegova najstarija kći jedna je od tamošnjih redovnica. Sve je u čast svetog Mauricija.“

„Svetog Mauricija?“

„Sveti Mauricije bio je mučenik tebanske legije.“

Bernardino danas nije imao strpljenja za to. „Znate dobro da ne znam mnogo o tim stvarima.“

Anselmovo lice oživjelo je dok je nastavio pričati o temi koju je volio.

„Euharije, biskup Lyona, kao svoj neposredni izvor spominje Izaka, ženevskog biskupa, koji je priču čuo od drugog biskupa, Teodora, znanog kao Teodor iz Octoduruma...“

„Skratite priču.“

„Ukratko, sveti Mauricije bio je kršćanski mučenik“, Anselmo je ubrzao da zadrži njegovu pažnju, „časnik kojega su pogubili zajedno s njegovom legijom jer su odbili sudjelovati u poganskom žrtvenom obredu prije bitke.“

Bernardino se cinično nasmijao. „I sad bih ja, kojega su javno ismijali zato što nije vojnik, trebao svojom umjetnošću veličati vojnog mučenika. Baš je duhovit taj vaš Bog, Anselmo.“

„Bez obzira na to, mislim da će vam posao odgovarati. Zamislite samo - cijeli samostan i crkva. A dok ste ondje, moći ćete i smirenije sagledati svoju situaciju.“

„Ali, Milano? Biskupija čovjeka koji me traži? Zar da ušetam u lavlji brlog?“

„Lav nikada ne traži plijen u srcu svoga teritorija. Od Njegove Eminencije najsigurnije se sakriti njemu pod nosom, u njegovu gradu.“

„Zar neće on obilaziti samostan i radove?“

„Neće, jer je samostan samo za žene. Svima je dopušten ulazak u crkvu, no samo redovnice mogu ući u samostan. Iza njegovih zidina ste sigurni. Freske se mogu pripisati 'majstoru lombardijske slikarske tradicije', dok ne bude sigurno objaviti da ste vi autor. Znate da se tako često radi.“

Bernardino je šutio. Nudilo mu se utočište. A ruka mu je žudjela za kistom - nikad prije nije toliko vremena proveo ne slikajući. Prošli su dan i noć otkako je naslikao svoju poruku Simonetti.

Ohrabren, Anselmo je nastavio. „Znam za vašu reputaciju lovca među nježnijim spolom. No, u samostanu svetog Mauricija bit ćete među redovnicama. Morate se ponašati kako dolikuje takvome mjestu. To vam je posljednje utočište, više od toga ne mogu učiniti za vas.“

Bernardino je snažno izdahnuo. „Vjerujte mi, Anselmo, redovnice nikad nisu bile sigurnije nego što će biti sa mnom. Moje je srce u onoj kući na brdu. Nikakva djeva u habitu ne može me dovesti u iskušenje dok Simonetta hoda ovim svijetom.“

Anselmo se nasmiješio. „Tako sam i mislio. Ovo vam ne bih bio predložio prije svih ovih događanja. Sada imam osjećaj da ćete biti bezopasni poput redovnika - u biti ne“, rekao je, zajedljivo se nasmiješivši, „bit ćete još bezopasniji od njih, jer nisu ni svi redovnici bez grijeha. Bezopasni poput eunuha.“ Uzalud je očekivao da se njegov prijatelj nasmije kao nekada. „Ne mora to biti zauvijek“, pokušao je ublažiti svoje riječi. „No, zasad je bolje da ste što dalje odavde.“

Bernardino se opet prisjetio svojega izgnanstva iz Firence.

„A vaš mecena je fin čovjek“, nastavio je Anselmo, „vojnik i dvorjanin, i veliki ljubitelj umjetnosti.“

„Odakle toliko znate o njemu?“

Svećenik je oklijevao. „To mi je stric.“

Bernardinove oči su se skupile. Imao je dovoljno godina da bi znao što to zapravo znači. „Mislite, to vam je otac.“

„No, da“, priznao je Anselmo. „To mi je otac. Dobar je on čovjek, ali kao i svaki drugi dobar čovjek, nije bez grijeha.“ Anselmo je gledao u svoje ruke dok je pričao. „Oduvijek je bio dobar prema meni i, premda sam kopile, dobro se pobrinuo za mene.“ Rukom je pokazao na kuću i na sve stvari u njoj. „Daleko sam dogurao. Možda ću dogurati i dalje. Naštetiti mi može samo kakav skandal ili sramota koja bi se mogla povezati s mojim imenom“, rekao je pogledavši Bernardina ravno u oči, tako da njegov prijatelj shvati što točno misli pod time.

Sada je Bernardino spustio pogled. „Bazumijem. Ugrožavam sebe, i prijetnja sam sreći one koju najviše volim, ali i unatoč tome ne bih otišao. No, ne želim ugroziti vas, koji ste mi bili najbolji prijatelj. Recite svome stricu da pristajem. Doći ću.“ Zagrljaj koji je uslijedio bio je dokaz istinskog prijateljstva.

Samo nekoliko sati kasnije, dok su zvona pozivala na večernju molitvu, Anselmo ga je promatrao kako se udaljava pod krinkom noći i sjetno se prisjećao njihova razgovora. Kad je rekao da ni dobri ljudi nisu bez grijeha, mislio je i na sebe. Kad se nađe na vratima raja, i kad mu sveti Petar pobroji grijehe, morat će priznati da, dok je Bernardino Luini svoje srce dao drugoj, uza se je zadržao tuđe - srce oca Anselma Bentivoglia.

by Ganija

23

TRI POSJETITELJA U OBILASKU CASTELLA

Simonetta je još jednom pogledala kroz prozor. Vidjela je svećenika kako prilazi kući pa ga je primila i u miru saslušala. No, Anselmu je bilo jasno da je ona okrenula leđa Bogu i bilo mu je žao. Izrazio je nadu da će je vidjeti na misi, no znao je da se neće pojavljivati sve dok je u nemilosti njegove pastve. Dok su ga grane badema ispraćale, pomislio je da, iako će njezin lik svaki dan gledati u crkvi, nju više ondje neće vidjeti.

Simonetta je još jednom pogledala kroz prozor. Došao je kao što je i očekivala. Vidjela ga je s prozora, a u ruci je držala sličicu koju joj je poslao. Susrela je njegove oči u daljini. Izgledao je kao u kavezu iza ogoljelih grana ružina grma i gloga. Namjerno je okrenula glavu na drugu stranu da je ne vidi kako plače i još jače stisnula crtež. Kad je ponovno pogledala kroz prozor, više ga nije bilo, a ona je istodobno bila i sretna i tužna.

Možda je okrenula leđa Bogu, no svejedno nije mogla biti s Bernardinom. Nije smjela tako lako ponovno biti sretna. Voljela ga je, no nije mu se mogla predati i, s obzirom na to kako je počelo između njih dvoje, nije moglo dobro završiti. Mogla je zaboraviti Boga, no ne i Lorenza i javnu sramotu koju je navukla na sebe.

Sada je ostala potpuno sama. Rafaela joj je došla uplakana i rekla da joj je Gregorio rekao da mora otići s njim ili ga više nikad neće vidjeti. Simonetta ju je pustila da ode jer, premda je bila zgrožena onime što je Gregorio učinio, nije mogla reći da nije bio u pravu. Kao žena koja je dvaput ostala bez muškaraca koje je voljela, nije nikome željela da iskusi tu bol te je stoga pustila Rafaelu da ode.

Simonetta je mislila da nema veće boli od smrti muža. No, shvatila je da je bila u krivu. Izgubiti Bernardina prije nego što je njihova ljubav i počela bilo je mnogo gore, a takva su razmišljanja samo potpirivala njezino grizodušje i bol. Zнала je da bi mu, samo da ga još jednom vidi i da joj se obrati, potrčala u zagrljaj i živjela s njim u njihovoj grešnoj strasti. No, unatoč tome što se odrekla Boga, svoje se savjesti nije mogla odreći. Još je razlikovala dobro i zlo, premda bi voljela da nije. U praznoj i hladnoj kući tješilo ju je toplo srce puno ljubavi koju nije imala kome dati, a sjećanje na njegov poljubac ugrijalo bi je kad je vatra već bila slaba. Jednako je drhtala i od hladnoće i od sjećanja na njegov dodir. Šetala je smrznutim nasadima badema i gledala lišće kako pada s grana koje je spasila od sjekire. No, sada je bila svjesna da je samo pitanje vremena kada će morati napustiti imanje. Više nije zarađivala od poziranja, a Manodorata je nije posjetio od incidenta u crkvi. Nije se mogla nadati pomoći ugledna čovjeka, čak i nekoga čija je vjera drukčija od one koju je okaljala. Pribojavala se podrugljiva dovikivanja građana Saronna pa nije ni izlazila. Nije se usudila doći u grad do Židova, do njegove kuće sa zvijezdom na vratima.

No, podcijenila ga je. Nije znala da netko tko svakodnevno živi s porugom i prezirom može okrenuti i drugi obraz. Niti da oni koji tako žive najprije dobro promisle prije nego što i sami nekoga drugog izvrgnu takvoj poruzi i preziru. I nije znala da je zbog toga što je kršćani osuđuju on još više cijeni.

Simonetta je još jednom pogledala kroz prozor. Kad je ugledala Manodoratu kako prilazi Castellu u svome velikom kaputu, bila je toliko zahvalna i toliko sretna što vidi prijatelja da je potrčala do trijema i ispružila mu ruke u znak dobrodošlice. A ruke su joj izgledale baš poput grana badema koje su pružale svoje tamne prste prema njemu dok je prolazio između njih.

24

SVETI MAURICIJE I NJEGOVIH ŠEST TISUĆA I ŠEST STOTINA

Kad je Bernardino Luini prvi put zakoračio u kapelicu svetog Mauricija u Milanu, osjećao se kao da ulazi u zatvor.

Osjećaj ga je pratio još od jutra, kad je dojahao u grad na muli, odjeven kao fratar. Straža ga je bez pitanja propustila kroz velika vrata, Porta Ticinese, koja su sagrađena još u doba starog Rima pa se on drznuo blagosloviti ih znakom križa dok je prolazio. No, kad su se vrata zatvorila za njim, počeo se osjećati kao u zamci. Milano je bio zatvoren grad, okružen zidinama i vratima. Ulice su pokazivale svu njegovu raskoš i slavu - bile su to dugačke, široke ceste s golemim sivim zdanjima, kojima nije bilo lako prolaziti neopaženo kao zbijenim srednjovjekovnim uličicama u starim gradovima. Građanska utopija, glavni grad Lombardije, bio je dom dvorjana i plemića, a ne kužnih seljaka. U hladu masivnog zdanja, Bernardino je prošao pokraj elegantnih rimskih stupova kolonade svetog Lorenza, goleme bazilike koja je nosila ime tog sveca. Razmišljao je da je Milano, unatoč sjajnim novim građevinama i širokim ulicama, još bio antički grad, rimska ostavština bila je očigledna, a novo je koračalo uz bok sa starim. Iste veličanstvene civilizacijske tekovine obilježavale su prošlost i sadašnjost. Zadrhtao je i zagrnio se ogrtačem - slabo jutarnje sunce još se uvijek nije bilo probilo do ulica i sve je izgledalo golo i tmurno. Čak je i veličanstvena gotička katedrala sa šiljastim srebrnim tornjevima izgledala prijeteće, poput kreveta od čavala. Bernardino je dobro poznao grad, mnogo je sretnih godina proveo u ovdašnjem Leonardovu studiju prije nego što ga je ovaj odveo u Firencu, gdje je njihovo druženje završilo Bernardinovim progonom u Veneciju. Unatoč tome, prema Milanu nije osjećao nikakvu privrženost. Možda zbog toga što Leonardo već nekoliko godina nije bio među živima, da bi mogao poželjeti dobrodošlicu svojem najdražem učeniku. Ili zbog toga što je sada jedino Saronno smatrao svojim domom? Bio je poput broda kojem je Simonetta bila luka, njegovo пристаниšte bilo je ondje gdje je ona, a sada je bio izgubljen na moru, uhvaćen u mrežu iz koje nije mogao pobjeći. Poput jastoga u loncu. Nije važno koliko je lonac velik, njemu spasa nema.

No, ipak, nije sve u Milanu bilo lako veliko i grandiozno. Kad je te večeri na svojoj umornoj muli dojahao uz Ulicu Corso Magenta, gdje se samostan nalazio, zatekao je skromna vrata i jednostavnu kamenu fasadu, i bio je uvjeren da se zabunio. Već pri ulasku zapljusnule su ga hladnoća i tama. Kad su mu se oči malo priviknule, shvatio je da se nalazi u samostanskoj crkvi, koju je od ženskog samostana dijelio zid koji se dizao gotovo do stropa. Jedini izvor svjetlosti bili su visoko postavljeni mali okrugli prozori u lombardijskom stilu, koje je Ludovico Sforza, milanski vojvoda, smatrao savršenima. Bernardino je krenuo dalje proučavajući zid, a njegovi koraci odzvanjali su u tami. Skrивene među oplatama nalazile su se dvije rešetke i vrata, činilo se, jedina veza s onime što se nalazilo na drugoj strani. Dok je tako razgledavao crkvu, teška hrastova vrata kroz koja je ušao zalupio je vjetar. Sad mu se stvarno činilo kao da je dospio u tamnicu. Kao i svaki zatvorenik, Bernardino je pokušavao naći izlaz i naposljetku je naišao na otvorena vrata koja su vodila u jednu od kapela koje su okruživale glavnu prostoriju. Tako se zatekao u novoj prostoriji, koja se činila još pravokutnijom od prethodne, i svakako većom. Došao je do sredine nadsvođenog prostora i hodao u krug ispod poprečnih greda. Polustupovi su se dizali u mračni bezdan iznad njega. Umjetnik koji se ovdje okušao prije njega u svakom je slučaju posjedovao žar, kad već nije talent za umjetnost. Na tamnoplavom

svodu naslikao je zlatne zvijezde koje su sada lebdjele iznad Bernardina. Više se nije osjećao kao u zatvoru, no nije bio ni slobodan. Oslíkani strop i hladnoća samo su ga zavarali da je vani.

Istini za volju, hladnoća ga je pratila otkad je napustio Simonettino naručje. Sjeo je na prvu klupu i spustio glavu na ruke. Nije bio siguran hoće li moći ispuniti ono što mu je bilo povjereno. Zašto je pristao na to? Kako će on, koji se osjećao mrtvim, unijeti život u cijeli taj prostor - dvije glavne prostorije i brojne kapele? Je li s ljubavlju izgubio i strast za slikanjem? I ima li ovdje uopće ikoga? Bilo mu je hladno i uhvatio ga je strašan umor. Poželio je leći na hladni pod i zaspati.

No, nije mogao. Prvi zadatak bio mu je naslikati portrete mecena. Uvijek je to bilo prvo. Svagdje gdje je slikao, bila to i crkva, mecene su smatrali da je njihov portret važniji i od Djevice Marije i od svetaca i od Isusa Krista. Sa sobom je imao sav svoj slikarski alat, krede i ugljen, i bio je spreman započeti rad na portretu Alessandra Bentivoglia, uvaženog plemića u Milanu i oca njegova dragog prijatelja.

Gospodina Bentivoglia upoznao je tog istog jutra kad je stigao u grad, znajući da se prije nego što se pokloni Bogu mora pokloniti svome meceni. Zakoračio je njegove mramorne odaje, a ondje ga je dočekao čovjek koji ga se dojmio svojim tihim dostojanstvom. Bio je kao stvoren za slikanje - čovjek u poznijim godinama, no izražajnih crta lica, s bradom i kosom crnom kao u Arapa. Bernardino je očekivao nekoga gizdelina, raspikuću - čovjeka koji se razbacuje i novcem i riječima, i po cijeloj Lombardiji sije nezakonitu djecu kao što je Anselmo. No, dok ga je skicirao, Alessandro je počeo govoriti o drugoj osobi koju će Bernardino morati naslikati, o svojoj ženi, i postalo mu je jasno zašto nije takav kakvim ga je zamišljao. Alessandrov velika ljubav, Ippolita Sforza Bentivoglio, bila je pokroviteljica benediktinskog reda samostana svetog Mauricija i njezina je freska trebala stajati pokraj njegove. Dok je pričao o njoj, u Alessandrovu glasu osjetila se tolika milina da je Bernardino prestao crtati te ga je gledao dok priča. Bili su to osjećaji poput njegovih - s njim u sobi sjedio je čovjek čija ga je ljubavna priča podsjećala na njegovu vlastitu. Zakleo se da će svojom slikom odati počast gospođi. „Ako dopustite da mi gospođa pozira, uvjeravam vas da će je portret biti dostojan.“

Alessandro je u njega uperio svoje tužne kamenosive oči. „To, nažalost, ne mogu. Da bar mogu.“ Bernardino je oklijevao. „Gospodine, poštovat ću vaše želje, no moram vam reći da je portret uvijek vjerodostojniji ako osobu slikam uživo.“

Odjednom su se oči boje kamena ocaklile. „Moja gospa je umrla prije pet godina. Možete je naslikati jedino prema portretima koje su načinili drugi dok je bila živa.“

To su, dakle, bili njegovi prvi zadaci u samostanu svetog Mauricija. Naslikati portret mecene i duha. Bernardino još nije bio spreman vidjeti njezinu sliku. Dirnula ga je Bentivoglioova priča i zamalo je zaplakao s njim kad su na kraju prvoga susreta obojica zašutjeli. Primijetio je da ga plemić pažljivo promatra i srdačnost s kojom ga na kraju pozdravio dala je naslutiti da mu Bentivoglio zahvaljuje na suosjećanju koje Bernardino u biti nije osjećao. Naravno da mu je bilo žao Bentivoglia. No, suze u njegovim očima bile su sebične. Samo ga je vlastiti gubitak mogao dirnuti toliko da zaplače. Gubitak Simonette.

Kad se popeo na svoje skele i platforme, počeo je slikati Alessandra. U prostoriji nije bilo nikoga, bila je potpuno prazna. Iza pregradnog zida koji je najprije počeo oslikavati, granice koju običan puk nije smio prijeći, napokon je začuo komešanje redovnica dok su obavljale svoje svete dužnosti. Kroz otvor iznad zida mogao ih je čuti kako mole, ali ih nije vidio. Odgovarala mu je samoća. Htio je biti sam kad počne slikati, da vidi ima li u sebi još žara.

Kad je počeo ugljenom skicirati, a zatim temperom oslikavati Bentivogliov portret, bilo je jasno da ga dar slikanja nije napustio. Na zidu se polako počeo ocrtavati Alessandrov lik i dok je Bernardino slikao, u satima koji su prolazili stalno je slušao mise. Molitve koje su redovnice pjevale bile su tako lijepe i dirljive da je gotovo zaplakao. Imao je dojam da se utapa, voda je prijetila njegovim očima i jednom kada dođe, više neće moći nastaviti. Zatresao je glavom da otjera suze. Molitva je prestala i tek je tada primijetio da ga netko promatra.

Pokraj njega šutke je stajala visoka žena. Imala je držanje plemkinje, ali lice joj je bilo priprosto i rumeno kao u seoske sluškinje. Bila je preplanula, njezine tanke usne bile su suhe i ispucane, a oči male, tamne i prijateljske. Nije upotrebljavala nikakve kreme kojima su se žene njezina staleža uljepšavale pa nije bilo moguće točno odrediti koliko godina ima, pretpostavio je negdje između dvadeset i trideset. Bila je neugledna i neuređena i, po svemu sudeći, navikla na boravak na zraku. Usprkos svemu tome, izgledala je kao netko plemenita podrijetla, čak i u redovničkoj halji. Nije bila osobito lijepa, no zračila je nekom smirenošću, a kad mu se nasmiješila u znak dobrodošlice, lice joj je obasjala unutarnja ljepota koju je Bernardino odmah poželio naslikati. Utješila ga je i prije nego što je progovorila. Bila je poput melema za njegovu ranjenu dušu. Ubrzo nakon osmijeha uslijedile su i riječi.

„Vi ste zasigurno Bernardino Luini. Žao mi je što vas nitko nije dočekao, no bojim se da ste stigli baš u vrijeme kada moje sestre i ja provodimo vrijeme u tihoj kontemplaciji.“ Bernardino je krenuo sići sa svoje skele, no ona ga je zaustavila. „Ne morate silaziti, ne čini se baš najsigurnije.“ Još jednom mu se nasmiješila. „Ja sam sestra Bianca, nadstojnica samostana.“

Bernardino ju je promatrao. Pružila mu je ruku na kojoj je bio prsten koji je bio znak njezina položaja, a on se pognuo i poljubio ga. Kad mu se približio, pažljivije ga je proučio. Bio je to crveni križ načinjen od čeških granata. Imao je boju tople krvi, no bio je hladan poput leda. Mislio je da samo starije nadstojnice mogu nositi takav prsten.

Ona kao da je predosjetila o čemu razmišlja. „Mislite da sam premlada za položaj nadstojnice.“

Luini je spustio pogled. „Oprostite. Samo... mislio sam... žena poput vas... toliko toga ima da se vidi u svijetu... mislio sam da se samo udovice zareduju ili...“ nesuvislo je završio.

Nadstojnica se opet nasmiješila. „Ali Bog vas može pozvati bilo kada, bez obzira na godine. Ja sam se zaredila prije četiri godine, kada je Francesco Sforza ponovno zavladao gradom. Život ostalih žena možda određuju stvari kao što su udaja i djeca, no mene takvo što uopće ne privlači. Moje vrijeme i moj život podređeni su Bogu.“

Bernardino joj je uzvratilo osmijeh. „Sestro Bianca. Hoće li vam smetati ako nastavim sa slikanjem? Moram slijediti inspiraciju kada je imam, a danas je, čini se, imam u izobilju.“

Nadstojnica se približila zidu. „Da, dobro vam ide. Veoma mu sličići.“

Luini je nastavio slikati i na leđima osjećao njezin pogled, jer ga je ostala promatrati. Sjetio se Anselma u Saronnu i nasmiješio se.

Nadstojnica ga upita: „Smeta li vam ako vas ostanem gledati?“

„Inače bi mi smetalo. No, podsjećate me na nekoga tko me jednako tako promatrao dok sam slikao. Božji čovjek kao i vi.“

„Možda ste ga osvojili darom koji vam je dao Bog. Nije mala stvar biti u stanju prikazati čovjeka na zidu tako da izgleda kao da stvarno stoji pred nama. A nije ni da mi u Božjoj službi imamo priliku svaki dan svjedočiti takvim čudima, koliko god stalno čitali i učili o čudima svetaca. Možda smo navikli o čudima razmišljati kao o nečemu što više ne postoji. Drago mi je što nije tako.“

Bernardino tog dana nije bio arogantan kao inače. Nije se osjećao dostojnim njezine hvale pa je skrenuo pogled. Pogled mu je pao na čovjeka kojega je slikao. „Kakav je vaš pokrovitelj? Čini mi se kao vrlo plemenit čovjek.“

„On je vojnik, pjesnik, i još toliko toga“, odgovorila mu je. „I veliki je vjernik, zato je želio da ga naslikate ovako, dok kleči u molitvi. Vjeruje da naša zajednica stanovnicima Milana može prenijeti snagu svoje vjere.“ Rukom je pokazala zid koji je dijelio časne sestre od običnog puka. „Ovaj zid dijeli dvoranu časnih sestara od dvorane vjernika.“ Na spomen vjernika i pomisao na sebe u toj istoj prostoriji, Bernardinove su se usne razvukle u ironični smiješak, no nadstojnica je nastavila. „Ulaz i izlaz iz jedne u drugu dvoranu skriven je u pokrajnjim kapelama, sestrama je zabranjeno ulaziti na ovu stranu, isto kao što je laicima zabranjeno ući u naš samostan. Vi i ja smo jedine iznimke; vi morate ući u moj svijet, a ja moram u vaš. Ali, svejedno smo zajedno u molitvi.“ Pokazala je na vrh zida. „Zid ne ide do stropa pa vjernici mogu čuti našu molitvu.“ Zatim mu je pokazala dvije rešetke skrivene u zidu. „Ove nam rešetke omogućuju da sudjelujemo u najsvetijim obredima mise, kroz jednu gledamo

posvećenje hostije, a kroz drugu kada je vrijeme za Očenaš.“ Lice joj je ponovno obasjao osmijeh. „Zbog naše vjere i truda kojim je promičemo među pukom naš pokrovitelj podupire naš red, baš kao i samostan i crkvu svetog Mauricija.“

Luini se sjetio Anselmove priče o tom svecu. Odjednom je osjetio da mu nedostaje. „Zašto gospodin Bentivoglio štuje baš svetog Mauricija?“

„Gospodin Bentivoglio služio je sa Švicarcima u Bici kod Novare. Svetog Mauricija veoma štuju u Švicarskoj, u Agaunumu postoji i njegova crkva. Zna li priču o njemu?“ Bernardino je gotovo rekao da zna, no nedostajao mu je Anselmo, a nadstojnica ga je toliko podsjećala na njega da je odgovorio sasvim suprotno.

„Ne znam, hoćete li mi ispričati nešto o njemu?“

„Prema legendi, tijekom vladavine Dioklecijana, Maksimijana, Konstancija i Galerija postojala je rimska četa u Gornjem Egiptu, poznata i kao tebanska četa. Sačinjavalo ju je šest tisuća i šest stotina vojnika, sve redom kršćana, a Mauricije im je bio na čelu.“ Glas joj je bio tako milozvučan da je priča oživjela pred njegovim očima. Bernardino nikad prije nije doživio ništa slično, nije znao da netko može riječi učiniti tako živima. Bilo mu je jasno da joj taj dar koristi u pozivu, jer bilo koja priča ili poslanica iz Biblije iz njezinih usta preobratala bi gotovo svakoga. Najprije je pogledao nju, a zatim je podignuo pogled na zid iznad njezine glave. Dok je pričala, na praznom su se zidu pred njegovim očima počele pojavljivati boje i oblici. Bernardino je zatvorio i ponovno otvorio oči ne vjerujući da iznad glave sestre Biance vidi rimsku legiju kako maršira. „Godine Gospodnje 286. legija je bila sastavni dio vojske predvođene Maksimijanom, koja je trebala ugušiti ustanak kršćana u Galiji. Nakon što je ustanak ugušen, Maksimijan je naredio da cijela vojska mora prisustvovati prinošenju žrtve rimskim bogovima, koja je uključivala i ubijanje kršćana, kao znak zahvale za uspjeh njihove misije.“ Bernardino je osjećao miris krvi i čuo krikove umirućih. „Jedino je tebanska četa odbila prisustvovati obrednom žrtvovanju. Povukli su se iz grada i utaborili blizu Agaunuma. Maksimijana je Mauricijev neposluš toliko razbjesnio da je naredio da se četa desetkuje.“

„Što to znači?“ upitao je Bernardino.

„Svaki deseti vojnik bio je pogubljen.“

„I Mauricije i njegovi ljudi ostali su pri svome, iako je svaki deseti vojnik trebao biti ubijen? Tko bi učinio takvo što? Zar uopće postoji netko toliko hrabar ili, bolje rečeno, lud?“

„Čovjek koji čvrsto vjeruje u ono što govori. Kad je kazna izvršena, četa je i dalje ustrajala u svojoj odluci. Maksimijan je kipio od bijesa i naredio još jedno desetkovanje. Kad je vidio da su Mauricije i njegovi ljudi ostali nepokolebljivi, naredio je da se cijela četa pogubi.“

Vojnici nisu pružali nikakav otpor, već su pošli u smrt uvjereni da će poslani mučenici.“

„I svi su pobijeni? Svi? Šest tisuća i šest stotina vojnika?“

„Svatom je vojniku presudio mač, uključujući Mauricija i njegove časnike. Članovi čete koji u tom trenutku nisu bili u Agaunumu pogubljeni su naknadno.“

Bernardino je odmahivao glavom. Pred njegovim očima sada su tekle rijeke krvi, a četa mučenika ležala je mrtva na bojnome polju. „Koja šteta.“

„Zašto šteta?“ upitala je sestra Bianca tiho. „Vjerovali su u nešto dovoljno da za to umru. Možda mislite da ni u što ne vjerujete, ali svatko vjeruje u nešto. Zar vi, gospodine, ne vjerujete u nešto ili nekoga dovoljno da za to ili tu osobu i umrete?“ Pogledala ga je ravno u oči.

Bernardino je šutio, jer postojao je netko za koga bi dao svoj život bez razmišljanja. No, svejedno je ustrajao. „I koje je dobro proizašlo iz te žrtve?“

Nadstojnica je rukom na kojoj je bio prsten pokazala na zdanje u kojem su se nalazili. „Sve ovo izgrađeno je njemu u čast i zamišljeno da pruži utočište i pomoć siromašnim i potrebitim građanima Milana. Ali, ovo nije jedino zdanje. Mnogo je crkvi i samostana izgrađeno u čast tom svecu. Naš pokrovitelj, kao i ja, smatra da je njegova priča priča o nadi. Nada i vjera nikada ne umiru, kao ni ljubav. Crkva je sagrađena na Mauricijevu grobu. Gospodin Bentivoglio ovim freskama gradu želi donijeti vjeru i nadu.“

„Čini se da ga dobro poznajete.“

„Kako i ne bih. Prije nego me pozvao Bog i prije nego što sam uzela ime Bianca, ime mi je bilo Alessandra Sforza Bentivoglio. Naš pokrovitelj moj je otac.“

Zapanjen i zbunjen, Bernardino se okrenuo na drugu stranu. Nije ni čudo da ga je nadstojnica podsjećala na Anselma kad mu je bila sestra! Je li uopće znala da ima brata? Je li joj otac priznao svoje grijehe?

Sestra Bianca njegovo je skretanje pogleda protumačila na potpuno drukčiji način. „Vidim da biste htjeli slikati u miru pa ću vas sada napustiti.“

Bernardino se okrenuo natrag prema njoj da bi je razuvjerio, no ona je već bila nestala. Spustio se sa svoje skele i pogledao zid na kojem je gledao prizore o kojima su joj pričali Bianca i njezin brat. Više nije bilo krvi ni mrtvih legionara. „Ljubav ne umire“, rekao je sam sebi. „Zaista ne umire, Simonetta.“ (Nije znao da je tu istu pouku Simonetti u nasadu badema ispričao jedan dobar čovjek. Jest da je bila riječ o sasvim drugoj priči i vjeri, no na kraju se sve svodilo na isto.) Dok je promatrao zid, pred očima mu je nicala zelena trava i rastao grad. Sveti Mauricije, mlad, snažan i uskrsnuo, sagradio je ovu crkvu na kostima šest tisuća i šest stotina vojnika. Iz zemlje je iznikla nada. Bernardino je počeo bjesomučno slikati prije nego što mu slika nestane iz glave.

by Ganija

25

DESTILERIJA

„Što ćete sada?“

Simonetta i Manodorata sjedili su u podrumu njezine kuće, gdje se čuvalo obiteljsko blago. Nije to bilo najudobnije mjesto za razgovor, bilo je hladno, a po cijelom podu bile su razbacane ljske badema, no Manodorata je želio biti nasamo sa Simonettom. Sjeo je na pod prvi, prekriživši noge poput Turčina, a zatim je tako sjela i ona, otkrivši da je položaj i više nego udoban. Uzdahnula je. „Ne znam.“

Manodorata je spustio pogled. „Onaj umjetnik, Luini. Otišao je.“ Bila je to više izjava nego pitanje.

Simonetta se držala hrabro. „Da. Otišao je.“ Manodorata je mudro kimnuo glavom. Nije osjećala potrebu pravdati mu se niti ga pitati kako je saznao što se dogodilo u crkvi u koju nije ulazio. Zнала je da je neće osuđivati. Rekao joj je da će ponovno voljeti, i bio je u pravu. Doduše, nije joj rekao da će boljeti i više nego prvi put. Njegove sive oči, tako slične Bernardinovima, a opet tako drukčije, bile su pune suosjećanja i razumijevanja. Napokon je progovorio. „Dobro da je otišao. Kardinal je osvetoljubiv čovjek. Njegova žeđ za osvetom nikad ne jenjava. On mrzi i čeka.“

Simonetta se ogrnula ogrtačem, osjetivši te riječi poput mraza. „Poznajete tog čovjeka?“

Manodorata je izdahnuo, a dah mu je bio poput zadnjeg naleta vjetrova prije nego što se jedro spusti. „Poznajem. On mi je odrezao ruku.“ Simonetta je razrogačila oči. „Da, dođe vrijeme za svaku priču pa je tako došlo i za ovu. Ispričat ću vam što mi se dogodilo.“ S poda je podignuo gnjili badem i jednom ga rukom gulio dok je govorio. „Prije tri godine Gabriel Solis de Gonzales bio je kardinal u Toledu i na čelu nove crkvene institucije.“

Simonetta nije znala o čemu govori.

„Bila je riječ o inkviziciji.“

Je li joj se samo pričiniilo ili je Manodorata prigušio glas kad je izgovorio tu strašnu riječ? „Toledo je bio moj dom. Bio sam bankar na dobrom glasu, posuđivao sam ljudima novac. Rebecca i ja bili smo tek kratko u braku, a Elijah i Jovaphet bili su još dojenčad.“ Sjećanje mu je izmamilo osmijeh, no on je ubrzo izbljedio. „Neizmjerne smo se voljeli, no svijet nas je uskoro počeo mrziti. Bili smo prisiljeni živjeti u četvrti zvanj Juderias ili, kako to Mlečani zovu, u getu.“

Poput židovske ulice u Saronnu, pomislila je Simonetta.

„No, ni to nije bilo dovoljno. Inkvizicija je tražila da prijedemo na kršćanstvo ili da napustimo zemlju.“

Simonetta je zapanjeno uzdahnula - nije mogla ni zamisliti koliko je propatio zbog takve odluke. Manodorata je njezin uzdah shvatio kao osudu pa je brzo nastavio braneći se. „Nije to nešto čime se ponosim. Za svijet smo prešli na kršćanstvo, no kod kuće smo u tajnosti nastavili sa svojim vjerskim obredima. No, morao sam nekako zaštititi svoju obitelj i svoj dom.“

Simonetta je u polumraku pružila ruku i položila je na njegovu. „Krivo ste me shvatili. Ne osuđujem vas, nego one koji su vas prisilili na takvo što.“

Kimnuo je u znak zahvalnosti i nastavio. „Dječacima smo morali nadjenuti kršćanska imena pa smo Elijaha nazvali Evangelista, a Jovapheta Giovan Pietro, jer su bila najbliža njihovim pravim imenima. Živjeli smo kao kršćani, no svejedno su nas ponižavali. Zvali su nas *marranos*. Svinje.“ Zatrešao je glavom. „Inkvizicija još nije bila zadovoljna. Uhitili su me i ispitivao me isti čovjek koji

traga za vašom ljubavi, Gabriel Solis de Gonzales glavom i bradom, koji se među inkvizitorima nametnuo kao čovjek koji se protiv mog naroda bori svim raspoloživim sredstvima.“

Simonetta je odmahнула glavom. Koja je zla kob donijela kardinala ovamo, na put onome kome je već nanio toliko zla? Nije stigla dugo razmišljati o tome kako je svijet malen, a Manodorata je već nastavio priču.

„Zahtijevali su od mene da izdam ostale obraćenike koji su kršćanstvo prihvatili da bi prikriili svoje židovstvo. To je bila zadnja kap. Odrekao sam se sebe i vlastita dostojanstva da bih zaštitio obitelj. Odrekao sam se svoje vjere i Abrahama. No, to je bila moja odluka. Nisam imao pravo to isto odlučivati i za druge. Pogledao sam ga ravno u njegove zle svijetle oči i rekao mu da to neću učiniti.“ Zastao je prije nego što je izgovorio posljednju rečenicu, svaku riječ izgovarajući posebno. „Ostao sam bez ruke.“

Simonetta gotovo da je prestala disati.

„Sjećam se smrada ruke koja je gorjela i Gonzalesovih očiju koje su sjale jače od plamena koji ju je proždirao. Pustili su me kad su shvatili da im ništa neću reći. Jedne je večeri do mene došao moj prijatelj Abiathar i rekao mi da me kardinal želi mrtvoga. Pustio me samo da bih ga odveo do drugih Židova. Sljedećeg smo jutra isplovili za Genovu. Kad smo stigli u ovu zemlju, otišao sam u Firencu da mi načine ruku od zlata, u znak prkosa. Ovdje smo se nastanili, u ovom tihome mjestu, nadajući se da ćemo živjeti u miru. I živjeli smo.“

Simonetta je bila zapanjena. „Zar je vama ovo što proživljavate ovdje život u miru? A što sam samo ja...“ Glas joj se izgubio.

Manodorata se nasmiješio. „Riječi? Uvrede? Pljuvačka neukih ljudi? Te stvari ne bole. Život u miru za moj narod znači dan bez slomljene kosti. Dan kada dođete kući, a ona nije u plamenu. Dan kada vam ništa nije ukradeno, a vaša žena i djeca mogu mirno šetati, da ih nitko ne napadne. Tako smo živjeli u Saronnu. Sve do sada, kada je zli vjetar ponovno nanio kardinala na moj put.“

Simonetta se namrštila. „Kako to mislite? Zar je još uvijek ovdje?“

Manodorata se kratko nasmijao. „On nije. Vratio se u svoju palaču u Milanu, svom lagodnom životu i luksuzu, no dovoljno je zatrovao ovdašnji zrak. U potrazi za vašim prijateljem, naišao je na naše kuće i obrte, vidio je da u njegovoj biskupiji žive i rade Židovi. To nam neće još dugo dopustiti.“

Simonetta je utihnula. Sada su oboje bili odmetnici, jer dok je prošli tjedan bježala iz crkve ne obazirući se, ostali vjernici su je vrijeđali, a neki joj čak i pljuvali pod noge. Nikad prije nije mogla zamisliti što Manodorata proživljava svakog dana, sve do sada.

Manodorata je prekinuo njezino razmišljanje. „Došao sam samo da vam kažem jedno. Ako odlučite ostati ovdje, moramo djelovati brzo da bismo vam osigurali primanja. Jer nisam siguran da ću vam još dugo moći pomagati.“

„Želite reći... ne mislite valjda da će vas Gonzales potražiti da se obračuna s vama?“

Manodorata je upravo to mislio, no htio je umiriti Simonettu. „Naravno da ne. On ne zna da živim ovdje. Samo sam mislio da bi mogao zaplijeniti sve što Židovi posjeduju i onemogućiti nam poslovanje.“ Glas mu je poprimio poslovni ton. „No, sada dosta o tome. Ostajete li, dakle?“

Simonetta je kao začarana buljila u badem u Manodoratinoj ruci. Predstavljao je Lorenzovu i njezinu obitelj, i sve što joj je Castello značio. „Ostajem“, odgovorila mu je. „Nemam kamo. Vi od svih ljudi najbolje znate što je čovjek spreman učiniti da sačuva dom.“

Manodorata je kimnuo s razumijevanjem. „U redu. Sutra ću sa sobom dovesti židovske radnike. Donijet ćemo sjekire da posijemo bademe i izoremo zemlju. Arapi pametno svake godine rotiraju usjeve s jednog polja na drugo da bi tlo ostalo plodno.“

Ona je kimnula, a on je badem iz ruke bacio u mrak i krenuo ustati.

Iz mraka se začulo kako je badem uza zveket udario u nešto. Pogledali su se, a Simonetta je ustala. Pažljivo je zakoračila u mračni kut i pojavila se držeći u ruci čudnu napravu sačinjenu od boca i cijevi. Manodorata je krenuo prema njoj i iz mraka izvukao žeravnik i bakrenu posudu.

Simonetta je s čuđenjem sve odložila na pod. „Što bi to moglo biti?“

Manodorata se nasmijao. „To je destilerija. Netko je ovdje proizvodio alkohol.“ Pomirisao je jednu od boca. „*Grappa*.“ Zatim je iz glinene boce izvadio čep i brzo odmaknuo glavu kad ga je zapljusnuo snažan miris. „Rakija.“

„Kako to radi?“ Simonetta je proučavala tu čudnu mašineriju, koja je u njezinim rukama bila hladna i ljepljiva.

„To je staro umijeće, nisam upoznat s njim. Ali mislim da se u načelu ovdje stavi fermentirani sok.“

„Sok od čega?“

„Pa, alkohol se može dobiti od bilo čega. *Grappa* se radi od sjemenki grožđa. Griju se dok se ne kondenziraju, a onda se opet sve pretvara u tekućinu kroz ovaj filter.“

„Kako se to našlo ovdje... Lorenzovo nije... on je volio samo vino.“

Manodorata se lukavo nasmiješi. „Ja bih to upitao vašeg slugu. Uvijek je izgledao kao da je bio dobrono zavirio u čašicu.“

Simonetta bi se isto bila nasmijala da događaji od prošlog tjedna još nisu bili svježi u njezinim mislima. Uzela je bocu rakije i htjela ju je baciti, no Manodorata ju je zaustavio. „Možda nisam liječnik, ali da sam na vašem mjestu, uzeo bih tu bocu sa sobom u krevet i dobro se naspavao. Ako se ne varam, niste spavali od one mise.“

Zaista nije. Nije mogla spavati jer je stalno mislila na Bernardina i na njegov odlazak. Manodorata se oprostio od nje prije nego što ga je uspjela zaustaviti. Ostala je sama, pogledala bocu i, slegnuvši ramenima, uzela je sa sobom. Kad se okrenula, ugledala je badem koji je Manodorata ogulio i bacio, kako blista u mraku poput zvijezde... Zastala je, kleknula i odložila bocu. Zatim je zakoračila u mrak da pokupi taj i ostale bademe koji su se ondje našli. Prvi put od nedjelje Simonetta je zaboravila na svoju bol.

Sinula joj je ideja.

26

DRVODJELJA

Nonna je sjedila u svom novom naslonjaču uz vatru i ljuljala se, uživajući kao nikad prije. Mladić kojega je smatrala svojim stajao je s jednom rukom preko prsa a s drugom na ustima i promatrao je. Oko struka mu je bila vezana neka vrsta pregače, kao onda kad su ga našli s plavim barjakom. Pažljivo je proučavao svojih ruku djelo. „Dobar je?“ upitao je.

„Prekrasan je“, odgovorila mu je, nasmiješivši se i pokazavši usta s toliko rupa koliko i zubi. Zaista je bio prekrasan. Kao i nove grede od bijele cedrovine kojima je podupro krov. I vrata su bila nova i čvrsta, više nije bilo propuha. Čak je napravio i mali trijem u dvorištu gdje su bile kokoši. Uvijek je hodao okolo i skupljao drvo, cijepao ga, oblikovao, i iz njegovih su ruku nastajala takva čudesa koja bi posramila i samoga svetog Josipa, oca Našega Gospodina i prvoga drvodjelju. Naposljetku se nasmijao, uživajući s njom u trenutku. Glava joj se ljuljala u ritmu sa stolcem. Selvaggio je bio pravi Božji dar.

I sada je morala priznati nešto što prije nikako nije mogla. Uvijek ga je uspoređivala s Filippom, i u Selvaggiju je vidjela svoga sina. No, sada je shvatila da je on bio mnogo bolji čovjek nego sin kojega je izgubila. Prisjetila se da se Filippio, kad bi bio kod kuće, ili odmarao ili povlačio naokolo s ciganima koji su se u suton okupljali ispod Mosta Ponte Coperto. Radije je provodio vrijeme s njima, paleći krijesove koje je grad bio zabranio. Kockali su i pili slatko vino, uživali u tamnoputim djevojkama i zvuku violina, i Filippio je više volio provoditi vrijeme ondje nego kod kuće s majkom. Njezine su večeri sada bile ispunjene radošću. Dvoje mladih i ona sjedili bi ispred ognjišta, uživajući u toplini vatre i druženju.

Bilo je tu još razloga za veselje jer je u posljednjih nekoliko tjedana Selvaggio otkrio da zna pisati. Jedne od tih večeri s vatre je uzeo pougljenjeni štapić i po kamenu počeo pisati slova koja su odavala školovanog čovjeka. Drage je volje Amariju učio pisati, na taj joj je način vraćao za to što je ona njemu vratila dar govora, no svejedno je osjećao nemir. Dok je djevojka pisala slova koja je njega učila izgovarati, glavom mu se rojilo bezbroj pitanja. Kako to da je znao pisati? Je li bio pisar ili bilježnik? Ili učitelj?

S vještinom pisanja vratila mu se i vještina čitanja, kad je *nonna* primijetila novi napredak, iz svoje je sobice donijela obiteljsku Bibliju. Starica nije znala čitati na latinskom, ali Selvaggio bi nasumično otvorio bilo koju stranicu i odmah počeo čitati. Glas mu je još uvijek zvučao pomalo grubo, no govorio je tečno, i mozak mu je bio brži od nanovo školovanog jezika.

„Blago svakome koji se Jahve boji, koji njegovim hodi stazama! Plod ruku svojih ti ćeš uživati, blago tebi, dobro će ti biti. Žena će ti biti kao plodna loza u odajama tvoje kuće; sinovi tvoji ko mladice masline oko stola tvojega. Eto, tako će biti blagoslovljen čovjek koji se Jahve boji! Blagoslovio te Jahve sa Siona, uživao sreću Jeruzalema sve dane života svog! Vidio djecu svojih sinova, mir nad Izraelom!“

Selvaggio je, zadovoljan pročitanim, zatvorio knjigu. Boga nije trebalo tražiti u katedrali, na pahuljastim oblacima neke dragocjene freske ili među milozvučnim glasovima crkvenog zbora. Bog se nalazio u jednostavnim stvarima: plodu loze, hrani, obitelji, djeci. Podignuo je pogled na vatrom obasjana lica dviju žena koje su se brinule o njemu. Tu se nalazila istinska ljepota i dobrotu.

I tako bi se sada Selvaggio svake večeri okanio rezbarenja da bi naglas čitao iz Biblije. *Nonna* bi slušala dok je šivala ili plela čipku, a Amaria je pisala slova. Selvaggio je poznavao biblijske tekstove, ne samo zato što ih je sada čitao već je imao dojam da ih je i prije negdje čuo, a u ušima mu je odzvanjao svećenikov glas iz neke daleke crkve. I znao je da način na koji je čitao i naglašavao riječi nije bio njegov, nego tog istog nepoznatog propovjednika.

Uskoro je Selvaggio Amariju počeo učiti čitati. Nad knjigu bi nagnuli svoje dvije glave, jednu tamnu i drugu svijetlu, a *nonna* je gledala i shvatila da je pogriješila što se Selvaggia tiče. Nije trebalo samo majku koja će se brinuti o njemu, trebao je i dijete. On, koji nije imao ništa, kojemu je ukazano toliko milosti, htio je osjetiti da ga netko treba, htio je to što je njemu dano nekako i vratiti. U Amariji je pronašao obitelj koja mu je nedostajala. *Nonna* je vidjela koliko uživa u ulozi učitelja onoj koja je još donedavno podučavala njega. I bio je sretan što je njihov skromni dom mogao učiniti boljim svojim pokušajima. Postajao je toliko vješt u tome da je neke stvari čak i prodavao u gradu pa su si mogli priuštiti bolje meso i povrće, i bolje vino. Njegovo bi lice bilo ispunjeno istinskom srećom kad bi kući donio novac koji je zaradio svojim rukama, i *nonna* je znala da je dobar čovjek. Promatrala bi ih dok su se svake nedjelje molili na misi u crkvi sv. Petra u zlatnom nebu, Selvaggio se molio sa žarom i istinskom vjerom, a po načinu na koji je čitao iz Biblije bilo je jasno da je ta vjera u njemu živjela i prije, *Nonna* je u njemu vidjela moralnu snagu i odlučnost da živi novi život koji mu je Bog dao, i da čini dobro. U takvim je trenucima suosjećala s njegovom obitelji koja je izgubila takvog sina ili brata, i kojima je zasigurno mnogo nedostajao. No, ubrzo bi zaboravila na njih kad bi joj srce zaigralo pri pomisli koliko je usrećio nju i Amariju. Kad bi se vratili s mise u svoju kućicu pokraj rijeke, podijelili bi obrok, koji se sastojao od palente ili rižota, a *nonna* je znala otići ranije u krevet, da bi mlade ostavila nasamo, jer je smatrala da im je to sada potrebno. Dok se tako ljuljala u svom novom naslonjaču, nasmiješila se zbog toga kako su se stvari odvijale, a Selvaggio joj je uzvratilo osmijeh, misleći da ona još uvijek razmišlja o naslonjaču.

„Taj je naslonjač potekao iz Flandrije“ počeo je govoriti, a onda naglo zastao i namrštio se. „Ne znam odakle to znam.“

Nonna se prestala ljuljati. „Vraća li ti se pamćenje?“ upitala ga je sa strahom.

Rukom je češkao vrat dok je odmahivao glavom. „S vremena na vrijeme naviru mi neka sjećanja, zabljesnu poput zvijezda padalica koje se pojave na noćnom nebu. No, kada posegnem za njima, iščeznu kao zvijezde kad sviće. Sva moja čula pamte neke okuse, mirise, čak i osjećaje.“ *Nonna* je osjetila olakšanje i ponovno se opustila u naslonjaču.

„Pamtim i neke slike“, nastavio je Selvaggio. „Sjećam se, na primjer, golubinjaka - male drvene kućice za golubove - ali ne znam odakle.“ Odmahnuo je glavom. „Ma nema veze. Htio bih takvo što napraviti za Amariju pa možda zato mislim da ga se odnekud sjećam.“ *Nonna* nije bila sigurna je li joj se učinilo ili se on stvarno zarumenio kad je izgovorio ime njezine unuke?

„Amaria je vani s kokošima, ako hoćeš do nje“, rekla je i ponovno se nasmiješila. Shvatio je da ga zadirkuje pa je u šali na nju bacio svoju krpu za poliranje. Uхватила ju je i dok ga je gledala kako izlazi kroz nova stražnja vrata njihove kolibice, pomislila je da bi ga srce, čak i ako se sjeti svega čega se treba sjetiti, moglo zadržati ovdje.

27

OKUS

Okus, okus, okus.

Simonetta je zatvorila oči i prestala slušati. Tu jednu noć bila je imuna na boli svoga srca. Neće se truditi čuti njegov glas kako šapuće kroz grane badema osuđenih na sječu dok posljednji put hoda nasadom. Neće tražiti njegovo lice u tamnim večernjim oblacima koje bi zapalilo sunce na zalasku. Vratila se u kuću i sjela. Zapalila je svijeću i počela proučavati stroj pred sobom. Noćas će se morati osloniti samo na svoj jezik, na okus.

Donijela je destileriju iz podruma, komad po komad, i rastavila je, da bi je ponovno sastavila u kuhinji. Svaku je prašjavu bakrenu cijev nosila zasebno, poput djeteta, u rukama. Zatim je sve pažljivo sastavila i očistila kožnatom krpom umočenom u vodu s octom, diveći se pritom bakrenom sjaju kotla i zelenom krakeliru stakla. Naposljetku je u kotao ulila *grappu* i vodu i dodala neke stare rakije. Uzela je svijeću i upalila plamenik. Dok je vatra u ognjištu jenjavala, plamenik je gorio sve snažnije, od čega je i tekućina u kotlu počela kipjeti, a prostorijom se počela širiti toplina i jak miris. Tek je tada dodala šaku punu badema, potpuno oguljenih, bijelih i tvrdih poput kostiju. Iz kotla se dizala para, dijamantne kapljice pretvarale su se zatim u kristalno čistu tekućinu, koja se ulijevala u zadnju posudu. Simonetta ju je kušala. Imala je okus po *grappi* i rakiji, ni po čemu više. Ustala je i uzela mužar i tučak i ovaj put fino istukla bademe. Istučenim bademima dodavala je maslinovo ulje, sve dok nije dobila gustu i glatku smjesu. Zatim je kroz gazu protisnula smjesu u bakreni kotao i dodala vode da dobije bijelu emulziju. Kad je smjesa zakipjela, jasno se mogao osjetiti miris badema. Simonetta se nije obazirala na zvuk crkvenih zvona koja su označavala sate. Ništa nije ni vidjela ni čula, samo je jezikom kušala treba li dodati još bademove smjese. Radila je sve brže i brže, utrkujući se s vremenom. Privukla je knjigu u kojoj su se vodili svi poslovi imanja i nožem naoštrila pero za pisanje. Umočila ga je u tintu i zapisivala sve što je radila, a njezin je školski rukopis postajao sve neuredniji kako se približavala zora.

Prekopala je cijelu kuhinju u potrazi za sastojcima koje bi dodavala, otvorila sve Rafaeline staklenke, dodala ovaj začim, pa ono bilje. U jednoj od ladica pronašla je smeđi komad šećera, delikatesu koju im je netko jednom poklonio. Ubacila je šećer u kotao i gledala kako se najprije pretvara u zlatnu gumu pa u med, a zatim se potpuno rastopio i bistru tekućinu obojao jantarnosmeđe. Smjesa je mirisala slatko i opojno, a napitak je istodobno bio i sladak i gorak.

No, nešto je još uvijek nedostajalo.

Simonetta je imala osjetljivo nepce, naviknuto na najfinija vina, još otkad su joj kao djetetu dudu umakali u vino marsalu. Kad se udala za Lorenza, probala je i razna piva, rakije, *grappu* i *limoncello*. Stol im je obilovao najboljim vinima Lombardije, pa čak i dalje, Sasselle i Grumella, crnim vinima iz kraja Valcalepio i bijelim vinima iz kraja Oltrepo Pavese. San Colombanom iz Lodija i Chiarettom sa zapadnih obala jezera Garda. Znala je što godi nepcu i željela je takvo što i stvoriti. Cijelu je noć provela budna, svojim pothvatom podsjećajući na redovnike koji su u slavu Boga pravili zeleni *chartreuse*. Na arapske nomade koji su pravili jak i sladak *arak*. Toliko je puta isprobala piće da joj se već počelo vrtjeti u glavi i sva su je osjetila počela napuštati. Oči su joj se mutile, a misli vraćale Bernardinu. Ošamućena kakva je bila, umislila si je da sve to radi za njega. Sve što joj je bilo na srcu pretočila je u to piće. Izašla je u noć i u voćnjaku ubrala marelice meke poput baršuna, još tople od

sunca. Marelice je dodala za slatkoću, opojnu slatkoću koju je osjetila na njegovim usnama kad ju je onaj jedini put poljubio. Pa zatim dva klinčića iz kineske staklenke, crna poput njegove kose i gorka poput dana kad je otišao, kad ga je posljednji put vidjela kako nestaje na obzoru. Dok ju je gulila, kora zelenih jabuka uvijala se oko njezinih ruku poput zmije iz rajskog vrta i podsjećala je da je posrnula i završila u njegovu toplom zagrljaju. Žuta korica zlatnog limuna nanosila je bol njezinim porezanim prstima, kažnjavajući ih zato što se njima usudila zgrabiti njegovu toplu kosu kad je privukla njegovo lice svojem. Tek kad je dopustila da je sjećanje na njega vodi, kad je umiješala i gorko i slatko, samu srž njihova poznanstva, znala je da je piće gotovo. Dok ga je ispijala, brzo je zapisivala točne omjere i sastojke koje je upotrijebila. Glava joj je polako padala prema prstima zacrnjenima od tinte, a kad joj je čelo dotaknulo bijele stranice knjige, zamišljala je da s njim ispija taj napitak, smijući se, negdje gdje ih sunce grije, i znala je da će to zauvijek ostati samo san.

Probudio ju je zvuk nečijih čizama, bila je ozebla i ukočena. Podigla je glavu i pomislila da će joj eksplodirati. Usta su joj bila suha poput pepela, a pospane oči osjećala je kao žeravicu u glavi. Podigla je teške kapke i ugledala Manodoratu, a na njegovim je usnama titrao osmijeh. Glava joj je odjednom postala toliko teška da ju je morala spustiti na ruke. Začula je neko stenjanje - svoje stenjanje. Manodorata je bacio pogled na destileriju, no samo je rekao: „Svi su ovdje. Mogu li započeti sa sjećom?“

Glas mu je bio drukčiji. Nekako nejasan. Jedva da je razumjela što je rekao, no kimnula mu je. Krenuo je prema vratima i doviknuo nešto ljudima - preglasno za Simonettu. Vratio se i sjeo ispred nje. „Eksperimentirali ste?“ Nije bilo odgovora. „Slobodno?“ Pokazao je na čašu. Nije mogla kimnuti pa je samo zatvorila oči, što je on protumačio kao dopuštenje. „*Shalom*“, rekao je podignuvši čašu i ispio. Dugo je šutio, što je Simonettu natjeralo da napokon otvori oči i tada je ugledala njegovo zapanjeno lice.

„Ovo je čudesno!“ rekao je.

„Ma dajte?“ promrmljala je.

Podignuo je svoju zlatnu ruku. „Kao što su firentinski Židovi učinili čudo i pravu zamijenili zlatnom rukom, i vi ste ovdje postigli čudo. Što je unutra, za ime Božje?“

„Većinom bademi.“

Krvave i pospane oči susrele su se sa sivima i oboje su u isti tren uzviknuli. „Sjeća!“

On je odmah ustao. „Idite u krevet. Ja ću ih zaustaviti.“

Dok se uspinjala stepenicama koje su se činile beskrajnima kao u kuli nekog zamka, čula ga je kako trči po nasadu. „Stanite! Nemojte sjeći!“ vikao je. Nikad ga nije vidjela da trči niti čula da viče. Kad je istrčao iz kuhinje, izgledao je poput bijesnog medvjeda. Dok se rušila na krevet i zatvarala oči, Simonetta se nasmiješila.

28

CIRKUSKA KULA

Bernardino se u samostanu počeo osjećati kao kod kuće. U nje govoj sobici nije bilo ničega doli kreveta, križa i Biblije, no više od toga nije mu ni trebalo. Položio je Leonardov *Libricciolo*, koji je uvijek nosio sa sobom, pokraj Biblije, i to ga je nasmiјalo, jer zaista nije bilo knjiga koje bi bile različitiје od te dvije. U samostanu je nosio jednostavan habit svjetovnog brata: smeđu, grubu opravu, koja je uskoro bila sva zamrljana bojom. Na nogama je nosio sandale i vječito mu je bilo hladno za stopala, no uskoro to više nije ni primjećivao. Soba mu je bila smještena na južnoj strani samostana i gledala je na mirnu zelenu livadu koja je graničila s mirisnim vrtom s ljekovitim biljem. U blizini samostana nalazila se crvena kula u čijem se prizemlju nalazio herbarij, a na katu dobro opremljena knjižnica. Još se uvijek osjećao kao u zatvoru, jer mu je sestra Bianca jasno dala do znanja da mu je bolje da ne izlazi u grad ako ne želi da ga njegov progonitelj pronađe. Kardinal je bio na glasu kao osvetoljubiv čovjek pa je Bernardino jedva i vidio grad u kojem je živio, no ionako mu nije bilo do razgledavanja. U mladosti je mnoge godine proveo u Milanu, kad je njegov učitelj ovdje radio za tamnoputog vojvodu Ludovica II Mora, kojega je Leonardo osvojio vizijom savršenoga grada s automatskim mostovima, uzdignutim šetnicama i ostalim tehničkim čudima. Bernardino je postao Leonardov učenik kad je ovaj počeo raditi na svome najpoznatijem djelu, *Posljednjoj večeri*. Freska je nastajala tri duge godine u obližnjem samostanu Santa Maria della Grazie, stavivši tako na kušnju strpljenje i redovnika i vojvode. Tada je Bernardino dane provedene u samostanu nadomještao vrućim noćima provedenima s dobrim i lošim milanskim suprugama. Sada je dane i noći provodio unutar zidina samostana, gdje je oslikavao dvoranu vjernika i dvoranu redovnica, i nije imao nikakve želje izaći iz tih zidina, čak ni kad bi pala noć. Bio je zadovoljan u svom zatvoru, ako ga je tako mogao zvati. Polako je upoznao i zavolio svoju tamničarku, a s vremenom je shvatio da su i ostale redovnice mahom žene plemenitog roda i uzvišena držanja pa se osjećao kao da je na nekom dvoru. Samostanske su odaje nastanjivale žene iz obitelji Sforza, Borgia i Este. Redovnica koja mu je prala odjeću bila je iz obitelji Medici. Te žene nisu bile ni ružne ni stare. Među njima je bilo ljupkih lica koja bi ga ne tako davno itekako mamila ili bi barem zbog njih žalio što su odabrale taj poziv. No, u njegovu srcu više nije bilo mjesta ni za jednu ženu osim Simonette, i nijednu osim nje nije ni želio. Tražio je samo prijateljstvo, a u ovom ga je samostanu našao u izobilju. S vremenom je upoznao sve redovnice. Sestra Ugolin brinula se o herbariju i kuhala mu čaj od kadulje kad bi ga boljela glava nakon višesatnog slikanja pod svjetlom svijeća. Sestra Petrus mu je svakog jutra i večeri donosila hranu i piće u sobu, jer se nije doličilo da jede zajedno s redovnicama. Starica bi sjela s njim dok je jeo i pričala mu o vanjskom svijetu, o kojem je znala samo ono što bi joj pričali prosjaci koji su dolazili po milodare. Voljela je sablasne priče. Bernardino bi žvakao svoju hranu, a ona bi prepričavala najnoviju grozomornu priču iz grada, o poznatome širitelju kuge, koji je živ spaljen na Trgu Piazza Vetra iza bazilike svetog Lorenza. „San Lorenzo!“ širom je otvorila svoja krezuba usta i u šali bocnula Bernardina u rebra. „Ne vidite li ovdje Božji smisao za šalu na djelu? Jer, nije li i sveti Lorenzo spaljen na željeznoj rešetki, i nije li on sam Rimljane tražio da ga okrenu na drugu stranu, jer je s jedne već bio pečen? Pitam se je li se ovaj prijestupnik pomolio svecu dok su ga na isti način palili?“

Bernardino je hranu i vijesti iz vanjskoga svijeta probavljao istodobno. Smiješio se i kimao glavom dok je sestra nastavljala s pričom, no svaka mu se činila nestvarnom.

Stvarnije su mu bile priče koje je čuo od sestre Conceptione, knjižničarke. Visoka, androgina i nevjerojatno inteligentna, ljubazna mu je sestra dopuštala da s njom provodi vrijeme u knjižnici na vrhu crvene kule i proučava živote svetaca. Jedna mu se knjiga činila posebno vrijednom, *Zlatna legenda* Jacobusa de Voraginea. U toj znamenitoj knjizi koju je proučavao u prostranoj knjižnici, čiju je tišinu povremeno prekidao samo zvuk pera neke od sestara, u savršenim crnim slovima i ukrasnim bilješkama Bernardino je pronalazio inspiraciju za slikanje. Čitajući svezak na jutarnjem svjetlu, naučio je mnogo o svetosti. Dok je čitao, prisjetio se Leonardovih riječi. „Moraš naučiti čitati latinski, Bernardino. To je jezik svih tajni: i svetih i onih drugih.“ Čitajući o životima svetaca, naišao je i na priču o svetoj Luciji. Njezino posrtanje u prostituciju podsjetilo ga je na vlastitu majku. U svojim je očima osjećao bol dok je čitao kako su joj iskopali oči, no cinično se nasmijao na priču da je Bog namočio svežanj pruca na kojem je trebala biti zapaljena pa joj je na kraju mač okončao život.

„Smijem li upitati što je u toj knjizi toliko smiješno?“ progovorila je hladno sestra Conceptione, koja se našla iza njega. Nasmiješila se, i on joj je uzvratio osmijeh, no nije znao što da joj odgovori a da je ne uvrijedi.

„Ma pitam se... znate... shvaćate li vi doslovno ove priče? Zaista vjerujete da je Bog ugasio vatru pod Lucijinim nogama? Ili je toga dana samo kišilo?“

„Čitate o sirakuškoj mučenici.“ Njezin je glas bio neživotan poput stranica knjige koju je čitao. „Spasile su je vremenske prilike, no zar njima ne upravlja naš nebeski Otac?“

Bernardino je slegnuo ramenima. „Pa zašto je onda nije spasio od mača? Zašto joj nije spasio oči?“

„Mučenici služe da bismo nešto naučili iz njihove patnje. Gospodin je možda spasio Luciju od jedne sudbine jer joj je bila suđena druga. Sveta Apolonija je radije svojevolumno skočila u vatru nego bogohulila Krista.“ Sestra se nagnula i okrenula stranicu na kojoj je bila priča o svetoj Apoloniji.

„Skočila je u vatru?“ Bernardino je bio zaprepašten. „Svojom voljom? Nitko je nije prisilio?“

Conceptione je odmahнула glavom. „Decije i njegovi vojnici strašno su je mučili - iščupali su joj sve zube i stoga je se često prikazuje s klijestima koja ih čupaju. No, u vatru je skočila vlastitom voljom. Vaš prikaz Apolonije bez zubi i Lucije bez očiju, prikaz njihove patnje, približit će druge Bogu.“

Bernardino je odmahivao glavom. „A što je s Agatom?“ upitao je okrenuvši stranicu. „Njoj su odrezali grudi! Zašto je Bog nije spasio od takve sudbine, od gubitka onoga što je čini ženom?“

„Gospodine Luini“, obratila mu se visoka redovnica. „Nije Bog taj koji je načinio toliko zla tim ženama. Mučili su ih ljudi. Pođite sa mnom.“ Polaganim korakom, koji je otkrivao poodmakle godine koje joj nitko ne bi dao, knjižničarka je Bernardina povelala niz stepenice u dvorište samostana, a zatim prstom pokazala zdanje iz kojega su izašli.

„Ova kula nije izgrađena u sklopu samostana. Mnogo je starija. Ovdje je nekoć bila cirkuska arena, sagrađena kad je car Milano proglasio središtem Zapadnoga Rimskog Carstva. Upravo ovdje gdje sada stojimo, gdje mi sestre čitamo i molimo se, uzgajamo ljekovito bilje, nalazila se arena smrti. Igralište bezbožnih Rimljana. Luciju je proganjao Dioklecijan, Agatu Decije. Mučili su ih smrtnici i pogani, moćnici u svoje vrijeme, kraljevi i carevi. Ova je kula bila tamnica nekima od prvih kršćanskih mučenika; Gervase, Protase, Nabor i Feliks. U areni su se utrkivala kola i borili gladijatori za zabavu cara Maksimijana.“

„Maksimijana?“ Bernardinu je ime zazvučalo poznato.

Sestra Conceptione okrenula se prema njemu. „Da, čuli ste za njega?“

„Jesam“, odgovorio je Bernardino prisjećajući se nadstojničine priče. „On je mučio svetog Mauricija. On je pobio njegovih šest tisuća i šest stotina vojnika.“

Sestra Conceptione uputila mu je svoj krezubi osmijeh. „Točno“, rekla je i krenula natrag prema kuli. „Učite, gospodine Luini“, rekla mu je ne okrenuvši se. „Učite.“

I učio je. Osvrnuo se dvorištem. Razmišljao o onome što je čuo. Priče o svetom Mauriciju koje mu je nadstojnica ispričala postale su vjerodostojnije sada kad je znao da je čudovišni car zaista postojao i uživao u nastranim i mračnim predstavama na mjestu gdje je Bernardino stajao. To mjesto sada je

posvećeno čovjeku kojega je ubio. Bernardino je legao na travu, a u glavi mu se vrtjelo. Iznad njega su nebom putovali oblaci. Nešto se u njemu prelomilo. Učio je.

Usprkos sebi, počeo je vjerovati.

by Sanja

29

AMARETTO

„*Amanten*“

„*Amare?*“

„*Amarezza?*“

Simonetta i Manodorata sjedili su za stolom jedno nasuprot drugome. Oboje su pred sobom držali čašu slatkoga jantarnog eliksira, i oboje su ga naizmjenice ispijali, pokušavajući smisliti ime kojim bi krstili proizvod Simonettine alkemije.

„U redu“, rekla je Simonetta. „Krenimo ispočetka. *Mandorla* je riječ za badem.“

„Riječ je vrlo slična mom imenu.“

„U pravu ste. Onda bismo liker mogli nazvati *Manodorata*. Bez vas ga ne bi ni bilo.“

Manodorata je odmahnuo svojom tamnokosom glavom, a baršunasti se privjesak njegove kape zanjihao. „To nikako ne bi prošlo. Poznaju me u ovom kraju, znaju da sam Židov i moje ime samo bi naštetilo prodaji pića. Pokušajmo s nečim drugim.“

„Pa... stari latinski naziv za badem je *amygdalus*...“

„A znači...?“

„Mislim krajnik.“

Manodorata se podsmjehnuo. „Teško da će to ime privući ikoga. Neko drugo?“

Simonetta je opet ispila gutljaj likera. Nije se osjećala spremnom otkriti što je proživljavala dok je radila napitak, da je u njega izlila svu radost i bol svojih osjećaja za Bernardina. „Palo mi je na pamet da je napitak istodobno i sladak i gorak. A riječi za 'voljeti' - *amare* - i 'gorčinu' - *amarezza*, vrlo su slične.“

Manodorata je kimnuo. „Moglo bi se reći da voljeti znači iskusiti gorčinu - riječi su čak i povezane, *amare* se nalazi na početku riječi *amare-zza*.“

Simonetta se cinično nasmijala. „Dakle, ljubav završi gorčinom? Nije baš utješno.“ „Ali je istinito.“

„U vašem slučaju nije. Imate Rebeccu i sinove.“

„Čak i oni koji se vole najviše na svijetu rijetko umru u isto vrijeme. Svatko naposljetku ostane sam, no ljubav živi vječno, kao što smo već jednom utvrdili.“

Simonetta je zadrhtala pri pomisli na Bernardina. Sjeća li je se ili već leži u zagrljaju neke druge žene, gdje god bio? Bila je to zaista gorka pomisao. „Nazovimo ga onda *amarett-o*. Jer naš je napitak samo malo gorak. I nadajmo se da njegov okus može barem nakratko razveseliti ljude za ovo kratko vrijeme koje smo na Zemlji.“

Od dana kad je *amaretto* dobio ime, sve je išlo mnogo brže. Manodorata je doveo skupinu židovskih radnika koji su pobrali bademe i obrezali drveće da bude spremno za sljedeći urod. Simonetta ih je nadgledala - govorila je ljudima ono što je nekoć Lorenzo nju naučio. „Grane moraju biti tako obrezane da između njih može proletjeti lastavica, a da pritom ne okrzne krila.“ Kad je sve bilo gotovo, Simonetta je s trijema kuće promatrala pravilno obrezana stabla i ugledala lastavicu kako je proletjela kroz uređeno granje. Prošli su je neki čudni trnci, jer nisu li stari Rimljani vjerovali da lastavice nose loše vijesti? Otresla je zlokobne misli i ušla u kuću, gdje su žene koje je Manodorata zaposlio marljivo kao pčele u košnici radile bademovo mlijeko.

Manodorata je na sve mislio. Naložio je da se dopremi smeđi šećer iz Konstantinopola, limun s Cipra i jabuke iz Engleske. Klinčić i začini dopremljeni su brodovima preko Crnog mora, a donijeli su ih dostavljači iz Genove. Destilerija je radila danonoćno, a zahvaljujući radišnim Židovima, kuća je ponovno oživjela. Bila je ispunjena pričom i pjesmom. Prekrasne melodije i grleni jezik odzvanjali su njome.

Iz Venecije je stigao najdragocjeniji teret, prozirne boce od stakla *crystallo*, umotane u svilu poput novorođenčadi. Kad je Simonetta otvorila prvi paket, ostala je zapanjena - boca je bila prekrasna, načinjena od zrcalnog, bistrog stakla, u obliku rimske amfore, ali joj je dno bilo ravno, da bi mogla stajati. Čep je bio u obliku badema i vezan vrpcom iste plave boje koja se nalazila na grbu Castella.

Simonetta niti je znala niti je pitala koliko je novca Manodorata uložio u ovaj njihov posao. No, s ulaganjem nije bio gotov ni kad su boce bile napunjene, zatvorene i spremjene u sanduke. Stepenicama se zaputio do Simonettine sobe, pokucao i ušao. U rukama je držao veliki crveno-zlatni paket koji ga je gotovo u potpunosti sakrio od pogleda.

Simonetta je bila na prozoru i lukom i strijelom lovila golubove za večeru, no prestala ih je gađati kad je Manodorata ušao u sobu. Na selu je imala Lorenzovu lovačku opravu. Kosa joj je sada već bila narasla i bila je raščupana, jedan joj je obraz, bio crven jer ju je opalila tetiva luka, a prsti su joj bili oguljeni i ispućani od čišćenja divljači. Manodorata je uzdahnuo i bacio paket na krevet.

„Što je to?“ upitala je Simonetta i odmaknula se od prozora.

„Nekoć to uopće ne biste morali pitati. Haljina. Ili ste zaboravili da takvo što uopće postoji?“

Simonettu je privukao materijal koji kao da je blistao iznutra. Prije nego što se usudila dotaknuti tkaninu, meku i hladnu poput snježnih pahulja, obrisala je ruku o hlače. Crvena tkanina bila je protkana zlatnim nitima, a na mjestima gdje su se niti križale ukrašena biserima, koji su sjali poput zvijezda. Odjednom je poželjela obući je. „Za mene?“ upitala je ne vjerujući.

„Pa sumnjam da bi meni pristajala.“ Manodorata je sjeo na krevet. „Simonetta, ja ne mogu prodavati vaš liker. To morate sami. Ugledna ste žena, i osim ako sam zaboravio sve što sam ikada znao o trgovini, siguran sam da ćete u tome biti vrlo uspješni.“

„Ja?“ zaprepašteno je upitala Simonetta. „Ali ja nisam... ja to ne mogu.“

„U čemu je problem?“ upitao je Manodorata pomalo ljutito, kao da već zna njezin odgovor.

Uzdahnula je. „Nisam rođena da budem trgovac. Rođena sam u plemićkoj obitelji, među gospodom. Ja to nemam u sebi. Majka i otac, čak i Lorenzo, rekli bi mi da sramotim svoje ime, i njihovo.“

Manodorata je sjeo na pokrivač. „Mnogo me toga kod vaših ljudi zbunjuje. Pogotovo to vaše kršćansko stajalište da je riječ 'trgovina' jednako grozna kao i najgora ciganska psovka. Stvari se mijenjaju, Simonetta. Vani je novi svijet. Samo ime više vam nije dovoljno da vam donese hranu na stol ili naloži vatru u ognjištu. No, uz ovaj liker vaše ime može učiniti čuda.“ Rukom ju je uhvatio za bradu. „Vi ćete biti lice ovog likera - lice koje će ovaj proizvod otisnuti u svijet, i kao njegov simbol ne možete okolo hodati u dronjcima.“

Simonetta se oslobodila njegove ruke i skrušeno pogledala svoju odjeću. Potajno je maštala o tome da opet nosi žensku odjeću, no do sada je osjećala da mora činiti pokoru zbog Lorenza.

„Odjenite je“, navaljivao je njezin prijatelj, a zatim je izvadio još stvari. „Zrcalo, također iz Venecije. Češalj. Ružina mast za vaše ruke.“ Na krevet je pala posudica. „I naposljetku ovo.“ U rukama je držao blještavi ukras za kosu. Bio je načinjen od istih zlatnih niti i bisera kao i haljina. „Da vam pomogne ukrotiti to gnijezdo na glavi, izgleda kao da će se svakog trena vrapci nastaniti u njemu“, rekao je i nestao iz, sobe.

Simonetta je zatvorila prozor i skinula odjeću koju je imala na sebi. Oprala se od glave do pete kišnicom, a od hladne se vode sva naježila pa joj je koža izgledala kao u golubova koje je lovila. Zubi su joj cvokotali od hladnoće i uzbuđenja, a oči postale još plavije. Obukla je haljinu i zategla se koliko god je mogla. Uskoro je osjetila da joj svila grije kožu. Zatim je raščesljala zapetljanu kosu dok joj u valovima nije padala ispod ramena. Bila je dovoljno duga da je može podignuti pa je počela plesti

pletenicu nevještim prstima, koji su se tim poslom bavili kad je još bila supruga i dama. Namjestila je ukras koji joj je donio Manodorata. Na kraju je izgrizla nokte, dok svi nisu bili jednake duljine, i u ruke utrljala ružinu kremu. Uštipnula se za obraze i ugrizla za usne da im povrati boju. Tek je tada uzela zrcalo. Bila je zadovoljna onime što je u njemu vidjela. Oči su joj bile goleme i sjajne, a koža bijela poput bisera. Usne su joj bile ružičaste, a oči plave poput vrpce na bocama *amaretta*. Bila je mršavija nego prije i pod očima su joj se nazirali tamni kolutovi, no kosa joj je još uvijek bila jednako crvena i zabljesnula je u kontrastu s biserima i zlatom koji su je ukrašavali. Pomaknula je zrcalo prema dolje da vidi ostatak haljine i primijetila da su joj ruke postale vretenastije i mišićavije od teškog posla, a struk uzak kao u hrta. Kad se spustila u kuhinju, svi su stali s poslom i zagledali se u nju, čak je i Manodorata na trenutak izgubio prisebnost. Oči su je zapekle od suza kad je vidjela kako je gledaju, i poželjela je da je i Bernardino može vidjeti. No, brzo je iz glave izbacila tu pomisao, okrenula se prema Manodorati i osmjehnula se svome dobročinitelju. Šutio je pa se ona obratila njemu. „Onda? Izgledam li dobro?“ upitala ga je.

Polako je počeo kimati i nasmijao se. „Izgledate odlično.“

Svanuo je dan velikog sajma u Paviji, prvog proljetnog sajma, i najvećeg u cijeloj regiji. Simonetta je obukla svoju crvenu haljinu i spustila se na trijem. Kobila, koju je u spomen na svoju sluškinju nazvala Rafaela, bila je osedlana, a griva joj je bila ukrašena zlatnim i crvenim vrpčama. Za pokret je bila spremna i mazga natovarena sanducima *amaretta*, koji su zveckali poput zimskih saonica. Manodorata je došao poželjeti joj sreću i kad je Simonetta navukla jahaće rukavice, iz sjene je povukao mladu tamnoputu ženu. Bila je visoka i izgledala je okretno, oči su joj bile crne i tužne, a po crtama lica moglo se zaključiti da je iz južnih krajeva.

„Ovo je Veronica iz Taormine“, rekao je, „Ona će vam pomagati. Neće privlačiti pažnju, jer je kršćanka.“ Simonetta je kimnula. „Zdravo, Veronica“, pozdravila ju je.

Manodorata je nastavio. „Veronica će vam pomagati na tržnici i štiti vas na putu. Mogu li?“ Pitanje je bilo upućeno djevojci, koja je kimnula glavom, na što je Manodorata rastvorio njezin ogrtač ne bi li otkrio niz bodeža, svaki u obliku malteškog križa. „Ona će braniti vas i vašu imovinu. Potječe iz kraja gdje razbojnika ima na svakom koraku.“

Simonetta se iz znatiželje obratila djevojci. „Možeš mi pričati o svojem kraju na putu do grada.“

Djevojka je odmahнула glavom i Simonetti uputila pogled pun tuge. Manodorata je nadodao: „Od ove djevojke, nažalost, nećete čuti nikakve priče.“

Simonetta je prvo pogledala njega pa nju. „Ne govori našim jezikom?“

Manodorata je gledao u pod. „Govorila je. Veronica se udala za Židova - Jocea iz Leona. Za kaznu su joj njezini kršćani odrezali jezik, a muža ubili.“

Simonetta nije mogla vjerovati što sluša. Uхватила je djevojku za ruku. Nije joj bilo jasno kako ljubav može donijeti toliku nesreću, a jedan čovjek drugome na taj način priječiti sreću. U ovom slučaju u Božje ime. Bog joj više nije mnogo značio, a nakon takve priče još i manje.

Dvije su se žene zaputile u Paviju, svakoj je u mislima bio onaj kojega je izgubila, no putem su našle načina da se razvesele. Simonettu je oraspoložilo zelenilo i toplo sunce pa je počela pjevušiti, a Veronica joj se pridružila. Uspjela se i sporazumjeti sa svojom suputnicom, ona bi postavljala pitanja, a djevojka bi odgovarala kimanjem i osmijesima.

Kako su se približavale Paviji, ljudi je bilo sve više, a psi i stoka samo su povećavali gužvu na putu. Sad bi neki akrobat žonglirao vatrenim kuglama, sad neki trgovac prodavao piliće. Kad su prošle poznati natkriveni most, morale su sjahati i nastaviti pješice; Veronica je vodila i svojom je tihom snagom krčila put Simonetti. Penjale su se uzbrdo, a graja je postajala sve veća, da bi naposljetku, kad su došle do trga kod katedrale, dosegla vrhunac. Putujući su svirači mamili tradicionalnim napjevima, a trgovci se nadvikivali pokušavajući prodati svoju robu. Zavodljivi miomirisni pita i raznih slastica miješali su se sa smradom ovčje pišaline i kozjeg izmeta. Došle su do čovjeka koji je raspoređivao trgovce i on ih je brzo uputio na njihovo mjesto, ne gubeći mnogo vremena na priču. Simonetta je sa zadovoljstvom otkrila da se njihov štand nalazi točno u središtu šesterokrake zvijezde

koja je bila iscrtana bijelim kamenčićima na sivom kamenu. To je protumačila kao znak - bila je sretna što se igrom slučaja židovski simbol našao u podnožju kršćanske građevine i nadala se da će im donijeti sreću. Simonetta je izvadila boce dok je Veronica postavljala stol na kojem će ih izložiti. Trg je vrvio stotinama prodavača i Simonetta je počela sumnjati da će prodati ijednu bocu njihova eliksira. No, svejedno je preko stola prostrla plavi baršun i na njega posložila kristalne boce, pokušavajući ih posložiti na što primamljiviji način. Na Manodoratin prijedlog, jednu je bocu otvorila i na lanac koji je Veronica pričvrstila za nogu stola privezala čašu, da bi potencijalni kupci za *centesimo* mogli kušati liker. Kad su sve postavile, stale su sa strane. Sunce se polako penjalo na obzoru, a ljudi su se počeli okupljati oko njihova stola. Kako je Manodorata i predvidio, mnogi su se zaustavljali samo da bi izbliza promotrili ženu u crvenom, no neki bi, naposljetku, i kušali i kupili liker. Simonetta je sa svakom prodanom bocom postajala sve otvorenija prema ljudima i pričala s njima; gospodu bi privukla svojim plemićkim imenom, a trgovce i sluge priprostem duhovitošću. Veronica joj je bila čvrsta uzdanica iza leđa, pažljivo je brojala novac, a njezinim tamnim očima ništa ne bi promaklo. Tjerala bi derane koji bi se usudili zavući ispod stola da bi ondje otvorenih usta dočekivali prolivene kaplje likera. Dva je puta njezin snažni stisak zaustavio džepara, a jednu je plemkinju uhvatila, što Simonetta nije ni primijetila, kako kida bisere s njezine haljine. Jedan pogled na Veronicine bodeže joj je ženi bio dovoljan da nestane u gomili.

Kad su crkvena zvona označila prvu dnevnu molitvu, već su bile prodale sve što su donijele sa sobom i cijeli grad je bruja o novom čudesnom napitku. Počele su se spremati za odlazak, a ljudi su ih počeli obasipati narudžbama pa je Veronica morala posuditi pero i papir od bilježnika da bi ih mogla sve zapisati. Do podneva su otišle, uz obećanje da će se vratiti. Obje su veselo pjevale na povratku kući, a oko vrata Veronicine mazge zveckala je puna vreća dukata.

Amaria Sant'Ambrogio, koja je na tržnicu došla kupiti smokve, vidjela je ženu u crvenom i kušala liker. Kao i sve drugo što ju je oduševljavalo, odmah je to poželjela podijeliti sa Selvaggion. Nekoć bi istog trena podigla suknju i potrčala kući, no sada je samo malčice ubrzala korak, jer nije htjela otkriti svoje gole noge.

Zatekla je Selvaggia u dvorištu, u maloj radionici koju je sagradio, i morao je istog trena poći s njom natrag u grad, ne stigavši čak ni skinuti pregaču u kojoj je radio. Požurili su natrag do katedrale, da bi vidjeli bajnu ljepoticu i kušali čudesan napitak od badema. No, kad su stigli do katedrale, podne je već bilo prošlo i Simonette više nije bilo. Amaria je jednoga od nadležnih, kojega je prepoznala po odjeći, upitala za Simonettu, a on joj je odgovorio da su se baš mimoišli s njom. Na trgu su se zadržali samo dojmovi građana Pavije, zadivljenih plemkinjom u crvenom i njezinim čudesnim likerom. Čak je i Amaria, koja u posljednje vrijeme više nije bila toliko brbljava, cijelim putem kući pričala o ženi koja je bila lijepa poput Kraljice neba. Selvaggio je ostao suzdržan. Za njega je najljepša žena bila upravo ona koja mu je sve to pričala.

30

POGROM

Zaogrnut ogrtačem, Manodorata je hodao trgov u Saronnu. Ako mu je itko od dobrih građana Saronna danas pljunuo pod noge, nije to primijetio. Mučio ga je neki nemir koji se nadvio nad njim nakon ručka s obitelji. Dan je bio vedar i hladan i ništa se nije činilo neobičnim, no svejedno se nije osjećao ugodno ni u svom naslonjaču ni u vrtu. Nije mogao ni stajati ni sjediti na miru i mislio je da će šetnjom otjerati taj nemir, no on ga je pratio poput sjene. Osjećao se kao da mu je oko vrata omča iako danas nije nosio ovratnik i nije ga imalo što stezati. Rukom je pokušao još više olabaviti košulju, no nije pomoglo. Osjećao se kao osuđenik na smrt kojem samo što nisu odsjekli glavu.

Dok je prolazio pokraj crkve, u oči mu je upalo nešto bijelo. Kako se približavao vratima, strah je bivao sve veći, da bi naposljetku na njima pronašao ono čega se i bojao. Svi ružni predosjećaji koji su ga cijelo jutro boli poput osa doveli su ga ovamo; skupljali su se u roj iz ovog osinjega gnijezda. Bio je to plakat na tečnom latinskom ukrašen krasopisom i kardinalovim pečatom. Zbog onoga što je na njemu pročitao, iz istih se stopa uputio kući.

Kad je stigao kući, zbacio je sa sebe ogrtač i zazvao Rebeccu. Već drugi put u njihovu braku obznanio joj je da moraju napustiti dom da spase vlastitu glavu. Kardinal je, naime, donio odluku kojom se povlači pravo na posjed i poslovanje Židovima u toj regiji i svi koji tome budu prkosili, bit će spaljeni. Rebecca ga je zagrlila i to ga je smirilo, bio je siguran da imaju dovoljno vremena da se spreme i krenu ujutro.

Nije ni znao koliko je bio u krivu.

Zbog sinova im se večer nije razlikovala od uobičajenoga, zajedno su večerali i pomolili se pa su spremili dječake na počinak. Elijah je držao dvije bijele svijeće dok je pjevao večernju molitvu *hashkiveinu*, uzbuđen zbog te rijetke časti. „Podari nam miran počinak, Bože naš, zakrili nas svojim mirom.“ Njegov je dječji glas odzvanjao poput zvonca, bijele svijeće bile su gotovo njegove visine, a blijeđa mu je svjetlost obasjavala zlatne uvojke pa je izgledao poput anđela. Na licu mu je, doduše, bio zemaljski izraz, napola ponosan, napola smion. Roditelji su mu se nasmiješili, a Manodoratu je zaboljelo srce. Nikada ga nije volio više nego te večeri. Elijah je bio pametan dječak i primijetio je da Sara sprema njihove kovčege, no vjerovao je roditeljima da će mu reći sve što treba znati kad za to dođe vrijeme.

Uskoro su oba dječaka spavala i Rebecca je ponovno došla do svog supruga. „Hoćeš li leći sa mnom noćas?“ upitala ga je osmjehnuvši se i podignuvši tamnu obrvu.

Osjetio je miris tamjana na njezinoj koži i vidio da drhti od straha unatoč toj zaigranosti. Nasmiješio se i odmahnuo glavom. „Ne, zlato moje. Moramo se dobro odmoriti, jer sutra nas čeka dalek put.“ Privukao ju je lagano k sebi da je poljubi, nježno je potegnuvši za kosu, baš kao i kad su se tek bili vjenčali.

Kad je ona otišla na počinak, stigao mu je posjetitelj. Isaac, Abiatharov sin i njegov dobar prijatelj, bio je odjeven u crno-bijelu opravu karakterističnu za židovske učenjake. Sjeo je pokraj vatre i ispijao čašu vina koju mu je Manodorata ponudio, no uskoro je ustao, a njegovo ružno lice bilo je uznemireno. „Zaccheuse, čuo si o novom proglasu. Kamo ćeš sada?“

Manodorata je uzdahnuo. „U Genovu. Ondje ćemo se ukrcati na brod, možda prema Otomanskom Carstvu. Ovisi o tome što nam uspijem srediti.“

Isaac se počeošao po bradi. „Genova.“ Zabrinjavao ga je taj grad. „Grad zagađen kugom, u kojem mrže Židove. Loše je to mjesto.“

„Jest. No, to je najbliža luka, a i pitanje je uopće gdje bi nas Židove danas dobro primili.“

Isaac je mudro kimao glavom. „Zašto ne krenete odmah? Ako krenete noćas, do subote ćete stići u Genovu.“

Manodorata se kiselo osmjehnuo. „Isaac, moj prijatelju, ti ne znaš što znači imati ženu i djecu. Ne smijem uzbuniti dječake. Nekoliko sati neće ništa promijeniti.“

Isaac je ispio vino. „Nadam se da si u pravu. Ja iz ovih stopa krećem za Paviju.“ Pružio mu je ruku. „Više se nećemo vidjeti. No, bio si dobar prijatelj i želim ti svako dobro. *Shalom*.“

„*Shalom*“, uzvratilo mu je Manodorata. „Tvoja obitelj me opet zadužila prijateljstvom, i tvoj otac Abiathar je bio taj koji me upozorio da moram napustiti Toledo, pokoj mu duši.“

Isaac mu je kimnuo. „Ali da nam ti nisi dao novac koji nas je izvukao iz siromaštva, ni mi ne bismo uspjeli pobjeći. Stoga nećemo o dugovima.“

Manodorata mu je pružio ruku i zagrlio ga. Kad je Isaac otišao, sjedio je sam sat vremena, buljeći u žeravicu na ognjištu. Naposljetku mu je postalo hladno pa je potpuno odjeven legao na svoj krevet. Bio je preumoran da se presvlači.

Snovi su mu bili čudni i uznemiravajući. Sanjao je da na sebi ima crveni prsluk od baršuna i plave hlače i da je vezan za drvo. Pokraj njega su bile crne ljestve koje su se uspinjale do zvijezda. Sinovi Elijah i Jovaphet bili su vezani podno njegovih nogu, obojica u crnom i svaki vezan za jednu njegovu nogu. Kad je pogledao dolje, vidio je njihove sjajne plavokose glavice. Plakali su. Oko njega je bilo deset muškaraca i četiri konja, svi u bojama jahača Apokalipse, nimalo ganuti njegovom sudbinom. Iznad njegove glave nadvijalo se crno nebo, a bijele zvijezde izgledale su poput pupoljaka. Na drvetu iznad njega isti takvi pupoljci njihali su se na vjetru. Ispod nogu je osjetio okrugli kamen. Kad su zapalili uže kojim je bio vezan oko prsa, osjetio je da ga vatra proždire i da se guši. Slušao je krikove svojih sinova dok im je vatra prijetila. Njegova se zlatna ruka užarila i vatra mu je zahvatila zapešće. Tada se probudio.

Krevet mu je bio u plamenu, baldahin je već bio potpuno izgorio i vatra je dohvatila pokrivač. Zlatna mu je ruka ležala u vatri, ali on to nije mogao osjetiti. Skočio je s kreveta i otrčao do Rebeccine sobe, no vatra mu je priječila ulaz. Unutra je bio pravi pakao. Uzmaknuo je i potrčao do sobe gdje su mu spavali sinovi. Gotovo je zaplakao od olakšanja kad ih je vidio da još spavaju, neokrznuti vatrom. Uzeo ih je u naručje s pokrivačima i pobjegao niz stepenice. Ispred ulaznih vrata čuo je žamor bijesne gomile. Krenuo je prema dvorištu, ušutkavajući Elijahova pitanja i Jovaphetov plač. Nogama je razbio vratašca koja su vodila u vrt i- pobjegao preko ograde. S dječacima čvrsto u naručju gazio je kroz noć, hodajući po kanalizacijskim grabama svoje i ostalih kuća, sve dok nije stigao na rub grada. Nijednom se nije osvrnuo, već je krenuo dobro poznatim putem prema vili Castello.

Simonetta ih je vidjela kako dolaze. Kao i uvijek, stajala je na prozoru, ustala je rano ne bi li bila spremna za berbu badema tog dana pa ih je ugledala kako teturaju kroz nasad. Potrčala je prema njima i odmah primijetila da nešto nije u redu. Uvijek besprijekorno dotjerani Manodorata smrdio je i bio sav u blatu, sva trojica bili su crni od čade, a stariji dječak, Elijah, na licu je imao bijele tragove od suza. Manodorata je odmahnuo glavom kad ga je počela ispitivati.

„Nemojte me ništa pitati. Za Boga miloga, samo stavite dječake na spavanje. Ja se moram vratiti.“ Lice mu se iskrivilo od boli. „Re-becca...“

Ništa više nije pitala i odmah je dječake uzela u naručje Njezin se prijatelj okrenuo i potrčao natrag istim putem prema gradu, a Elijah je povikao za njim: „Oče!“

Umirila ga je. „Vratit će se“, rekla mu je, nadajući se da je u pravu.

Dječakove plave oči isticale su se na začinjenu licu. „I mama isto?“

Nije znala što da mu kaže. „On je otišao po nju. Dođi, oprat ćemo vas i staviti u topli krevet.“

Uspjela je smiriti Elijaha, a i Jovaphet je prestao plakati i stavio palac u usta. Mlađi se dječak igrao s njezinom kosom dok ih je nosila u kuću. Nije znala što da radi - nikada se nije brinula o djeci. Žene njezina staleža uvijek su imale dadilje, a ona sama nije imala mlađe braće i sestara ili rođaka. Položila je Jovapheta na krzneni prekrivač pokraj ognjišta i potražila nešto čime će ga zabaviti. Staklenka s klinčićima pokazala se kao savršena igračka, koja ga je zabavljala veselim bojama i sitno izrađenim zmajevima, dok je ona umivala Elijaha. Pa ipak, prije nego što ga je uspjela spriječiti, Jovaphet se uvaljao u pepeo i time još više zaprljao sebe i odjeću. Otvorio je staklenku s klinčićima i prosuo ih, i već je gotovo stavio jedan u usta, ali mu ga je Simonetta na vrijeme uspjela oduzeti. Dok je mela dragocjene začine, Elijah je prevrnuo zdjelu s vodom i smočio već ionako promrzle noge. Nije znala da se smije ili da plače tome koliko je bespomoćna, no izraz na Elijahovu licu odlučio je umjesto nje. Dječak se tresao i nije progovorio ni riječi, a majušna usta bila su mu stisnuta. U očima su mu se caklile neprolivene suze. Nije prestajala govoriti dok ga je prala, što nije bilo uobičajeno za nju, a onda mu je dopustila da joj pomogne oprati lice i ruke mlađeg brata. Obojicu ih je potom odnijela uz stepenice, plegla ih na svoj krevet i pokrila ih. Znala je da se mora spustiti i beračima dati upute za branje pa je osjetila olakšanje kad je vidjela da joj je Jovaphet još u naručju zaspao. No, dok je spuštala Elijaha, iz njegovih su se očiju naposljetku prolele suze koje su joj nakvasile uho. Čvrsto ju je primio za ruku i pogledao je, a ona je odmah znala što joj je činiti. Odbacila je ogrtač i zavukla se pokraj njega, a on sve to vrijeme nije ispuštao njezinu ruku. Privila ga je k sebi i poljubila njegovu plavu glavicu, zatvorila oči i udisala slatku gorčinu spaljenog drveta. Čudila se plavoj kosi ove židovske djece da bi zatim samoj sebi to spočitnula - zašto ne bi bila plava, zašto bi morala imati crnu kosu i tamnu put?

Kad su joj usne dotaknule njegovu kosu i kad je okusila njegove suze, osjetila je golemu potrebu da zaštititi njega i brata mu. U tom ga je trenu zavoljela kao vlastito dijete. Držala ga je u naručju sve dok nije zaspao, a zatim je jedva oslobodila svoje prste, koji su bili isprepleteni s njegovima, poljubila njegove usnule kapke i spustila se među berače. Na vratima se osvrnula i još jednom bacila pogled na usnule dječake, prošaptavši da će sve biti u redu, iako je znala da neće.

U sivu zoru Manodorata se vratio u Saronno. Nisu mu trebale zvijezde da ga vode, jer se crni oblak dima nadvijao nad židovskom ulicom. Kad je došao do svoje kuće, od nje nije ostalo ništa osim pougljenjenih zidova, koji su izgledali poput zubi u razjapljenim ustima. Zacrnjene stepenice više nisu nikamo vodile. Izmolio je sve molitve koje je znao u nadi da je Rebecca pobjegla od vatre prije nego što ju je progutala. Pokrio je lice i priključio se gomili koja je poput lešinara pustošila ono što je ostalo od kuće. Vidio je pekara kako uzima ukrasnu kutiju koja je pripadala njegovoj majci i kako je pljunuo na nju i izglancao je dok nije očistio čađu, otkrivajući sjaj srebra, a zatim ju je stavio u džep. Manodorata ga je poželio ubiti.

Kopao je po ostacima dok nije našao ono čega se bojao. Pougljenjena ruka virila je ispod izgorjele grede. Na njoj je bio zlatni prsten s Davidovom zvijezdom, prsten kojim ju je zaručio u Toledu. Kleknuo je jer ga noge nisu mogle držati. Dodirnuo je njezin topli pepeo i skinuo prsten s crnih kostiju. Pekar ga je primio za rame, gotovo ga srušivši. „Baš imate sreće! To je stvarno vrijedna stvarčica, prevrijedna za jednu židovsku kurvu. Eh, da sam barem ja to prvi vidio“, rekao mu je, a zatim nastavio haraćiti po stvarima koje su toj obitelji bile drage. Manodorati se smračilo pred očima i gotovo je zaboravio disati dok je bijes kipio u njemu. Bio bi ga ubio na licu mjesta, ali se sjetio svojih sinova - Rebeccinih sinova - pa je samo stavio prsten na svoj mali prst i brzo se pognute glave udaljio i krenuo natrag prema Castellu.

Hodao je putem koji je vodio kroz nasade badema. Sa stabala su kao suze padali cvjetovi, i on se prisjetio svoga sna. Izabrao je najveće stablo s najljepšim granama i pod njim se spustio na koljena. Iskopao je malu rupu između dvije žile korijena i položio prsten u hladnu zemlju. Izmolio je *tehilim*, a vjetar je hebrejske riječi iz njegovih usta nosio u brda. Zatim je, kao što je bio običaj, uzeo okrugli kamen i stavio ga na Rebeccin grob.

Zaputio se prema kući. Dvojica židovskih radnika podigla su ruke u znak pozdrava, no kad su vidjeli njegovo lice, nisu rekli ništa. U sivim mu očima nije bilo suza, ali je njegovo srce postalo crno, crno poput izgorjele mu kuće, crno poput Rebecinih kostiju, crno poput zemlje u koju je položio njezin prsten, i puno mržnje prema milanskome kardinalu.

by Sanja

31

ANĐEO SA SVIJEĆAMA

Bernardino je sanjao Elijaha, dječaka s golubicom na ruci. Nije znao zašto ga sjećanje na njega proganja upravo sada. Doduše, snovi o životu u Saronnu stalno su ga pratili, no većinu je vremena sanjao da je u Simonettinu zagrljaju. Nije sanjao slike koje je naslikao niti prijatelje koje je stekao. Samo nju. Kad se probudio iz uznemiravajućeg sna, bilo je još rano pa je izašao iz svoje sobice i šetao dvorištem, razmišljajući o dječaku kojega je spasio od nevolje. Nikad u životu nije osjetio povezanost s nekim djetetom, no taj mu je dječak prirastao srcu. Iako je tek svitalo, čuo je molitvu sestara i čudio se njihovoj snazi vjere. A onda se sam sebi nasmijao, jer nije li i on sam ustajao u cik zore da bi slijedio svoju vjeru, da bi slikao?

Ušetao je ravno u dvoranu vjernika i uhvatio se posla. Dok je mi ješao boje, ponovno se prisjetio dragog Eljahova lica. Njegove pognute glave i nasmiješenih očiju kad je Bernardino opsovaio. Bernardino je zadrhtao dok se prisjećao njegova lica. Nadao se da dječak nije mrtav, jer znao je da nam mrtvi dolaze u snovima. Mrtav, ili u opasnosti. Ako je mrtav, ovo će mu biti spomenik. Linije koje je crtao ugljenom postupno su se pretvarale u anđela, iz ramena su mu niknula krila i uskoro je Bernardina sa zida gledalo prekrasno biće - nije to bio uzvišeni anđeo božanskog držanja koji sjedi među serafinima, već obično ljudsko dijete. Bernardino je radio do podneva, sjenčao i bojao. U dječakove ruke stavio je dvije dugačke obredne bijele svijeće, koje su u njegovim šakama izgledale poput vage pravde. Naposljetku je istu blijedu boju svijeća upotrijebio da naglasi dječakove zlatne uvojke. Bernardino se odmaknuo i podbočio bradu na ruku umornu od slikanja. Sjetio se kako je upoznao Elijaha i kako mu je dječak odmah vjerovao i rekao mu svoje pravo ime, da bi se tek tad ispravio i ponudio mu svoje kršćansko me, Evangelista. Tada je Bernardino zastao. Dječak je bio Židov. Je li smio naslikati židovskog dječaka ovdje, među kršćanskim svecima, pod okriljem Boga koji nije bio njegov? Nije znao zašto, no zamiješao je grimiznu boju i njome mu obojao krila. Izdvajao se među ostalim ljudima, pa neka se izdvaja i među anđelima.

32

RUKA, SRCE I USTA

Amaria i Selvaggio zaputili su se u šumu. Čim su zašli među drveće, primili su se za ruke, kao i uvijek kad bi se maknuli iz dometa tuđih pogleda. Danas ju je Selvaggio gotovo vukao za sobom. „Kamo idemo?“ upitala je.

Skrenuo je pogled i nasmijao se. Vidjet ćeš.“

Više ništa nije pitala. Bila je sretna držeći ga za ruku i slijedeći ga kamo god da je išao. S vremena na vrijeme bi ga pogledala - njegovo ozbiljno lice koje je toliko voljela bilo je išarano sjenkama lišća.

Selvaggio je pogledao Amariju i divio se njezinoj ljepoti. Savršeno je pristajala u ovaj prekrasni dan - izgledala je poput božice proljeća. Koža joj je blistala od zdravlja, a kosa joj se presijavala u pažljivo uređenim uvorcima i loknama, koje su prigodno bile ukrašene tratinčicama. Haljina joj je bila zelena poput trave, sašila ju je *nonna* od platna koje je kupio Selvaggio. Tamne su joj se oči caklile od živosti i iščekivanja. Bila je tako puna života, tako plodonosna. Zamišljao ju je kako leži na njemu i pod njim, kako se smije, a njezina bujna kosa rasuta je na jastuku. Zamišljao ju je kao majku svoje djece - kako njezine obline rastu s djetetom u njoj. Pred očima mu se počelo mračiti, a srce mu je tako jako lupalo od želje za njom da je mislio da će se onesvijestiti. Kako je sam žudio za njom, želio ju je ne samo kao ljubavnicu već i kao majku svoje obitelji. Vratila ga je iz mrtvih i podarila mu novi život. Bila je poput plodne loze, i želio je s njom dočekati unuke.

Šetali su proplancima i čistinama slijedeći kristalni potok, sve dok nisu došli do *pozzo di marito*. Kad je Amaria ugledala izvore i začula zvuk slapova, oduševljeno je povikala: „Ovdje smo se prvi put sreli!“

Selvaggio se nasmiješio i poveo je do najbližeg izvora, iz kojeg je odjednom iskočila riba i zabljesnula na suncu. Kad se površina vode ponovno smirila i postala poput zrcala, oboje su pogledali u nju, a on joj je rukama obgrlio ramena. „Znaš li što kažu za ovo mjesto?“

Amaria se zarumenjela. „Kažu da ako... ako djevojka pogleda u vodu, vidjet će lice svoga budućeg muža.“ Mislila je da sanja.

„A je li to istina?“

Pogledala ga je ravno u oči misleći da je zadirkuje. No, lice mu je bilo ozbiljno i iznenada je shvatila da se ne šali. „Reci ti meni.“

„Ja mislim da je.“ Okrenuo ju je prema sebi, a srce joj je poskočilo poput ribe koju su vidjeli ranije. „Volim te, Amaria Sant'Ambrogio.“ Zatim je po redu izgovorio riječi koje ga je prve naučila; *mano* kad ju je primio za ruku, *more* kad je njezinu ruku stavio na svoje srce, *bocca* kad ju je nježno poljubio u usta.

Kad su se napokon razdvojili, oči su joj bile pune suza radosnica. Blistala je od sreće. „Hajdemo kući“, rekla je, „jedva čekam da kažemo *nonni*.“ Požurili su natrag kroz šumu i preko rijeke, a Amaria je cijelo vrijeme Selvaggia držala za ruku, tako da ih svi vide, i više ga nije htjela pustiti.

33

SVETA URŠULA I STRIJELE

Bernardino je cijele noći nemirno spavao. Prevrtao se po svojoj slamarici, a na stropu su mu se ukazivali strašni prizori. Vatra, krikovi i Simonetta u opasnosti. Napokon je zaspao, a prizori su ga nastavili proganjati i u snu. U sivu se zoru probudio sav moker od znoja, u strahu da je zaboravio Simonettino lice. Krenuo je prema dvorani vjernika da bi započeo sa slikanjem, a kad je čuo da časne sestre privode kraju jutarnju molitvu, odlučio je pričekati sestru Biancu. Znao je da će doći, uvijek bi ga došla vidjeti prije nego što krene svojim poslom. Voljela ga je gledati dok slika, a on je uživao u njezinu društvu, pogotovo danas, kad se bojao ostati sam sa svojim snovima od protekle noći.

Znao je da je ondje, iako je ušla tiho; i prije je osjetio negoli čuo kako sjeda iza njega. Da se okrene, ugledao bi je s pobožno sklopljenim rukama kako u čudu promatra nevjernika koji svete prizore slika kao da vjeruje u svaki simbol i svaku priču. Tješila ga je njezina prisutnost, ali u njoj nije vidio ni majku ni sestru, već ženu drukčiju od svih ostalih koje je u životu sreo. Nikad u životu nije bio tako ravnodušan prema ženi, pronalazeći u njoj takva prijatelja. Između njih nije bilo trzavica i napetosti koje u odnosima obično prate muškarce i žene. Njegova je majka često bila pijana ili s nekim od svojih ljubavnika, i nije imala previše vremena za njega. Simonettu je volio svim svojim srcem, ali ona ga je otjerala u ime svog Boga. No, sestra Bianca nije od njega tražila ništa, a dala mu je svoje vrijeme i znanje, i pružila utjehu.

„Koga danas slikate?“ njezin nježan glas dopro je do njega.

„Svetu Uršulu.“

„Ah da, sveta Uršula.“

„Ispričajte mi nešto o njoj. Znam samo da je prikazuju sa strijelama. Zašto?“

Bianca mu je počela pričati o toj svetici, poput majke koja pripovijeda djetetu, nešto što njegova nikad nije činila. Kao i u svim najljepšim pričama, bilo je tu i tuge i radosti, i zla i dobra. Ništa nije preskočila. „Nekoć je u zemlji Bretanji živio kralj imenom Theonotus. Imao je kćer jedinicu, koja mu je bila sve. Dobro ju je obrazovao, i brzo je naučila sve o zemljama svijeta, o tvarima koje ga izgrađuju, znala je imenovati svaki cvijet i pticu, svako nebesko tijelo, i koje se zemlje nalaze na kojem kraju svijeta. Koliko je bila pametna, toliko je bila i lijepa, i nije prošlo dugo kad ju je zaprosio Conan, sin kralja Engleske, zemlje preko mora, koja tada još nije bila prihvatila kršćanstvo.“

Kao i uvijek kad je nadstojnica pripovijedala neku priču, Bernardinu su pred očima sve te slike oživjele. Nije mu bilo jasno kako je to moguće, osjećao se poput vidovnjaka ili kakvoga kršćanskog proroka. Znao je samo da je ono što je vidio stvarno. Vidio je lijepu i pametnu zlatokosu kraljevu kako se sagiba da bi poljubila naborani obraz svoga sjedobradog oca.

„Kralja je rastužilo što će ostati bez kćeri“, nastavila je nadstojnica. „No, djevojka je pristala na udaju pod tri uvjeta.“

Bernardino je promatrao kako se Uršula spremala obratiti engleskim poslanicima, visoka i vitka poput breze.

„Želim da mi kraljević pošalje deset najplemenitijih gospi u vašoj zemlji; a za svaku od tih gospi i mene po tisuću služavki koje će nas služiti“, rekla je Uršula. „Drugi uvjet je da se uzmemo za tri godine, da bismo moje djeve i ja imale vremena učvrstiti našu vjeru i posjetiti svetišta u dalekim zemljama. A treći je uvjet da kraljević Conan prihvati pravu vjeru i bude kršten. Jer ja se ne mogu udati, čak ni za tako uzoritog kraljevića, ako nije i uzorit kršćanin.“

Bernardina je nasmijala odlučnost ove mlade djevojke. Progovorio je tiho da ga ona ne čuje, kao da je stvarno ondje. „I tako mu je uskratila sebe dok se on ne preobrati.“

„Ona je ustvari vjerovala da Conan neće moći ispuniti sve te uvjete i da se onda neće morati udati za njega“, odgovorila je sestra Bianca. „No, Uršula je bila ljepša od bilo koje druge žene - koža joj je bila bijela poput bisera; kosa joj je bila zlatna, a oči plave poput haljine Blažene Djevice.“

Bernardinu je nešto zapelo u grlu kad se sjetio Simonette, jer i ona je imala oči koje su se mogle tako opisati. Trsio se vidjeti je jasno pred sobom kao što je vidio i sveticu. Biancina priča bila je toliko živopisna da je lako mogao zamisliti Uršulu pa je kratkim i preciznim potezima počeo crtati njezino lice, a Bianca je nastavila s pričom.

„Englezi su poslali proglas u Irsku, Škotsku i Wales, moleći sve plemićke obitelji da pošalju svoje kćeri na dvor zajedno s njihovim služavkama. Uršula je oko sebe okupila jedanaest tisuća djevoja i na zelenoj je livadi kroz koju je tekao srebrni potok krstila sve one koje još nisu bile prihvatile Boga. Krenule su za Rim da se poklone svim svecima, no put kroz snijegom okovane planine bio je tako težak da je Bog poslao šest anđela čuvara da paze na jedanaest tisuća djevoja. Spustile su se u Italiju i nastavile put pokraj jezera naše drage Lombardije, u kojima se vidi odraz planina. Naposljetku su stigle do Svetoga Grada, gdje ih je dočekaio Conan, da bi se napokon susreo sa svojom gospom nakon tri godine i da bi papa blagoslovio njihov savez. Oboje su se obradovali jedno drugome, jer premda se u početku nećkala, Uršula je zavoljela svoga zaručnika. On je prihvatio kršćansku vjeru i bio kršten, a budući da je ispunio sve njezine uvjete, ona je pred Bogom cijelim srcem pristala biti mu ženom.“

Bernardino je gledao taj prizor. Dok je tako stajao, pomislio je da takva sreća ne može potrajati zauvijek i opet se sjetio svojih noćnih mora. Sva se sreća kad-tad pretvori u smrt i očajanje, kao što se dogodilo s njegovom ljubavi prema Simonetti. Znao je da Conan i Uršula neće ostati zajedno, i dok ih je promatrao kako kleče na oltaru, postalo mu ih je žao.

„Posjetili su svetišta svetog Petra i Pavla i onda se zaputili prema Kolnu, da bi nastavili svoje hodočašće. No, barbari koji su zaposjeli taj grad nisu bili oduševljeni njihovim dolaskom. Znali su da će takva svita brzo osvojiti grad i preobratiti njihove muževe - a time i cijelu regiju - na kršćanstvo. Stoga su napali bespomoćne hodočasnike i zasuli ih svojim smrtonosnim strijelama. Pogoden strijelom, Conan je pao prvi, pred noge svoje kraljevine. A onda su barbarski vojnici navalili na djevice poput čopora vukova i poklali svih jedanaest tisuća kao janjad.“

Bernardino je pred očima vidio pokolj koji mu je slatkim glasom dočarala nadstojnica. Među palima je tražio Uršulu. Znao je da je negdje među njima, no htio je biti siguran što joj se dogodilo.

„Uršula se držala hrabro i odlučno. Njezina ljepota i hrabrost toliko su zadivili barbare da su je poštedjeli. Odveli su je svom kralju kao jedinu preživjelu. On je bio toliko zadivljen njezinom ljepotom i hrabrošću da joj je ponudio brak. Odbila ga je s takvim gađenjem i prezirom da joj je on odmah ispalio tri strijele ravno u srce i na mjestu je ubio. No, Uršula i njezinih jedanaest tisuća djevoja pobijedile su smrt; postale su poznate po svome mučeništvu, a Uršula je, izgubivši zemaljsku krunu, dobila nebesku. Slovi kao zaštitnica svih onih koji umru od strijele; a njih u današnje vrijeme, nažalost, ima i previše.“ Nadstojnica je zašutjela, iščekujući Bernardinovu reakciju.

Bernardino je stisnuo šake. Borio se protiv pouke cijele te priče da je mučeništvo neizbježno. Kako je samo lakouman bio kad je pomislio da će Uršula preživjeti, a znao je da je njezina smrt prikazana u svakoj kršćanskoj crkvi. No, onda je pomislio na Simonettu i na njezinu hrabrost; ali ne na hrabrost u ratu već na hrabrost u svakodnevnom životu. Sjetio se kako mu je uzdignute glave došla da bi zaradila novac da spasi kuću, njezina uspravnog držanja kad ju je cijeli puk u crkvi gledao s osuđivanjem i vrijeđao. Potjerala ga je od sebe, premda je znala da pripadaju jedno drugome. Prisjetio se njezinih priča kako je svakog dana išla u lov i vježbala gađanje, imajući na umu Španjolce koji su joj ubili muža. Je li znala priču o svetoj Uršuli? Je li joj se molila? Odjenuo je Uršulu u zlatno-bijelu opravu i ljubičasto-crveni plašt. Kosa joj je bila zabačena unatrag, no nekoliko je zlaćanih crvenih pramenova uokvirivalo njezino ljupko lice. Radio je još dugo nakon što je sestra Bianca otišla, sve dok Uršuli u jednoj ruci nije naslikao snop strijela, a u drugoj palmin list. Pogled joj je padao na anđela s grimiznim krilima, a posljednji detalj na slici bila je okrutna barbarska strijela koja joj je probola srce. Unatoč

strijeli u grudima izgledala je spokojno; gledala je Elijahu i on kao da joj je davao nadu u bolju budućnost. Na kraju je Bernardino pomiješao zlatnu i bijelu boju i glavu joj okrunio koprenastom nebeskom krunom, ukrašenom trolistom i dijamantima od srebra i pozlate. Pitao se bi li i Simonetta pokazala takvu hrabrost kad bi u stvarnom životu bila suočena sa smrću. Nije se mogao riješiti zlokobnog predosjećaja. Pala je noć, a on je osjetio da mu i srce obavija tama. Spustio se sa skele i kleknuo na hladan kamen. Prvi put nakon mnogo godina Bernardino se počeo moliti. Zastajkivao je jer mu jezik nije bio vičan tim riječima. Nije se molio nikome posebno, nijednom svecu ni božanstvu, ni Ocu, ni Sinu, ni Duhu Svetom. Samo se zdušno molio da se Simonetti nikada ne dogodi zlo.

by Sanja

34

REBECCINO DRVO

Manodorata i njegova dva sina na Simonettin nagovor ostali su u Castellu. Učinila je sve što je bilo u njezinoj moći da se osjećaju kao kod kuće, svoje novostečeno bogatstvo iskoristila je, između ostaloga, i da bi im sobe ukrasila kastilijanskim predmetima koje bi nalazila na tržnicama koje je pohodila sa svojim *amarettom*. Manodorata nijednom nije spomenuo Rebeccu, a Simonetta ga nikad nije ispitivala za nju, no znala je da je mrtva kad se onoga kobnog dana vratio u Castello, ali sam. Jovaphet, koji je bio premalen da išta razumije, svakoga je dana pitao za nju, no bilo ga je lako umiriti i utješiti zagrljajem. Elijah je bio miran i šutljiv, no svake je noći mokrio u krevet i budio se u znoju i vrišteći. Simonetta je vidjela da je Manodorata sam previše patio da bi bio u stanju tješiti svoje sinove pa je ona taj zadatak preuzela na sebe. Svake bi večeri legla s njima, a kad bi se Elijah noću budio i zazivao majku, ne bi ni primijetio da kraj njega leži Simonetta.

Kako se približavalo ljeto, počeo se sve više otvarati, a na lice mu se vratio osmijeh. Njegov smijeh odzvanjao je nasadima dok se igrao lovice s Jovaphetom. Bilo joj je drago zbog dječaka, no još je uvijek bila zabrinuta za njihova oca. Manodorata se usredotočio samo na proizvodnju i prodaju *amaretta* i nikad joj se nije povjeravao. Svakog bi dana u predvečerje sjedili pokraj kamina, pili svoj liker od badema i raspravljali o novom poslovnom pothvatu. Simonetta je mislila da bi u tim trenucima mogao progovoriti o onome što je izgubio, no nikad nije rekao ni riječi, a nije spominjao ni Bernardina. Sjedili bi tako sami, dvoje ljudi koje je osakatila ljubav, dva goluba kojima su odrezali krila i osudili ih na život na tlu.

Jednom prilikom kad su se Simonetta i Veronica ponovno našle na tržnici u Paviji, pristupio im je muškarac u crno-bijeloj odjeći. Pozdravio je Veronicu na hebrejskom, a Simonettu upitao za Manodoratu. Bojeći se da to ne bi bila neka zamka, Simonetta je pogledala Veronicu, u čiji se zdrav razum naučila pouzdati. Nijema je djevojka samo kimnula i Simonetta mu je s olakšanjem ispričala sve što se događa s Manodoratom i njegovim sinovima. Nakon što je čuo što ima novoga u Manodoratinu životu, zamolio je Simonettu da mu prenese pozdrave, „Molim vas, recite mu da ga pozdravlja Isaac, Abiathann sin, i da mu želi svako dobro. Mi smo, naime, prijatelji.“

Simonetta je opet pogledala Veronicu, koja joj je pogledom potvrdila ono što joj je muškarac rekao. „A zašto mu to sami ne biste rekli? Pođite s nama kući.“

Isaac je prihvatio poziv. Na putu do Castella, pričao je koliko on i njegov otac duguju Manodorati. Dok je slušala o lihvaranju i spašavanju od bankrota, Simonetta se opet iznova divila solidarnosti židovskog naroda. Kad joj nijedan kršćanin nije htio pomoći i kad su je svi odbacili, Židov joj je pružio ruku prijateljstva i spasio je.

Čim je vidjela da su se dvojica prijatelja izgrlila, znala je da je učinila dobro pozvavši Isaaca u Castello. Ostavila ih je da razgovaraju i otišla u krevet. Nadala se da će Manodorata pronaći utjehu u starome prijatelju i možda konačno progovoriti o Rebeci.

Isaac je odlučio ostati u Castellu. Simonetti je za oči zapelo da je učenjak pa ga je zamolila da ostane kao učitelj dječacima, jer je smatrala da je potrebno da steknu dobru naobrazbu i temeljito se upoznaju sa svetim židovskim tekstovima. S njihovim znanjem raslo je i njezino, jer je Elijah sve što je naučio dijelio s njom. Čudila se koliko su njihove dvije religije različite, a opet toliko slične. Stigla je jesen, a s njom i bolji dani za njezinu obitelj. Manodorata se činio sretnijim. S radošću je primijetila

da između Isaaca i Veronice raste prijateljstvo, koje je obećavalo i mnogo više. A tada je stigao i dan koji nikad neće zaboraviti, dan kad je Elijah utrčao u kuhinju da bi joj pokazao crvenoga guštera iz vrta. Vruće stvorenje je u njegovoj ruci ležalo mirno i palucalo jezikom poput sićušnog zmaja, a Elijah je onako u uzbuđenju Simonettu nazvao majkom. Nije znala što bi mu rekla, samo ga je prekorila zbog blatnih cipela, no srce joj je zaigralo od sreće pa ga je naposljetku snažno zagrlila. Uskoro ju je stalno počeo tako zvati, da bi ga konačno i Jovaphet u tome slijedio. Simonetta bi zabrinuto pogledala Manodoratu kad bi je dječaci nazvali majkom, no on na to uopće nije reagirao i nije ih ni korio ni ispravljao. Bila je oduševljena novom ljubavlju koju je pronašla. Nikad nije zamišljala da bi joj djeca mogla toliko značiti, da njezina ljubav prema njima može biti toliko beskrajna, unatoč slomljenom srcu. Oduvijek je željela imati obitelj koju će voljeti i koja će zauzvrat voljeti nju. Ali uvijek je mislila da će to biti njezina krv. Ovi su je dječaci naučili da je obitelj mnogo više od krvi.

Život u Castellu tekao je mirno sve dok jednog dana pekar iz Saronna nije donio kruh i slastice do kuće. Simonetta je za dječake naručila kolač, da proslave drugu berbu badema. Prošlo je točno godinu dana otkako su došli u kuću i ona im je željela na sve moguće načine uljepšati dan koji je za njih nosio samo bolne uspomene. Manodorata, koji je bio u nasadu, pekara je prepoznao po njegovu krumpirastom nosu i zagledao se u njega malo dulje no što je trebao. Dobro se sjećao kako je on pljuvao po Rebeccinim ostacima i nije si mogao pomoći a da ga ne strijelja pogledom. Kasnije je to požalio jer je, premda nije bio odjeven u svoja krzna i baršun, već je nosio crveni šešir i tuniku s plavim hlačama kao i ostali berači, a na njegovoj je zlatnoj ruci bila rukavica, znao da ga je pekar prepoznao.

Došli su sljedeći dan.

Padala je noć i zvijezde su polako počele šarati nebo. Manodorata je bio kod velikog badema, koji je potajno zvao Rebeccinim drvetom, i ubirao posljednje plodove s njegovih grana. Dječaci su bili blizu njega i veselo se igrali; premda su nosili crne tunike u spomen na majku koju su izgubili prije godinu dana. Njihov je otac bio odjeven u crveno-plavu opravu kakvu su nosili i ostali berači. Naizmjenice su jedan drugome stavljali povez na oči, a zatim bi onaj bez poveza zadirkivao onoga povezanih očiju, koji je trebao uhvatiti svoga izazivača. Gledajući ih kako se tako igraju, Manodorata se prisjetio Sinagoge, ženske personifikacije židovstva. Na vjerskim bi je slikama uvijek prikazivali s povezom preko očiju, da se istakne njezina kriva vjera, a u rukama bi držala jarčevu glavu, koja je simbolizirala vraga. Manodorata je taj prikaz vidio jednom u katedrali u Strasbourgu, njezinu spuštenu glavu s povezom preko očiju ugledao je na jednoj od niša. Tog se dana s gađenjem okrenuo od te ikonografije, pitajući se kakve veze to sve ima s njim. No, danas je dobro znao da takve predrasude itekako imaju veze s njim. Zbog njih je izgubio ruku i ženu, a sjeme zla koje su sijale opet je provirilo iz zemlje. Sa zalaskom sunca je i zahladilo, a Jovaphetu su se oči polako počele sklapati od umora pa je Manodorata odlučio da im je dosta igre za danas. Okrenuo se prema njima da im kaže da idu u kuću kad ga je obasjala neka svjetlost - na cesti koja je vodila do Castella najprije je ugledao jedno svjetlo, zatim drugo, pa treće.

Baklje.

Vatra je za njega i njegove uvijek značila nevolju. Privio je dječake k sebi i požurio puteljkom do trijema, no ondje ga je dočekalo ružno lice pijanog pekara.

Manodoratu su uhvatili i svezali za Rebeccino drvo, stegnuvši mu uže toliko čvrsto oko prsa da je jedva mogao disati. Povikao je dječacima da trče, no od straha se nisu mogli pomaknuti pa su i njih uhvatili.

Kad je vidio da nisu uspjeli pobjeći, došapnuo im je da je sve to samo igra, no oni nisu prestajali vrištati dok su ih vezali za njega, svakoga za jednu nogu, a pod noge su im stavili crno pruće. Koprčali su se poput zečeva uhvaćenih u zamku i zazivali ga dok su im se niz lice na odjeću slijevale suze. Osjetio je kako izvrću ručice ne bi li ga uhvatili za nogu, dok su se ramenima upirali u njegova bedra.

Nije mogao učiniti ama baš ništa. Bili su u Božjim rukama, a Bog ih je izgleda napustio. Gledao ih je sve redom, tražeći barem jedno lice na kojem bi vidio sažaljenje, jednog čovjeka koji nije bio siguran u to što radi, nekoga tko je oklijevao; nekoga s kim bi mogao razgovarati. Kad bi se među njima našao samo jedan takav, Manodorata ne bi molio za svoj život, već bi do posljednjeg daha molio da poštede njegovu djecu. No, sva su lica bila okrutna, sve oči zle, a iz svakih su usta izlazile uvrede od kojih je cijeloga života pokušavao zaštititi Elijah i Jovapheta. Manodorata je podignuo pogled prema zvijezdama na crnom noćnom nebu i crnim ljestvama koje je rulja donijela da prikupe triješće za potpaljivanje. Tad mu je sinulo. Nema izlaza. Snovi su ga konačno dostigli, šoviše, našao se usred svoje najgore noćne more. On i djeca svezani za drvo, troje mučenika koji čekaju da ih proguta vatra. Bilo je sveukupno deset ljudi, šestorica oko pekara, a četvorica na konjima. Baš kao i u njegovu snu, imali su bijelog, pepeljastog, crnog i riđeg konja, poput jahača Apokalipse. Nebo je bilo crno kao da je smak svijeta i znao je da mu se bliži kraj. Pogledao je plavokose glavice svojih sinova i savinuo ruke dok mu se užad nije urezala do boli; nije se pokušavao osloboditi, već je samo još jednom htio dodirnuti njihovu zlaćanu kosu. Bila je tako meka, tako topla. „Volim vas“, prošaptao je. Nikad im to nije rekao, a više nikad neće imati priliku.

Pekar je istupio sa svojom bakljom i pljunuo Manodorati u lice. Manodorata nije ni trepnuo, ali ni okrenuo drugi obraz, kako piše u Starom zavjetu, već je pekara pogledao ravno u oči i opsovao ga. Ne uspjevši poniziti Manodoratu, pekar je ljutito zarinuo baklju u triješće koje je bilo pod nogama dječaka. Psovao je i pljuvao, jer triješće nije htjelo gorjeti. Manodorata je lamatao nogama gaseći leteće iskre, no nije bilo potrebe, jer vatra nije htjela gorjeti. Odjednom je pod nogama osjetio kamen koji je godinu dana ranije stavio ondje, u spomen na Rebeccu. Bio je siguran da ih ona čuva. U srcu je osjetio tračak nade, no tada je pekar uže kojim je bio vezan natopio maslinovim uljem i zapalio ga. Sve je bilo izgubljeno. Vatra mu je nagrizala meso i znao je da mu nema spasa. Srećom pa se dizala uvis, daleko od dječjih glava. Možda je Bog ipak gledao, možda ih ipak spasi. Manodorata je prestao slušati viku rulje i plač svojih sinova. Podignuo je pogled prema nebu i počeo moliti na hebrejskom, Mučen nepodnošljivom boli, mozak mu je uzalud tražio prikladnu molitvu. Sjećao se samo riječi koje je Elijah izmolio noć prije nego što je Rebecca umrla. „Podari nam miran počinak, Bože naš, zakrili nas svojim mirom.“ Prije nego što je uspio reći „amen“, vatra mu je dohvatila vrat.

Simonetta je zapazila vatru i pošla do prozora da vidi o čemu je riječ, isprva je čak pomislila da je šumski požar došao do njezinih badema. Bila je užasnuta kad je ugledala Manodoratu svezanog za drvo, a oko njega ljude s bakljama. Nije se usudila uzeti arkebuzu - nije znala mnogo o tom novom oružju, ni držati ga ni pucati iz njega, a i bio bi to prevelik rizik, jer je primijetila da su dječaci svezani za oca. Nije imala vremena za gubljenje. Uzela je svoj luk i u trenu namjestila strijelu. Naciljala je pekara, koji je, čini se, bio vođa rulje, no tada je zastala. Prisilila se da pogleda Manodoratu - dok mu je vatra proždimala grudi, on je svoj pogled uperio prema Simonetti. Lagano joj je kimnuo i zatim zauvijek zatvorio svoje sive oči. Znala je da mu nema spasa. Znala je što mora učiniti, i kad je plamen zahvatio njegovu bradu, pogodila ga je jednom, točno u grudi gdje je bio svezan. Pogodila ga je ravno u srce, jer mu je glava odmah klonula. Sve je bilo gotovo u trenu. Sišla je tresući se i povukla Isaaca s vrata prije nego što je izašao da priskoči u pomoć Manodorati. Veronica je nijemo pripremala svoje malteške bodeže za osvetu, no Simonetta je odmahнула glavom. „Ostanite unutra“, protisnula je kroza zube, „previše ih je, i vas će ubiti!“

Dok je hodala prema rulji, otresla je suze i visoko podigla glavu. U jednoj je ruci čvrsto držala luk, a u drugoj snop strijela, da se ne vidi da joj se ruke tresu. Nosila je novu zlatnu haljinu obrubljenu bijelim krznom. Bila je poput uskrsnule svete Uršule. Znala je da pravo iskušenje tek slijedi. Imala je osjećaj da je zaista smak svijeta i da zvijezde padaju s neba dok je koračala prema rulji. Njezin mozak jedva da je stigao primijetiti, no ledeni pupoljci koji su joj padali po licu bile su ustvari snježne pahulje. U rujnu. Proročanstvo iz Knjige Otkrivenja ispunilo se. Nebo je plakalo.

Stala je ispred pekara dok je vatra proždimala tijelo njezina prijatelja, a zrakom se širio odvratni smrad spaljenog mesa. Goruće ulje kapalo je dječacima na glavu i ona se bojala da se i oni ne zapale,

no prisilila se da ih ne gleda. Umjesto toga okrenula se prema muškarcima koji su ih spaljivali, a na licu joj je zatitrao zlobni smiješak.

„Izvrstan pogodak, gospo“, rekao je pekar iznenađeno. Pričalo se da saronka kurva skriva Židove na svom imanju i da oni rade za nju. Očigledno to nije bila istina.

„Moje je pravo riješiti se bezbožničkog smeća koje upada na moje imanje.“ Simonetta se prisilila izreći ove riječi.

Usljedio je žamor odobravanja.

„Da ste barem spalili i njegova derišta“, rekla je. „No, vidim da vam je snijeg namočio triješće.“ I hvala Bogu da jest.

„Da, da“, odgovorio je pekar, očito vođa svega ovoga. „Morali smo umjesto toga uljem natopiti užad. Vatra se izvrsno uhvatila, i patio je više jer mu je najprije gorjelo srce.“

Simonetta nije željela slušati o tome kako je njezin prijatelj dokončao pa je prišla stablu za koje su bili svezani, a oko nje je padao snijeg. Primila je Elijaha za bradu i podigla mu glavu dok im se pogledi nisu sreli. „Vjeruj mi“, prošaptala je dok joj je lice bilo zaklonjeno od rulje. Okrenula se natrag prema njima.

„Dobri ljudi“, obratila im se. „Budite toliko ljubazni i ostavite ove balavce meni.“ Prisilila je Elijaha da pokaže prste. „Imaju male ruke, mogu raditi za mene. Imate moju riječ da ću ih odgajati kao kršćane. Premali su da bi se još potpuno zarazili židovstvom. Bogu će biti drago što smo spasili dvije izgubljene ovčice.“

Među ruljom se opet začuo žamor, a Simonetta se jedva usudila disati.

„Istina je“, rekao je ispovjednik. „I Sveto pismo to kaže.“

„Slažem se“, rekao je gostioničar. „I ja imam dva dječaka. Bolje da ih poštedimo. Njihov otac platio je za svoje grijeh.“

Simonetta nije mogla pogledati spaljeno tijelo svojega prijatelja. Uzela je lovački nož i odvezala dječake, ježila se od straha da će je u posljednji tren zaustaviti. Htjela je zagrliti dječake, no to će morati pričekati - svakoga je grubo primila za zapešće, a oni su naricali i plakali.

Rulja se počela razilaziti, no pekar se zadržao, a pohlepne oči zalijepile su mu se za zlatnu ruku koju vatra nije oštetila.

„Njega ćemo ostaviti vranama“, rekla je prezirno, no on je i dalje stajao na mjestu. Nije mu preostalo drugo nego da pita.

„A što je s rukom?“

Simonetta se brzo dosjetila. „Dat ću je ocu Anselmu. Nema boljega nego da se zlato nevjernika iskoristi u Božje svrhe.“

„U pravu je“, rekao je ispovjednik, njezin najveći zagovornik. „Zašto bi je ti uzeo? Ako je dobije crkva, od nje ćemo se okoristiti svi, a ne samo tvoja pohlepna njuška.“ Povukao ga je za sobom, ali su se na odlasku obojica još jednom osvrnuli prema Simonetti i, gledajući je s poštovanjem. Simonetti se gadilo što joj se takvi muškarci dive, no uzvratila im je osmijehom. U slučaju da je još uvijek gledaju, odvukla je dječake u kuću, a kad je prešla preko praga, noge su je izdale i pala je na koljena ispred Isaaca i Veronice. Uхватила je Isaaca za ruku. „Sada možete do njega“, rekla je. „Samo pričekajte još trenutak, da budemo sigurni da su svi otišli. Skinite ga sa stabla i učinite kako vam vjera nalaže. Nije zaslužio takvu smrt, ali sada više ništa ne možemo. Ja moram dječake staviti na spavanje.“

Veronica joj je pomogla okupati dječake, koji su bili izrazito tihi. Sjetila se da ih je tješila kad im je umrla majka i da joj je trebalo dosta vremena da ih umiri. No, ovo što im se upravo dogodilo toliko ih je potreslo da nisu ni zucnuli. Poljubila je njihove umorne oči i ovaj put im nije obećala da će sve biti u redu. Ovaj put im je dala obećanje za koje je znala da će moći ispuniti. „Ja ću se brinuti za vas.“

Simonetta je sišla i pridružila se Isaacu pokraj velikog stabla, a on je već bio iskopao raku za tijelo, crno tijelo koje će staviti u bijelu zemlju. Tresla se od hladnoće i svega što se dogodilo, iako joj se sve još uvijek činilo kao ružan san. Kako je njezin najbolji prijatelj mogao još do maloprije biti ovdje, a sada je bio mrtav? I to njezinom zaslugom? Manodorata je ležao ispod crnoga Isaacova plašta i čekao

da ga pokopaju. Po obrisima tkanine vidjela je da su mu izvadili strijelu kojom ga je pogodila. Bilo joj je drago što je Isaac to preuzeo na sebe; da ne mora ona iz njegova tijela vaditi strijelu koju je odapela. Proklinjala je samu sebe zbog kukavičluka i gledala kako snijeg crni plašt pretvara u bijeli.

„Baš kako treba biti“, rekao je Isaac.

Simonetta je trepnula jer joj je snijeg padao u oči. „Što?“ Jer ništa se te večeri nije činilo da je kako treba: cijeli se svijet okrenuo naglavačke. Snježne pahulje izgledale su kao zvijezde koje padaju s neba, a ona se osjećala kao da propada u neki bezdan. „Što je kako treba biti?“

Isaac je pokazao na tijelo svojega prijatelja. „Pokrov je sada bijel. Baš onakav kakav *tachrihim*, pogrebni plašt Židova, i treba biti. Ovo je Božje djelo.“

Simonetta je bez riječi zasukala rukave svoje zlatne haljine i uzela drugu lopatu u ruke. Bila je dirnuta što Isaac može razmišljati o Bogu u trenutku kad se činilo da je On napustio svoga vjernog slugu i djeci oduzeo oca. Odjednom se sjetila prizora koji joj je Manodorata opisao kad su prvi put razgovarali, ovdje među bademima. Srca probodena gorućom strijelom koje je sveti Augustin držao u rukama. Taj je prizor u ovom trenutku postao i više nego simboličan. Simonetta nije mogla ni zamisliti koliko. Kad joj taj prizor ponovno bude pred očima, znat će čije srce, probodeno njezinom strijelom, gori. Znat će da je to srce njezina prijatelja. Šutjela je i nastavili su kopati u tišini, a uskoro im se pridružila i Veronica. Zajedno su kopali, a snijeg je i dalje padao. Odjednom je Simonetta lopatom udarila u nešto metalno i iz zemlje je izvirio zlatni prsten. Očistila ga je svojom haljinom i na njemu jasno razaznala šesterokraku zvijezdu.

„Rebeccin prsten“, rekao je Isaac. Simonetta je osjetila da je u grlu poput hladne ruke steže jecaj. Naposljetku su bili gotovi s kopanjem i položili Manodoratino tijelo u hladnu zemlju. Isaac je izmolio *tehilim* za svojega prijatelja, isto kao što je to na istome mjestu Manodorata učinio za svoju mrtvu ženu godinu dana prije. Simonetta nije otkrivala njegovo tijelo, no prije nego što su ga zakopali, opipom je potražila njegovu zlatnu ruku. Stavila je Rebeccin zlatni prsten na nju i osjetila da se metal zagrijao od njezina dodira, kao da je još živ. Iz očiju su joj se počele slijevati tople suze. Meso će s vremenom istrunuti, no dva zlatna simbola muža i žene ostat će zauvijek u zemlji. Zaklela se da će grob ispod ovog drveta biti jedino mjesto gdje će ruka počivati, znajući da će se otac Anselmo složiti s time.

Zatrpali su grob i crni se humak u trenu zabijelio od snijega. Veronica je uzela Simonettu za ruku i povela je u kuću, dajući joj do znanja da bi bilo najbolje da Isaca ostave nasamo. Učitelj je kimnuo glavom i stavio ruku na njezino rame. „Idite unutra, gospo. Budući da nema obitelji, ja moram ostati kao *shomrim*, čuvar mrtvih. Ostat ću ovdje neko vrijeme i moliti.“

Simonetta je kimnula. Odjednom ju je svladao užasan umor, no nije bila sigurna hoće li više ikada spavati nakon svega što je vidjela te noći. Ušla je u kuću ruku pod ruku sa svojom sluškinjom - svojom prijateljicom - i popela se do sobe u kojoj su spavali dječaci. Legla je pokraj njih za slučaj da se probude i da im nešto zatreba.

I duša i tijelo bili su joj slomljeni zbog onoga što je morala učiniti. Ruke su joj drhtale, a zubi cvokotali usprkos toploj sobi. Koljena su joj klecala pri svakom koraku, želudac joj se okretao a grlo stezalo, mislila je da će povratiti; da je sada morala odapeti strijelu, ne bi to mogla učiniti. A samo sat vremena prije, u trenu je ubila čovjeka. Njezina je strijela pogodila srce u plamenu, no činjenica da je to srce umiralo nije joj se činila kao dovoljno dobro opravdanje. Zar je to radio Lorenzo svakoga dana kad je bio daleko od nje u vojnim pohodima? Ona je ubila iz samilosti, no on je to činio zbog slave i pobjede i političke koristi; razlozi koji su bili toliko nevažniji i neopravdaniji od njezina, iznenadila je samu sebe kad je sklopila drhtave ruke, kleknula na nejakom koljenu i počela se moliti, a zubi su joj još cvokotali. Posljednjih se nekoliko mjeseci bila otuđila od Boga, ali ju je ustrajnost Isaacove vjere nakon mučnih događaja te večeri zadivila, premda je nije razumjela. Nije se molila otkako je Bernardino otišao. Znala je da ne mora tražiti oprost što je ubila čovjeka, jer je to učinila da Manodoratu poštedi patnje i da spasi njegovu djecu. Nije molila za oprost, čak ni za dušu svoga prijatelja. To će morati pričekati. Simonetta je željela Bogu zahvaliti na čudu; na snijegu koji je natopio triješće koje je dječacima trebala postati lomača. Prisjetila se priče o svetoj Luciji koju nisu

moгли spaliti jer ju je spasila kiša. Sjetila se i svete Apolonije, koja je svojevrijeme gorjela na lomači, baš kao i njezin prijatelj. Priče su joj odjednom počele dolaziti kao da su strpljivo čekale da se ponovno vrate u odaje njezinih sjećanja, poput davno izgubljenih putnika. Kroz prozor je gledala mjesec i zvijezde i obratila se, sklopljenih ruku, tim sveticama; jednoj koja je u raj u bila bez zubi, a druga bez očiju. „Hvala vam“, rekla im je.

by Sanja

35

GROFICA OD CHALLANTA

Bernardino je s vremenom naučio sve kanonske ure. *Matins, lauds, prime, terce, sext, none, vespers, compline*. Zvučale su poput koraka; jedan korak, jedan slog - *lauds, prime, terce, sext, nones* - dva koraka, dva sloga - *vespers, compline*. Išlo se ukorak sa suncem dok se ne bi počelo mračiti, zatim bi se korak ubrzao da se pretekne kraj dana, a sa zorom bi opet sve krenulo ispočetka. No, nikada tu nije bilo prevelike žurbe ili mjerenja vremena. Molitve časnih sestara bile su Bernardinu jedino mjerilo po kojem je znao koliko mu vremena za koju sliku treba. Naviknuo se na tišinu samostana; na zamišljene redovnice kako šecu po vrtovima ili se brinu za vrt ili naglas čitaju Bibliju. Živio je u svijetu u kojem nije bilo grubih riječi ili nedoličnih strasti. Najglasnija je ovdje bila molitva, zvuk habita koji se vuče po kamenim pločama i pjesma redovnica. Prijateljstvo s Biancom razvilo se samo od sebe, bio je to svojevrsan nastavak prijateljstva s njezinim bratom, čija je sveta pojava bila posljedica grešnog začeca. Potajno se osmjehnulo kad je pomislio koliko si njih dvoje nalikuju, koliko zakonito i nezakonito dijete imaju zajedničkoga s ocem.

Svanuo je još jedan dan u kojem je Bernardino unosio ljepotu u taj tihi svijet, svijet u kojem mu se vjera počela uvlačiti pod kožu. Otkako se neku večer prvi put pomolio, počeo je, nesigurno, razgovarati s Bogom kad Biance nije bilo. Tog je dana trebao slikati svetu Katarinu, i dok je tako čekao Biancu, osjetio je nevjerojatan mir. I tišinu. Stoga ga je iznenadilo kad je ugledao vidno uznemirenu nadstojnicu kako mu žustro prilazi. Probušila je njegov mjehurić spokoja i u trenu ga odvela u onaj drugi svijet, svijet nasilja, strasti i smrti.

„Što se dogodilo?“

„Trebam vašu pomoć. Hoćete li poći sa mnom?“ U Biancinu glasu prvi je put čuo napetost.

„Što je bilo?“ Bernardino je bio zbunjen.

„Nemamo mnogo vremena“, rekla je nadstojnica. „Prijateljica mi je u velikoj nevolji. Dobro je što nosite odjeću naše svjetovne braće. Tako odjeveni, bit ćete sigurni među gomilom.“

„Kojom gomilom?“ Bernardino je bio zahvalan na krinci - nije često odlazio u grad u posljednjih nekoliko mjeseci samo kad bi se trebao naći s Bentivogliom ili kad bi kupovao boje, jer je bio svjestan da ga kardinal vjerojatno još traži. Nadstojnica kao da je predosjetila o čemu razmišlja. „Znam da vam je život u opasnosti izvan ovih zidova. Ne bih to od vas tražila da zaista nije bitno. Hoćete li mi pomoći ili ne?“

Bernardino nije dugo razmišljao. Hrabrost mu baš i nije bila najveća vrlina, no znatiželja svakako jest, i strašno ga je kopkalo što se to točno događa u Milanu. „Naravno da hoću“, odgovorio je.

Sestra Bianca ga je bez ikakvih objašnjenja povelala herbarijem do izlaza. Sporo su napredovali niz Ulicu Corso Magenta jer je bila prepuna ljudi koji su zujali poput roja pčela. Bernardino se iznenada osvrnuo i pogledao na pročelje samostana s kamenom fasadom i mramornim ukrasima, poput djeteta koje nevoljko ide u školu i s čežnjom pogledava na dom. Izvan sigurnih samostanskih zidova osjećao se čudno i ranjivo. Sunce jedva da je bilo izašlo iza blijedožutosivog oblaka i sjalo je poput zamućenoga narančastog kometa koji je nagovi-ještao pošast ili rat. Bernardino je navukao kapuljaču i skrenuo pogled s ružnih lica koja su buljila u njih. Povukao je nadstojnicu za rukav.

„Što se događa? Kamo idu svi ovi ljudi? Kamo mi idemo?“

„Na smaknuće. Požurite, zakasnit ćemo.“

„U redu, no recite mi nešto više. Tko će ostati bez glave?“ Bianca je bila vidno potresena i Bernardino se ugrizao za usnu zbog nespretnog izbora riječi.

„Grofica od Challanta, velika prijateljica moje obitelji.“

„I vašeg oca? Pa sigurno joj onda on može pomoći, ne može li?“

„Sve je otišlo predaleko da bi on imao ikakvog utjecaja. Narod je želi pogubiti.“

„Narod? Zašto?“

„Moralno je osuđuju kao raspuštenicu. Njezin je grijeh što voli više od jednog muškarca, odnosno više od dva.“

Bernardino je odjednom u grudima osjetio kamen. Takva je, dakle, bila sudbina žena koje su slobodno voljele. Simonettin suprug bio je mrtav, no njegov duh bio je dovoljan da ih zauvijek rastavi. U Saronnu su ljudi osuđivali Simonettu zbog jednog poljupca, a ovdje u Milanu će jednu ženu njezine strasti doći glave. „Kako je došlo do ovoga?“

Bianca mu je sve ispričala dok su hodali ulicama, nošeni poput lišća na vjetru u gomili koja je prolazila pokraj katedrale. „Kontesa di Challant kći je jedinica bogatog bankara, koji je živio u gradu Casale Monferrato. Majka joj je bila Grkinja; a ona je bila djevojka tako iznimne ljepote da je, unatoč svome skromnom podrijetlu, postala ženom Ermesa Viscontija kad joj je bilo šesnaest.

Čuo je za takve dogovorene brakove. „Koliko je on imao godina?“

Bianca se nasmijala i na tren je s njezina lica nestala zabrinutost, no ubrzo se vratila. „Dovoljno da joj bude djed. Poveo ju je da živi s njim u Milanu i ovdje je posjećivala samo kuću mog oca. Igrala se sa mnom dok sam odrastala i uvijek je bila ljubazna i nasmijana, ja sam joj bila jedino društvo. Njezin suprug mom je prijatelju Matteu Bandellu rekao da je predobro poznaje da bi joj dopustio da šeće naokolo kao ostale milanske gospođe. Nakon Ermesove smrti, kad joj je bilo dvadeset godina, vratila se u Casale i vodila razvratan život, ljubujući s mnogim muškarcima. Jedan od njih, grof od Challanta iz Val d'Aoste, postao joj je drugi muž. Osvojila ga je svojom nevjerojatnom ljupkošću, no nikako se nisu mogli složiti. Na kraju ga je ostavila i nastanila se u Paviji. Bila je bogata, jer je naslijedila i očevo bogatstvo i bogatstvo prvog muža, a njezina ljepota unatoč godinama nije nimalo izbljijedjela. Prepustila se raskalašenom životu i brojnim ljubavnicima.“

Bernardino, kojega je gomila nosila sa sobom, pomislio je da je grofica zaista pronašla recept za savršen život, no nešto mu je govorilo da nije sve bilo tako sjajno. Držao je nadstojnicu za rukav da se ne razdvoje.

„U cijeloj toj priči valja spomenuti dva njezina ljubavnika. Ardizzina Valpergu, grofa od Masina, i Sicilijanca don Pietra di Cardonu. Grof od Masina brzo joj je dosadio pa je započela romansu s don Pietrom, koji se tako ludo zaljubio u nju, onako kako to samo mlade usijane glave umiju, da je bio spreman učiniti sve što je od njega tražila. A ona je od njega tražila da ubije grofa od Masina.“

Bernardino je bio zaprepašten. Nije bio siguran što sestra Bianca točno smjera, ali nije mogao šutjeti. „Ali, sestro Bianca, čini se da je ta žena zaista pokvarena. Kako je vi, koji ste u službi Božjoj, možete braniti? Mislite da joj možete pomoći?“

„Svi smo mi grešnici, Bernardino. Nitko osim Boga nema pravo uzeti tuđi život. Ako je pogube, onda Sforza nije ništa bolji od don Pietra, ubojice.“

„Dakle, ubio ga je? Što se točno dogodilo?“

„U to je vrijeme živjela ovdje u Milanu. Don Pietro je napao grofa iz zasjede kad se ovaj jedne noći vraćao s večere. Ubio je grofa, no uskoro su ga uhvatili. Otkrio je da je sve to bila ideja njegove ljubavnice; i tako su i nju zatvorili. Drže je u Utvrđi Porta Giova, Sforzinu dvorcu, i ondje čeka na smaknuće koje je zakazano za danas.“ „Pa što onda vi možete učiniti?“

„Nadam se da ću uspjeti kupiti njezinu slobodu. Jer, premda je zgriješila, vjerujem da se pokajala i ne želim da plaća za tuđi zločin. Možda nosim habit, ali ispod njega sam ipak samo žena i srce me boli što će ženu smaknuti zbog nečega što je učinio muškarac, bez obzira na to koliko je ona utjecala na njega. Nadam se da ću je uspjeti uvjeriti da se pridruži našem redu, da ostatak života provede u molitvi u našem samostanu.“ Gomila se na trenutak zaustavila, a nadstojnica se okrenula prema njemu.

„Vidite, Bernardino, grofica za mene nije ni kurva ni ubojica. Ona je za mene jedna draga žena koja je imala strpljenja igrati se s usamljenim djetetom.“

Gomila je usporila kod katedrale, gdje su trgovci pokušavali podvaliti što su god stigli onima koji nisu previše pazili. Bilo je tu i slika grofice, koja je bila na glasu kao ljepotica zlatne kose i dražesnog lica. Bernardino i nadstojnica spustili su glave dok su se gurali kroz rulju. Prodavači su tržili svetom vodom, a oni poduzetniji žutom konjskom dlakom, tvrdeći da je to kosa s grofičine glave. Glumci s grotesknim maskama izvodili su igrokaz temeljen na toj priči o požudi i umorstvu, a dvojica ljubavnika imala su dva golema falusa od papirmašea. Glumac s dugom plavom perikom pohotno ih je milovao, a zatim je Sicilijanac ubio Napolitanca, koji je u publiku bacao crvene vrpce koje su predstavljale krv. Na samom kraju, na grofičin je bijeli vrat pala velika srebrna sjekira i uslijedilo je još krvi.

Ljudi su oduševljeno klicali, a Bernardinu je to nakon toliko mjeseci provedenih u tišini samostana bilo nepodnošljivo. Bilo mu je jasno zašto je nadstojnica trebala pratnju na ovakav dan, jer rulja je od svog tog silnog uzbuđenja postala pohotna. Vidio je djevojku koja se morala braniti od najezde muškaraca koji su joj svašta dovikivali i pokušavali joj strgnuti odjeću. Podignuo je pogled prema nebu i na vrhu katedrale ugledao svece kako s tugom gledaju prema dolje, i oni sami tek glumci, s tmurnim nebom kao kulisom. I u njemu se probudilo nezadovoljstvo što će jedna žena biti pogubljena zbog grijeha svojih ljubavnika pa je ubrzao korak.

Približili su se bedemima veličanstvene grimizne Utvrde Porta Giova, koji su grad držali podalje od Sforzi, a Sforze podalje od grada. No, ne i danas. Danas su velika vrata Kule Torre del Filarete bila otvorena i ljudi su slobodno ulazili pod budnim okom zmije, koja je krasila grb obitelji Sforza. Zmija je samo čekala da napadne, pomislio je Bernardino, da ubije. Vojnici koji su inače čuvali stražu u dvorcu danas su spustili svoja koplja, da propuste mnoštvo. Unutra, veliki je Trg Piazza d'Armi bio pun ljudi koji su se otimali za što bolje mjesto. Sestra Bianca primila je Bernardina za ruku i povukla ga iz gomile uz kamene stepenice. Dočekao ih je čovjek odjeven u svijetloplavu svilu. Kleknuo je pred nadstojnicu i poljubio joj prsten.

„Zdravo, Matteo“, obratila mu se nadstojnica. „Da nije tako tužan, ovaj bi dan bio radostan zbog susreta dvaju velikih umova. Matteo Bandello, veliki pisac, susreće Bernardina Luinija, velikog slikara.“ Muškarci su se jedan drugome poklonili i znatiželjno se pogledali. Jedan, kojemu svetost nije bila poznat pojam, nosio je habit, no bio je zgodniji od bilo kojeg redovnika. A drugi, ružan i neugledan redovnik, nosio je najfiniju odjeću dvorjanina. Bistar pogled odavao je silnu inteligenciju.

„Nadam se da ćemo kasnije imati prilike popričati, jer uistinu se divim vašoj umjetnosti“, rekao je Bandello.

Bernardino, koji nikad nije bio prevelik ljubitelj knjiga, nije mogao uzvratiti hvalospjevima na račun Bandellovih djela. No, ovaj je već ionako bio prešao na temu zbog koje su se našli. Žustri pokreti ruke dodatno su naglašavali hitnost. „Imate li sve?“ upitao je nadstojnicu.

„Imam“, odgovorila je ona. „15.000 kruna.“

„Samostanskog novca?“

Čak i u tako teškom trenutku, morala se nasmijati. „Ne, ne. Novac je od nekoga tko dobro poznaje groficu i želi joj dobro.“

Bandello je kimnuo. „Alessandro Bentivoglio. Vaš otac je oduvijek bio vrlo plemenit čovjek, takva velikodušnost svojstvena je samo njemu.“

Sestra Bianca uputila mu je svoj neobični poluosmijeh i brzo mu šapćući odgovorila. „I velik je diplomat; zna da u ovoj stvari ja moram djelovati u njegovo ime - ne bi bilo dobro da javno podrži groficu. Ljudi je mrze, a moj otac se ne može dovesti u situaciju da zamrzi i njega. Kao ni vojvoda. Je li on ovdje?“

Bandello je odmahnuo glavom. „Nije. Francesco Sforza neće riskirati glavu pojavljujući se među ljudima, unatoč velikom iskustvu na bojištu. No, budite sigurni da sve promatra sa sigurne udaljenosti iz Rochette.“ Pokazao je na drugi kraj dvorca. „Do Rochette se može samo preko pokretnog mosta koji je, kao što vidite, podignut. Nadajmo se samo da ime jarka nije proročansko.“

„Zašto?“ upitao je Bernardino.

„Zove se Fossato Morto. Jarak mrtvih.“ Bandello se jezivo osmjehnuo i od nadstojnice uzeo tešku kožnatu torbu. „Da vidimo može li ovaj novac nešto promijeniti. Pričekajte ovdje. Vratit ću se.“ Gledali su kako se čovjek u plavom penje zidinama i zatim nestaje u velikoj kuli, koja je ime dobila po Boni od Savoye, nekadašnjoj glavnoj domaćici dvorca. Ispod njih je u dvorištu gomila postajala sve nestrpljivija, a dvorištem je počela odzvanjati pjesma - himne su se miješale s prostim napjevima dok je gomila iščekivala krvoproliće zbog kojega su došli. Bianca je zatvorila oči i počela se moliti. Bernardinu nije bilo drago što ju je prekinuo. „Zar joj niste mogli isplanirati bijeg?“ prošaptao je.

Nadstojnica mu je odgovorila ne otvorivši oči. „Pokušali smo. Mnogi prolazi iz ovog dvorca vode na sigurno - jedan vodi u lovački rezervat Barcopa dalje na selo, a drugi do samostana Santa Maria della Grazie.“

„Santa Maria della Grazie?“

Nadstojnica je otvorila oči. „Čuli ste za njega?“

„Jesam. Ondje se nalazi veličanstveno djelo mog učitelja, *Cenacolo*.“

Kimnula je. „*Posljednja večera*. Nikad je nisam vidjela. No, postoji tajni prolaz koji ovu tvrđavu povezuje s tim mjestom - sagradio ga je Ludovico Il Moro da bi noću mogao posjećivati grob svoje žene u tamošnjoj kapelici. Priča se da se noću u tom prolazu još uvijek čuju njegovi jecaji.“ Nadstojnica se prekrizila. „Prije tjedan dana grofica je pokušala pobjeći tim putem u samostan, no netko ju je izdao. Ovaj novac naša je jedina nada.“ Opet je zatvorila oči i prstima počela prebirati po zrnju krunice koja joj je bila oko struka.

Bernardino je šutio. Pogledom je prelazio preko ljudi, kao da skuplja ružna lica, a u sjećanju su mu ostajali i najsitniji detalji. Sjetio se bloka koji je ležao pokraj Biblije u njegovoj sobici, *Libricciola*, u kojoj je Leonardo skupljao groteskne prikaze, koji su Bernardinu golicale maštu. Sada mu je i glava bila puna takvih prikaza. Mnogi koji su se toga dana našli u toj gomili bit će ovjekovječeni na zidovima svetog Mauricija kada Bernardino bude slikao *Ruganje Kristu*.

Fratar u dominikanskoj opravi uspeo se na stratište i nazalnim glasom započeo tiradu na latinskom o ženama kao uzroku svih zala, od vremena Eve pa sve do današnjega dana. Njegova je propovijed nailazila na odobravanje publike - učenih, koji su razumjeli latinski i slagali se sa svime rečenim, i neukih, koji su samo trebali izliku da viknu *Tako je!* Propovijed je već trajala neko vrijeme kad je Bernardino shvatio namjenu bloka na kojem je fratar stajao, i odjednom su ga prošli ledeni trnci unatoč vunenom habitu koji je imao na sebi.

Bandello se vratio. U ruci je nosio torbu i odmahivao glavom dok je silazio. „Nitko nije htio uzeti“, rekao je. „Čak i u ovo doba korupcije nitko se ne usudi uskratiti ljudima ovaj trenutak. Ne gine joj smrt.“

Bianca je smireno kimnula u znak shvaćanja i zajedno su nastavili gledati što će se dalje dogoditi na stratištu. Dva stražara izašla su iz Kule Torre di Bona di Savoia, a za njima je koračala žena medene kose. Kad su se primaknuli stratištu, Bernardino je uspio razaznati punašnu ženu odjevenu u zlaćanu haljinu sa srebrnim odsjajem. Gomila je vikala i zviždala, a kad su im napokon bili u dometu, počeli su je gađati svakakvim smećem. Sa svih strana odzvanjalo je *Kurvo!* Bernardino se divio grofičinoj smirenosti u svemu tome, no istodobno je ostao iznenađen što je to bila žena koja je uspjela toliko izludjeti dva muškarca da su za nju bili spremni i ubiti. Najbolje godine bile su daleko iza nje, oko struka je imala dobrono viška sala, a koža joj je bila preplanula kao u seljanke. Primijetio je da joj priroda nije podarila svijetle uvojke, već da sigurno koristi boje koje su za posvjetljivanje kose koristile i mletačke dame. Okrenula se prema uplakanoj sluškinji koja je nosila njezine skute, poljubila je u obraz i uputila joj osmijeh koji je otkrio rupice na njezinim obrazima. Tek je tada Bernardino ugledao lice koje je zračilo ljepotom i mnoge muškarce namamilo u krevet. Maknula je svoj ovratnik i spustila glavu na crni panj, a zakrabuljeni krvnik istupio je naprijed. Dok je spuštala glavu, Bernardino je zbog dobrog pogleda koji su imali na njezinu licu mogao vidjeti cijeli raspon emocija. Sreću zbog dobro proživljenog života, sjećanja na to kako je bilo voljeti i biti voljena, žaljenje za onime što

ostavlja, ali i užasan strah. Povrh svega toga, bili su tu ponos i dostojanstvo te odlučnost da ovaj svijet napusti uzdignute glave. Bernardinu su zasuzile oči kad je shvatio koliko je stvarno to što ona osjeća. Nije to bio kip svetice, već žena od krvi i mesa nad koju se nadvila sjekira. Sve se odigralo tako brzo da se Bernardino nije stigao ni snaći, a već je sve bilo gotovo. Krvnik je sjekirom zamahnuo kao kosom, a sunce je poljubilo njezinu oštricu dok je pobjedonosno padala. Prava krv oblila je gomilu i sve je bilo gotovo. Krvnik je visoko podignuo grofičinu glavu s izbuljenim bjeloočnicama; rupice na njezinim obrazima više nikoga neće izluđivati.

Bernardino je znao koliko je sve to bilo bolno za sestru Biancu pa ju je jednom rukom obgrlio oko ramena.

Bandello ju je primio za ruku. „Znam da vam u ovom trenutku to i nije neka utjeha, ali jednog ću dana napisati grofičinu priču, njezina smrt neće biti zaboravljena. Moram se vratiti prije negoli netko shvati da me nema.“ Poljubio je njezin prsten, naklonio se Bernardinu i nestao u gomili.

Trubaduri su započeli svirku, a ljudi su, obliveni grofičinom krvlju, počeli plesati u povorci, koja se zaputila natrag prema katedrali, gdje će se ostatak dana slaviti i pijančevati.

„Pričekajte me ovdje“, rekla je sestra Bianca odjednom. „Moram do stražara. Nešto još ipak mogu učiniti za nju.“

Bernardino je čekao dok se primicalo podne, a dvorac je polako utihnuo. Kamen se zagrijavao na suncu, a krv grušala na zidovima natopljenima sjećanjima na ovo i na druga smaknuća. Svjetlost koja je prodirala i u najzabačenije kutke zdanja kao da ga je čistila od grijeha.

Sestra Bianca vratila se s torbom, koja više nije zveckala, već je izgledala puno, okruglo i na dnu je imala tamnu mrlju. Bernardino je znao što je unutra i želudac mu se gotovo okrenuo. Onih 15.000 kruna nije bilo dovoljno za njezin život, no bilo je dovoljno za njezinu glavu.

„Pođimo“, rekla je Bianca, „barem ćemo je pokopati kako se priliči.“

Samo su Bernardino i nadstojnica znali da je u samostanskom vrtu zakopana glava grofice od Challanta. Usprkos svojim grijesima, primljena je u okrilje samostana među ostale sestre, premda ne onako kako je nadstojnica bila zamislila. Sestra Bianca pokopala je njezinu glavu ispod bijelih cvjetova valerijane, biljke koja je bila na glasu kao „svelijek“, i koja štiti od zla te donosi spokoj. Zvona crkve oglasila su podne, a sjena nekadašnje cirkuske kule pala je na to mjesto poput kazaljke sunčanog sata. Bernardino je odjednom shvatio koliko je bitan ovaj vrt koji je nekoć bio središte arene smrti. Na igralištu cara Maksimijana odigralo se mnogo toga. Ovdje je palo mnogo glava i udova, koji su vjerojatno ležali zakopani negdje ispod, a krv je svakoga dana u crveno bojala pijesak koji se nalazio tu gdje je sada rasla trava. Bernardino je u glavi osjetio pulsiranje krvi dok je u mislima čuo kako rulja viče s tribina, a krvoločni car maše iz svoje lože. Ausonije je to nazvao „narodnom razbibrigom“, *populique voluptas*. Bernardino je danas to i doživio. Glasnu rulju i žed za krvlju. Tada je shvatio da je mir koji je osjetio tog jutra u samostanu bio samo iluzija. Oko tog mirnog središta svijet se i dalje okretao pun krvi i nasilja kao i oduvijek. Kad su ušli u dvoranu vjernika, bilo je tek podne, premda je Bernardino imao dojam da je prošla godina dana otkako je šetao dvorištem u tišini i kontemplaciji. Dograbio je kistove, no nije mogao razmišljati ni o čemu osim o događajima od tog jutra. Svetoj Katarini dao je grofičino lice i na njemu je umjesto gorljive strasti za životom prikazao pomirenost sa smrću. Naslikao ju je kako u zlačanoj haljini srebrnog odsjaja pognute glave stoji pred mačem svojeg krvnika.

„Što se dogodilo svetoj Katarini?“ upitao je Biancu.

Nadstojnica je započela pripovijest o još jednoj svetici, no ovoga joj je puta glas podrhtavao i bio je pun tuge, a dok je pričala zastajkiivala je; još uvijek pod dojmom onoga što su oboje tog jutra vidjeli.

„Katarina je bila plemenita i hrabra djevojka koja je s osamnaest godina stala pred cara Maksimijana, koji je neumorno progonio kršćane, i oštro ga napala zbog njegove okrutnosti.“

Bernardino je podignuo pogled sa svoje palete. „Opet Maksimijan?“

„Opet on. Katarina je bila vrsna govornica. Osvojila bi ljude svojom rječitošću i mnoge od njih uvjerila da se preobrate na kršćanstvo, zbog čega su bivali smaknuti. Maksimijan je bio bijesan zbog

njezinih propovijedi pa ju je dao bičevati, a zatim je zatvorio u tamnicu. No, ona je i iza rešetaka uspjela preobratiti toliko ljudi, među njima i carevu ženu, da je bila osuđena na smrt mučenjem na kotaču, ali se kotač na samo jedan njezin dodir raspao.“

Bernardino je nastavio bjesomučno crtati. No, danas mu u glavi nisu bili idilični sveti prizori. Danas je razmišljao samo o grofici i o njezinoj smrti. Naslikao je kotače na kojima je trebala patiti te anđele koji ih svojom snagom uništavaju sve dok se njihovi dijelovi nisu razletjeli na sve strane. Time je odao počast mehaničkom Leonardovu crtežu, pretvorivši *Deus ex machina* u *machina ex Deus*. Uvijek se iznova sablažnjivao ljudskom maštom koja je bila u stanju smisliti najgore moguće načine mučenja. Trgnuo se iz razmišljanja čuvši Biancu kako privodi priču kraju. „Car je bio lud od bijesa i dao ju je obezglaviti, a njezino su tijelo anđeli odnijeli na Sinaj, gdje su kasnije izgrađeni crkva i samostan u njezinu čast.“

Nadstojnica je klonula na klupu i pokrila oči u molitvi, ili da sakrije suze, ni sam nije znao zbog kojeg od ta dva razloga. Bernardino ju je nepomično gledao kako tuguje za onime što je izgubila. Izgubila je mnogo više od prijateljice iz djetinjstva. Izgubila je nevinost. Kad je podigla glavu, lice joj je bilo natopljeno suzama.

Mučeništvo je dobilo ljudsko lice onog trena kad su oboje prvi put u svom životu vidjeli kako jedno ljudsko biće ubija drugo. „Dobro je što smo to vidjeli“, rekla je naposljetku sestra Bianca. „Već sam vam ispričala mnogo priča, o svecima i grešnicima, mučenicima i najboljima među ljudima. Tu vam držim propovijedi o svecima i mukama koje su preživjeli. Kako sam samo mogla pomisliti da ću vas baš ja učiniti boljom osobom, da ću vas baš ja vratiti vjeri. Koja umišljenost, koja oholost.“ Ustala je i počela nervozno hodati amo-tamo ispred Bernardina. „No, do danas nisam znala o čemu pričam. Nisam znala što je istinska hrabrost pred licem smrti. U ovom sam samostanu zaštićena od svega i vrijeme većinom provodim u tihoj molitvi. Odrasla sam u obilju, a nikad nisam pružila pomoć bolesnima ili tješila umiruće. Dajemo milostinju siromasima, no samo zdravima i koliko-toliko pristojnima, jer samo takvi dolaze, a mi im onda pod noge bacamo novac. Oni bolesni, bez udova i gubavi čekaju vani. Svi oni čvrsto vjeruju u Boga, no ne smiju ući da se mi ne zarazimo. Nikad nisam bila suočena s bolešću, opasnosti ili smrti. Skrivamo se u ovom samostanu; nazivamo se Kristovim nevjestama, a ustvari smo djevice; nikad se nismo stisnule uz nečije toplo tijelo i iskusile što je sve čovjek spreman učiniti zbog ljubavi. Ne znamo ništa o ljubavi i rađanju, ili o bilo kakvim drugim iskušenjima običnih žena. Ali sve to će se sada promijeniti“, odlučna je bila nadstojnica. „Moramo uistinu početi živjeti našu vjeru. Moje sestre i ja moramo izaći u svijet, služiti ljudima ovoga grada, nesretnima život učiniti podnošljivim.“

Bernardina je dirnula njezina promjena. I njega su današnji događaji promijenili. Sišao je sa skele i primio je za ruku. „Ni ja nisam nikad vidio nešto slično. Nikada nisam bio vojnik, i zbog toga su me ismijavali.“ U mislima su mu odzvanjale Gregorijeve riječi, koje nikad neće zaboraviti. „Dok mladi ljudi umiru, ja ih slikam. Dok oni krvare na bojištu, moj je jedini problem hoću li pogoditi pravu nijansu crvene za njihovu krv. Svako lice koje naslikam u smrtnom času mirno prihvaća svoju strašnu sudbinu, no to je samo moja stilska figura, moja ideja smrti. Od grofice sam mnogo naučio o ljudskoj žrtvi.“

„Ako je budete slikali, prikažite je onakvom kakva je stvarno bila. Bog nas je sve stvorio različitima. Vaš talent možda nije rukovanje mačem ili ratovanje - vjerojatno biste izgubili život u prvom sukobu - no zato slikate poput anđela.“ Bernardino se žalosno osmjehnuo. „Ovaj nas je dan oboje promijenio. Oboje smo prošli put bez povratka. Nema natrag. Čudno je da je na nas toliko utjecala smrt jedne grešnice, a ne sveca. Pa ako možete jednako dobro naslikati i ono stvarno, ljudsko, i ono božansko, onda moja prijateljica nije umrla uzalud.“

Tako je i učinio. A još je jedan čovjek kojem je taj dan promijenio život ispunio svoje obećanje. Matteo Bandello u posljednjim recima svoje priče o grofici od Challanta napisao je:

„I tako je jadna žena ostala bez glave; njezine su je neobuzdane čežnje dovele do toga. A onaj tko je želi vidjeti, neka ode u crkvu samostana svetog Mauricija, gdje ovjekovječen stoji njezin lik.“

36

KUĆICA ZA GOLUBOVE

Selvaggio je rezbario, brusio i blanjavao, i naposljetku je kućica za golubove bila završena, bijelo je drvo blistalo na slabom sunčevu svjetlu. Debeli stup bio je zarinut duboko u zemlju, a natkrivao ga je stožasti bijeli krov, ispod kojega su se nalazila dva nadsvođena ulaza za stanare. Cijela ga je konstrukcija podsjećala na oblacima zavijene zidine Camelota, no slika mu je brzo nestala iz glave. Pomaknuo se unatrag i ponosno promatrao svojih ruku djelo. To nije bila kućica, već palača. Neumorno je radio na toj kući za ptice jer ju je želio pokloniti Amariji na njezin imendan.

Prošlo je gotovo godinu dana otkako je obranio Amariju od švicarskih vojnika. Amaria i *nonna* otišle su na tržnicu zajedno jer je sjećanje na prošlu godinu još bilo svježije i Amaria više nikamo nije išla sama. Baka i unuka pošle su kupiti namirnice za gozbu; spremale su *zuppu alla Pavese*, mesno varivo s jajima, kruhom i maslacem, koju je proslavio kralj Franjo I. Amaria je inzistirala da potraže i damu u crvenom koja je prodavala poznati liker *amaretto*. Nije imala mnogo novca, no htjela je kupiti barem malu bočicu, da mogu nazdraviti svetom Ambroziju. Na spomen sveca, Selvaggio se prisjetio tog kobnog dana, točno prije godinu dana, kad je ubio tri švicarska vojnika, no sve čega se sjećao bila je Amaria koju je tada prvi put držao u naručju.

Bilo je poslije još ukradenih trenutaka, ispred ognjišta, kad bi *nonna* otišla ranije leći. Čuvali su se jedno za drugo, no Selvaggio nije znao koliko dugo će još moći izdržati. Želio je Amariju za ženu, no pitao se ima li na to pravo budući da nije znao ništa o svojoj prošlosti?

Lepet krila podno nogu privukao mu je pažnju i on se nasmiješio drugom dijelu svog poklona. U pletenoj košari bile su dvije snježnobijele grlice koje su htjele van. Iskusnim rukama izvadio ih je iz košare i smjestio na sam ulaz kućice. Trebalo im je samo još podrezati krila da ne odlete, no činilo se da zasad nisu namjeravale nikamo pobjeći pa je odgodio taj zadatak, ne želeći im kvariti sreću. Promatrao ih je i pokušavao im smisliti imena, a sjećanje ga je još jednom iznenadilo kad se počeo prisjećati priča iz antike. Herkul i Megara? Tristan i Izolda? Troilo i Kresida? Ili da im da imena po likovima priče koju je najviše volio, one o nesretnoj ljubavi Lancelota i Genoveve, čiji je izdajnički zagrljaj vidio Artur? Ne, svi su ti ljubavnici doživjeli tragičan kraj; htio je grlicama dati imena para čija je priča sretno završila. I sjetio se. Nasmiješio se pri pomisli na imena za koja ni sam nije znao odakle mu.

Savršeno.

37

POKLON ZA KARDINALA

Gabriel Solis de Gonzales, milanski kardinal, bio je naviknut na poklone koje je dobivao od svoga stada vjernika. Siromaštvo i samoodricanje nisu mu bili poznat pojam. Sviđalo mu se propovijedati o devama i ušicama igle u katedrali, no nije smatrao da se mora svega odreći da bi si osigurao mjesto u raju. Vjerovao je da je svoje mjesto ondje već osigurao čišćenjem svijeta od Židova. Upravo zbog toga što je stalno nešto dobivao, nije ga iznenadila boca likera zanimljivog izgleda, koju mu je te večeri netko dostavio. Liker je bio boje karamele, a kad je otvorio bocu načinjenu od muranskog stakla, zapljusnuo ga je slatki miris badema. Nije ga iznenadio poklon, no bilo mu je pomalo čudno što mu ga nije donio njegov sluga, već neki ružni čovječuljak. „Gdje je Niccolo?“ upitao je kardinal bahato, nakon što mu je trebalo neko vrijeme da se sjeti kako mu se sluga uopće zove.

„Bolestan je, Vaša Eminencijo. Uхватила ga je neka groznica.“

Kardinal je na to samo frknuo nosom. Bolje da onda smijeni Niccola, jer nije se htio i sam zaraziti. Najbolje da mu nađe zamjenu. Eto kako je kardinal nagrađivao godine odane službe. „Kako je tebi ime?“ upitao je.

„Ambrozije, Vaša Milosti.“

„Hmmm.“ Bilo je to pravo milansko ime. No, neće proći - previše je izgledao kao Židov. I njega će otpustiti - no to može pričekati do sutra. Liker je mamio kardinala. „Tko ga je donio? Nema nikakve poruke.“

Sluga se uskomešao. „Znam da nema, Vaša Eminencijo. Mislim da je od Njegove Ekscelencije Vojvode, jer je maločas Sforzin čovjek bio ovdje.“

Kardinala je iznervirala nesposobnost ovog slugu. Dao mu je znak rukom da ode, siguran da ga više nikad neće vidjeti. I bio je u pravu.

Budući da nije bilo Niccola, kardinal je sam pogasio svijeće i uvukao se u krevet s baldahinom. Uzeo je kalež sa svojega noćnog ormarića i polako ispijao liker dok je čitao knjigu o Židovima na španjolskom. Uživao je i u knjizi i u piću pa je nastavio piti sve dok nije ispraznio bocu. Okus badema doista je bio veličanstven. Nakon nekog mu je vremena knjiga iskliznula iz ruku i on je zaspao.

No, zaspao je zauvijek. Bio je mrtav. Kardinal nije znao za smrtonosni otrov koji ima okus po bademima. Prah koji se dobiva iz listova lovorvišnje toliko je smrtonosan da je čak i čovjek koji ga prodaje u uskim uličicama iza katedrale upozorio damu koja ga je kupila da bude oprezna s njim. Kimnula je i bijelom rukom brzo ugrabila bočicu. Ruka joj je bila pomalo neobična: sva tri srednja prsta bila su jednake duljine.

Kardinalov najnoviji i posljednji sluga potrčao je niz stepenice palače svog mrtvoga gospodara. Zastao je samo da preko sebe nabaci ogrtač i sakrije praznu bocu koju je uzeo iz kardinalove spavaće sobe. Potrčao je do konja koji ga je čekao iza živice. Jahao je kao da ga gone svi vrazi sve dok nije izašao iz grada. Rijeka je izgledala poput široke srebrne vrpce koja vijori kroz noć. Bacio je bocu daleko od sebe i slušao kako pada u rijeku. Do vile Castello stigao je u zoru i ugledao gospodaricu na prozoru. Odmah mu je sišla ususret, a on je bio toliko iscrpljen da je sve što je uspio napraviti bilo prebaciti uzde preko kućice za golubove. Ostavio je konja da pase travu te se gotovo srušio od umora. Nije ga mnogo ispitivala. „Jeste li ga vidjeli?“

„Jesam.“

„Mrtav je?“

„Mrtav je.“

Odahnula je s olakšanjem. „Danas ne morate podučavati dječake. Naspavajte se.“ Kad je ušao u kuću, zazvala ga je. „Isaac?“ „Recite, gospo.“

Tražila je prave riječi. „Vaš Bog bi bio ponosan na vas.“ Nasmiješio se i otkrio osmijeh, koji je bio jedina lijepa crta na njegovu licu. Rukom joj je odzdravio. „I vaš bi bio ponosan, i vaš.“

by Sanja

38

KRŠTENJE

„Ne mogu više ostati. Sveta Katarina je bila posljednja.“ Bernardino je opet poput vuka uznemireno hodao amo-tamo. „Moram ići. Ako sam jučer išta naučio, onda je to da ništa nije važnije nego živjeti svoj život, pa makar i u grijehu. Za vrijeme koje sam proveo ovdje napokon sam u Bogu stekao prijatelja. Sada znam da postoji, iako sam nekoć mislio suprotno. I mislim da i on mene voli, usprkos svim mojim manama. No, život je kratak. Napokon sam naučio dobro slikati. Zbog onoga što se dogodilo jučer. Vrijeme je da krenem dalje, da živim život koji mi je suđen, pa makar bio proklet zbog toga.“

„Tko je ona?“ Nadstojničine oči bile su širom otvorene i pune znatiželje. Bernardino je ostao zatečen. „Tko je tko?“

„Ta žena.“

„Koja žena?“ Bernardino je ponovno u glavi prolazio svoj govor od maloprije, ne znajući u kojem je to trenutku spomenuo Simonettu. Bianca je pokazala na svetu Uršulu. „Ova“, rekla je, a zatim je odšetala do slike svetog Mauricija i pokazala na ženu u crvenoj haljini koja je bila u pozadini. „I ova.“ Njezini crni skuti povlačili su se po podu dok se okretala da bi ih sve pokazala. „I sveta Agata, sveta Lucija, sveta Apolonija. Čak i sveta Katarina. U kapelici ste je naslikali kao groficu od Challanta. No, na ovoj slici gdje stoji pokraj svete Agate nalikuje tajanstvenoj dami. Pojavljuje se na svakoj slici koju ste naslikali, no nijednom je niste spomenuli. Pojavljuje se čak i kao moja majka.“ Pokazala je na prikazu u bijelom koja je klečala na luneti iznad svete Katarine i svete Agate. „Moja majka bila je lijepa žena, no vi ste je naslikali još ljepšom. Čak i ja, koja sam je toliko voljela, moram to priznati.“

Bernardino se skrušeno nasmiješio i položio glavu na ruke. Glasno se nasmijao. „Dok vas ovako slušam, pomislio bih da ne znam slikati.“

Nadstojnica je sjela na klupu pokraj njega. „Bernardino. Znae da veoma cijenim vaš rad. No, pogledajte malo bolje. Postoje sitne razlike, no sve te žene su u biti jedna jedina.“

Snažno je protrljao oči, a kad ih je ponovno otvorio, još jednom je pogledao žene na slikama. Bianca je bila u pravu. Simonetta je bila na svakoj slici. Naslikao ju je kao svetu Uršulu koja gleda na anđela s grimiznim krilima, Elijaha. Naslikao ju je kao ženu u crvenoj haljini na posvećenju crkve svetog Mauricija. Crvena haljina bila je isprepletana zlatnim nitima, a u kosi joj je bio ukras optočen biserima. Velike su se stvari događale onog dana kad je sveti Mauricije na mrtvima oživio vjeru; no svu pažnju promatrača privlačila je upravo žena u crvenom, s neobičnim rukama sklopljenima u molitvi. Ja sam jedna od vas, kao da je govorila. Ja sam svjedok ovim događanjima. Zamalo se nasmijao kad je vidio da ju je naslikao kako stoji ispred vlastite kuće, vile s rumenom fasadom i elegantnim trijemom, kuće koju je vidio samo jednom, kad se došao oprostiti od nje. Naslikao je čak i prozor na kojem je stajala tog dana kad je odlazio, a na prozoru je bila djevojka s crvenom kosom do ramena, odjevena u mušku lovačku opravu.

Bilo je tu još toga. Promatrao je svoja dosad najbolja djela. Svaka žena koju je naslikao otkako je došao u samostan u sebi je imala nešto njezino, bilo u stasu, licu ili rukama. Većina žena imala je boju njezine puti, ili njezine oči, ili njezine geste. Nije znao hoće li osjećaji koji su mu se rojili u grudima završiti suzama ili smijehom. A on je mislio da ju je zaboravio! Ležao je u krevetu i očajnički se pokušavao sjetiti njezina lica! Sve to vrijeme ona je bila tu pred njim, stvarnija nego kad ju je slikao u Saronnu. Tada je nije uspio vidjeti kakva zaista jest, bio je previše opčinjen njezinom vanjskom

ljepotom. Ovdje, daleko od nje, njegovo ranjeno srce znalo je njezin lik napamet, a vjerne su ga ruke svaki dan slikale. Jedino dvije žene nisu imale Simonettino lice; sveta Skolastika i žena na Kristovu grobu. Obje su imale crne redovničke halje i ljubazno lice sestre Bianca.

„Dakle?“ osmjehnula se sestra Bianca.

„U pravu ste. Postoji netko. Vrlo ste pronicljivi kad ste sve to uspjeli shvatiti, iako vam ja ništa nisam rekao.“

„Ali zato jesu ove žene. No, ima još nešto.“ Krenula je prema zidu koji je dijelio samostan od crkve i na slici pronašla mali simbol, srce s trolistom. „Poput te žene, i ovaj simbol se nalazi svagdje. Na marami svete Katarine. Haljini svete Uršule. A najčešće se pojavljuje na plaštu Marije Magdalene dok svjedoči smrti ljubljenoga Gospodina, i kad joj se on nakon raspeća ukazuje.“ Nadstojnica mu je pokazala crveni plašt isrtan srcima s trolistom na ramenima žene koju je Krist volio više od ikoga. „Kad sam to vidjela, znala sam da ste zarobljenik ljubavi, a i svoju ste lijepu tamničarku stalno iznova slikali.“ Okrenula se prema njemu i nasmijala. Sjela je pokraj njega i čekala odgovor. „Tko je ta žena crvene kose i bijele puti s očima ovalnim poput badema? Tko je ona koja hoda tako graciozno, naginje glavu poput svetice i drži se poput kraljice? Mora da je zaista posebna.“

„Da, posebna je“, odgovorio je Bernardino uzdahnuvši, konačno pobijeđen. „No, nije svetica. Ime joj je Simonetta di Saronno. Ljudsko je biće; samo je žena, kao i sve ostale. Zbog njezina i svoga grijeha sam ovdje. No, sada znam da ne mogu živjeti bez nje, a jučerašnji su me događaji uvjerili da naš grijeh i nije bio tako velik.“

„Smijem li znati o čemu je riječ?“ oprezno ga je upitala.

„Našu smo ljubav svijetu otkrili prebrzo nakon smrti njezina muža, i još k tome na krivome mjestu. Pozirala mi je za lik Blažene Djevice u Saronnu, i zagrlili smo se u crkvi. Vidjeli su nas i prokazali. Ona je vrlo bogobožna pa me otjerala od sebe. Otišao sam više zbog nje nego zbog sebe, no sada znam da ne mogu više biti daleko od nje. Život bez nje ne znači mi ništa. Ona mi je sve.“

Sestra Bianca odmahivala je glavom dok je gledala freske. „Mislim da ćete je slikati cijeloga života.“

Bernardino je slegnuo ramenima, kao da je njegov talent nešto što se samo tako baca. „Mislim da je dosta slikanja za mene. Ovo su mi najbolja djela. Moj je učitelj bio u pravu.“

„Vaš učitelj?“

„Leonardo da Vinci. Rekao mi je da nikad neću biti dobar slikar sve dok me ne budu pokretali osjećaji. I bio je u pravu. Ono što sam naslikao u crkvi u Saronnu bilo je samo jedno od mnogih mojih djela. Ukrašavao sam te zidove kao slastičar kolače. No, ovdje sam stvorio kutiju s draguljima. Znam da nikad neću ništa bolje naslikati i da će povijest o meni suditi prema ovim djelima.“ Pokretom ruke pokazao je na cijelu dvoranu i brojne kapelice koje su sada nastanjivali njegovi likovi. Sad mu je bilo jasno da nijedna od ovih freski nije bila napravljena prema unaprijed zacrtanom planu kao one u Saronnu, niti je u njima bilo išta od njegova prethodna rada. Likovi mu više nisu bili uzvišeni i nestvarni. Ovdje su postali potpuno prirodni; zamućeni *chiaroscuro* koji je preuzeo od Leonarda zamijenio je ostrim i jasnim linijama koje su ih činile stvarnima, određenima, živima. Bernardino se više nije opterećivao formom. Ljubav ga je oslobodila: pod njegovim su kistom slike oživljavale.

Kako je rasla njegova vjera, tako su i njegove slike bivale bolje; jer žar vjere više nije bio dočaran samim prikazom svetih likova, već je dolazio iznutra. Bernardino je osjećao kao da se obraća učenom skupu svetih ljudi koji su se okupili da ga saslušaju. Okupili su se i mrtvi i živi: Alessandro Bentivoglio, Biancin otac, klečao je u veličanstvenoj opravi u bijelom i sivom, crnom i zlatnom, a iza njega je bio sveti Stjepan, pod čijim je nogama razbacano stajalo kamenje koje ga je ubilo. Biancina mrtva majka klečala je nad svetom Agatom i svetom

Lucijom, a sve tri imale su lice Simonette di Saronno. Bili su tu i Bianca i brat joj Anselmo kao sveta Skolastika i njezin brat blizanac, sveti Benedikt, blaženo se smiješeći sa stupova crkve. Veličanstvene plave, zelene i purpurne nijanse krasile su im odjeću. Prošlost i sadašnjost ispreplitale su se na lukovima i linetama. Tekstura i boje tkanina bile su veličanstvene; likovi su bili tako stvarni da se činilo kao da će sići sa zidova i blagosloviti svijet svojom milošću. Bernardino je od iluzije

stvorio zbilju - mramor i niše koje je naslikao izgledali su tako stvarno, kao da ih je napravio zidar. Znao je da je sve ovo njegovo remek-djelo. „Ne treba mi ničije divljenje.“ Rekao je to gotovo sebi u bradu, kao da odgovara na pitanje koje mu nitko nije postavio. „Trebam samo ona, i živjet ćemo u grijehu ako je to što se volimo grijeh, i ako me takvoga želi. Danonoćno ću bdjeti na njezinu pragu dok je ne uvjerim u to koliko je volim.“

Nadstojnica je u tišini razmišljala, da bi naposljetku progovorila. „Dragi moj Bernardino. Zar vam nije palo na pamet da možda ne morate živjeti u grijehu? Prihvatili ste Boga kao prijatelja, tako barem kažete. On vas voli unatoč svim vašim manama, kao što voli svu svoju djecu. Zar ne biste mogli živjeti u skladu s njegovim zakonima?“

„Kako to mislite?“

„Mislim na brak. Jedan od svetih sakramenata, najdraži Bogu.“ „Brak?“ Bernardino je izgovorio tu riječ kao da je prvi put čuje. „Da, brak.“ Nadstojnica mu se nasmiješila. „Zar nikad prije niste pomislili na tu mogućnost?“ „Nisam... ne znam zašto...?“

Sestra Bianca se nasmijala. „Ne znam mnogo o vanjskome svijetu, to je istina, no mislim da je običaj pitati vašu izabranicu želi li se udati za vas i onda čekati njezin odgovor.“ Sestra Bianca ga je pomalo zadirkivala.

„Ali...“

„Ovdje ste već gotovo dvije godine. Kada je ona ostala bez supruga?“

„Poginuo je kod Pavije godinu dana prije nego što sam ja stigao ovamo.“

„Znači, jadnika nema već tri godine. Pokoj mu budi duši. Dovoljno je tugovala. Mrtve se mora poštovati, no mladi moraju nastaviti sa životom, a ne provesti ga u tugovanju. Crkva dopušta udovicama da se preudaju nakon određenog vremena, a to vrijeme je sada već prošlo. Vaša je ako vas želi.“

Bernardinovo je srce počelo snažno lupati, a oči su mu zasjale. Brak. Nikad nije pomislio na to da bi se Simonetta i oni mogli združiti i pred Bogom. Ako joj njezine skrupule to dopuste, ako je on odradio dovoljnu pokoru, i to je bilo moguće. Nije postojala nikakva zapreka, osim skandala koji ih je zatekao na samom početku njihove ljubavi, no svi se skandali s vremenom zaborave.

„Ali, ne znam ništa o njezinu životu otkako sam otišao. Već sam je se bio odrekao zauvijek. Ne znam ni živi li još u Castellu. Možda je upoznala nekoga drugog.“

„Mislite da se takvo što moglo dogoditi? Je li bila privržena domu?“

„Vrlo. Za mene je, u biti, došla raditi da bi sačuvala svoj dom u spomen na mrtvog muža.“

Nadstojnica je kimnula s odobravanjem. „A je li bila prevrtljiva? Je li vam se činila kao netko tko bi bio u stanju brzo zavoljeti nekoga drugog?“

„Ne, nipošto. Siguran sam da me je voljela, i to ju je mučilo jer je mislila da time omalovažava svoju prvu ljubav.“

„Tada idite k njoj. Zašto ne biste pokušali biti sretni?“ Nadstojnica je ustala prije nego što je Bernardino uspio išta reći. „Trebate učiniti još samo jedno prije nego što odete. To ćemo na večernjoj misi.“

Dok su zvona zvonila za večernju misu zadnjeg dana njegova boravka u samostanu, Bernardino je stajao gole glave za krstionicom, u bijeloj košulji, a u ruci mu je bila svijeća. Kapelica je bila puna sestara s kojima se sprijateljio dok je provodio vrijeme u dvorištu samostana, herbariju ili knjižnici. Samo ih je nekolicinu znao po imenu, no sve ih je smatrao prijateljicama. Pred njim je stajala jedina koju je zavolio kao rođenu sestru. Polila ga je svetom vodom po glavi, a on se štreknuo od hladne tekućine. Dok je ispijao iz kaleža prve pričesti i došao do njegova tamno crvenog dna, podignuo je pogled prema freski koju je naslikao, a na kojoj je bio Isus. Ležao je ranjen, a krv se iz njegova tijela slijevala u sveti kalež, iz kojega je Bernardino upravo pio, i bilo mu je čudno kako do tog trenutka nije ni pomislio na najvećeg mučenika, samotnog i jadnog Krista. *Noli me tangere, Ne dodiruj me* - Bernardino je taj prizor zaista pogodio. Podignuo je pogled prema oslikanoj luneti i tada mu je sinulo. Jedna je ruka posegnula za drugom, no Bernardino je *Noli me tangere* naslikao malo drukčije nego što

je bila tradicija. Na njegovoj je slici uskršli Krist bio taj koji je pružio ruku prema Magdaleni, baš kao što je Simonetta jednom pružila ruku prema Bernardinu, da bi je on odbio. Bernardino je sada bio spreman prihvatiti pruženu mu ruku. A znao je i zašto; uz Kristovo su umiruće tijelo bili oni koji su ga voljeli; Marija Magdalena, njegova majka Marija i sveti Ivan nije bio sam u svojoj strašnoj sudbini. U tom je trenu Bernardino shvatio da ne želi umrijeti sam. Želio je uza se ženu i djecu. Pri toj pomisli u očima su mu se stvorile suze koje su potekle niz njegovo lice kad su sestre zapjevale *Gloria, gloria!* Pogledao je uvis, gdje su iznad njegove glave letjeli anđeli, njegovi anđeli, u svom nebeskom sjaju. U tom su trenu oživjeli. Svjedočili su njegovu konačnom prihvaćanju Boga, u dvorani vjernika, gdje je ova izgubljena ovca konačno pronašla svoje stado, a zatim su se vratili u svoje niše na tamnoplavom nebu obasutom zlatnim zvijezdama.

Bernardino je stajao na izlaznim vratima i nadstojnici poljubio ruke u znak pozdrava. Ovoga puta nije gledao drago kamenje na njezinu prstenu, već je zatvorio oči i s ljubavlju poljubio grubu kožu njezine ruke. I ona je to primijetila pa rekla: „Iskazali ste mi veliku čast. Jer kad zatvorimo oči dok ljubimo, bilo glavu djeteta, bilo noge sveca, bilo usne voljene osobe, taj poljubac znači više nego išta drugo. Tek tada iskusimo što znači osjećati.“

Bernardino je pogledao u oči koje su toliko nalikovale Anselmovima i donio odluku. Događaji protekloga dana oboje su ih promijenili, oboje su izgubili nevinost, a ona je izrazila želju da bolje upozna vanjski svijet. Oboje su odlučili svaki dan svoga života iskoristiti na najbolji mogući način. Nije želio da ode s ovoga svijeta, a da ne upozna svog brata.

„Moram krenuti“, rekao je. „Htio bih da pođete sa mnom. Da nekoga upoznate... čovjeka... dobra čovjeka... najboljeg prijatelja kojega možete zamisliti. Mislim da bi i on vas volio upoznati. Taj čovjek vam je brat, sin vašega oca.“

39

VJENČANJE

Selvaggio i Amaria vjenčali su se u Paviji, u crkvi svetog Petra u zlatnom nebu. Pozlaćeni strop nadvijao se nad njihovim glavama, a svećenikove riječi na latinskom putovale su do zlatnog svoda pa natrag do njih. Nikada dvoje ljudi nije bilo sretnije nego oni u tom trenutku, a sa strane ih je zadovoljno promatrao sveti Ambrozije. *Nonna* je sjedila skroz naprijed, a preko bijele kose nosila je crnu čipku. Naslonila je čelo na sklopljene ruke dok je molila. Znala je da će otac Matteo pristati na ovo vjenčanje jer je poznavao Amariju, a u posljednje je vrijeme dobro upoznao i Selvaggia. Svećenik nije nimalo oklijevao združiti dvoje ljudi s istim prezimenom - Selvaggio je obredu pristupio s prezimenom Sant'Ambrogio - jer nije bilo prvi put da se siročad koja je bila pod zaštitom istog sveca vjenčava. O Selvaggiu je znao sve što je trebao znati i bio je uvjeren da ne postoji nikakva zapreka za njihov brak.

Postariji je svećenik čitao propovijed koju su mladi sami odabrali, a *nonna* je u tim riječima pronašla sasvim novo značenje dok ih je promatrala kako se gledaju i drže za ruke.

Blago svakome koji se Jahve boji, koji njegovim hodi stazama!

Plod ruku svojih ti ćeš uživati, blago tebi, dobro će ti biti

*Žena će ti biti kao plodna loza u odajama tvoje kuće; sinovi tvoji ko mladice masline oko stola
tvoje.*

Eto, tako će biti blagoslovljen čovjek koji se Jahve boji!

Blagoslovio te Jahve sa Siona, uživao sreću Jeruzalema sve dane života svog!

Vidio djecu svojih sinova, mir nad Izraelom!

Riječi kao da su bile pisane za njih, za obitelj koja su postali, za obitelj koju će jednoga dana osnovati. Tijekom molitve, *nonna* je zatvorila oči i nije slušala, već je zahvalila Bogu na svoj način. Nikad nije izgubila vjeru u Njega, čak ni u najmračnijim danima tuge za Filippom. No, danas je i ona bila spremna krenuti dalje, oprostiti trgu na kojem je Filippo gorio. Bog joj je dao Amariju, i sada Selvaggia, i njihova će djeca rasti kao mladice masline oko njezina stola. Srce joj je bilo na mjestu.

Mlada i mladoženja blistali su poput svetaca koji su ih promatrali sa zidova. Amaria je nosila novu zelenu haljinu, a tamnu je kosu ukra. sila biserima koje je *nonna* izvadila iz kamenica. Amarijina nekadašnja prijateljica, Silvana, bila je djeveruša, i koliko je mladenkino lice bli. stalo od sreće, toliko je njezino bilo natmureno. Tko je mogao pomisliti da će se siročić iz šume udati prije nje?

Selvaggio je nosio Filippov svečani tamnocrveni prsluk, i premda mu je bio mrvicu pretijesan, nitko to nije primijetio jer je s podšišanom bradom i uređenom kosom izgledao posebno naočito. Amaria je izgledala poput kraljice proljeća, a Selvaggio je bio njezin kralj. Ni spajanje ruku srebrnom vrpcom, ni polaganje ruku na Bibliju, čak ni latinske riječi koje je svećenik redovito izgovarao na vjenčanjima, nisu u mladoženji probudile sjećanje da je sve ovo već jednom prošao.

40

FILIDA I DEMOFONT

Bio je prekrasan ljetni dan kad su nadstojnica i Bernardino stigli u Castello. Bianca ga je prepoznala s freske posvećivanja svetog Mauricija, jer je Bernardino ovu kuću naslikao u San Mauriziju, istu ovakvu kakva je stajala pred njima. Kuća je bila prekrasna, no prilično udaljena od grada pa se doimala i gostoljubivom i prijetećom.

Bernardino je prilično nervozan stajao na ulazu u imanje. Prošle su gotovo dvije godine otkako je posljednji put bio ovdje, kada mu je Simonetta s njegovim crtežom u ruci okrenula leđa. Kako se sve promijenilo.

Puste grane kraj kojih je stajao kad se opraštao od Simonette sada su bujale od života, pune zelenih listova i koraljnih pupoljaka. Bademi su bili obrezani, a nasadi uređeni. Čak su i vrtovi bili iznova uređeni, a u novim ribnjacima s pastrvom odražavala se boja neba. I kuća je bila obnovljena, stupovi trijema bili su popravljani, bršljan uklonjen, a ljubičasta glicenija krasila je pročelje. Vrata su bila nova, a na prozorima je bilo staklo. Srce mu je klonulo pri pogledu na sve to blagostanje. Zar se Simonetta ponovno udala kad je sve tako vrvjelo novim životom? Sestra Bianca položila je ruku na njegovu da ga umiri, no on ju je oteresao i krenuo puteljkom prema kući, više nije mogao trpjeti tu neizvjesnost. Mora je vidjeti, pa makar i posljednji put.

Sestra Bianca pošla je za njim, i ugledala je istog trena kad i on. Bilo je to čudo nad čudima; nosila je crvenu haljinu s njegove slike, isprepletenu zlatnim nitima i ukrašenu biserima. Kosa joj je bila vezana sedefastom trakom, koja je još više isticala njezinu crvenu boju. Ali, bila je živa, stvarna. Nije bila lik na slici. Bijelo lice bilo joj je ozareno od smijeha, a nestašni crveni uvojci kovrčali su se oko ušiju i vrata. Podigla je suknju i trčala oko najvećeg stabla u nasadu, uživala je u obiteljskoj sreći. No, muža nije bilo na vidiku; samo dva zlatokosa dječaka koji su se smijali i sa zelenim šibama u ruci, na kojima su se bijelili bademovi pupoljci, lovili Simonettu. Zamahivali su i borili se svojim bezopasnim mačevima. S vremena na vrijeme uhvatila bi jednog od njih dvojice i izljubila ih puna majčinske ljubavi.

Bernardino je bio duboko dirnut - mogla im je biti majka, no znao je da to ne može biti; bili su prestari da im ona bude majka, a starijeg dječaka je i prepoznao. Ma je li moguće? Bio je to Elijah, židovski dječak za kojega je naslikao golubicu i kupio špekulu. Evangelista, anđeo sa svijećom i grimiznim krilima koji je ostao ovjekovječen na zidovima samostana svetog Mauricija.

Bernardino je bio zadivljen novom Simonettom, njezinoj živosti i smijehu nije bilo kraja, više nije patila i tugovala. Više nije bila onako ohola i puna ponosa kad mu je u muževoj odjeći došla reći da će pozirati za njega jer joj treba novac. Nije bila hladna i rezervirana kao kad mu je pozirala za Kraljicu neba. Promijenila se, i on ju je želio više nego ikad. Sestri Bianci od sreće je zaigralo srce kad ih je vidjela kako se igraju. Prepoznala je svetu Uršulu i malog anđela sa svijećom, no bila je zabrinuta za Bernardina - kako je mogao zaboraviti takvu ženu? Ovo nije bila rezervirana i ponosna žena kakvom ju je zamišljala; bešćutna gospodarica koja muči svoga dragoga. Pred njom je bila topla i draga žena, koja bi svakom muškarcu mogla uljepšati život. Što će Bernardino učiniti ako ga ona odbije?

Simonetta se naposljetku umorila od trčanja i sjela među korijenje Rebeccina stabla, na zelenu travu povrh Manodoratina groba. Iscrpljena, naslonila se na deblo na kojem je njezin prijatelj izdahnuo, a njegovi su joj se sinovi strovalili u naručje. Pobrinula se da se stalno igraju ovdje, odbacila

je praznovjerje i učinila to mjesto njihovim igralištem, stalno im je pričala o njihovim roditeljima, sve dok i oni sami nisu počeli pričati o njima.

Prigrllila ih je obojicu i zatvorila oči. Sunce je bilo tako jarko da je i kroz zatvorene oči vidjela listove badema kako leluju iznad nje, a izgledali su poput riba koje nose valovi. Kada je ponovno otvorila oči, pred njom je stajao Bernardino Luini, a ona je pomislila da joj se od jakog sunca priviđa.

Biancine sumnje nestale su onog trena kad je Simonetta ustala i zagrlila ga, smijući se i plačući. Oboje su bez prestanka ponavljali ime onoga drugog i zahvaljivali Bogu što ih je ponovno spojio. Usne su im se spojile u dugom poljupcu dok su zatvorenih očiju ispijali jedno drugo. Bili su zahvalni, duboko zahvalni, što je na kraju sve dobro ispalo. Bianca se trsila čuti što govore, no nije razumjela ono što je uslijedilo. Između poljubaca, Bernardino je Simonettu nazvao Filida, a ona njega, smijući se, Demofont. Nadstojnici možda ne bi bilo drago da je znala da se pozivaju na poganski mit iz vremena antike, koji kaže da se žena koja je mislila da je izgubila ljubav svog života pretvorila u stablo badema, no spasio ju je njegov povratak i ona je u njegovu naručju procvala i ponovno oživjela. No, Bianca nije znala na što se ta njihova imena odnose, niti je bila raspoložena za prijekore. Umjesto toga, oba je dječaka uzela za ruke i privila k sebi. „Hoćete li mi pokazati čega ste se upravo bili igrali?“ rekla im je. „Jako bih voljela da me naučite toj igri.“

Bernardino i Simonetta kleli su se jedno drugome na vjernost dok su cvjetovi badema lepršali oko njihovih usana i trepavica, a nadstojnica samostana svetog Mauricija podigla je svoju redovničku halju iznad koljena i prvi put nakon mnogo godina izložila svoje bijele dlakave noge suncu, trčala oko stabla badema dok su je naganjala dva židovska dječaka, kriještalala je poput papige i vrtjela se poput derviša.

Simonetta di Saronno i Bernardino Luini vjenčali su se u crkvi Gospe od Utočišta u Saronnu. Simonetta je odlučila da se mora suočiti s prošlosti i od Boga tražiti blagoslov njihove ljubavi želi li započeti novi život bez skrivanja. Za razliku od prvog puta kad se udavala, obred nije održan na glavnom oltaru, već u Gospinoj kapelici, gdje je mlada promatrala samu sebe na freskama koje je naslikao mladoženja. Vjenčanju su nazočili brat i sestra po Kristu, ali i brat i sestra po krvi. Alessandra i Anselmo Bentivoglio upoznali su se i sprijateljili istog trena; život po Kristu i isti otac spajali su ih više nego što su ih različite majke i različiti odgoj razdvajali.

Čak su i mještani blagoslovili brak Simonette i Bernardina - *amaretto* je donio blagostanje u njihov kraj, a gospodarica Castella bogato je potpomagala trgovca vinom, mesara i ostale dobavljače u kraju. No, ne i pekara - on je umro tajanstvenom smrću nekoliko tjedana prije, i samo je otac Anselmo, dok mu je davao posljednju pomast, vidio bodež u obliku malteškog križa zarinut duboko u njegova prsa. Svećenik je šutio o svemu, isto kao i Simonetta; nije se bunila što svoju popularnost velikim dijelom duguje glasu antisemitkinje, koja je osobno pogubila odvratnog Židova Manodoratu. Ako je to bio jedini način da zaštiti svoju malu obitelj, neka im.

Pravo se vjenčanje održalo u Castellu, a nazočila mu je cijela obitelj. Svoje su zavjete ponovili pod Rebeccinim stablom, a dječaci su iznad njihovih glava držali luk napravljen od cvjetova badema. Bernardino i Simonetta razmijenili su bademe, a ovog je puta Simonetta dobro prožvakala plod i progutala ga, odmah okusivši njegovu slatkoću. Vjenčanju su nazdravili *amarettom*, pićem koje je Simonetta napravila za Bernardina. Pili su iz istog srebrnog kaleža i Bernardino je bio oduševljen ovim ukusnim likerom koji je napravila njegova novopečena supruga. „Što kažeš?“ upitala ga je pomalo nesigurno.

On se nasmiješio, „Izgleda da se prava umjetnost ne krije samo na zidovima crkvi“, rekao je.

Slavili su sve dok dječacima nisu klonule glave. Bila je to zaista neobična gozba - pohodili su je redovnica i svećenik, Benedikt i Skolastika modernog doba. Iz istog vrča vino su pili i židovski učitelj i njegova gospa - nijema preobraćenica iz Taormine - koja se unatoč tome veselila i pjevala zajedno s ostalima. Stol im je bio ispunjen židovskim i kršćanskim jelima, a pjesme koje su pjevali dok je

amaretto krijepio njihova grla bile su sa svih strana svijeta; narodni napjevi Lombardije, svadbene himne iz Milana, hebrejski napjevi s istoka i seoske melodije iz Taormine i s vrućeg juga.

Nakon nekog vremena Veronica je dječake spremila u krevet, a Anselmo i sestra Bianca vratili su se u svećenikovu kuću u gradu. Otišla je na tjedan dana iz samostana, ostavivši sve poslove u rukama svoje zamjenice. Namjeravala je tih tjedan dana provesti kod svog brata, u molitvi, kontemplaciji i radosnom druženju, da bi nadoknadili sve godine koje su bili razdvojeni. Kad taj tjedan prođe, vratit će se u samostan, svježa i spremna na promjene koje je odlučila uvesti onog dana kad je pogubljena grofica od Challanta. Potajno se nadala da će uspjeti nagovoriti Anselma da pođe s njom, u kratki posjet Milanu, da bi se našao s ocem.

Novopečeni mladenci ostali su sjediti vani sve dok se nisu pojavile prve zvijezde, a iznad njihovih glava počele letjeti krijesnice. Noć je tražila svoje pa je i razgovor krenuo u drugom smjeru. Po danu nije trebalo zagrepsti ispod površine. Bili su neizmjereno sretni, no došlo je vrijeme da jedno drugome ispričaju što su sve preživjeli u posljednje dvije godine. Simonetta je Bernardinu rekla sve o destileriji, Manodorati i Rebeci.

Bernardino je prepričavao priče o sveticama kojima je dao lice svoje žene i o groznoj smrti grofice od Challanta koja ga je promijenila zauvijek. Naposljetku su utihnuli i nastavili sjediti zagrljeni, sretni što je sve napokon bilo kako treba.

„Je li se to sve moralo dogoditi?“ upitao je Bernardino. „Jesmo li uludo protratali zadnje dvije godine? Zar nismo već tada mogli ukrstiti naše puteve?“

Simonetta je položila glavu na njegove grudi i slušala otkucaje njegova srca dok je govorio. Osjetio je kako odmahuje glavom. „Ne. Ne mislim da smo ih protratali. Naši su se putevi ukrstili onoga dana kad smo se sreli. Samo smo još neko vrijeme morali putovati sami.“

„Zašto? Ja sam mnogo stariji od tebe i ostalo mi je manje života. Zar nebi bilo bolje da smo već tada ostali zajedno?“

Sada su Simonettu uplašili otkucaji njegova srca; znala je da su konačni po broju pa je maknula glavu da više ne čuje kako otkucavaju. No, ostala je pri svome. „Tada te nisam mogla prihvatiti. Previše se toga moralo učiniti - za previše toga iskupiti. Sada je prošlo dovoljno vremena - oboje smo odradili svoju pokoru, i oboje smo konačno pronašli vjeru. Ja, koja sam odrasla s Bogom, okrenula sam Mu leđa kad sam mislila da me zaboravio. No, bio je tu cijelo vrijeme i pazio na mene. Vratio mi je vjeru u sebe i u kuću, spasio je dječake, i tu sam Ga opet pronašla.“

„A ja, bezbožnik koji vjeru nikad nisam shvaćao, put do Njega pronašao sam u samostanu svetog Mauricija. Ti si Mu se vratila, a ja sam Ga tek otkrio“, rekao je Bernardino.

„Neobično je da me prijateljstvo s ljudima druge vjere približilo mom Bogu, a ne udaljilo od Njega. Naposljetku sam shvatila da je Bog - Bog; isti za sve nas, samo je način na koji ga slavimo drukčiji“, nastavila je Simonetta.

Bernardino je svojim rukama obuhvatio njezine. Njezini dugački prsti isprepleli su se s njegovima, kao da skupa mole. „Ali, zar nismo to mogli spoznati zajedno?“

Simonetta je odmahнула glavom. „Mislim da nismo. Morali smo zacijeliti naše rane, postati potpuni prije nego što se spojimo. Iz naše je razdvojenosti, osim toga, i nešto dobra proizašlo - svoja najbolja djela, kojima će se diviti generacije, naslikao si upravo za to vrijeme.“

„A ti si napravila *amaretto* kojim će iste te generacije sladiti nepce!“

Bernardino ju je zadirkivao i Simonetta se morala nasimijati; no njezino je lice brzo opet poprimilo ozbiljan izraz. „No, to svejedno nije najbolje što je iz svega proizašlo. Najbolje su prijatelji koje smo stekli i izgubili.“ Simonetta se sjetila Manodorate, a Bernardino grofice koju je oplakivala Bianca.

„I prijatelji koje smo stekli i zadržali, Bianca i Anselmo.“

„I dječaci“, osmjehnuo se Bernardino raznježeno.

Simonetti je postalo toplo oko srca pri pomisli na njezine sinove i kako su spremno i bez pitanja prihvatili Bernardina. Elijah, koji je već poznao čovjeka koji mu je jednom oslikao ruku, primijetio je, bistar kakav je bio, da je njegova majka sretnija otkako je Bernardino bio s njima. Dječacima je nedostajao otac i u Bernardinu su tražili zamjenu, premda se on nikako nije mogao uspoređivati s

Manodoratom. On je bio veseo i duhovit, dok je Manodorata, koliko god dobar otac bio, bio njegova potpuna suprotnost. Bernardinova pristupačnost i zaigranost, osobine po kojima se najviše razlikovao od njihova oca, bile su dovoljne da ga dječaci zavole. I on je zavolio njih. Gledajući ih kako se igraju, ne znajući tko je od njih trojice veće dijete, Simonetta se prisjetila što joj je Bernardino ispričao o svome samotnom djetinjstvu. Osjetila je da je spreman voljeti ih; dovoljno je sazio. Brana u njemu je popustila i osjećaji su počeli navirati. Znala je da će ih voljeti kako njega kao dijete nitko nije volio, i bilo joj je drago zbog te spoznaje. Simonetta je primijetila da je, za ovo kratko vrijeme koje je bio u Castellu, dječake izgrlio i izljubio više nego Manodorata svih onih godina ranije. Primijetila je da ih promatra kao da je otkrio nešto prekrasno, a njegove sljedeće riječi bile su kao jeka njezinim mislima.

„Pogotovo dječaci.“ Maknuo je ruku s njezina ramena i zbunjeno se počeošao po glavi. „Čudno mi je to. Nikad nisam želio djecu, uvijek sam mislio da sam previše sebičan da bih se mogao brinuti za njih. Samo si mi ti nedostajala za potpunu sreću.“ Bernardino ju je opet čvrsto zagrlio. „No, sada imam ne samo tebe, ženu svog života, već i gotovu obitelj, djecu koju obožavam.“

„I oni će sada biti sretni“, rekla je Simonetta. „Mještani će nas ostaviti na miru. Zbog tvoje umjetnosti i mog *amaretta* dječaci će biti sigurni.“

Neko su vrijeme šutjeli, izgubljeni u prošlosti i budućnosti. Nebo se zamračilo još više, ili su zvijezde postale sjajnije, a šapat vjetra kroz lišće badema podsjetio je Simonettu na nešto što je gotovo bila zaboravila. Iz nabora haljine izvukla je komadić pergamenta. Pružila ga je Bernardinu. Pergament je bio već pohaban, jer ga je nosila svaki dan otkako je otišao, i topao, jer ga je držala blizu srca. „Sjećaš li se ovoga?“ upitala ga je s osmijehom na usnama.

Bernardino je uzeo pergament. „Naravno da se sjećam. Oslikao sam ga na najnesretniji dan svog života, kad sam mislio da sam te zauvijek izgubio. Taj motiv našao se nebrojeno mnogo puta na zidovima samostana i crkve svetog Mauricija. Svaka Marija Magdalena i većina tvojih svetica nosi taj amblem negdje na odjeći. Bio je to tajni znak moje ljubavi prema tebi - istodobno beznadne i pune nade - samo ga je Bianca dokučila.“ Prešao je prstima preko dobro poznatog simbola. „Znaš li sada što znači taj simbol, koji je za tebe napravljen?“

Simonetta je naslonila glavu na njegovo rame, a on je na vratu osjećao njezin dah. „Mislim da znam. Dugo nisam mogla dokučiti, no naposljetku sam shvatila.“

„Nastavi.“

Pokazala je na simbol, a ruke su joj na mjeseci izgledale potpuno blijede. „To je srce u kojem je trolist, poput cvijeta ljljana.“

Kimnuo je. „A koje je to lišće?“

„Bademovo.“

„Ima li još nečega?“ upitao ju je nježno.

„Nema. Nema plodova, samo trolist u srcu.“

„Zašto?“

U njegovu glasu osjetila je da je požuruje; bilo je premračno da mu vidi lice, no iznenada se činilo užasno bitnim da mu zna odgovoriti na to pitanje. „Zato što nismo mogli biti zajedno; a bez toga nije moglo biti plodova. Drvo bi bilo jalovo. Ne bi bilo ni cvjetova ni uroda; samo ukrasno lišće. Ljepota koja ne rađa plodovima. Filida nije procvjetala dok se Demofont nije vratio i spasio je od samoće.“

Bernardino je odahnuo s olakšanjem i privukao je k sebi te je dugo ljubio. Ostali su tako sve dok nisu osjetili tople kišne kapi na licu. „Dođi“, rekao je. „Sad si mi žena. A po mjesecu bih rekao da nam je počela prva bračna noć.“ Pomogao joj je da ustane i samo se slatko osmjehivao, no dok su kroz mirisne nasade hodali prema kući, ponovno je progovorio. „Ne razumijem“, rekao je. „U Saronnu, gdje sam te upoznao, zamišljao sam te kao Djevicu i slikao te kao Gospu svaki put. No, u samostanu svetog Mauricija nisam te slikao kao Kraljicu neba, već kao svetica i mučenice, obične smrtnice; i kao Mariju Magdalenu.“

Simonetta ga je primila za ruku, a u glasu joj se moglo prepoznati da ga zadirkuje. „Možda si me tada zamišljao kao posrnulu ženu, kakvom me je Gregorio prozvaio; ženu koja te strastveno poljubila u crkvi.“ Bilo joj je neobično što sada s takvom lakoćom može pričati o tom nesretnom događaju.

Nije se nasmijao. „Možda. Možda sam te idealizirao, napravio od tebe ikonu ženskog savršenstva, utjelovljenje Madone. Odanu i dobru majku i ženu.“ Glas mu je bio ozbiljan i zamuckivao je dok se probijao kroz labirint svoga uma, pokušavajući doći do istine. „Jednom kad sam ovladao tobom, naučio sam te mrziti, premda sam ja bio onaj koji te spustio s pijedestala. Možda je to više imalo veze s mojom majkom i načinom na koji mi je uskraćivala ljubav, slično kao što si mi je i ti uskratila. Jer ona je zaista bila Marija Magdalena - čak su i dijelile zanimanje.“ Napokon se osmjehnuo, no čak je i u mraku vidjela da mu je sve to još uvijek bolno. Željela ga je ozdraviti, voljeti ga do kraja života onako kako to zaslužuje.

Već su bili pred kućom kad je progovorila. „A kad me ponovno budeš slikao, moj mužu, što ću ovaj put biti?“

Obuhvatio joj je lice rukama. Bilo je okupano u jantarnom svjetlu koje je dolazilo iz kuće i činilo se kao da je od zlata. No, nije bila ni ikona ni kip, bila je stvarna, bila je njegova. Osjetio je kako ga srce izdaje. „Naslikat ću te takvu kakva jesi“, rekao joj je. „Obična smrtnica. A možda te i opet naslikam kao Djevicu. Jer sam kroz priče koje sam u samostanu slušao naučio da su sve žene, makar bile i svete, samo ljudska bića; isto kao i muškarci.“ Tada ju je poljubio i ušli su u kuću.

Šuljali su se uz stepenice do njezine spavaće sobe, slijedeći trag bademovih cvjetova kojim je Veronica ukrasila taj put. Bernardino je u tišini razmišljao, a Simonetta je čekala.

„Još samo jedno ti moram reći“, rekao je naposljetku. „Sjećaš li se kad si mi jednom u crkvi u Saronnu pružila ruku, a ja sam se izmaknuo?“

Zastala je na stepenicama i okrenula se prema njemu. *Noli me tangere*. Izgledao je tako ranjivo. U tom ga je trenu toliko voljela da nije mogla govoriti. Samo je kimnula.

„Nikad to više neću učiniti“, rekao je gotovo šapćući.

Ona mu je pružila ruku, a on ju je primio i zajedno su se uspeli stepenicama.

Njegovo je čvrsto tijelo bilo povrh njezina mekog i ljubili su se toliko dugo dok joj usne i obrazi nisu počeli bridjeti od njegove brade. Njegove su ruke bile posvuda, istraživale su njezino tijelo; na grudima, između nogu, na svim mjestima na kojima je žudjela da je dotakne. Ponekad bi je zgrabio tako čvrsto da bi osjetila bol, a ponekad tako nježno i lagano da bi besramno vodila njegove ruke na mjesta na kojima ih je željela osjetiti. A tada je ušao u nju i slatkim iščekivanju došao je kraj. Ostao je tako neko vrijeme, ne mičući se, na njoj; njegove sive oči gubile su se u dubinama njezinih plavih. Trenutak koji je zamišljala zadnje tri godine ispunio ju je tolikom srećom da se morala ugristi za usnu da ne vrisne. Sve je bilo drukčije nego prije, s Lorenzom. Sada je sve bilo savršeno. Kad je bila s Lorenzom, bila je još djevojčica; mlada i neiskusna, polužena koja je trebala polumuškarca - dječaka koji se igrao vojnika - da je upotpuni. S Bernardinom je bilo drukčije, bili su dvoje ljudi koji su upoznali patnju i naučili biti potpuni i sami da bi naposljetku mogli biti zajedno. Zajedno u ljubavi i životu. Nije to više bila mladenačka ljubav, bila je to zrela ljubav; ljubav koja se temeljila na nečem stvarnijem od ideala njezina adolescentskog braka. Bilo je tako dobro i tako ispravno da je mislila da neće izdržati a da ne vrisne. A onda se Bernardino pokrenuo. I ona je zaboravila na Lorenza.

Nekoliko san kasnije Bernardino je ustao da zatvori prozore jer je odjednom počeo puhati hladan vjetar. Vidio je tamne olujne oblake kako se kotrljaju preko zelene ravnice iz smjera Pavije. Spremala se oluja, no njega nije bilo briga. Nije želio ni trenutka više protratiti gledajući oblake kad ga je u krevetu čekao mnogo ljepši prizor. Njegova žena, ljepša no ikad, spavala je spokojno. Njihova prva noć zajedno bila je bolja nego u njegovim najluđim snovima. Kako joj je samo bio zahvalan sada što mu se nije odmah podala, prije svih tih godina; sada su mogli živjeti čiste savjesti kao muž i žena, bez žaljenja i bez sjene skandala nad njima. Srce mu je bilo puno - bio je sretan i ništa mu više nije trebalo. Kad je kliznuo ispod pokrivača i osjetio njezine ruke oko sebe, pomislio je da ih više ništa ne može razdvojiti.

41

SELVAGGIO SE BUDI

Oluja je probudila Selvaggia usred njegove prve bračne noći, a srce mu je toliko titralo od sreće da više nije mogao zaspati. Okrenuo se na bok licem prema Amariji, a pramen njezine tamne kose pod njegovom rukom bio je mokar od kiše koja je kapala kroz otvoren prozor. Nasmiješio se - otvorio ga je nakon što su se prvi put te noći spojili i poslije satima istraživali tijelo onoga drugog. Od ljubavi su se uznojili pa je otvorio prozor, a izvana je zapuhao hladan vjetar. Ustao je tiho i na prstima se prišuljao prozoru da ne probudi Amariju i *nonnu*, koja je spavala u prizemlju. Zatvorio je prozor pred naletom kiše i grmljavine. Ogledao se okolo ne bi li našao nešto čime će posušiti Amarijinu kosu, no još se nije snalazio u sobi. Do tada je uvijek spavao na krevetu na kojem je sada spavala *nonna*. Pa dok je tako tražio komad tkanine da obriše kišu s pokrivača, učinilo mu se da bi ormarić u podnožju kreveta bio pravo mjesto da potraži takvo što. I dobro je mislio jer je pronašao presavijenu tkaninu, koja je na mjesecini izgledala plavo. Bila je pomalo pohabana, no svejedno ju je odmotao. Munja je samo na trenutak osvijetlila tkaninu, no to je bilo dovoljno. Prstima je opipao tri srebrna badema i pao na koljena. U njegovu se sjećanju otvorio prozor kroz koji su navrle hladne uspomene.

U tom se trenutku sjetio svega.

42

CRKVA ČUDA

Moje ime je Lorenzo Giovanni Battista Castello di Saronno.

Sada se svega sjećam. A sa sjećanjem dolazi i spoznaja. Spoznaja da moram otići.

Samo da je posljednji put poljubim. Amariju, onu koju volim, no koju više ne smijem zvati ženom. Mogao bih se zakleti da se smiješi u snu, i srce mi puca. U trenutku slabosti dođe mi da je probudim, no suzdržavam se. Kako da joj objasnim da sam već oženjen, da sam je obeščastio, da sam od nje načinio preljubicu? Bolje da o meni misli najgore - bolje da misli da sam nevjeran muž, dezertar, a ne mnogoženac. Bolje da me zaboravi, a kad je Crkva razriješi zavjeta, bit će slobodna opet voljeti. Zašto me ta pomisao najviše boli?

A što ću reći tebi, Simonetta, ljubavi moje mladosti, na našem žalosnom ponovnom sastanku? Tvoje mi je ime nekoć bila pjesma, no sada ga jedva mogu izgovoriti. Za mene si sada još samo san, ili dvodimenzionalna slika na nekom zidu, za tebe živu više nema mjesta u mom novom životu. Jadna, nedužna ženo, kako da ti uzvratim ljubav sad kad imam novu? Pa opet, moram. Vjenčani smo, i bit ću tvoj muž dok ne umrem, kao što umalo jesam.

Sa sobom uzimam samo plavi barjak i ogrtač. Šuljam se niz stepenice poput preljubnika, što i jesam, pokraj *nonne* koja blago hrče. Bila mi je više od majke, da je barem mogu poljubiti i reći joj da pazi na moju Amariju. No, nema potrebe da joj to govorim.

Do Saronna mi je trebalo više od tjedna, na putu sam prosió poput hodočasnika i spavao pod zvijezdama. Napokon sam došao do crkve Gospe od Utočišta, gdje se odigralo moje prvo vjenčanje, koje se sada čini kao san. Pitam se hoću li unutra zateći oca Anselma; sada znam da su mi njegove propovijedi odzvanjale u sjećanju. Njegov me glas vodio dok sam svojoj Amariji naglas čitao Bibliju; prizivajući tako bezbroj misa koje sam nekoć odslušao ovdje, u ovoj crkvi. Možda on zna što je s mojom Simonettom, i kako će moj povratak utjecati na njezin život. Nisam najprije otišao do Castella, da je ne prepadnem.

Crkva se znatno promijenila - nekoć je to bila jednostavna bijela crkvice, a sada se doima poput oslikane pećine, kovčega s blagom, duge. Posvuda se nalaze freske, i moje oči kao da su u raju, iako mi srce gori paklenim ognjem. Unatoč predivnom pogledu, osjećam se kao da gorim zbog gubitka Amarije. Osim svetaca, u crkvi nema nikoga, jedino čovjek koji stoji visoko na skeli i slika. Zaustavim pogled na licu koje slika, jer to je lice Simonette di Saronno, kao da stoji ravno ispred mene. Točno je onakva kakvu je pamtim; lijepa poput zore, no sada tako nestvarna. Njezina me ljepota više ne dira. Drukčija mi je ljepota sada osvojila srce: Amarijina topla maslinasta put i crna kosa.

Napokon progovaram. „Jeste li vi to naslikali?“

„Jesam“, odgovara mi. „Dugo mi je trebalo da sve dovršim, no sada je napokon sve gotovo. Lice je bilo posljednje, i najbolje od svega, već je odavno trebalo biti gotovo.“ Nasmije se kao da si je ispričao neku šalu.

„Prekrasno je“, govorim iskreno. „Ako se ovdje događaju čuda, onda je ovo najveće od svih.“

Čovjek se spusti sa skele, sretan zbog moje pohvale. „Hvala vam“, izgovara dok se spušta. Malo je viši od mene, i kad bolje pogledam, znatno stariji. No, vitak je i prilično naočit.

„Lijepa je, tko god bila“, govorim mu.

Smije se i opet je mlad. Čini se kao da je cijeli svijet njegov. Zavidim mu. „Drago mi je što tako mislite“, odgovara. „To je moja supruga.“

U grudima me nešto presiječe, kao da nisam dobro čuo. „Vaša... supruga?“

„Da. Ja sam Bernardino Luini, slikar.“ I zaista mi se njegovo ime učini poznatim. „A ovo je Simonetta, prije poznata kao Simonetta di Saronno, a sada kao Simonetta Luini.“ Izgovorio je to ime s ponosom. „Ona mi je pozirala za Blaženu Djevicu, kao što vidite. Freske će biti posvećene sutra, na dan svetog Ambrozija.“

Kimnuo sam, potpuno smeten. Znao sam da je sutra sveti Ambrozije. Svake smo godine dolazili na procesiju, Simonetta i ja. No, jedino sjećanje koje me sada veže za taj dan je da sam prošle godine tog dana prvi put u naručje uzeo Amariju i spasio je od švicarskih vojnika.

Moj novi prijatelj i suparnik dobro me odmjerio, pa se pitam što je sve mogao pročitati na mom licu. Pokušavam biti ljubazan. „Održava li se još uvijek svečanost i procesija relikvijara?“

„Održava. Nazočit će joj i novi kardinal, koji je mnogo bolji od starog, dabogda mu kosti istrunule.“ U njemu se probudi znatiželja. „Vi ste iz ovog kraja?“

„Nekoć sam ovdje živio.“

Čovjek me potapša po ramenu. „Onda svakako morate doći“, kaže mi, spreman sprijateljiti se s cijelim svijetom, čak i s putnikom kojega vidi prvi put. „Upoznat ću vas sa svojom suprugom.“ Očigledno se jako ponosio njome.

U grlu mi je nešto zastalo kad sam se sjetio da sam samo prije tjedan dana i ja bio ovako sretan, ponosan mladoženja, želeći se cijelom svijetu hvaliti svojom Amarijom.

„Do sutra onda. Morate je upoznati“, kaže on.

Sutra, sutra ću vidjeti Simonettu. Onu koja mi je bila žena, koja mi još uvijek jest žena, dok nas smrt ne rastavi. U ovoj smo se crkvi vjenčali pred Bogom, i Božji nas zakon još uvijek veže. Prihvaćam ruku koju mi umjetnik pruža i pozdravljam se s njim. Jadnik. Ne zna da ću mu sutra srušiti cijeli svijet, da je on Lancelot, a ja Artur, koji se vratio po svoju Genovevu. Bilo mi je žao što će uskoro iskusiti istu bol koju sam ja osjećao.

„Rado ću doći“, odgovaram mu.

43

BARJAK

Ispočetka Amaria nije mogla vjerovati da Selvaggia nema. Tražila ga je posvuda - obišla je sva mjesta na kojima su bili zajedno. Izvore u šumi gdje su se prvi put sreli i gdje ju je zaprosio. Trg na kojem joj je spasio život. Sve proplanke i puteljke, mostove i slapove gdje su bili naj sretniji, svagdje je bila, u slučaju da je ponovno izgubio pamćenje i čekao je zbunjen da dođe i uzme ga u naručje i da sve opet bude dobro. Sve koje je sretala ispitivala je jesu li vidjeli njezina muža. Većina ga je poznavala jer su često viđali njega i Amariju zajedno, uvijek u paru, kao da su upravo sišli s Noine arke. No, nitko ga nije bio vidio od vjenčanja.

Kako su dani prolazili, Amaria je bivala sve mršavija i tiša. Nije mogla jesti. Spala je na sjenu djevojke koja je nekoć bila. *Nonna*, koju je njegov nestanak isto pogodio, nije znala kako joj pomoći. Dvije su se žene vrtjele jedna oko druge, bojeći se jedna drugoj pogledati u oči zbog silne boli koja se ondje nalazila.

Dani su se pretvorili u tjedan, i Amaria je provodila sve više vremena uz kućicu za golubove koju je Selvaggio napravio za nju. Opsesivno se počela brinuti za grlice koje joj je poklonio, kao da su djeca koju je ostavio. Držala bi ih u ruci, gugutala im i milovala njihovo snježno bijelo perje. Nazvao ih je Filida i Demofont, no rekao je da ne zna zašto. Imena su joj bila neobična, no morala ih je poštovati jer im ih je on dao. Kad je prošlo tjedan dana od Selvaggiova nestanka, Amaria je otkrila da je i Demofont odletio noću. Uzela je Filidu u ruke i poljubila joj glavu. Nije osjećala sućut za pticu koja je nagnjala glavu lijevo pa desno ne bi li ugledala svoga odbjeglog mužjaka. Uzela je nož i učinila ono što je trebala učiniti na dan svog vjenčanja, no bilo joj je žao. Raširila je Filidino desno krilo poput lepeze i podrezala ga. Po rukama joj je potekla tamna krv. Ptica se trzala od boli, no Amaria nije ni trepnula. Sjetila se dana kad je za Selvaggia bez oklijevanja zaklala crvenu kokoš. Tog je dana odrasla i postala žena, jer tada je napokon imala nekoga za koga se treba brinuti, nekoga koga će voljeti. Odjednom je bol koju je osjećala zbog gubitka postala tako jaka da je jedva mogla stajati. Vratila je Filidu u kućicu. „Evo ga“, rekla je pobjedonosno. „Sada ne možeš odletjeti. Moraš ostati ovdje s *nonnom* i sa mnom. Tri stare cure zajedno.“ Odjednom se počela smijati poput luđakinje, da bi uskoro povratila po slami. Kokoši su dotrčale pogostiti se ostacima, a ona se odjednom prepala. Ne mogu živjeti bez njega, pomislila je. Ovo će me ubiti.

Nonna se za to vrijeme ljuljala u naslonjaču koji je Selvaggio napravio za nju, što je često radila otkad je otišao. Drugi put u životu morala je plakati. A koliko je samo ovo bio veći gubitak od Filippove smrti? Mnogo veći, jer ovoga je puta patila i Amaria, njezino drago dijete.

Usljedilo je tu još i sreće i boli jer je *nonna* dobro znala zašto Amaria povraća. Rastuživalo ju je što je djevojka bila osuđena ponoviti njezinu sudbinu, da svu svoju ljubav da djetetu koje joj je Selvaggio ostavio. To će dijete rasti kao mladica masline oko njihova stola, no ne kao dio sretno obitelji, već kao potpora dvjema napuštenim ženama. Dijete koje će ih svakodnevno podsjećati na onoga koji je otišao.

Otišao. Crna je misao zaustavila njezino ljuljanje i odvela je u spavaću sobu na katu. Plavi barjak koji je ona bila spremila, je li ga on pronašao? *Nonna* je otvorila ormarić u podnožju kreveta. Barjaka nije bilo.

On nije pamćenje ponovno izgubio. Njemu se pamćenje vratilo.

Nonna si je predbacivala. Ona je bila ta koja je sakrila barjak, spremila ga govoreći si da će mu ga jednog dana pokazati, no taj dan nikad nije stigao. Trebala ga je spaliti tako da budu sigurni, ili mu ga odmah pokazati, onoga dana kad se probudio, da se odmah počne prisjećati. A ne čekati dok se nije rodila velika ljubav između njega i Amarije. No, ona ga je sakrila, i ništa nije govorila jer je željela da ostane. Sada je zbog toga patila djevojka koju je voljela više od ičega na svijetu.

Morala je sjesti, podupirući se jednom rukom za jedan od četiri stupca koja je on napravio za krevet. Oko srca ju je stegla neka hladnoća koja joj je prouzročila bol. Morala je prileći. Samo na trenutak. Hladnoća joj je opet stegnula srce i ona je zatvorila oči. Preživjela je jedan veliki gubitak u životu. Znala je da drugi neće moći.

by Sanja

SVETKOVINA SVETOG AMBROZIJA

Hodao sam dobro poznatim ulicama Saronna i čudio se kako sam sve to mogao zaboraviti. Kako su iz moga sjećanja mogle ispariti sve te godine koje sam proveo ovdje, u braku? U svojoj sam se hodočasničkoj odjeći stapao s gomilom dok sam hodao gradom, a srce mi je zastalo u grlu kad sam pomislio da ću ponovno vidjeti svoju ženu, ženu koju više nisam želio niti volio, i da ću je rastaviti od njezina novog života. No, tako je Bog htio. Oprosti mi, Simonetta!

Stajao sam na ulici sa svim tim ljudima i čekao da počne procesija s relikvijama sveca. Mnogi mještani već su bili dobrano pijani, iako je tek odzvonilo za *terce*. Pogledom pretražujem gomilu ne bih li ugledao nju i muža, kojega sam jučer upoznao, no nema ih među ljudima. A uskoro saznajem i zašto. Odjednom je gomila počela klicati i ja se okrećem da saznam razlog. Tada je ugledam: sjedi na balkonu gradonačelnikove kuće, okružena cvijećem. Srce mi se slama - zaista je prelijepa, a na licu joj je osmijeh kakav ga nikad prije nije krasio. Simonetta. Jesmo li zaista nekoć živjeli kao muž i žena? Čini se kao da je to bilo u nekom drugom životu. Izgleda pomalo drukčije. Kosa joj je kraća, i kao da se malo zaokružila. No, to nije sve, iz nje kao da zrači neka svjetlost. Je li moguće da je čovjek pokraj nje, tamnokosi umjetnik koji isto maše gomili, odgovoran za toliku promjenu? Drži je čvrsto uza se, dok gomila pozdravlja svoju Kraljicu neba, ženu koja je na slikama koje će uskoro biti posvećene.

Još jedna zagonetka. Kad smo bili muž i žena, Simonettu nitko u gradu nije poznao - držali smo se za sebe. Kako je postala tako poznata? Samo pozirajući ovom umjetniku? Pretpostavljam da je za grad bila velika čast da takav umjetnik oslikava njihovu crkvu. Ili je grad zadužila na neki drugi način dok me nije bilo? Kad je procesija krenula, trudio sam se držati Simonettu i muža joj na oku kroz šarenilo mještana koji su prolazili ispred mene. Provukao sam se ispod jednog od konja koji su prolazili da dođem na njihovu stranu ulice i zaradio prijekor jednoga od lokalne gospode. Poznajem ga. Ta ja sam mu prodao kobilu koja sad pleše nad mojom glavom.

Prilazim bliže. Dvije glave, jedna crvenokosa, druga tamnokosa, jedna su do druge. Ljube se? Ne. Šapuću i smijulje se. Želudac mi se stišće. To sam i ja nekoć radio s Amarijom, sve dok me sjećanje nije vratilo na put kojim trebam ići. Pogledam pažljivije ne bih li vidio drže li se za ruke. No, ugledam nešto sasvim drugo.

Dva zlatokosa dječaka sjede iza ograde i gledaju cijeli taj spektakl. Stariji dječak dijeli mlađem slatkiše i igračke s takvom ljubavi da ih je sve milo gledati. I sada tek ugledam kako se Simonetta i slikar drže za ruke, baš kao ljubavnici. Slobodne ruke počivaju im na glavama dječaka i igraju se njihovim zlatnim kovčama.

Baš kao roditelji.

U glavi mi se počinje vrtjeti. Kako je to moguće? Pa nije da je prošlo toliko godina! Zadržavam pogled na najljepšim gradskim djevama dok marširaju noseći vijence od cvijeta badema - mojih badema - i pokušavam srediti misli. Pa naravno. Djeca su sigurno njegova. On je stariji od Simonette - možda je njegova žena umrla i sad njegova djeca moju ženu zovu majkom. Gledam ih kako stoje u ljubavi i boli me što ću ih morati rastaviti. No, moram to učiniti. Prilazim im, jer došlo je vrijeme da se otkrijem, no gomila me nosi natrag. Djeve s cvjetovima badema dijele nešto ljudima. Probijam se bliže

i vidim da pune male drvene čaše nekom tekućinom koju nose u pletenim bocama - jantarna tekućina slijeva se na sve strane, a gomila je tako žustro ispija da djevojke jedva da su napunile čaše, a oni im već prazne guraju za još. Netko mi u ruku tutne čašicu i ja je ispijam. Piće je slatko, a opet gorko, i ima okus po bademima s mojega imanja. Predivnog je okusa. Da je mi hrabrost. Vrijeme je. No, ponovno me klicanje opet odvraća; ovo slavlje ima neke veze sa Simonettom, koja se s teškoćom uzdiže na noge, a mene moje zamalo izdaju. I to s dobrim razlogom.

Trudna je.

Sjedam na pločnik među konjsku balegu i cvjetove badema, a piće i ovo što sam upravo vidio mute mi osjetila. Simonetta i umjetnik čekaju dijete. Kako ću ih sada rastaviti? Napraviti ću preljubnike od njih oboje, dijete koje čekaju postat će kopile, a dvojica zlatokosih dječaka ostat će siročad. Toliko je mnogo ljubavi između njih. Rukama zaklanjam oči, a kad ih maknem, odgovor stoji preda mnom. Upravo prolazi sveti Ambrozije; u veličanstvenom zlatom obrubljenom relikvijaru vidim njegove izbijeljene kosti. Srce mi načas stane kad pri pogledu na njegovu mumificiranu glavu ugledam dva njegova mrtva oka kako gledaju pravo u mene. Amarijin svetac, moj svetac, sveti Ambrozije, pokušava mi nešto reći. Molim ga da mi pokaže put i odjednom shvatim. Ambrozije šuti, dakle moram i ja. Ne može biti Božja volja da rastavim dvije obitelji i prouzročim još patnje kad su već svi dovoljno propatili. Svetac mi je pokazao put. Razriješen sam svoje dužnosti, i oprošteni su mi moji grijesi. Prekršiti ću sakrament jednog braka da bih sačuvao dva.

Lorenzo Giovanni Battista Castello di Saronno je mrtav. Neka počiva u miru.

Navlačim kapuljaču preko glave i posljednji put pogledam Simonettu prije nego što odem. Prekrasna i bujna, razlog njezine zaobljenosti nalazi se ispod haljine. Blagoslivljam je. Blagoslivljam ih sve, cijelu njezinu novu obitelj, a svetac me i dalje gleda.

Moram brzo otići. Iako imam bradu i dosta sam se promijenio, netko bi me ipak mogao prepoznati. Napuštam gomilu i skrećem u usku uličicu. Sada sam na sigurnom. Neki momak me okrzne u prolazu, ugleda moj hodočasnički plašt i promrmlja ispriku. Dah mu smrdi na *grappu*, ne na bademe. Pogledi nam se sretnu i oboje ostajemo zaprepašteni. To je Gregorio.

On pada na koljena i ljubi mi ruku, zove me imenom koje sam gotovo zaboravio.

„Gospodaru Lorenzo! Pa to je čudo! Vaš vas je zaštitnik vratio kući!“

Psujem tu njegovu čupavu glavu. Sav je napuhnut od alkohola i nosi bradu, no to je još uvijek onaj isti Gregorio kojega sam nekoć volio kao brata. Povlačim natrag svoju ruku i promijenim glas koliko god mogu. „Kako ti mogu pomoći, sinko?“

On zbunjeno podiže pogled. Pijan je, znao je i prije popiti, no čini se da ga je alkohol sada potpuno uzeo. „Ali, zar to niste vi? ... ma morate biti...“

Vidim da više nije siguran pa nastavljam po svome. Osjećam se poput svetog Petra koji se odrekao Isusa. „Sinko, ja sam stranac u ovom gradu.“

Radost mu istog trena nestaje s lica. „Oprostite... mislio sam... vi niste Lorenzo di Saronno?“

Odmahujem glavom, donosim odluku jednom zasvagda. Tri puta ga je zanijekao prije nego što je pijetao zakukurikao. „Nisam. Moje ime je Selvaggio Sant'Ambrogio.“ Okrećem se i odlazim, i žao mi je što sam ga tako povrijedio. Znam da mu mnogo dugujem, i znam što smo si nekoć značili, znam i da će, ako kome i kaže da me vidio, na tu priču svi odmahivati rukom i pripisivati je njegovu pijanstvu, a njegovi tračevi neće naštetiti obitelji koju sam ostavio. On me ponovno zazove, a meni se ledi krv u žilama.

„Hodočasniče! Barem ostanite malo i popijte piće sa mnom, za ime Boga! Toliko ste slični mom gospodaru kojega sam toliko volio!“ Nastavljam hodati, sada potpuno siguran da me nije otkrio i da smo sigurni i ja i Simonettina obitelj. Ponovno me doziva, no već sam tako daleko da ga jedva čujem.

„Hodočasniče! Kamo idete?“

Ne okrećem se. „Kući“, doviknem mu, i konačno sam sretan.

by Sanja

45

SELVAGGIO SE VRAĆA KUĆI

Manje mi treba da se iz Saronna vratim u Paviju nego što mi je trebalo da iz Pavije dođem u Saronno. Tada mi je korake usporavala neodlučnost i teško srce. Sada mi je srce lagano, a korak brz. Ne stajem sve dok me noge ne zaboje, spavam samo nekoliko sati da se odmorim, stalno razmišljajući o njoj. Amaria. Samo da mi oprost, i sve će biti kako treba!

Znam gdje ću je naći. Iz grada skrećem u šumu i krenem prema *pozzo di marito*. Dolazim do izvora i čujem slapove, a pogledom tražim i nju. Ondje je, sjedi i gleda u vodu na onom istom mjestu gdje smo se zaručili. Tako je mršava i blijeda da me srce boli. Potpuno je propala; zelena haljina koju je nosila na našem vjenčanju sada visi s nje. Kosa joj je beživotna, a pogled tup i umrtvljen. Što sam joj to učinio? Onda shvaćam. Uzeo sam joj život. Vrijeme je da joj ga vratim.

Polako joj se približavam odostraga, nježno gazeći orošenu travu. U vodi se pokraj njezina pojavljuje moje lice, a ona me pogleda razrogačenim očima, u kojima se odjednom stvore suze. Želim je odmah zagrliti, no najprije je moram pitati. Stavljam ruke na njezina ramena. „Znaš što kažu za ovo mjesto?“

„Kažu da... kažu da ako djevojka pogleda u vodu, u njoj će vidjeti lice svog izabranika“, govori mi začuđeno, kao da sanja.

„A je li to istina?“

Gleda me dok joj iz očiju teku suze, i odmah vidim koliko je patila dok me nije bilo. „To ti meni reci.“

„Mislim da je.“ Okrećem je prema sebi. „Volim te, Amaria Sant'Ambrogio.“ Tada izgovaram riječi koje me prve naučila. „*Mano*“, primim je za ruku. „*Cuore*“, stavljam njezinu ruku na svoje srce. „*Bocca*“, ljubim je nježno u usta. Ona mi uzvraća poljubac žustrije nego prošli put, i čvršće me zagrl, a ja je nastavljam ljubiti i ljubiti, šapćući joj kroz suze da je više nikad neću ostaviti, da je ona moja jedina ljubav, moja jedina žena. Boja i ljepota vraćaju joj se u lice dok se smije od čiste radosti. Znam što će sljedeće reći.

„Pođimo kući. Moramo reći *nonni*.“ No, ovoga puta nadoda još nešto. „Jako se razboljela.“

Žurimo kući dok mi Amaria priča što se sve dogodilo, a ja ubrzavam korak bojeći se da ne zakasnimo.

46

SIMONETTA ZATVARA VRATA

Simonetta je stajala sama na bojištu.

Veronica od Taormine na Bernardinovo je inzistiranje pošla kočijom sa Simonettom u Paviju. Simonetta je već bila u poodmakloj trudnoći i više nije mogla jahati. Veronica je ostala stajati pokraj obližnjeg potoka zajedno s kočijom i konjima koje je smirivala i strpljivo čekala gospodaricu. Milovala ih je po baršunastim njuškama i pjevušila im napolitanske napjeve da ih umiri. Konje ništa ne bi natjeralo preko potoka. Znali su što se dogodilo na ravnici do koje se preko njega dolazilo. Mogli su nanjušiti mrtve, čuti sablasne borbene povike, pa su se plašili i uznemirili sa svakim naletom povjetarca. Veronica je stisnula oči od vjetra i držala gospodaricu na oku. Simonetta je odšetala daleko od nje.

Veronica je vrlo dobro razumjela što Simonetta mora učiniti, jer i ona je izgubila muža. Kao i Simonetta, pronašla je novu, još veću ljubav, Isaaca; no znala je da se zbog svega što je bilo ponekad treba prisjetiti i one prve ljubavi i odati joj počast. I znala je da to svatko mora sam. No, ipak nije skidala oči sa Simonette, čak i kad je Simonetta odšetala skroz do središta velike poljane. Bilo ju je lako uočiti jer je nosila masivno medvjede krzno, a i uskoro se trebala poroditi.

Simonetta se stisnula u svome krznenom ogrtaču. Nalet vjetra razmrsio joj je kosu ispod kapuljače, a nestašni pramenovi koji su se na njemu vijorili presijavali su se na suncu poput bakra. Ogrtač je mirisao na sandalovinu; bio je to Manodoratin miris, i njegov ogrtač. Odjednom je osjetila golemu prazninu. Dok se suzdržavala od suza, gotovo se samoj sebi nasmijala. Došla je tugovati za jednim čovjekom, a plakala je zbog drugoga. Nikad nije oplakivala oca kad ga je odnijela kuga, no sada je shvaćala da joj je Manodorata bio poput oca za kojega nikad nije ni znala da ga želi ili da joj nedostaje. Bio joj je vodič i prijatelj kad ga je najviše trebala, i nedostajao joj je svakoga dana. Bilo joj je drago što i dalje živi u Elijahu i Jovaphetu, svojim sinovima, njezinim sinovima, a sada i Bernardinovim sinovima.

Prvi ih je put ostavila same, svoja tri muškarca, Bernardino joj je rekao da ide: bio je toliko sretan što je s njom da joj ništa nije mogao uskratiti, čak ni ovo. Od svetkovine svetog Ambrozija pratio ju je neki nemir koji je bivao sve veći - nije bila nesretna, to nikako, niti će to više ikada biti. Bernardino ju je zadirkivao da je poput majke ptice, da gradi svoje gnijezdo i da su takvi osjećaji normalni za ženu koja treba roditi. No, ona je znala da nije zbog toga - nešto se u njoj tog dana promijenilo; nešto ju je mučilo, podsjećalo na neki nedovršen posao. Postupno joj je sinulo o čemu je riječ, što treba dovršiti, i zato je i došla ovamo uz Bernardinov blagoslov. Jedino je bio zabrinut kako će ona i dijete podnijeti tako dalek put, no smekšao se kad je sa sobom pristala povesti Veronicu i uzeti kočiju. Kad je odlazila, oni su se igrali u kuhinji koja im je, od cijele kuće, bila omiljena prostorija. Pri pogledu na njih srce bi joj zaigralo - Bernardino je raširio svoju paletu s ugljenom i bojama i dao dječacima da crtaju. „Naučit ću ih slikati“, izjavio je samouvjeren, „jer će, kad odrastu, biti slikari baš poput mene.“

Ona se razdragano nasmijala. „Obojica će biti slikari?“

On je pokazao na njezin trbuh. „Sve troje će biti slikari.“

Sve ih je izljubila, očekujući suze dječaka, no oni su bili toliko sretni igrajući se sa svojim novim ocem da su suze izostale. Elijaha je Bernardino pridobio još kad mu je naslikao golubicu na ruci, a i

mali Jovaphet ubrzo je zavolio boje i slikanje. Kad je izlazila iz kuće, više je boje bilo na njima nego na pergamentu, a Bernardino je bio najprljaviji. Ona se svemu samo nasmijala i nije ih korila. Nije marila ako se vrati i zatekne cijelu kuću oslikanu. Uživala je u njihovu zblizavanju.

Sada se osjećala miljama daleko od tog sretnog mjesta. Ovdje je bilo hladno, bila je potpuno sama i hodala je među mrtvima, a ne među živima. Udahnula je hladan zrak i okrenula se oko sebe. Poljana je bila išarana svjetlom i tamom jer su iznad nje stalno prolazili oblaci zaklanjajući sunce. Na sjeveru je ležao grad Pavia, sklupčan poput grimiznog zmaja, kuće su se činile kao ljuške, a tornjevi kao šiljei na njegovim leđima. Dugo je šetala poljanom. Nikada neće znati gdje je pao. Znala je samo da se to dogodilo prije četiri duge godine točno na današnji dan, njegovo je tijelo palo na ovoj poljani, a njegova krv natopila njezinu zemlju. Četiri godine. I što smo iz svega naučili? Prije samo nekoliko mjeseci Simonetta je u Saronnu čula da je francuska vojska na čelu s maršalom St. Polom kod Landriana porazila španjolske snage Antonia Leyve, milanskoga guvernera. Opet sve iznova. Ti će događaji ponovno u njihovu zemlju dovesti rat i ponovno pokrenuti lavinu neznanja i predrasuda. Do Saronna su došle i vijesti da je negdje u Mađarskoj trideset Židova spaljeno ove 1529. godine zbog optužbe za obredno ubojstvo djeteta, koje je kasnije pronađeno živo, Simonetta je odmahнула glavom, za sličan je zločin bio optužen i Manodorata.

No, na ovoj poljani ranjena zemlja već je zacijelila i kroz nju se probijala trava; čak je bilo i cvijeća. Ako je svijet živio po svojim ciklusima, i zemlja je živjela po svojim: uvijek bi ponovno ozdravila, koliko god ranjena bila. Na jednom takvome mjestu, gdje je raslo divlje cvijeće a trava blistala na suncu, Simonetta je napokon kleknula i položila ruku na tlo. Dobro je znala zašto je ovdje. Nije to bio trudnički hir. Morala je zatvoriti vrata. Došla se oprostiti.

Prije svih tih godina, kad su vijesti još bile nove a tuga svježja, gradske vlasti Pavije zabranile su ljudima da dolaze tražiti svoje mrtve zbog straha od širenja kuge i osakaćenih, neprepoznatljivih tijela. Simonetta nikad nije uspjela dovesti Lorenzovo tijelo kući, nije ga vidjela u lijesu, nije bilo misa za pokoj njegove duše. Nije bilo groba koji bi svake godine mogla posjetiti. Sada će sve to ispraviti.

Mahnula je Veronici da donese teret, koji je Simonetti sad već bilo teško nositi. Preko ramena je nosila lopatu, a u rukama dva duguljasta paketa zamotana u barjak obitelji di Saronno. Veronica je odložila teret i počela kopati plitku jamu u tvrdoj zemlji, dok se njezina gospodarica odmarala. Simonetta je na Veronicinu ozbiljnom licu vidjela da ju je sve ovo podsjetilo na pogreb njezina muža i bilo joj je žao što joj je prouzročila takvu bol, no nadala se da će ovaj dan i njoj donijeti neko olakšanje.

Simonetta je dva zamotuljka položila u zemlju. Jedva da ih je mogla razlikovati - oba su bila duguljasta, hladna, metalna - no nije bilo ni važno. Oba su nosila smrt.

Mač i puška.

Veronica ja zatrpala oružje zemljom sve dok ga se više uopće nije moglo vidjeti.

Simonettin je um bio prazan, nije se mogla sjetiti nikakvih posljednjih riječi, nikakve molitve ili oproštajnog psalma. Samo ju je pratio osjećaj da je učinila dobro. Nije željela zadržati njegov mač da je podsjeća na ove tužne događaje nekih zimskih večeri niti da ga da u naslijeđe sinu koji nije bio njegov.

Ovdje je sve završavalo.

Ime di Saronno sada će povezivati s trgovinom, a ne s ratovanjem, i ona će ga s ponosom nositi danas, kao što su ga njezini preci s ponosom nosili davno prije. Svijet se i dalje okreće i bitke i dalje traju, no ona ne želi imati ništa s njima. Ona želi stvarati život, a ne uništavati ga. Bernardino nikad nije nikoga ubio ili ozlijedio; svoj je život provodio uljepšavajući svijet i kada jednoga dana umre, svijet će zbog njegove umjetnosti biti bolje mjesto. Strast kojom je slikao vratila mu se kad su se vjenčali i on je započeo rad na posljednjoj slici nje kao Djevice, očaran promjenama koje je trudnoća prouzročila na njezinu tijelo i licu. Na toj je slici, koja je bila napola završena i koja je stajala pokraj ognjišta dok se premaz sušio, bila zaobljenija i jednostavno je blistala, samo su joj ruke ostale iste. U naručju je držala Elijaha, a sestra Bianca gledala ih je puna dragosti. „Zvat će se *Djevica s djetetom i redovnica*“, izjavio je Bernardino, koji je sliku posvetio svojoj prijateljici koja se vratila službi u San

Maurizio. Simonetta je bila gotova s poziranjem i primijetila je da slika nema nikakve pozadine ni konteksta. Bianca, Elijah i ona kao da su lebdjeli u prostoru, oko njih nije bilo ničega osim jednostavnog premaza boje. Elijah je zadirkivao svoga novog oca. „Možda smo mi duhovi, majko; ko babaroge koje lete iznad Lombardije.“ Trčao je po kući vičući *Vuuuuuuuuuuuuuuuuuu!* i pravio strašne grimase da bi preplašio svoga mlađeg brata. Bernardino se svemu tome smijao, no nije rekao ni riječi. Kad ga je pitala što će biti pozadina slike, Bernardino joj nije htio reći. „To je iznenađenje“, rekao je. „Vidjet ćeš točno za mjesec dana na svoj imendan, kada navršiš dvadeset jednu godinu.“

Više ga nije ništa pitala, bila je sretna zbog svoje trudnoće i njihova dva sina. Bila je zadovoljna što će joj djeca odrastati s kistom, a ne s mačem u ruci. Osmjehnula se pri pomisli na taj moto; kist bi bio savršen simbol za grb obitelji Luini. Odjednom je poželjela biti kod kuće, no još nije bila gotova ovdje. Veronicu je poslala natrag do kočije. „Neću još dugo.“

Položila je ruku na zemlju gdje su zakopale oružje, na zemlju u kojoj je bila Lorenzova krv. „Ti si bio ljubav moje mladosti, ali sada sam odrasla. Svijet se promijenio i uzeo mi te, a i ja sam se promijenila.“ Tada je iz nabora haljine izvadila mliječnobijeli badem, još topao od njezina tijela, i gurnula ga u hladnu zemlju. Badem kakav je on njoj prvi put pružio na njihov dan vjenčanja. Zatrpala ga je, vrativši zemlji, kao što su stari Rimljani prinosili žrtve da bi nahranili svoje usjeve i udovoljili bogovima. Nakon godina sumnje, ona je svome Bogu ponovno pružila ruku. Bila je sretna. Došlo je vrijeme da se oprostí od Lorenza. „Zbogom“, rekla mu je.

Simonetta je jedva ustala, s rukama ispod trbuha, okruglog poput tikve. Dijete u njoj ritalo se kao nikada dosad. Uzdahnula je bolno i nije se mogla ni pomaknuti. Vidjela je da je Veronica zabrinuto krenula prema njoj, no odmahnula je glavom i nasmijala se. Dijete se smirilo i sve je bilo u redu. Sve je bilo i više nego u redu. Oblaci su se odjednom razili i sunce je zasjalo dok je hodala prema kočiji, ne osvrćući se. Odlučila je Lorenza pamtiti po dobrome i svake godine na ovaj dan naručiti misu zadušnicu u crkvi u Saronnu. Konačno će za njega učiniti ono za što je prije bila previše shrvana tugom.

Saronno. Srce joj je zaigralo kad je pomislila da će za nekoliko kratkih sati biti ponovno sa svojom obitelji. Krenula je rukom zagladiti onih nekoliko pramenova kose koji su joj se uvijek kovrčali oko lica, a prsten na njezinoj ruci uhvatio je odblesak sunca. Ispružila je svoje neobične bijele prste da se divi prstenu, ponosna na njega kao i svaka novopečena supruga.

Bernardino ga je dao napraviti samo za nju; po njega je išao u Firencu, vrativši se konačno u grad svoje mladosti. Duž Mosta Ponte Vecchio gdje su se nalazili najbolji zlatari, najbolji od najboljih - prvi među jednakima - radili su u skromnoj radionici na čijim je vratima stajala šesterokraka zvijezda. Simonetta ga je poslala onamo - to su bili isti oni ljudi koji su njezinu dragom, pokojnom prijatelju načinili ruku od zlata. Bernardino je ušao u radionicu i izgovorio Manodoratino ime, i odmah su mu se posvetili s najvećom pažnjom. I dobro je da jesu. Jer je dizajn Simonettina prstena, koji je napravio Bernardino, bio kompliciran i nikako za amatersku izradu. Bilo je to srce napravljeno od zlatnih vitica u kojem je bio pozlaćen trolist od bademova lišća. No, na vrhovima listova nalazila su se još tri ovalna badema s grba obitelji di Saronno, tri slatkovodna bisera. Kolo sudbine se okrenulo; napravilo je puni krug i drvo je urodilo plodovima.

Veronica se približila i primila Simonettinu ispruženu ruku s osmijehom na licu. Dok je pomagala gospodarici ući u kočiju, počelo je sniježiti; bile su to male, nježne pahulje koje im neće otežati povratak kući.

Ne znajući zašto, Simonetta di Saronno je zabacila glavu unatrag, otvorila usta i pustila pahulje da joj padaju na jezik.

47

EPILOG

Lorenzo Giovanni Battista Castello di Saronno umro je u Paviji dvadeset četvrtog dana veljače ljeta Gospodnjeg 1525. No, Selvaggio Sant'Ambrogio živi i dalje. Znam, jer sam ja on. Nastanio sam se u Napulju; mislio sam da ću lakše sačuvati svoju tajnu ako se obitelj i ja preselimo iz Lombardije. Obitelj? Da, dopustite mi da vam kažem nešto o ljudima koje volim više od svega na svijetu.

Nonna je još uvijek živa - oporavila se kad me ugledala iznad svoje bolesničke postelje onog dana kad sam se vratio. Bolest je bila u njezinu srcu, i jedini lijek koji je trebala bio je moj povratak. Počašćen sam, jer ne zaslužujem takvu baku, takvu prijateljicu. Godi joj topli vjetar ovih južnih krajeva, i mislim da nas nikad neće ostaviti.

Moj sin rođen je u ljeto i nazvali smo ga Gregorio, po jednoj davnoj uspomeni, prema nekome tko je zaslužio da po njemu nazovem svoje dijete. On je zjenica moga oka, i kako raste, igra se na podu očeve radionice s drvenim otpacima. Moram vam reći da sam sada već prilično imućan čovjek i cijenjen građanin Napulja. Namještaj koji proizvodim prodaje se odlično pa sam uspio kupiti i veliku napolitansku kuću. Čudno je, zar ne, da sam ja, posljednji potomak plemenite loze di Saronno, postao drvodjelja i trgovac. No, uživam u poslu i volim raditi s drvom; pruža mi nešto što kao plemić nikada nisam mogao iskusiti. Samo smo jednu stvar ponijeli sa sobom iz Pavije, nešto što sam ja napravio i čime se ponosim; po sredini našega novog dvorišta nalazi se kućica za golubove, a naša grlica ima i nove prijatelje, koji je uveseljavaju, što zauzvrat uveseljava i moju suprugu.

Da, moja supruga. Srce joj je puno radosti i blagostanje joj dobro pristaje, no unatoč najfinijoj svili koju nosi, još uvijek ima najdobrohotnije srce od svih živih bića. Sada se brine za naše dijete onako kako se nekoć brinula za mene, a jednog će se dana brinuti i za naše unuke.

Ponekad do mene dođu vijesti iz Saronna. Čuo sam da se Simonetti i Bernardinu isto rodio sin, kojega su nazvali Aurelio. Kad sam to doznao, izradio sam veliku Noinu arku sa svim životinjama. Poslao sam dostavljača sve do vile Castello s darom zamotanim u crvenu svilu i izričito mu zabranio da me spominje. Nadam se da je Aurelio uživao u toj igrački. (U to vrijeme nisam ni znao koliko mu je značila - tek mnogo godina kasnije Aurelio Luini nastavio je očevim stopama i u samostanu svetog Mauricija u Milanu, kao dostojni nasljednik očeva talenta, naslikao čudesnu *Noinu arku*, a freska se još danas može vidjeti u samostanu.) Znam i da je Evangelista s vremenom počeo zvati ocem čovjeka koji mu je jednom na ruci naslikao golubicu, a mali Giovan Pietro uskoro je činio isto.

A Simonetta? Znam da je bila istinski sretna kao Luinijeva supruga i majka njegovih sinova. Nikad je više nisam vidio - no vidio sam njezin lik. Bernardino je jednom rekao da je Lombardija natopljena krvlju i bojom; krv se stvrdne, no boja ostaje zauvijek. Simonettu možete vidjeti ako pođete, kao Amaria i ja, u muzej Gaetano Filangieri u Napulju. Potražite sliku koja se zove *Djevica s djetetom i redovnica*, koju je naslikao Bernardino Luini. Na njoj ćete vidjeti Madonu s djetetom kako sjede u nasadu badema, dok im redovnica blagog lica čita iz Biblije. U pozadini među bademima vidi se čovjek. Čovjek koji pokazuje samo jednu ruku, jer drugu, onu od zlata, skriva ispod plašta. Čovjek kojega je ubila Madonina strijela u ime prijateljstva. Dijete koje ona drži u naručju njegov je najstariji sin, siročić rata između dva Boga. Djevica ima bijele ruke, a srednji su joj prsti iste duljine. Ruke su to umjetnikove žene i majke njegove djece.

Ruke su to Simonette di Saronno, Gospe od badema.

Bilješka autorice

JEDNOROZI NA ARCI

Ideja za ovu knjigu potekla je od popularnog likera *Amaretto di Saronno*, sada poznatog kao *Disaronno Originale*™. Priča je to o ljubavi između lijepe udovice (gostioničarke prema legendi) i umjetnika Bernardina Luinija koji je bio da Vincijev učenik. Luini je navodno udovicu naslikao kao Djevicu u crkvi u Saronnu 1525. godine, a ona je u znak ljubavi prema njemu napravila *amaretto*. Iako je ta priča uzeta kao predložak za ovu knjigu, valja napomenuti da *amaretto* koji se spominje u ovoj knjizi nema nikakve druge sličnosti s likerom *Disaronno Originale*™, ni po sastojcima, ni po načinu proizvodnje. Sastojci i proizvodnja likera *Disaronno Originale*™ tajna su obitelji Reina iz Saronna i to će i ostati.

Nemoguće je, međutim, zanijekati postojanje Bernardina Luinija, koji se danas smatra najvećim umjetnikom renesansne Lombardije, a uspoređuju ga čak i s njegovim učiteljem, Leonardom da Vincijem. Usporedba ide toliko daleko da su njegova djela u samostanu svetog Mauricija dugo bila pripisivana da Vinciju, jer se Luinijev boravak ondje držao u strogoj tajnosti.

Ne zna se mnogo o njegovu životu, pa sam po tom pitanju uzela veliku pjesničku slobodu, pogotovo što se tiče podrijetla njegova dva najstarija sina, Evangelista i Giovana Pietra. Njegova djela, međutim, govore sama za sebe. Svakako posjetite crkvu Santa Maria dei Miracoli u Saronnu (danas Santuario Beata Vergine dei Miracoli), no ako želite vidjeti njegovo istinsko remek-djelo, posjetite Monasterio San Maurizio (bivši Monasterio Maggiore) u Milanu, čije je oslikavanje bilo Luinijevo najveće dostignuće.

Sva tri njegova sina nastavili su njegovim koracima i svi su, u različito vrijeme, pridonijeli očevu djelu u San Maurizioju.

Evangelista (Elijah) Luini postao je priznati slikar i nastanio se u Genovi, gdje je 1544. godine naslikao grb na svjetioniku.

Giovan Pietro (Jovaphet) naslikao je slavnu *Posljednju večeru* u dvorani redovnica u San Maurizioju. Apostol Ivan (koji nježno naslanja glavu na rame svoga Gospodina) jasno je prikazan kao žena i pojavljuje se na još jednoj njegovoj slici kao Marija Magdalena.

Aurelio Luini bio je najmlađi i najtalentiraniji Bernardinov sin te je sloga naslijedio *Libricciolo*, Leonardov crtači blok, u kojem su bile prikazane groteskne figure s raznim anomalijama lica. Možda se upravo zbog toga proslavio kao talentirani slikar grotesknih oblika. Njegov doprinos u San Maurizioju bila je freska koja je prikazivala veliki potop. Pažljivi će promatrač među životinjama koje ulaze na Arku primijetiti i par jednoroga.

A Simonetta di Saronno? Ona postoji na zidovima San Maurizioja kao lice svake svete i Magdalene, a u Saronnu kao lice Djevice. Mnoge od tih žena prikazane su i sa simbolom srca u kojem je trolist bademova lišća. Po meni to znači da je ta crvenokosa ljepotica bijelih ruku i spuštenih kapaka živjela u Bernardinovo vrijeme, i možda čak i u njegovu srcu. Ili možda uopće nije postojala. Kao i na Aureliovoj fresci, na kojoj su na arci prikazani jednorogi, i u ovoj se knjizi isprepliću mašta i zbilja.

BILJEŠKA O AUTORICI

Marina Fiorato poluvenecijanka je rođena u Manchesteru. Studirala je povijest na Sveučilištu Oxford i Venecijanskom sveučilištu, gdje je diplomirala temom Shakespeareove drame kao povijesni izvor. Radila je kao ilustratorica, glumica i filmska kritičarka. Dizajnirala je vizuale turneja poznatih rock-bendova, od U2 do Rolling Stonesa. Čitatelje diljem svijeta osvojila je romanom Puhač stakla s Murana. Živi u sjevernom Londonu s mužem i dvoje djece.

<http://www.balkandownload.org/>

sken i obrada: *Janja*

